

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KISSA-İ MÛSÂ
(İNCELEME-METİN-TERCÜME-DİZİN)

YASEMİN DEMİRCİ

2501131125

TEZ DANIŞMANI

YRD.DOÇ.DR. FERYAL KORKMAZ

İSTANBUL, 2017

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Yasemin DEMİRCİ Numarası : 2501131125
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Feryal KORKMAZ
Tez Savunma Tarihi : 18.07.2017 Saati : 10.00
Tez Başlığı : Kıssa-i Mûsâ (İnceleme-Metin-Tercüme-Dizin)

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Musa DUMAN		Kabul.
2- Yrd. Doç. Dr. Feryal KORKMAZ		Kabul
3- Yrd. Doç. Dr. Özcan TABAKLAR		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Fikret TURAN		
2- Yrd. Doç. Dr. Arzu ERDOĞAN ÖZTÜRK		

ÖZ
KISSA-İ MÛSÂ
(İNCELEME-METİN-TERCÜME-DİZİN)

YASEMİN DEMİRCİ

Kıssa-i Musa, Hz. Musa'nın Allah'la konuşmasıyla birlikte ona verilen peygamberlik vazifesini yerine getirişini, Firavun'la olan mücadelesini ve kendi kavmi olan İsrailoğullarıyla yaşadığı hadiseleri ihtiva eder. Üzerinde çalıştığımız bu eser Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Giresun Yazmalar Kataloğunda yer alan 0023-001 numaralı yazmadır. Kıssa-i Musa, 68 varak olan bu yazmanın 1-46 varakları arasında yer almaktadır. Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış bu eser, Hicri 982, Miladi 1574 yılında yazılmıştır. Müellifinin Muhammed bin Receb olduğu düşünülmektedir. XVI. yüzyıla ait olan bu eserin imla özelliklerine yer verilmiş, eser ses ve şekil bilgisi bakımından incelenmiştir. Metinde yer alan cümle tipleri tespit edilmiştir. Metnin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır. Metne ait bir dizin oluşturulmuş ve kelimeler anlamlarıyla verilmiştir. Son olarak metnin tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Eski Anadolu Türkçesi, Kıssa-i Musa, XVI. yüzyıl Anadolu Türkçesi, kıssa, Türkçenin tarihi, ses bilgisi, Eski Anadolu Türkçesi söz dizimi.

ABSTRACT
KISSA-İ MÛSÂ
(THESIS-TEXT-TRANSLATION-INDEX)
YASEMİN DEMİRCİ

Kıssa-i Musa involves to fulfill Hz. Musa's prophethood given to him with talking to God, battle with Pharaoh and incident with children of Israel who are their own people. This work which we are working on is 0023-001 number writing included in the Suleymaniye Library . Kıssa-i Musa takes part in among 1-46 leaf being 68 leaf of this writing. This study written in Old Anatolian was written in excilic 982 and 1574 BC. It is thought that the author is Muhammed bin Recep. This study belonging to the 16th century included in spelling features, the work was examined in terms of sound and form. Sentence types in the text were identified. It was done transcription of the text and translated into Turkish in Turkey. Created index of the context and vocabularies were given with their meanings. Finally the text was included in the same edition.

Key Words: Old Anatolian Turkish, Kıssa-i Musa, 16th century Anatolian Turkish, syntax of Old Anatolian Turkish, phonologia, the tale.

ÖNSÖZ

Peygamber kıssaları Türk edebiyatının en çok tercih edilen konularından birisidir. Kutsal kitaplarda da yer alan peygamber kıssalarının yazarlar tarafından tercih edilmesi Türk toplumu tarafından benimsendiğini ve okunduğunu göstermektedir. Üzerinde çalıştığımız eser de Türk edebiyatında yazılmış mensur Hz. Musa kıssalarından biridir. Hz. Musa hakkında pek çok kıssa mevcuttur. Kıssalar konu bakımından çeşitlilik göstermektedir. Hz. Musa'nın sadece Allah'la olan konuşmasını konu edinen, Karun'la ve Firavun'la olan mücadelesini ele alan, Hızır'la olan münasebetini işleyen kıssalar vardır. Bu çalışmanın konusu olan yazmada Hz. Musa'nın Firavun'la olan mücadelesi ve Beni İsrail kavmine Allah'ın varlığını kanıtlama çabası ele alınmaktadır. Hz. Musa'nın doğumuyla başlayan yazmada ne yazık ki eksik varaklar bulunmaktadır. Yazma, Hz. Musa'nın Allah'la olan konuşması ile devam etmektedir. Firavun'la olan mücadelesi ile başlayan Hz. Musa'nın en büyük imtihanı kendi kavmi olan Beni İsrail'dir.

Çalışmanın giriş bölümünde yazma ayrıntılı olarak tanıtılmıştır. Birinci bölümde Türk edebiyatında yazılmış Kıssa-i Musa'lar ve kıssanın konusu hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Eksik olan varaklarda yer alacak muhtemel konu hakkında da bilgi verilmiş, Hz. Musa'nın hayatı sistemli bir şekilde işlenmiştir.

İkinci bölümde metnin imla özellikleri incelenmiş, ses bilgisi ve şekil bilgisi üzerinde durulmuştur. Kelimelerin Türk dil tarihi içindeki yeri ve değişimleri tespit edilmiştir.

Üçüncü bölümde metinde yer alan cümle tipleri tespit edilmiş, sınıflandırılmıştır.

Dördüncü bölümde metnin transkripsiyonu yapılmış, Arapça olan ayetler Arap harfli olarak verilmiş ve ayetlerin numaraları dipnotlarda gösterilmiştir.

Beşinci bölümde metnin Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır. Müellifin kendine has imlası ve üslubu bazı noktaların anlaşılmasını güçleştirmiştir. Metin, ayetlerin meali doğrultusunda ve tefsirler ışığında anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Altıncı bölümde metnin dizini oluşturulmuş, kelimeler alfabetik olarak metindeki anlamlarıyla verilmiştir. Metinde yer alan özel adlar için ayrı bir dizin oluşturulmuştur.

Sonuç bölümünde ise elde edilen verilerin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu çalışma ile yazmanın Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış eserler arasında yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Eski Anadolu Türkçesi konularına ve Hz. Musa kıssalarına kaynak olması amaçlanmıştır.

Çalışmamda pek çok kişinin desteğini gördüm. Özellikle aileme, kardeşim ve meslektaşım A. Merve DEMİRCİ'ye, Havva TUTAN'a, Milli Kütüphane'de bulunan yazmalar için Elif DURMUŞ'a, tefsir konusunda yardımlarını esirgemeyen Songül OLGUN'a teşekkür ederim. Çalışmamı fikirleriyle yönlendiren, desteğini esirgemeyen kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Özcan TABAKLAR'a müteşekkirim. Ve nihayet çalışmamın her aşamasında maddi manevi yardımlarını, ilgisini esirgemeyen, sabırla destekleyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Feryal KORKMAZ'a teşekkür etmek minnet ve vefa borcumdur.

İstanbul, 2017

Yasemin DEMİRCİ

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
TABLO LİSTESİ.....	xi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KISSA-İ MÛSA

1.1.Yazma.....	3
1.2.Konu	4

İKİNCİ BÖLÜM

METNİN DİL ÖZELİKLERİ

2.1.İmla Özellikleri.....	21
2.1.1.Ünlülerin Yazılışı	21
2.1.1.1. a ünlüsünün yazılışı:	21
2.1.1.2. e ünlüsünün yazılışı:	22
2.1.1.3. I ünlüsünün yazılışı:.....	22
2.1.1.4. U, O ünlülerinin yazılışı:	22
2.1.2.Ünsüzlerin Yazılışı	23
2.1.2.1. ç ünsüzünün yazılışı:.....	23
2.1.2.2. p ünsüzünün yazılışı:	23
2.1.2.3. g ünsüzünün yazılışı:	24
2.1.2.4. ñ ünsüzünün yazılışı:	24
2.1.2.5. t,d ünsüzlerinin yazılışı:	24
2.1.2.6. s ünsüzünün yazılışı:	25
2.2.Ses Bilgisi	25
2.2.1. Ünlü Değişimleri.....	25
2.2.1.1. i / e Değişmesi	25
2.2.1.2. ı>u, i >ü Değişimleri.....	27
2.2.1.3. ü >i Düzleşmesi.....	28
2.2.2.Ünlü Uyumu	28
2.2.2.1.Kalınlık-İncelik Uyumu.....	28
2.2.2.2 Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	28
2.2.2.2.1.Köklerde Uyumsuzluk.....	28
2.2.2.2.2. Eklerde Uyumsuzluk	29
2.2.2.2.2.1 Yuvarlak ünlü taşıyanlar	29

1.2.2.2.2 Düz ünlü taşıyanlar.....	31
2.2.5.Ünsüz Değişimleri	33
2.2.5.1. b>v Değişimi	33
2.2.5.2. t-> d- Değişimi	34
2.2.5.3. -d-> -y- Değişimi	35
2.2.5.4. k-> g- Değişimi	36
2.2.5.5. k> ò Değişimi	36
2.2.5.6. -ñ-> -g- Değişimi	37
2.2.6.Ünsüz Düşmesi	37
2.2.7.Ünsüz İkizlenmesi	38
2.2.8.Hece Düşmesi.....	38
2.2.9.Tonlulaşma	39
2.2.9.1. İçseste Tonlulaşma	39
2.2.9.2. Sonseste Tonlulaşma	39
2.3.Şekil Bilgisi	40
2.3.1. İsim	40
2.3.1.1. Çokluk Eki.....	40
2.3.1.2. İyelik Ekleri	40
2.3.1.3. İsim Çekimi.....	41
2.3.1.3.1. İlgi hali	41
2.3.1.3.2. Yükleme hali.....	42
2.3.1.3.3. Yönelme hali	42
2.3.1.3.4. Bulunma hali	42
2.3.1.3.5. Ayrılma hali.....	43
2.3.1.3.6. Eşitlik hali.....	43
2.3.1.3.7. Vasıta hali	43
Vasıta hali,	43
2.3.1.3.8. Yön gösterme ekleri	43
2.3.2. Fiil.....	44
2.3.2.1. Fiil Çekimi	44
2.3.2.1.1. Basit Çekim.....	44
2.3.2.1.1.1. Haber Kipleri	44
2.3.2.1.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman	44
2.3.2.1.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	45
2.3.2.1.1.1.3. Geniş Zaman	45
2.3.2.1.1.1.4. Gelecek Zaman.....	46
2.3.2.1.1.1.5. Şimdiki Zaman	46
2.3.2.1.1.2. Dilek Kipleri	47
2.3.2.1.1.2.1. Şart Kipi.....	47
2.3.2.1.1.2.2. İstek Kipi	47
2.3.2.1.1.2.3. Gereklilik Kipi.....	48
2.3.2.1.1.2.4. Emir Kipi	48
2.3.2.1.2. Ek-Fiil (Cevher Fiili).....	48
2.3.2.1.3. Birleşik Çekim.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZ DİZİMİ

3.1. Yüklemin Yerine Göre Cümleler	52
3.1.1. Kurallı Cümle.....	52
3.1.2. Devrik Cümle	53
3.2. Anlamlarına Göre Cümleler	54
3.2.1. Olumlu Cümle	54
3.2.1. Olumsuz Cümle.....	55
3.2.3. Soru Cümlesi	57
3.2.4. Emir Cümlesi.....	59
3.2.5. Ünlem Cümlesi	61
3.3. Yapılarına Göre Cümleler	63
3.3.1. Basit Cümle.....	63
3.3.1.1. Basit İsim Cümlesi	63
3.3.1.2. Basit Fiil Cümlesi	65
3.3.2. Birleşik Cümle.....	67
3.3.2.1. Şarh Birleşik Cümle	67
3.3.2.2. İççe Birleşik Cümle.....	69
3.3.2.3. Ki'li Birleşik Cümle	74
3.3.3. Girişik Cümle	78
3.3.4. Bağlı Cümle	80
3.3.5. Sıralı Cümle.....	83

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN

4.1. Metnin Transkripsiyonu	88
-----------------------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

TERCÜME

5.1. Metnin Tercümesi	129
-----------------------------	-----

ALTINCI BÖLÜM

DİZİN

6.1. Metnin Dizini.....	156
6.2. Özel Adlar Dizini.....	306
SONUÇ	315
KAYNAKÇA	317
EKLER	326

KISALTMALAR LİSTESİ

- A.** : Arapça
a.e. : Aynı eser
a.g.e. : Adı geçen eser
A.S. : Aleyhisselam
b. : Bin
b.s. : Basım
C. : Cilt
Çev. : Çeviren
F. : Farsça
Haz. : Hazırlayan
Hız. : Hazreti
s. : Sayfa
S. : Soğdça
Yay. Haz. : Yayına Hazırlayan

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Metindeki kelimelerin kökenlerine göre oransal dağılımı.....	324
--	-----

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a, e, ı, i, o, ö, u, ü
آ	ā
اي	Başta ı,i
او	Başta u,ü,o,ö
ب	b
پ	p
تة	t
ث	ṯ
ج	c
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẓ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ş
ص	ṣ

ض	ḍ, ź
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	k, ñ, g
ل	l
م	m
ن	n
و	v
ه	h
ي, ى	y

GİRİŞ

Türk edebiyatında en çok ele alınan konulardan biri peygamber kıssalarıdır. Üzerinde çalıştığımız eser de peygamber kıssasını konu almaktadır. Hz. Musa kıssasının anlatıldığı bu eser Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde Giresun Yazmalar katalogunda bulunan 0023-001 numaralı yazmadır. Toplam 68 varak olan bu yazmanın 1-46 varaklarında üzerinde çalıştığımız yazma yer almaktadır. Harekeli okunaklı bir nesihle yazılan yazma 11 satırdan oluşmaktadır. Yazmada kıssa, siyah mürekkeple ayetler ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazmanın fiziksel niteliği şöyledir: Boyu 20.5 cm, genişliği 14.5 cm, kalınlığı 95 mm'dir. Bu yazma A harfiyle kısaltılarak gösterilmiştir. Çalışmamızda bu esere kaynak olabilecek başka Hz. Musa kıssaları da araştırılmıştır. Üzerinde çalıştığımız eserle benzerlik gösteren Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda yer alan 06 Mil Yz A 3535/2 numaralı yazmadan faydalanılmıştır. Bu yazma B harfiyle kısaltılarak gösterilmiştir.

Çalışmamız altı bölümden oluşmaktadır ve esas olarak A yazmasına dayanmaktadır. Birinci bölümde Türk edebiyatında yazılmış Hz. Musa kıssaları hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde yazmanın ihtiva ettiği konu ayrıntılı olarak verilmiş ve tercümenin daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır. A yazmasında yer almayan fakat B yazmasında yer alan kısımlara da bu bölümde değinilmiştir.

İkinci bölümde metnin dil özellikleri incelenmiştir. Metnin imla özelliklerine, ses ve şekil bilgisine yer verilmiştir. Türkçe kelimelerin kök ve eklerinin yazılışı, fonetik ve morfolojik değişimleri gösterilmiştir.

Üçüncü bölümde metnin söz dizimine yer verilmiştir. Metinde yer alan cümle tipleri incelenerek örnekler verilmiştir.

Dördüncü bölümde metnin transkripsiyonu yapılmıştır. Metinde yer alan ayetler metinde yer alan şekliyle Arap harfli olarak verilmiş olup hangi sureden alındığı dipnot olarak gösterilmiştir. Yazmanın yıpranmış parçalarının okunmasında B yazmasından faydalanılmıştır. Yanlış yazılan kelimeler de aynı şekilde B yazması referans alınarak transkripsiyon edilmiştir. Anlamlandırılmayan ve yazmanın fiziksel yapısının zarar görmesi sebebiyle okunamayan kelimeler (?) ile gösterilmiştir.

Beşinci bölümde metnin tercümesi yer almaktadır. Tercüme, metinde yer alan ayetlerin mealinden faydalanılarak mümkün olduğunca metne sadık kalınarak yapılmıştır.

Altıncı bölümde metnin dizini yer almaktadır. Metinde yer alan kelimeler alfabetik olarak metindeki anlamlarıyla verilmiştir. Birleşik kelimeler asıl madde başında verilmiştir. Özel adlar için ayrı bir dizin oluşturulmuştur.

Sonuç kısmında ise metnin genel değerlendirmesi yapılmıştır. Dizin bölümünde yer alan kelimelerin kökenlerinin oransal ifadesini gösteren istatistik tablosuna yer verilmiştir.

Son olarak ekler kısmında A yazmasının tıpkıbasımına yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KISSA-İ MÛSA

1.1.Yazma

Üzerinde çalıştığımız esas yazma olan A yazması Hicri 982, Miladi 1574 yılında yazılmıştır. Yazmanın son varlığında yer alan derkenarda Muhammed bin Receb adı geçtiği için müellifinin onun olduğunu düşünmekteyiz. B yazmasının ise sonu eksik olduğundan yazılış tarihine ve müellifine ait bilgilere ne yazık ki sahip değiliz. Fakat fonetik ve morfolojik özelliklerine bakıldığında B yazmasının A yazmasından daha sonraki devrilerde yazıldığı kesindir. Üzerinde çalıştığımız A yazması ve referans aldığımız B yazması dışında bu konuda yazılmış pek çok yazma vardır. Özellikle Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi ve Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda Hz. Musa kıssasına dair mensur eserler bulunmaktadır.¹ Manzum olan tek bir Hz. Musa

¹ Taramalar sonucunda pek çok Hz.Musa kıssasına rastlanmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır:
Kıssa-i Musa (A. S.),Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, 05 Ba 509/4
Hikâyât-i Hazret-i Mûsâ, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, 37 Hk 485
Hikâye-i Hazret-i Mûsâ, Tokat İl Halk Kütüphanesi, 60 Hk 4693/2
Kitâb-ı Mûsâ Kelâmu'llâh, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 7816/3
Risâle-i Kelâm-ı Mûsâ, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 7557/3
Hikâyet-i Mûsâ (A.S.), Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3535/2
Münacât-ı Mûsâ Aleyhisselâm, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Atıf Efendi Koleksiyonu 00189
Münacât-ı Mûsâ, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar 03564-003
Münacât-ı Mûsâ, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Yazma Bağışlar 04056
Münacât-ı Mûsâ, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbi Koleksiyonu 01578-002
Münacât-ı Mûsâ, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Fatih Koleksiyonu 04513-002
Münacât-ı Mûsâ, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Osman Huldi Öztürkler Koleksiyonu 00028-002

kıssasına rastlanmıştır.² Bu eserlerin bir kısmı müstakil bir Hz. Musa kıssasından ziyade Hz. Musa'nın Tur dağında Allah'la konuşmasını içermektedir. Bir kısmı ise Hz. Musa ile Hızır arasında geçen olayları ihtiva etmektedir. Türk edebiyatında yazılmış Hz. Musa kıssaları içinde ayrıntılı bir şekilde kıssayı ihtiva eden yazma A yazmasıdır.

1.2.Konu

Hz. Musa, Kur'an-ı Kerim'de en çok adı geçen peygamberlerden biridir. Kur'an-ı Kerim'de 34 surede kendisinden bahsedilmektedir. Üzerinde çalıştığımız yazmada 11 surede Hz. Musa'dan bahseden ayetler yer almaktadır. Bu sureler: Kassas, Taha, Neml, Şuara, Hud, Araf, Ahkaf, Tahrim, Yunus, Maide, Bakara'dır. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa kıssasının ayrıntılı olarak Taha ve Kassas surelerinde anlatıldığı görülmektedir. Metnimizde de bu surelerin ayetleri diğerlerine göre daha fazladır. Hz. Musa kıssası ayetler ışığında anlatılmıştır. Ayetlerin tercümesi ile müellifin kendi yorumu ayetlerden sonra verilmiş ve Kur'an-ı Kerim'de dağınık bir şekilde yer alan kıssa birleştirilmeye çalışılmıştır.

Kıssa, Hz. Musa'nın doğumundan önce başlamaktadır. Hz. Musa'nın doğumundan önce Mısır'ın bütün iş yükü İsrailoğulları'nın kavim üzerindedir. Eski Mısır ahalisinden olan İsrailoğulları'nı köle gibi çalıştıran kavim ise Kıpti'lerdir. Hz. Musa dönemi Firavun yönetiminin Kıpti'lere dayalı olduğu nakledilmektedir.³Metinde Hz. Musa döneminde yaşayan Firavun'un adının Velid olduğu vezirinin adının ise

² Münacât-ı Mûsâ Aleyhisselâm, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu 03430-002

³ Ali Sayı, **Firavun, Haman ve Karun Karşısında Hz. Musa**, 4.bs, İstanbul, İz Yayıncılık, 2016, s.30

Haman olduğu belirtilmektedir. Kaynaklar da Hz. Musa dönemi Firavun'unun Velid bin Mus'ab olduğunu söylemektedir.⁴

Kıssa her iki yazmada da Hz. Musa'nın doğumundan önce Firavun'un gördüğü rüya ile başlar. Metinde Firavun'un rüyasının ne olduğu söylenmemekte sadece meclisinde bulunanların rüyayı yorumlamaları yer almaktadır. Firavun'a İsrailoğulları kavminden bir çocuğun doğacağını mülkünün, saltanatının elinden gideceğini, ülkesinden çıkarılacağını söylemişlerdir. Firavun bunun üzerine İsrailoğulları'nın doğan bütün erkek çocuklarının öldürülmesini emretmiştir. Bir süre doğan bütün erkek çocukları öldürülmüştür. Bu sırada İsrailoğullarından olan yaşlı kimselerin de ölümüyle İsrailoğulları'nın çalışan nüfusu azalmıştır. Onların yaptığı işleri yapmak istemeyen Kıpti'ler Firavun'la görüşmüş, neticede İsrailoğulları'nın soyunun tükeneceği endişesiyle bir sene doğan erkek çocuklarının öldürülmesi diğer sene öldürülmemesi kararı alınmıştır. Hz. Musa'nın erkek kardeşi olan Hz. Harun erkek çocukların öldürülmediği sene doğarken Hz. Musa erkek çocukların öldürüldüğü sene doğmuştur.⁵ Metinde Hz. Musa İsrailoğullarından olduğu için doğduğunda alimlerin ihtilafa düştükleri söylenmektedir.

A yazmasında eksik varaklar olduğundan Hz. Musa'nın annesinin hamile olduğu söylenmekte doğum ve sonrası ise metinde yer almamaktadır. Olaylar başka bir zaman diliminden devam etmektedir. A yazmasında eksik olan varaklarda yer alan muhtemel olaylara B yazmasında rastlamaktayız. Hz. Musa doğduğunda annesi erkek çocukların

⁴Mustafa Asım Köksal, **Peygamberler Tarihi**, 1c., Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990, s.7

⁵A.e., s.9

öldürüldüğü yıl olması sebebiyle endişelenmiştir. Metinde alimlerin bu yüzden ihtilafa düştükleri söylenmektedir. Allah, Hz.Musa'nın annesine çocuğu suya bırakmasını buyurmuştur. "Musa'yı sandığa koy, Nil nehrine bırak ta nehir onu kıyıya vursun. Onu benim de onun da düşmanı olan biri alsın."⁶ Bu düşmandan maksat Firavun'dur. Hz. Musa'nın büyüüp peygamber olmasından sonra kendisini imana davet etmesi üzerine ona düşman olmuştur.⁷ Ayette buyurulduğu gibi Hz. Musa annesi tarafından Nil nehrine bırakılmıştır. İbrani dilinde Mû suya denmekte, Sâ ise ağaca denmektedir. Nil nehrinde bir sandık içinde buldukları için ona "su ile ağaç içinde bulundu" anlamına gelen Musa adının verildiği rivayet edilmektedir.⁸ Hz. Musa, suya bırakıldıktan sonra bir süre suda sürüklenmiş Cebrail aleyhisselam Allah'ın emriyle onu Firavun'un sarayına doğru yönelmiş ve Firavun'un hizmetçileri sandığı bulmuştur. Sandığı görünce şaşırان hizmetçiler onu Firavun'un eşi Asiye'ye götürmüşlerdir. Asiye sandığı açıp bir erkek çocuk olduğunu görünce sevinmiş ve Firavun'a erkek çocukları olmadığı için çocuğu evlat edinmelerini söylemiştir. Firavun kendisini helak edecek çocuğun o olduğundan şüphelense de Asiye onu ikna etmiş ve çocuğu evlat edinmişlerdir. Çocuğu emzirmek için süt anne aramışlar, birçok süt anne bulup getirmişler fakat çocuk hiçbirini kabul etmemiş, daha sonra öz annesi geldiğinde ancak onu kabul etmiştir. Böylece Hz. Musa annesine geri verilmiş oldu.

⁶Ebu Cafer Muhammed b.Cerir et-Taberi, **Taberi Tefsiri**, çev.:Hasan Karakaya,Kerim Aytakin, 5c., İstanbul, Hisar Yayınevi, 1996, s.453

⁷A.e., s.454

⁸ Sayı, a.g.e., s.52

Hz. Musa'nın Firavun tarafından çok sevildiği belirtilmektedir.Hz. Musa bir gün Firavun'un sakalını çekmiş, Firavun bu duruma hayli sinirlenmiş ve çocuğu öldürmek istemiştir. Çocuğun bunu kasıtlı olarak yaptığını düşünmüştür. Asiye ise onun sadece bir çocuk olduğunu, hiçbir şeyden haberi olmadığını söylemiş, bu durumu ispatlamak için de hizmetçilerine iki tabak getirmelerini, birine ateş birine ise altın koymalarını emretmiştir. Altın ve ateşi Hz. Musa'nın önüne koyup seçmesini istemişlerdir.Hz. Musa ateşi alıp ağzına atmış böylece dili peltek olmuştur.

Hz. Musa buluğa eriştikten sonra bir gün pazarda Kıpti'lerden biri ile İsrailoğulları'ndan birinin kavga ettiğini görmüş kendisinden yardım isteyen İsrailoğulları'ndan olan kişiye yardım ederken yanlışlıkla Kıpti'yi öldürmüştür. Ertesi gün yardım isteyen kişiyi tekrar biriyle kavga ederken görmüş ve nedenini sormuştur. Fakat İsrailoğulları'ndan olan kişi "Dün birini öldürdüğün gibi bugün de beni mi öldüreceksin?" diye bağırmış ve herkes Hz. Musa'nın birini öldürdüğünü öğrenmiştir. Firavun Hz. Musa'nın bulunmasını emretmiş, Hz. Musa ise bu durumdan korkup Mısır'dan kaçmıştır.Hz. Musa'nın Firavun'un sarayından uzaklaşma süreci böyle başlamıştır. B yazmasında Hz. Musa'nın Medine'ye gittiği söylenirken Kur'an'da Medyen'e gittiği söylenmektedir.⁹

Medyen'de insanların hayvanlarını suladığı bir suya varmıştır. Burada iki genç kızın hayvanlarını sulamadığını geride durduğunu görmüş, nedenini sormuştur. Kızlar kendilerinin güçsüz olduğunu babalarının ise yaşlı olduğunu söylemişler, bunun üzerine Hz. Musa kızlara yardım etmiştir. Bu kızlar Hz.Şuayb'ın kızlarıdır.Hz. Musa'nın

⁹Kassas 28/23

kendilerine yardım ettiğini ve durumunu anlatmışlar, Hz.Şuayb onun peygamber olduğunu anlamıştır. Hz. Musa'yı çağırıp durumu öğrenmiş, Firavun'un Medyen'e hüküm süremeyeceğini söylemiş, Medyen'de kalmasını ve kızlarından birini kendisine vermeyi teklif etmiştir. Hz. Musa ise kızı için vereceği mehir olmadığını söylemiştir. Hz.Şuayb sekiz yıl Medyen'de kalıp çobanlık yapmasını teklif etmiştir. Hz. Musa burada iki yıl daha çobanlık yaparak on yılını Medyen'de geçirmiş, evlenmiş ve çocuk sahibi olmuştur.

Hz. Musa eşi Safura ve oğullarıyla birlikte Mısır'a doğru yola çıkmıştır. Bu sırada hem eşi hamiledir hem de kış vaktidir. Dört gün yol aldıktan sonra Hz. Musa, akşam vakti ateş yakmak istemiş fakat kuvvetli bir rüzgar olduğundan ateşi bir türlü yakamamıştır. Bu sırada Allah, Tur dağına kendi nuruyla aydınlatmış Hz. Musa ise bunun ateş olduğunu düşünerek dağa doğru yaklaşmıştır. A yazmasındaki olaylar buradan devam etmektedir.

“O bir zaman (Medyen'den Mısır'a giderken) bir ateş gördü. Ailesine: ‘Siz burada durun ben bir ateş gördüm belki size ondan bir kor getiririm. Veya ateşin yanında bir yol gösteren bulurum.’ dedi.”¹⁰ Ayette ve metinde de açıkça belirtildiği gibi Hz. Musa ateşi gördüğü yere doğru yönelmiştir. Hz. Musa'nın bir ses duyduğu ve bu ses karşısında aciz kaldığı söylenmektedir. Hz. Musa'ya ilk vahiy gelmiştir:“Ateşin yanına gelince şöyle nida edildi. ‘Ey Musa, şüphesiz ben senin rabbinim. Ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen, mukaddes vadi Tuva'dasın.”¹¹Hz. Musa ayakkabılarını çıkarmıştır.

¹⁰Ebu Cafer Muhammed b.Cerir et-Taberi, **a.g.e.**, s.447

¹¹**A.e.**, s.448

Ayakkabılarının çıkarılmasının istenmesi üzerine birçok düşünce vardır. Hasan Basri ve Mücahid, Hz. Musa mukaddes topraklarda olduğu için ayakkabılarının çıkarmasının istendiğini, Kabe'ye girilirken de ayakkabılarının çıkarıldığını söylemektedir. Taberi de bu görüşü savunmaktadır.¹² Metinde de bu konu hakkında birçok görüşün olduğu söylenmekte ve duruma açıklık getirilmektedir. Ayakkabı ile kastedilen Hz. Musa'nın ayağına giydikleri değil eşi, kızı, oğlu ve malının endişesini taşımamasıdır.

“Ben seni peygamber seçtim.Şimdi vahyolunacakları dinle. Şüphesiz ki ben, Allahım, Benden başka hiçbir ilah yoktur. O halde bana ibadet et. Beni anmak için namaz kıl.” buyurulduktan sonra Hz. Musa namaz kılmıştır. “Sağ elindeki nedir ey Musa?”¹³ Allah, Hz. Musa'nın elindekinin ne olduğunu bilmesine rağmen yine de onu sormuştur. Metinde bunun sebebinin Hz. Musa'yı kuvvetlendirmek için olduğu söylenmektedir. Hz. Musa'nın asayı ne için kullandığını açıklaması daha sonra asaya mucizevi özelliklerin verilecek olmasındandır. Asa, verilen mucizeyle Hz. Musa'yı Firavun'a karşı güçlü kılan nesnedir.

Hz. Musa'ya asayı atması söylenmiş o da asayı yere atmış ve asanın ejderhaya dönüştüğü görülmüştür. Asayı tekrar eline aldığı anda ise eski haline döndüğünü görmüştür. Metinde ejderha kelimesi kullanılmıştır fakat ayetlerde Hz. Musa'nın asasının yılan şekline sokuluşu için üç ayrı kelimenin kullanıldığı, yılanın büyüklüğünü anlatmak için ejderha kelimesinin kullanıldığı belirtilmektedir.¹⁴ Metinde yılan kelimesi asa için hiç kullanılmamıştır.Hz. Musa asası ilk ejderhaya dönüştüğünde korkup

¹²A.e., s.448

¹³A.e., s.448

¹⁴Galip Kaçar, **Kur'an-ı Kerim'de Hz.Musa ve Firavun**, Kayseri, 1999, s.87

kaçmıştır Firavun'un karşısında da asadan korkmaması için kendisine asanın mucizesi gösterilmiştir. Hz. Musa "benim" dediği ve ne işe yaradığını söylediği asasının asıl marifetini bilmediğini öğrenmiş ve Allah'ın kudretine şahit olmuştur.

"...Ey Musa, korkma! Benim katımda peygamberler korkmazlar."¹⁵ ayetinden sonra Hz. Musa'ya ikinci mucizenin gösterileceği fakat önceki gibi korkmaması söylenmiştir. Hz. Musa'ya elini koynuna sokması emredilmiştir. Elini koynundan çıkarırken elinin parladığı, elinin parıltısıyla etrafın aydınlandığı söylenmektedir. Allah, Hz. Musa'ya Firavun'a gidip peygamberlik vazifesini yerine getirmesini, Firavun'u dine davet etmesini buyurmuştur. Zira Firavun Allah'a isyan etmiş, kendisini yaratıcı zannetmiş ve halkına zulm etmiştir. Hz. Musa Allah'tan gönlüne genişlik vermesini yani sıkıntılarının giderilmesini kendisine sabretme ve tahammül gücünün verilmesini istemiştir. Hz. Musa, Mısır'dan kaçtığı için tekrar Mısır'a dönerek Firavun'la karşılaşacak olması onu tedirgin etmiştir. Daha önce bahsettiğimiz Firavun'un sarayında geçen hadiseyle kekeme olan Hz. Musa sözlerinin anlaşılmasını, kekemeliğinin giderilmesinive peygamberlik vazifesinin kolaylaştırılmasını bunun için de kardeşi Hz. Harun 'un kendisine yardımcı olmasını Allah'tan dilemiştir. Hz. Musa'nın Hz. Harun 'un kardeşi olduğunu bildiği anlaşılmaktadır. Metinde Hz. Musa Harun'un kendisinden daha iyi konuştuğunu belirtmesine rağmen Hz. Harun Firavun ile hiç konuşmadığı görülmektedir.

¹⁵Diyanet İşleri Başkanlığı, **Kur'an-ı Kerim Meali**, yay.haz.: Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009, s.406

Hız. Musa kendi zayıflıklarını dile getirdiğinden Allah ona istediklerini vermiştir. Allah, Hz. Musa'ya düşmanın evinde büyüdüğünü, onu öldürmeye çalışan Firavun'un kalbine onun sevgisini yerleştirdiğini hatırlatarak şükretmesini ve vazifesini yerine getirmesini söylemiştir.. Hz. Musa, Tuva vadisindeyken ateş bulmak için ailesini bırakmıştı. Bu nedenle ailesi için endişelenmiş yanlarına gitmek istemiştir. Allah, ona ailesinin güvende olduğunu bildirmiştir. Hz. Musa, Firavun'un askerinin çok olduğunu ve Mısır'dayken kazara birini öldürdüğünü bu yüzden kendisini öldürebileceklerinden endişe etmiştir. Allah Hz. Musa'ya onunla birlikte olduğunu Firavun ne kadar güçlü olursa olsun onu yok edebileceğini söyleyerek onu teskin etmiştir. Hz. Musa'ya Firavun'un korkup dine döneceğini umarak Firavun'a yumuşak söz söylenmesi buyurulmuştur. Hz. Musa, Firavun gibi günahkar birine neden bu ihsanın verildiğini sormuştur. Firavun, Hz. Musa'yı kendi çocuğu gibi sarayında büyüttüğü için Hz. Musa'ya nankörlük yapmaması, sakın bir şekilde Firavun'la konuşması öğütlenmiştir. Firavun, Allah'ın varlığını ve birliğini kabul etmeyecekti yine de Hz. Musa'ya Firavun'u dine davet etmesi söylenmiştir. Bunun sebebi Hz. Musa'nın umutsuz olmaması ve sabırla vazifesini yapmasını sağlamaktır. İki yıl boyunca her gün Hz. Musa ve Hz. Harun'un Firavun'un sarayına gittikleri rivayet edilmektedir.¹⁶

Hız. Musa ve Hz. Harun Firavun'un sarayının kapısına geldiklerinde kapıdaki görevliler onları çoban sanıp içeri almak istememiştir. Hz. Musa, sarayın kapısına asasıyla vurarak içeri zorla girmiş ve Firavun'a Allah'ın buyruğunu bildirmiştir: Biz senin rabbinin peygamberleriyiz. O, bizi sana gönderdi. Rabbin sana İsrailoğulları'nı

¹⁶Ebu Cafer Muhammed b.Cerir et-Taberi, **Tarih-i Taberi Tercümesi**, 1c., Konya, Can Kitabevi, s.350

bizimle beraber serbest bırakmanı emrediyor. Onlara, güçlerinin yetmeyeceği işleri yükleyerek işkence etme.¹⁷ Bunun üzerine şaşırın Firavun, Hz. Musa'ya kim olduğunu sormuş, Hz. Musa evinde büyüttüğü kişi olduğunu söyleyince Firavun onu tanımış ve öldürdüğü kişiye karşılık Hz. Musa'nın öldürülmesini emretmiştir. Hz. Musa, asasını bırakmış, asa ejderha olmuştur. Ağzından ateşler saçan ejderhanın neredeyse Firavun'u tahtıyla beraber yutacağı belirtilmektedir. Hz. Musa, ikinci mucizesini de göstermiştir, elini koynuna sokup çıkarmış bu esnada etraf aydınlanmış ve görenleri gözü kamaşmıştır. Bu mucizeler karşısında Firavun şaşırılmış ve Hz. Musa'dan mühlet istemiştir. Firavun, vezirlerine Hz. Musa'nın hak peygamber olduğuna inandığını, iman edeceğini söylemişse de vezirleri Firavun'a karşı çıkmıştır. Bu zamana kadar tanrı gibi yaşayan Firavun'un başka birine kul olmasını kabul etmemişlerdir. Fakat Firavun, Hz. Musa'nın mucizelerini öne sürmüştür. Bunun üzerine vezirler Hz. Musa'nın yaptıklarının yalnızca bir sihir olduğunu söyleyip Firavun'u da buna inandırmışlardır.

Ertesi gün Hz. Musa, Firavun'un sarayına tekrar gelmiş ve onun iman edeceğini düşünerek ona selam vermiştir. Fakat Firavun Hz. Musa'yı umduğu gibi karşılamamış ona büyücü demiştir. Hz. Musa, Firavun'un iman etmeyeceğini anlamış ve Firavun'a kızmıştır. Firavun, Hz. Musa'ya selam verdiği halde kızmaması gerektiğini söylemiştir. Hz. Musa, "Selam doğru yola uyanlara olsun."¹⁸ ayetiyle Firavun'a cevap vermiştir. Fakat Firavun ve adamları Hz. Musa'nın büyücü olduğunda ısrar etmişler, Hz. Musa'nın her zaman büyü yapamayacağını, önceki gün geldiğinde yaptığı büyüye hazırlandığını

¹⁷Ebu Cafer Muhammed b.Cerir et-Taberi, **Taberi Tefsiri**, s.467

¹⁸Diyanet İşleri Başkanlığı, **a.g.e.**, s.333

söylemişlerdir. Eğer gerçekten büyü değildiyse tekrar yapmasını söylemişler, Hz. Musa da tekrar esasını bırakmış ve ejderhaya dönüşmüştür. Firavun Hz. Musa'ya kendi evinde büyütmiş olduğunu hatırlatarak asayı eski haline döndürmesini istemiştir. Firavun ve vezirleri çok korkmuşlar, Hz. Musa'nın büyüyle onların şehrini alacağından endişelenmişlerdir. Firavun'un veziri Haman, Firavun ve adamlarını yönlendirmiştir. Ellerindeki asayla Hz. Musa ve Hz. Harun 'a bir şey yapamayacaklarının farkına varan Haman, Firavun'a Hz. Musa'yla anlaşmasını, şehirde ona bağlı bütün büyücülerin birleşerek Hz. Musa'yı yeneceğini söylemiştir.

“Biz de mutlaka sana karşı onun gibi bir sihir yapacağız. Bunun için seninle bizim aramızda uygun bir yerde, senin de bizim de caymayacağımız bir buluşma vakti belirle.”¹⁹ “Musa, buluşma vaktimiz, bayram günü insanların toplandığı kuşluk vaktidir.”²⁰ ayetlerinde yarışma gününü tayin edenin Hz. Musa olduğu görülmektedir. Fakat metinde yarışma gününü Haman'ın tayin ettiği görülmektedir. Haman, kurban bayramına kırk gün olduğunu bu yüzden kurban bayramında yarışmanın yapılmasını söylemektedir.

Yarışma günü geldiğinde dört bin dört yüz büyücünün hazır olduğu belirtilmektedir. Büyücüler asalarının içini oyup içlerine cıva doldurmuşlardır. Isıyla genleşen cıva asaları hareket ettirmiştir. Asalarla hareket eden ipler yılan gibi görünerek topluluğu yanıltmıştır. Hz. Musa bunu görenlerin Firavun'a inanmasından korkmuştur. Fakat Allah ona korkmamasını, kendisinin galip geleceğini, esasını bırakmasını

¹⁹ A.e., s.334

²⁰ A.e., s.334

söylemiştir. Hz. Musa asayı yere bıraktığında ejderhaya dönuşen asası büyücülerin yaptığı her şeyi yutmuştur. Ağzından ateş saçan ejderha askerleri yutmaya kalkışmış, bunun üzerine Firavun Hz. Musa'ya yalvarmıştır. Hz. Musa tekrar asayı eline aldığında eski haline dönmüştür. Bu mucizeye şahit olan büyücüler Hz. Musa'nın hak peygamber olduğuna inanıp secde etmişlerdir. Bunu gören Firavun kendisinin izni olmadan Hz. Musa'ya inanamayacaklarını, onlara türlü işkenceler yapacağını, ellerini ayaklarını kesip hurma dallarına asacağını söylemiştir.Hz. Musa'ya ilk inanan ve ilk şehit olanlar büyücüler olmuştur.

Firavun eşi Asiye'nin yanına gelip ona Hz. Musa'nın ve büyücülerin durumundan bahsetmiş, Hz. Musa'nın öldürölmesini emretmiştir. Kendisine karşı çıkan Asiye'yi görünce onun da Hz. Musa'ya inandığını anlayıp kırk gün zindanda tutup ekmek ve su vermemiştir. Asiye'ye Firavun'a geri dönmesi söylenmişse de o vazgeçmemiştir. "...Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap. Beni Firavun'dan ve onun yaptığı işlerden kuru ve beni zalimler topluluğundan kurtar!..."²¹ demiştir. Allah onu Firavun'un azabından kurtarmıştır.

Hz. Musa'nın büyücülerini yenmesinin ardından Firavun, İsrailoğulları'na eziyet etmeye devam etmiştir. Firavun'un zulmüne katlanamayan İsrailoğulları,Hz. Musa'ya gelerek ondan kendilerini Firavun'un zulmünden kurtarmasını dilemişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Musa'ya dokuz ayet yani dokuz mucize verildiği söylenmektedir.²² İlk ikisi asa ve yedi-i beyza mucizeleridir. Firavun'un İsrailoğulları üzerindeki baskısı

²¹ A.e., s.625

²² A.e., s.406

arttıktan sonra diğer mucizeleri de görmekteyiz. Kur'an-ı Kerim'de bu mucizelerin tufan, çekirge, ürün güvesi (haşerat), kurbağa ve kan olduğu söylenmektedir.²³Bu mucizeler yalnızca Firavun'un kavmini etkilemiştir. Her mucizeden sonra Hz. Musa'yla konuşup ona iman edeceklerini söylemişlerdir. Hz. Musa Firavun'un kavmi gelip her defasında iman edeceklerini söylediğinde dua etmiş, Allah onları felaketlerden kurtarmıştır. Fakat Firavun'un kavmi iman etmemiştir. Metinde Kur'an-ı Kerim'de belirtilen mucizelerden yalnızca kan mucizesini görmemekteyiz.

Mısır'da yaşanan afetlerin ilkinin tufan olduğu söylenmektedir. Mısır şehri sular içinde kalana dek yağmur yağdığı fakat bu yağmurun İsrailoğulları'nı etkilemediği belirtilmiştir. Hz. Musa dua ettikten sonra Mısır'ın eski haline döndüğü ekinler yetiştiği fakat Firavun'un kavminin iman etmediği söylenmektedir.

Hz. Musa bir ay sonra tekrar dua etmiş, Firavun'un kavmi çekirge felaketiyle karşılaşmıştır. Hz. Musa'ya gelip İsrailoğulları'nı alıp gitmesine izin vereceklerini söylemişler, Hz. Musa da dua etmiş ve bu felaketten kurtulmuşlardır. Yine sözlerinde durmamışlar Allah kene felaketiyle onları imtihan etmiştir. Keneler bütün yiyeceklerini yemiş ve Kıpti'ler perişan bir şekilde Firavun'un kapısına gelmişlerdir. Firavun onlara Hz. Musa'ya iman getireceklerini söylemelerini öğütlemiştir. Hz. Musa gerçekten iman edeceklerini düşünerek dua etmiştir. Onlar yine iman etmemişler, kenelerin bütün yiyeceklerini yediğini bahane etmişlerdir.

Allah onları daha sonra kurbağa felaketiyle imtihan etmiştir. Mısır'ın her tarafında kurbağaların olduğu ırmaklardan, denizden, ovalardan her yerden kurbağaların

²³A.e., s.174

çıkıldığı söylenmektedir. Bunun üzerine Firavun bizzat Hz. Musa'ya gelerek iman edeceğini söylemiştir. Hz. Musa dua etmiş ve Mısır kurbağa felaketinden kurtulmuştur. Firavun, kendisinin kul olamayacağını söyleyerek sözünden dönmüştür. Fakat Firavun İsrailoğulları'nı alıp gidebileceğini söylemiştir. Hz. Musa ise zinet eşyalarının ve elbiselerinin de verilmesini şart koşturmuştur. Firavun Hz. Musa'nın şartını kabul etmemiştir.

Firavun'un kavminin zulmü artarak devam etmiş, bu sebeple Allah Hz. Musa'ya İsrailoğulları'nı gece Mısır'dan çıkarmasını emretmiştir. İsrailoğulları ertesi gün bayram olmasını bahane ederek Kıpti'lerden kendilerine ait zinet eşyasını ve elbiselerini almışlardır. Yol için hazırlık yaptıktan sonra Mısır'dan gece vakti çıkmışlardır. Ertesi gün Kıpti'ler İsrailoğulları'nı bulamayınca kaçtıklarını anlayıp hemen peşlerine düşmüşlerdir. Firavun'un askerleri Hz. Musa'ya yetişmişlerdir. Nil nehri kıyısına geldiklerinde Allah'ın emriyle elindeki asayı denize vurmuştur. Deniz on iki bölük olan İsrailoğulları için on iki yol olmuştur. Her kabile için ayrı bir yol açılmış fakat onlar birbirlerini göremeyeceklerini söylemişlerdir. Bunun üzerine denizde pencereler açılmış, İsrailoğulları birbirlerini görerek karşıya geçmişlerdir.

Allah, Cebrail aleyhisselami ata binmiş Arap bir asker suretinde göndermiştir. Firavun onu kendi askeri sanarak peşinden denize girmiş, bunu gören Firavun'un kavmi de peşlerinden denize girmişlerdir. Hz. Musa tekrar asasını yere vurduğunda deniz eski haline dönmüş, Firavun ve askerleri de suda boğulmuşlardır. İsrailoğulları onların gerçekten öldüğüne ancak ölülerini görürlerse inanacaklarını söylemişler, Hz. Musa tekrar asasını denize vurmuş, bütün ölüleri gördüklerinde inanmışlardır.

Firavun, boğulmak üzereyken “İsrailoğulları’nın iman ettiğinden başka hiçbir ilah olmadığına inandım. Ben de müslümanlardım.”²⁴ demiştir. Fakat Cebrailaleyhisselamın onun sözünü tamamlamasına izin vermediği, denizin dibinden aldığı balçığı Firavun’un ağzına tıkararak engellediği rivayet edilmektedir.

Firavun’un öldüğüne emin olduktan sonra yollarına devam eden İsrailoğulları putlara secde eden bir kavme rastlamışlardır. Hz. Musa’dan kendilerine bir put yapmasını istemişlerdir. Hz. Musa onlara putların içinde bulunduğu dinin yıkılmaya mahkum olduğunu söylemiştir.²⁵Daha sonra Hz. Musa ikinci kez Tur dağına çağırılmıştır. Kavmine otuz gün kalacağını söyleyen Hz. Musa yerine Hz. Harun ’u tayin etmiştir. Kendisine Tevrat’ın şeriat ve hükümlerinin verildiği rivayet edilmektedir. Otuz günden sonra Hz. Musa on gün daha Tur-ı Sina’da kalmıştır. Kavmine geri dönmekte acele eden Hz. Musa’ya Allah bunun sebebini sormuştur. Hz. Musa putlara tapmak isteyen İsrailoğulları hakkında endişelenmiştir.

Hz. Musa Tur’a gittiğinde İsrailoğulları’ndan olan Samiri adında bir kişinin denizin yarıldığı gün Cebrail aleyhisselam’ın atının geçtiği yerden bir avuç toprak aldığı, bu toprağı altından yaptığı bir buzağının içine koyduğu, buzağının gerçekmiş gibi böğürdüğü söylenmektedir. İsrailoğulları Samiri’nin yaptığı putun gerçek olduğuna inanıp, Allah’a şirk koşmuşlardır. Hz. Musa’nın Tur-ı Sina’dan Tevrat levhalarıyla döndüğü söylenmektedir. Hz. Musa döndüğünde kavminin puta tapıtığını görünce elindeki levhaları yere atmıştır. Yerine halife tayin ettiği Hz. Harun ’a da kızmış, saçını,

²⁴ A.e., s.228

²⁵ Ebu Cafer Muhammed b.Cerir et-Taberi, **Taberi Tefsiri**, s.464

sakalını çekmiştir. Hz. Harun, İsrailoğulları arasında tefrika çıkardığının düşünülmesinden korkarak İsrailoğulları'nı Samiri'ye inananlardan ayırmadığını söylemiştir. Hz. Musa, Samiri'ye "...Sen hayatın boyunca bana dokunmayın, diyeceksin. Ahirette de sana kaçıp kurtulamayacağın, vadedilmiş bir azap vardır. Tapıp durduğun ilahına ne yapacağız bir bak. Onu mutlaka yakacağız. Sonra onu denize savuracağız." demiştir.

İsrailoğulları buzağıya taptıkları için pişman olmuşlar, tevbe etmek istemişlerdir. Hz. Musa kavminden buzağıya tapmamış yetmiş kişiyi seçip, onlarla birlikte tekrar Tur-ı Sina'ya çıkmıştır. Bazı kaynaklar Tur-ı Sina'ya ikinci çıkışın sebebinin İsrailoğulları'nın tevbe etmek istemesi olarak göstermektedir.²⁶ Fakat bazı kaynaklarda²⁷ ve metinde Hz. Musa ile yetmiş kişinin Tur-ı Sina'ya çıkış sebebi Hz. Musa'nın gerçekten Allah'la konuştuğuna inanmamalarıdır. Hz. Musa onları inandırmak için yanında yetmiş kişiyi götürmüştür. Hz. Musa dağa yaklaştığında bir bulut kümesi içine girmiş ve Allah'la konuşmuştur. Kavmi Hz. Musa'nın gerçekten Allah'la konuştuğuna inanmamış, Allah yetmiş kişiyi helak etmiş fakat Hz. Musa'nın duası üzerine diriltmiştir. Yetmiş kişi diriltildikten sonra Hz. Musa'nın gerçekten Allah'la konuştuğuna inanmıştır. Samiri olayı ise onlar Tur-ı Sina'da iken cereyan etmiştir.

Metinde Samiri'ye inananların tevbesinin ancak öldürülmeleriyle kabul edileceği söylenmiştir. Tevbelerinin kabul edilmesini isteyen İsrailoğulları bunu kabul etmiştir. Daha sonra Allah ölenleri bağışlamış, diriltmiştir. Kavmiyle Kudüs'e gitmesi emredilen

²⁶ A.e., s.465

²⁷ Ebu Cafer Muhammed b.Cerir et-Taberi, **Tarih-i Taberi Tercümesi**, s.387

Hz. Musa Allah'ın emirlerini kavmine tebliğ etmiştir. Kavmi ise Allah'ın buyruğunu kabul etmeyip, Tevrat'ı saymamışlardır. Allah, onların üzerine Tur dağına bir bulut gibi kaldırmıştır. İsrailoğulları korkularından secde etmişler, bir yandan da dağa bakmışlardır. Yahudi'lerin bu yüzden secde ederken sol gözleri ile göğe baktıkları rivayet edilmektedir.²⁸

İsrailoğulları'na Beytü'l Mukaddes'e girmeleri emredilmiştir. İsrailoğulları, korkuyla Allah'ın emirlerini yerine getirmeye karar vermişler fakat orada zorba bir kavmin yaşadığını görünce oraya gitmekten vazgeçmişlerdir. Ad kavminden geriye kalan Amalika kavminden korkmuşlardır. Ancak o kavim oradan çıkarsa oraya gireceklerini söylemişlerdir. Bu hadiseye kadar Hz. Musa İsrailoğulları'na hiç beddua etmemiştir. "Rabbim, ben ancak kendime ve kardeşime söz geçirebiliyorum, artık bizim bu yoldan çıkmış fasık kavmin arasını ayır"²⁹ demiştir. Allah, Hz. Musa'ya şöyle cevap vermiştir: "O halde orası onlara kırk yıl haram kılınmıştır. Bu süre içinde yeryüzünde şaşkın şaşkın dönüp dolaşacaklar. Artık böyle yoldan çıkmış kavme üzülme."³⁰

"Beytü'l Mukaddes'e girin" emrine uymayan İsrailoğulları'na kırk yıl Tih'de kalma cezası verilmiştir. Bu süre boyunca Tih'den çıkmayı isteseler de aynı yerde dolaşıp durmuşlar, yiyeceklerinin hepsini bitirdikten sonra aciz kalmışlardır. Hz. Musa onlar için dua etmiştir. "Bulutunu üstünüze gölge yaptık. Size kudret helvası ile bildirecin indirdik."³¹ ayette belirtildiği üzere onlara çeşitli ihsanlarda bulunulmuştur.

²⁸ A.e., s.398

²⁹ Sayı, a.g.e., s.253

³⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, a.g.e., s.116

³¹ A.e., s.10

Metinde Hz. Musa kıssası bahsettiğimiz hadiselerle sınırlı kalmıştır. Metinde yer almayan fakat kaynaklarda yer alan başka hadiseler de mevcuttur. Metinde daha fazla bilginin arzu edilirse peygamber kıssalarında olduğu söylenmiştir. Netice itibariyle Hz. Musa kıssasının yüzeysel bir şekilde aktarıldığı görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

METNİN DİL ÖZELLİKLERİ

2.1.İmla Özellikleri

Eski Anadolu Türkçesi imla bakımından iki ayrı özellik arz eder. Birisi Eski Türkçe yazı geleneğinden gelen Eski Uygur imlası, diğer ise yeni girilen medeniyet dairesinin yazı dilleri olan Arap-Fars imlasıdır.¹ Bu bakımdan kurallı bir imla sisteminden bahsetmek mümkün değildir. XVI. yüzyılın ikinci yarısında harekeli, okunaklı bir nesta'likle yazılmış olan metnimiz, Arap-Fars imlasının özelliklerini ağırlıklı olarak taşımasına rağmen kısmen Uygur imlasının da özelliklerini göstermektedir. Eski Anadolu Türkçesiyle yazılmış karışık imlaya sahip eserler arasındadır.

2.1.1.Ünlülerin Yazılışı

2.1.1.1. a ünlüsünün yazılışı:

Metnimizde a ünlüsü için hem üstün işareti (َ) hem de elifin (l) değişik şekilleri kullanılmıştır. Önseslerde üstünlü elif (َ) kullanıldığı görülmektedir: aç (َ 5b/10), adı (َ 9a/04), al (َ 27a/10), anı (َ 2b/05)

İçseslerde genellikle üstün (َ) işareti veya üstünlü elif (َ) kullanılmıştır:aldadı (َ 40b/11), inanasın (َ 12b/01),kanda (َ 2b/06)

¹Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, **Eski Anadolu Türkçesi** , Gazi Kitabevi, Ankara, 2004, s.77

Sonseslerde üstünlü elif (Ā) veya üstünlü he (ē) kullanılmıştır: ʔoġsa (طُوغْسَا 2b/06), ʔatında (قَاتِيْنْدَا 9a/11), ʔatına (قَاتِيْنَا 9a/01), arada (أَرَادَا 9a/06), saña (سَا 4a/10), baña (بَا 4b/06), baġa (بَا 29a/08).

2.1.1.2. e ünlüsünün yazılışı:

Önses durumunda e ünlüsü üstünlü elif ile yazılmıştır: elinde (أَلِيْنْدَا 8b/11), eve (أَوَا 10a/07), eger (أَكْرَا 10b/07).

İçseslerde genellikle üstün ile yazılmıştır: yirlerde (بِرْلَرْدَا 10a/01), gereksin (كِرَكْسِيْن 6a/06).

Sonses durumunda üstün, üstünlü he ile yazılmıştır: eyle (أَلَا 6a/01), cümle (جُمْلَا 39a/01), bize (بِزَا 39a/10), vire (وِيرَا 39a/10).

2.1.1.3. I ünlüsünün yazılışı:

Önses durumunda esreli elif (إ) veya esreli elif ye (اي) ile yazılmıştır: ilçi (أِيْلْچِي 7b/05), ilet (أِيْلْت 32b/10), illā (إِلْلَا 38a/08), iblis (أِيْلِيْس 38a/07).

İçseslerde esre (إ) veya esreli ye (ي) ile yazılmıştır: işitdük (أِيْشْتَدُك 38a/08), bize (بِزَا 8b/06), elinde (أَلِيْنْدَا 8b/10), tañrıdan (تَكْرِيْدَان 14b/07).

Sonseslerde esreli ye ile yazılmıştır: ʔatı (قَاتِي 8b/05), daġı (دَاġِي 8b/07), ʔoġrı (طُوغْرِي 15a/06), seni (سَنِي 15a/03), dünkı (دُونْكِي 15a/03).

2.1.1.4. U, O ünlülerinin yazılışı:

Bu ünlülerde kalınlık-incelik, darlık-geñişlik bakımından ayırıcı işaretler kullanılmadıġından yazılışları aynıdır.

Önseslerde ötreli elif (أ) veya ötreli elif vav (أَو) kullanılmıştır: uşda (أُوْشْدَا 26a/07), ulu (أُولُو 26b/03), ün (أُون 33b/02), üstād (أُسْتَاد 21b/01).

İçseslerde bazen ötre (أ) bazen de ötreli vav (و) kullanılmıştır: ş ol (شُون 25b/01), yok (يُوق 25b/01), dünüā (دُنْيَا 5b/07), goñül (كُون 5b/10).

Sonseslerde u, ü ünlüleri iç seslerde yazıldığı gibi yazılmaktadır: işbu (إِشْبُو 2b/03), kamu (قَامُو 9a/03), kapu (قَپُو 11a/06).

2.1.2.Ünsüzlerin Yazılışı

Ünlülerin yazılışında olduğu gibi ünsüzlerin yazılışında da Arap-Fars imla geleneği ile Uygur imla geleneği hâkimdir. Arap alfabesinde p, ç, g ve ñ seslerini karşılayan özel işaretler bulunmadığından bu sesler p (ب), ç (ج), g (ك) ve ñ (ك) işaretleri ile karşılanmıştır. Bununla birlikte Fars imlasının etkisiyle bazen ç sesi için (ج) işareti, p sesi için (پ) işareti kullanılmıştır.

2.1.2.1. ç ünsüzünün yazılışı:

Ön, iç ve sonseslerde bu ses ya (چ) ile ya da (ج) ile karşılanmıştır: çeri (چَری 13b/03), çeşme (چَشمَة 6b/04), çıkub (چِقُوبُ 30a/05), çalabum (چَلَابُمُ 9a/01), aç (أَچ 5b/10), ağaç (أَغَاجُ 2b/09), avuç (أَوُجُ 30b/08), balçık (بَلْچِقُ 30b/08), birkaç (بِرْقاچ 24a/10), buçuk (بُچُقُ 40b/05), çeke (چَکَة 29b/09), çağırdılar (چَاغَرْدِيلَرُ 29b/11), hiç (هَیچ 4a/09), içinde (اِیچِنْدَة 2b/10).

2.1.2.2. p ünsüzünün yazılışı:

Türkçe kelimelerde önses durumunda p sesine pek rastlanmaz. İç ve sonseste çoğunlukla p ünsüzü kullanılmıştır. Fakat Arap imlasının etkisiyle –p ünsüzü yerine –b ünsüzünün kullanıldığı da görülmektedir. Özellikle –p zarf-fiil ekleri için bu durum karakteristiktir:²ipler (اِیپَلَرُ 20a/05), kapu (قَپُو 11a/06), pādīšāhuñ (پَادِشَاهُنُ 7a/11), pak (پَاک 3a/06), pektekdür (پَلْتَكُدُرُ 7a/01), pişmiş (پِشْمِشُ 37b/11), söyleyüp (سَوِيلْيُوبُ 37b/11).

² Zeynep Korkmaz, **Marzuban-Name Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1973, s.92

12b/06), ağlayup (اَعْلِيُوبُ 43a/07), depeye (دَپَيَه 30a/05), depeledünüz (دَپَلْدُكُوزُ 45b/01), deprendi (دَپَرْنَدِي 20a/05).

2.1.2.3. g ünsüzünün yazılışı:

Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi metnimizde de tonsuz k sesi ile tonlu g sesi arasında işaret ayrımı yoktur: egninde (اَگْنِنْدَه 8b/10), eglendiler (اَگْلَنْدِيلِرُ 34b/07), ekmegüm (اَكْمَكُومُ 11b/04), geceyedegin (كَجَيَدَكِنْ 37b/01), geçdi (كَجَدِي 22b/07), günün (كُونُنُ 22b/07), günāhuñ (كُنَاهُكُ 22b/01), geldiler (كَلْدِيلِرُ 26b/01), girü (كِيرُ 26b/08).

2.1.2.4. ñ ünsüzünün yazılışı:

Önses durumunda bulunmayan ñ sesi, yalnız iç ve sonses durumunda bulunur. Metnimizde (ك) işareti ile kullanılmıştır: gönli (كُوكْلِي 26b/05), deñize (دَڤَزَه 26b/06), iñen (اِيَكْنُ 43a/02), iñil (اِيَل 28a/11), iñledi (اِيَلْدِي 23a/08), tañrıdan (تَانْرِيْدَانُ 14b/07), nebileriñ (نَبْلِرِكُ 21a/04), baña (بَانَا 21a/08).

2.1.2.5. t,d ünsüzlerinin yazılışı:

Eski Türkçede önses durumunda bulunan kalın ve ince sıradan t sesi, Eski Anadolu Türkçesinde sadalılaşarak d'ye dönmüştür: depeye (دَپَيَه 30a/05), deprendi (دَپَرْنَدِي 20a/05), deñiz (دَڤَزُ 29a/03), dıkdı (دُڤْدِي 30b/08), didi (دِيْدِي 31a/06), dibi (دِيْبِي 29a/04), dilüm (دِيْلُومُ 7a/01), diledikim (دِيْلِدِيَكِيْمُ 6a/10), diñledi (دِيَكْلَدِي 15b/11), diri (دِيْرِي 15b/06), ditredi (دِيْتَرْدِي 14b/10).

Eski Anadolu Türkçesinde kalın sıradan kelimelerin önseslerinde bulunan d'ye dönmemiş t'ler tı (ط) ile yazılmıştır: toprağdan (طُپْرَاڤْدَنْ 40a/11), taşdı (طَاشِيْدِي 40a/09), tağ (طَاغُ 36b/05), tağıtma (طَاغْتِمَه 35b/06), tamu (طَامُومُ 32b/04), tapanlar (طَپَانْلَرُ 32b/04).

İç ve sonseslerde bulunan t'lerin yazılışında çoklukla (ت) kullanılmıştır: altun (أَلْتُونُ 43b/01), altından (أَلْتِنْدَنْ 11a/02), tartışız (طَارْتَاْسِيْزُ 44b/08), ıtıdı (طُوْندِيْ 32a/06), yüksek (يُوْكَسَكُ 32a/10).

2.1.2.6. s ünsüzünün yazılışı:

Yabancı kelimelerin yazılışında asıllarına uygun olarak sin (س) veya sad (ص) kullanılırken Türkçe kelimelerde aynı düzenden söz etmek mümkün değildir. Ancak kalın sıradan kelimelerde çoklukla sad kullanılmıştır: ‘aşāñı (عَصَاكِي 21a/01), kışa (قِصَا 21a/02), söyleyüp (سُوَيْلِيُوبُ 12b/06), seni (سَنِي 15a/03), gereksin (كَرَكْسِيْنُ 6a/06), sebebile (سَبَبِيْلَه 15b/02), gösterdi (كُشْتَرْدِي 15b/05), şu (صُو 15b/06), saña (سَكَا 16a/02), sırıla (سِرْلَه 16b/09).

2.2.Ses Bilgisi

2.2.1. Ünlü Değişimleri

2.2.1.1. i / e Değişmesi

Eskiden beri Türkçede çok yönlü (i >e, e >i, i >e, e >e, e >e) değişmelerin olması, bu meselenin kesin olarak ispatını güçleştirmiştir.³Ancak metnimizde i/e'nin durumu metindeki yazılışlarına göre i tarafındadır. İlk hecelerinde bu sesi taşıyan kelimelerde ünlüler esre veya esreli y ile yazılmıştır:

i“memleket” (13b/01,13b/05, 27a/10)

yi“rüzgar” (26a/04, 26b/05)

yig “üstün” (36b/10)

³ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2009, s.99

gice “gece” (6b/04, 28a/07, 37b/02, 37b/03)

girü “tekrar” (4a/01, 12a/05, 21a/02, 22b/03, 29b/04)

di- “demek” (11b/08, 13a/04, 15b/11, 16b/07, 17a/03)

vir- “vermek” (5b/11, 6a/02, 10a/11, 14b/04, 27b/01)

diril- “toplanmak” (36b/08)

yit- “yetmek” (20b/10, 29a/11)

Bazı kelimelerde a > e > i ve e > i değişmelerini görmekteyiz:

imdi<*emdi* <*amtı* “şimdi” (12a/09, 12b/07, 14a/01, 14a/02, 14a/05, 17b/11, 22b/07, 23b/11)

işit-<*eşit*- “işitmek” (2b/05, 3a/04, 3a/07, 9a/02, 9a/05, 9b/03, 9b/06, 12b/11, 13a/04)

nice<*neçe* “nasıl” (9b/11, 11a/07, 11b/02, 13b/10, 14a/01, 15b/01, 17a/06, 18a/06, 21b/03)

iy!<*ay!* “ey!” (4a/08, 12a/08, 17a/05, 17b/05, 34b/09)

Bazı kelimelerde e ünlüsünün Eski Türkçede olduğu gibi kendisini koruduğunu görmekteyiz:

eyü<*edgü* “iyi” (27b/11)

eyi<*edgü* “iyi” (24b/01, 41b/04, 37a/04, 42a/11)

eyilük “iyilik” (16a/02, 32a/03, 32a/07)

Bazı kelimelerin ise hem i’li hem de e’li şekilleri görülmektedir. Fakat i’li şekillerin daha çok kullanıldığını görmekteyiz:

irte “yarın” (6b/04, 13a/02, 45a/04, 25a/02, 25a/01), *erte* “yarın” (29a/10)

gice “gece” (6b/04, 28a/07, 37b/02, 37b/03), *gece* “gece” (37b/01)

Bugün buldukları kelimelerde *e* şeklinde telaffuz edilen seslerin Eski Anadolu Türkçesinde *i* şeklinde olması özelliği metnimizde de görülmektedir.

divşür- “toplamak” (18b/02)

yi-“yemek” (25b/06, 26a/11, 26b/08, 37b/04, 37b/04)

yidi“yedi” (23b/07, 31b/04)

yimiş “yemiş” (26a/06, 26a/11, 26a/07)

iv-“acele etmek”

yin- “yenmek” (29b/10, 43a/03, 19a/08, 19a/06, 19b/01, 19b/07)

yir “yer” (8a/08, 15b/08, 32a/11, 36a/02, 37b/03, 41b/10, 42a/01, 44a/08)

yitmiş“yetmiş” (37a/06, 38a/04, 38a/06, 38b/08)

yiryüzi “yeryüzü” (25b/06, 25a/11, 37b/07)

yit- “ulaşmak” (20b/10, 29a/11, 28b/07, 45b/01, 12b/11)

2.2.1.2. *ı>u, i >ü Değişimleri*

Eski Türkçede çok heceli kelimelerin son seslerinde bulunan *-ğ/-g* ünsüzleri ile ek sonlarındaki *-ğ/-g* ünsüzlerinin Güneybatı Türk dili kollarında eriyip kaybolması ve geride kalan ünlünün yuvarlaklaşması hadisesi⁴ Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de görülmektedir:

ayru<*adıriğ* “ayrı” (29a/05)

kapu< *kapuğ* <*kapığ* “kapı, huzur” (11a/06, 33a/01, 10b/06, 10b/02) *kapıcı* “bekçi” (10b/05, 10b/08, 11a/07, 10b/10) örneğinde *-ğ/-g* düşmeden önce yuvarlaklaşma görülmeye başlanmıştır.

⁴ Korkmaz, a.g.e., s.106

yavuz < *yabız* “güçlü” (7a/06) değişmesinde dudak ünsüzlerinin yuvarlaklaştırması etkili olmuştur.

2.2.1.3. ü >i Düzleşmesi

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde seyrek olarak görülen bu değişime metnimizde de çok az rastlamaktayız:

dib < *tüp* “dip” (29a/04, 32b/04, 30b/08)

eyi < *edgü* “iyi” (24b/01, 41b/04, 42a/11) kelimesi *eyü* şeklinde de metinde kullanılmıştır. (27b/11)

1.2.2. Ünlü Uyumu

1.2.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi metnimizde de kalınlık-incecik uyumu bazı kuralsızlıklar dışında tamdır. Uyuma aykırı olan –ki aitlik eki ile imlada bitişik yazılan ile edatı kalın sıradan kelimelerde de uyuma girmiştir: *katındağı* (16b/07), *toprağıla* (31a/08), *câzülüğüla* (24b/10)

Uyum dışı eklerden olan –iken zarf-fiili kalın sıradan kelimelere eklenmeyip ayrı olarak yazılmış, –ken şekli ise ince sıradan kelimelere eklenmiştir: *guşşalandı iken* (41a/04), *olur iken* (13b/06), *söylerken* (38b/01), *bilürken* (3b/11).

1.2.2.2 Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Dudak benzeşmesine Eski Anadolu Türkçesinde çok az rastlanmaktadır. Dudak benzeşmesine aykırı durumlar kelime köklerinde ve eklerde meydana gelmektedir.

1.2.2.2.1. Köklerde Uyumsuzluk

Bazı kelimelerdeki yuvarlak ünlülerin Eski Türkçede olduğu gibi devam ettirilmesinden ileri gelen uyum bozukluğudur:

kendü< *kentü* “kendi” (7a/04, 19a/02, 29b/07, 37a/06)

karşu“karşı” (8b/02, 8b/04, 20b/08, 34b/01, 45a/03)

incü “inci” (40a/08)

degül< *tegül* “değil” (13b/02, 19b/10, 25a/06, 27a/09, 35b/01)

altun “altın” (19a/03, 40a/10, 43b/05)

girü< *kirü* “geri” (4a/01, 12a/05, 21a/02, 22b/03, 29b/04, 30a/08)

1.2.2.2.2. Eklerde Uyumsuzluk

Eski Anadolu Türkçesinde dudak benzeşmesine uymayan pek çok ek vardır. Bunların bir kısmı belirli dudak ünsüzlerinin yanlarındaki ünlüleri yuvarlaklaştırarak bir kısmı da eklerin ilk şekillerini devam ettirerek uyumsuzluğa sebep olmuştur. Bu bakımdan ekleri yuvarlak ünlülü ve düz ünlülü olmak üzere ikiye ayırmak gerekmektedir.

1.2.2.2.2.1 Yuvarlak ünlü taşıyanlar

Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliklerini taşıyan metnimizde eklerin bir kısmı daima yuvarlak ünlülüdür. Bu ekler şunlardır:

İlgi hali eki -Uñ, -nUñ: *mañluḡātuñ tañrısı* (15a/08), *atuñ ayağı* (31a/06), *‘ālemüñ gözi* (17b/04), *‘aśālaruñ içi* (18b/10), *buzagunuñ içine* (40b/01), *jivanuñheybeti* (18b/11), *ḡapusınuñḡalkasına* (10b/10).

Birinci şahıs iyelik ekleri-(U)m; -(U)mUz: *ḡardaşum* (7a/01), *ḡalabum* (9a/01), *ḡatumda* (17a/01), *maḡşudum* (43b/08), *śaḡalum* (42b/10), *sarayum* (13b/07), *selāmum* (15a/06) *‘azābumuz* (23b/10), *bayramumuz* (27b/09), *ḡalabumuz* (33a/03), *günāhumuz* (33a/04), *ḡālumuz* (28b/08), *ḡardaşlarımız* (15a/10), *ḡatumuzdan* (13b/11), *mālumuz* (40a/06), *śabrumuz* (24b/06).

İkinci şahıs iyelik ekleri –(U)ñ, –(U)ñUz: ‘azābuñdan (21b/11), kardaşuñ (9a/09), sözüñ (7b/10), ra‘iyyetuñ (26b/02), elüñden (4a/03), haberüñüz (9a/09), meliküñüze (34a/07).

İsimden isim yapma eki –IU: yirlü (27a/07), yüzlü (9a/11), dillü (7a/02), dürlü (6a/08), heybetlü (13b/06), kuvvetlü (9a/11).

İsim-fiil eki–dUk: buldukları (28a/03), olduğı (4b/02), şapduğı (30b/07), şutduğı (8a/01), urduğına (44a/08), yaratduğum (44a/05), alduğıñuz (40a/01), buyurduğun (13a/03), didügi (3a/08), geldügin (34a/03).

Zarf-fiil eki–Up(-Ub): dirilüp (36b/08), dönüp (32b/06), diyüp (36b/06), gelüp (23b/05), oturup (44a/05), tırup (32a/02), yıkılıb (25a/03), buluşub (8b/02).

Fülden fiil yapma (faktitif) eki–dUr: tıoldurub (18b/10), uğraşduralum (14a/03), yığlındurur (36a/04), azdurdı (31a/08), kırdura (34b/02), köyündürdi (38b/08), öldürdüm (6b/08), üşendürdiler (23b/05), bildürem (11a/09), indürdi (15b/06).

–Ur: bitürem (3b/07), artura (12b/09).

İkinci şahıs teklik ve çokluk emir ekleri–Uñ,–UñUz,: idüñ (23b/06), virüñ (10b/04), bilüñ (29b/03), dönüñ (30a/08), düzüñ (18b/05), geçüñ (29a/05), gelüñ (19b/09), girüñ (29a/05), üşendürüñ (23b/04), varuñ (25a/06), yalvaruñ (25a/06), aluñ (25b/09), inanüñ (19b/09).

Üçüncü şahıs teklik ve çokluk emir ekleri–sÜn; -sUnlAr: kórksun (18b/06), olsun (26b/02), varsun (34b/04), yutsun (20b/04), buyursun (32b/08), gitsün (13b/05), itsün (16b/07), kuvvetlensün (3b/09), geçsünler (18a/05), girsünler (33a/06), gitsünler (28a/11).

Teklik birinci şahıs görülen geçmiş zaman eki–dUm: şınadum (15a/03), vardum (42a/09), yaratdum (12b/03), aldum (43b/04), azdurdum (43b/06), bırağdum (6a/07),

buyurdum (6b/01), çıkardum (6b/04) , inandum (30b/07), kaçdum (11b/06), kodum (9b/02), öldürdüm (6b/08), üşendüm (36a/09), begendüm (7a/03).

Teklük ve çokluk ikinci şahıs görülen geçmiş zaman eki-dUñ, -dUñUz: alduñ (23a/01), azdurduñuz (42b/01), bıraķduñ (42b/11), buyurduñ (7b/08), inanduñuz (39a/03), komaduñ (31a/01), virdüñ (5b/05), getürdüñ (12a/09), gitdüñ (11b/04).

Çokluk birinci şahıs görülen geçmiş zaman eki-dUk: incindük (24b/06), irişdük (40b/08), döndük (42b/02), geldük (14b/03), inanduk (32a/03), kırtarduk (30b/04).

Çokluk birinci şahıs eki-vUz: Eski Türkçede şahıs zamirleri ile karşılanan bu ek ben ve biz zamirlerinin önseslerindeki b- >v- değişimi ve ön ses dudak ünsüzünün ünlüleri yuvarlaklaştırmasıyla meydana gelmiştir.

fahrlanavuz (35b/08), kovsavuz (24b/01), tapavuz (41a/09), virevüz (26a/02), yiñersevüz (19a/06), dönmeyevüz (18a/10), geçsevüz (29a/08).

Çokluk birinci şahıs istek eki-AlUm: kıoyalum (18a/06), kıurtulalum 24a/01, okuyalum 9b/09, olalum 24b/04, şıgıñalum 35a/05, tapalum 34b/02, turalum 40b/07, tütalum 14a/03, uğraşduralum 14a/03, varalum 9b/08, ayrıralum 35b/01, diyelüm 10a/10, divşirelüm 18a/08, dönelüm 34b/04, getürelüm 14a/03

Bildirme eki-dUr: kıatıdur 8a/01, rastdur 17a/07, tamāmdur 27a/04, tıardur 7a/01, tıoğrıdur 39a/04, yalandur 15a/07, zamāndur 11b/02, gerekdür 32a/01, kıımetdür 7b/01

1.2.2.2.2 Düz ünlü taşıyanlar

Metnimizde yapı özelliklerini koruyup yuvarlak sıradan ünlü taşıyan kelimelere eklendiklerinde de hep düz ünlülü olan birtakım ekler vardır. Bu nitelikteki ekler şunlardır:

Yükleme hali eki: günāhumuzı 33a/04, sözi 17a/02, gögi 15b/04, oğlanlaruñı (6b/02), bunu (9a/05), na'lınuñı 3a/06, bunu (12a/09), kıavmuñı (13a/01). Bu ekin

yuvarlak ünlülü şekli de metinde görülmüştür: mālīñu (3a/09), oğlıñu (3a/09). Bu ek için yazımda düzen olmadığı görülmektedir.

İyelik eki-I, -sI: maqşudı 34b/01, mālīñu 3a/09, , nūrı 12a/05, göñli (6a/07), gözi (13b/09), öninden (14b/10), qapusı-dur (10b/06).

İsimden isim yapma eki-cI: qapucısı 10b/03, quyumcı 40a/10, yardımcı 7a/06

İsimden isim yapma eki-llk: yaqınlıq 3a/09, yavaşlıq 5b/11, ayrılıq 42b/11, horluqdur 13a/10, hoşnudlıq 33b/08, peltekligi 6a/01, peygamberlige 16b/03, eminlik 15a/02, eyilük 16a/02, gayetligi 7b/11; padişahluğın 2b/04, şomluğunuzdandır 37b/05, qulluğına 12b/07 örneklerinde ek yuvarlak ünlülü olarak da kullanılmıştır. Bu bakımdan yazımda düzen yoktur.

Fülden isim yapma eki-lcI: şaqılayıcıyam 6b/01, yaradıcısı 15b/11, yarı qılıcıyam 33b/10

Üçüncü teklik şahıs görülen geçmiş zaman eki-dl: yumışadı 26b/05, yutdı 20b/07, yüreklendi 10a/06, yüridi 17b/02, açdı 17b/02, ağladı 12a/07, ağlaşdılar 45a/08, aldı 3a/02, aldıadı 40b/11, aldıandı 5b/07, artdı 40a/09, aşıldı 12a/02, atlandı 28a/09, ayırdı 27a/11, ayrıldılar 37b/01, azdılar 42a/07

Öğrenilen geçmiş zaman eki ve sıfat-fül eki-mlş: azmışlar 41b/08, boğulmuşlar 30b/02, bükülmüş 18b/09, dimişdi 44b/01, dönmiş 14b/02, geçmiş 32b/01, gelmişdi 17a/06, geymiş 11a/04, girmişsin 23a/02, istemiş 25b/03, öğrenmiş 13b/11

Gelecek zaman eki-IsAr: toğısar 2b/04, çıkarısar 15b/10, qoyısar 15b/08, viriser 36b/09, idiser 17a/06

Teklik ikinci şahıs emir kuvvetlendirme eki-gl: söylegil 7b/07, virgil 23a/10, yarlığağıl 45b/07, başmağıl 7b/10, çıkarğıl 6b/01

Teklik ikinci şahıs bildirme eki–sIn: yigreksin (20b/02), ‘azīzsin (33b/04), Hārunsın (9b/05).

Soru eki–mI: ul mı 31a/01, var mıdur 9a/09, degil midür 38a/08, secde mi 21a/11, sen mi 19b/11, imdi mi 30b/1

2.2.5.Ünsüz Değişimleri

2.2.5.1. b>v Değişimi

Eski Türkçedeki *bar,bar-,bir-* kelimelerinin önses *b*’leri Güney-Batı Türk lehçelerinde *v*’ye dönüşmüştür. Bu sebeple XIII.yüzyılın ikinci yarısına ait metinlerden başlayarak bu kelimeler Eski Anadolu Türkçesinde hep *v-* ile dir.⁵ Metnimizde de bu kelimelerin *v*-li şekillerini görmekteyiz:

var- < bar-	(7a/10, 8b/06, 10a/11)
var< bar	(5b/06, 9a/11, 13a/01)
vir- < bir-	(5b/11, 6a/02, 10a/11)
viribi- < biribi-	(14b/06, 24a/09, 25a/01)

Eski Türkçenin Köktürk döneminde iç ve son seslerde bulunan *b*’lerin Uygur devrinden başlayarak *v*’ye döndüğü görülmektedir. Metnimizde de iç ve son seslerde aynı değişim görülmektedir:

ev< eb	(23a/09, 23a/10)
sevin- < sebin-	(19a/10, 34a/01)
yavuz< yabız	(7a/06)
yavla< yablak	(41b/09)

⁵A.e., s.119

- su< sub (15b/06, 23a/04) bu kelimenin sonundaki v- sesi eriyip kaybolmuştur.

Bazı kiplere eklenen zamir kökenli şahıs eklerinde de b- > v- değişimi görülmektedir. Ben ve biz zamirleri ekleşirken –van/-ven, -vuz/-vüz şekillerine dönüşmüştür. Metnimizde de bu değişim görülmektedir:

olavuz	(23b/10)
kovsavuz	(24b/01)
tapavuz	(41a/09)
virevüz	(26a/02)
dönmeyevüz	(18a/10)
geçsevüz	(29a/08)
kulvan	(13a/10)
Tańrıvan	(3b/01)

2.2.5.2. t-> d- Değişimi

Eski Türkçede kalın ve ince sıradan bütün kelimelerin başında kullanılan t- ünsüzü Eski Anadolu Türkçesinde çoğunlukla kalın sıralı kelimelerde korunurken ince sıralı kelimelerde d-‘ye dönmüştür. Metnimizdeki kullanım da buna uymaktadır.

deñiz	(29a/03)
depe	(30a/05)
diledigim	(8a/09)
dükeli	(16a/06)
dürlü	(6a/08)
ditredi	(14b/10)
diri	(31b/05)

dirilüp (36b/08)

diñledi (15b/11)

Kalın sıradan ünlülerle kullanılan *t*- sesi çoğunlukla korunmuştur:

tağ (36b/05)

tağıtdı (26b/06)

taşışayın (13a/02)

Tañrı (3b/02)

taçalum (34b/02)

Ancak aşağıdaki bazı örneklerde olduğu gibi kalın sıradan ünlülerle kullanıldıkları halde *t*- > *d*- değişimine uğrayan kelimeler de vardır:

dağı (3a/03)

dağıncaıkları (27b/11)

doğudılar (23a/07)

dolıp (28a/05)

dıkdı (31a/04)

2.2.5.3. -d-> -y- Değişimi

Eski Türkçedeki *d* ünsüzü XIII.yüzyıldan itibaren *y* ünsüzüne dönüşmeye başlamıştır. Metnimizde de *d* > *y* değişimi görülmektedir:

eyü (27b/11)

boyların (34a/11)

ayirasız (40a/02)

ayrıldı (27a/11)

ayru (29a/05)

geymiş (11a/04)

2.2.5.4. k-> g- Değişimi

Eski Türkçedeki kelime başı *k-* ünsüzü Eski Anadolu Türkçesinde umumi olmamakla birlikte *g-* sesine dönüşmüştür. Bu değişim metnimizde kalın sıradan ünlülerle kullanılan kelimelerde görülmediği halde ince sıradan ünlülerle kullanılan kelimelerde görülmektedir:

göz	(13b/09)
göñül	(5b/10)
gök	(16a/09)
gökçek	(9a/11)
geyiklere	(6b/03)
gice	(6b/04)
geymiş	(11a/04)
gerek	(18a/04)
gün	(2b/02)

Bazı kelimelerin ise Türkiye Türkçesindeki durumlarına bakılırsa *k > g* değişimine uğramadığı görülmektedir:

kendü	(7a/04)
kendüzin	(12a/01)
kez	(14b/08)
kimse	(44a/05)
kişi	(7a/03)

2.2.5.5. ħ> h Değişimi

Önseste yalnızca Arapça ve Farsça kelimelerde görülen *ħ* ünsüzü metnimizde yalnızca bir kelimedede görülmektedir:

hātunlığında (23a/06)

hātunları (27b/08)

Türkçe kelimelerde iç ses durumundaki *h* ünsüzü asli bir ünsüz değildir.

-*ķ*->-*h*- değişiminden oluşmuştur.⁶Metnimizde bu değişimin tek örneği vardır:

dağı (3a/03, 3b/06, 3b/07, 4a/08, 4b/04, 4b/06)

2.2.5.6. -*ñ*-> -*g*- Değişimi

Metnimizde çok seyrek görülen bir değişimdir:

eñin > egin “omuz” (8b/10)

iñen > igen “çok, pek” (15a/01)

2.2.6. Ünsüz Düşmesi

b- > ø: Eski Türkçedeki *bol-* fiilinde ön ses *b-* erimesi görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde görüldüğü gibi metnimizde de *b-* sesinin kaybolduğu görülmektedir:

ola (4a/10)

olduğı (4b/02)

olmaz (17a/09)

olıcak (37b/02)

-g > ø : Birden fazla heceli kelimelerin sonundaki *g/g'*ler Eski Anadolu Türkçesinde kaybolmuştur. Bu ses hadisesi çoklukla geride kalan ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır:

ayru< adrıg (29a/05)

⁶A.e., s.124

ķamu< kamuğ (9a/03)

diri< tiriğ (15b/06)

yaya< yadağ (19a/03)

ķapu<ķapığ (11a/06)

Ek ve hece başlarında görülen g/ğ ünsüzleri de aynı şekilde kaybolmuştur:

yalan< yalgan (39a/01)

yuķarı< yok-garu (36b/06)

eyü< edgü (27b/11)

yapraķ<yapırğak (3b/07)

gerek< kergek (7a/11)

2.2.7.Ünsüz İkizlenmesi

Metnimizde seyrek görülen bir ses hadisesidir:

issi (19a/01,26a/04)

ammā (2b/08, 3a/07)

2.2.8.Hece Düşmesi

Metnimizde ünlü ve ünsüz düşmesine ve değışimine dayanan birkaç hece düşmesi olayı vardır:

yapraķ<yapırğak (3b/07)

çık -< taşıķ - (37a/10)

kimse< kimesne (37b/08)

Metnimizde geçen -dur/-dür (<durur < turur) bildirme ekinin de benzer hece düşmesine uğradığını görmekteyiz:

çok-dur (3a/07)

düşmān-dur (4b/08)

horluk-dur (13a/10)

kapusu-dur (10b/06)

katı-dur (8a/01)

2.2.9.Tonlulaşma

Metnimizde tonlulaşma iki şekilde görülmektedir:

2.2.9.1. İseste Tonlulaşma

Metnimizde sonesleri –t ve –k/-k nszleri ile biten kelimeler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında, iki ünlü arasında kalan kelime sonundaki ünsüzlerin tonlulaşarak –d- ve –g/-g- seslerine döndükleri görülmektedir:

-t- > -d- : yut-/yuda (20b/09), it- / iderlerdi(23a/05), dirilt- /dirildürem(12b/05), git- /gideli(13b/11), incit- / incidürler (23b/06), it-/ idüñ (33a/01), yarat- / yarada (12b/04).

-k/-k- > –g/-g- : bırağ- / bırağa (17a/04), bölük /blgi(40b/05), czlik /czliğıla(24b/10), ok / oğıdı (43a/02), ekmek / ekmegüm(11b/04), ğayetlik /ğayetliği(7b/11),gök / göge (32a/06), hatunlik / hatunliğında(23a/06), horluk /horliğım(33a/07), ırmağ / ırmağı(11a/02), pelteklik/peltekliği (6a/01), pdişhlik / pdiřhliđıñ(2b/04), umağ / umağa(31a/03).

2.2.9.2. Sonesste Tonlulaşma

Tek veya iki heceli Trke kelimelerin soneslerinde, tonsuz –p ve –t ünsüzlerinin bulunması gerekirken bunların tonlu şekilleri olan –b ve –d ünsüzlerinin bulunduğu görülmektedir. Metnimizde uzun ünlülerden kaynaklı tonlulaşma örnekleri görülmektedir:

od < t(4a/11)

sd< st (6b/03)

Metnimizde –p zarf-fiil ekleri –b şeklinde yazılmıştır. Bunun herhangi bir ses tonlulaşması değil yalnızca imla özelliği olduğu kanısındayız:

ıoldurub (18b/10)

ıurub (30a/09)

yıkılub (25a/03)

bağlayub (11a/03)

2.3.Şekil Bilgisi

2.3.1. İsim

2.3.1.1. Çokluk Eki

Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi metnimizde de çokluk eki *+lAr*'dir: *ādemīlersiz* (36a/08), *‘ālemleri* (3b/01), *‘ālimleri* (39a/09), *‘āşilerne* (3b/10), *begler* (17b/09), *dizleri* (44b/09), *ekinler* (25b/01), *feriştelere* (29b/10), *geyiklere* (6b/03), *günāhlaruñ*(22a/08), *ķapucılar* (10b/05), *ķurtlara* (6b/01). Metnimizde Arapça çokluk eki almış kelimelere de rastlanmaktadır: *maħluķāt* (4b/03), *mu‘cizāt* (5b/05).

2.3.1.2. İyelik Ekleri

Eklendiği kelimeye bir şeye ait olma durumu veren iyelik ekleri Eski Anadolu Türkçesinde dudak benzeşmesine uymayan eklerdendir. 1. ve 2. şahıs teklik ve çokluk şekillerinde yuvarlak, 3. şahıs teklik ve çokluk şekillerinde ise düz ünlüdür.⁷

⁷Özkan, a.g.e., s.171.

Teklik I.Şahıs+Um: çalabum (9a/01), haqqıklarum (6a/05), qarındaşum (43a/07), katumda (17a/01), ‘aşāmdur (3b/06), hazretüme (22b/01), heybetümden (29b/03), hükümüm (35a/10).

Teklik II.Şahıs+Uñ: günāhuñ(22a/11), qaradaşuñ(9a/09), ‘aşāñı (17b/05), ‘avratuñ(6b/04), ‘azābuñdan (21b/11).

Teklik III.Şahıs +I, +sI: mālīñu (3a/09), Tañrısına (13a/08), tayısı (39b/05), yaradıcısı (15b/11), yazısında (35b/05), anası (2b/11), ‘aşāsı (13b/06), ‘aybın (7a/04), hışmı (42b/03).

Çokluk I.Şahıs+mUz: atalarumuz (38b/10), ‘azābumuz (23b/10), bayramumuz (27b/09), cāzūlarımız (18a/09), çalabumuz (33a/03), günāhumuzı (33a/04), hālumuz (28b/08), putlarımız (24b/02).

Çokluk II.Şahıs+ñUz: atalaruñuz (31b/01), günāhuñuzı (33a/02), qaradaşlaruñuz (15a/11), mālīñuzdan (40a/01).

Çokluk III. Şahıs +IArI: cāzūlıqları (20a/02), ‘aşālaruñ(18b/10), ayaklarına (23a/07), başları (27b/10), boyunların (44b/09).

2.3.1.3. İsim Çekimi

2.3.1.3.1. İlgi hali

Ünsüz ile biten kelimelerden sonra +Uñ ünlü ile biten kelimelerden sonra +nUñ ekleri ile kurulur. Eski Anadolu Türkçesinde dudak benzeşmesine uğramayan eklerdendir, daima yuvarlak ünlülüdür: anlar-uñ(6a/06), atalarñuz-uñ(16b/02), bunlar-uñ(18a/05), buzağıu-nuñ(40b/01), cihān-uñ(16a/07), Fir‘avn-uñ(7b/08), herbir-nüñ(18b/08), kişi-nüñ(9a/03), Samiri-nüñ(40a/03), sözi-nüñ(38b/01), yüzleri-nüñ(36b/04), jiva-nuñ(18b/11), kapısı-nuñ(10b/10), qaradaşlarun-uñ(41b/01), Mūsā-nuñ(2b/11), Tañrı-nuñ(12b/11).

2.3.1.3.2. Yükleme hali

Eski Anadolu Türkçesinde üç türlü yükleme hali eki kullanılmıştır:

1. *+I, +yI*: Dudak benzeşmesine girmemiş normal yükleme halidir: Mūsā-yı (8b/09), nidā-yı (20b/04), Tañrı-yı (11a/08), ‘aşā-yı (4a/03), Asiye-yi (23a/03), çeri-yi (20b/09), hîle-yi (43b/01), hisāb-ı (25b/01), ırmağı(11a/02), ihsān-ı (7b/07), Mışır-ı (31b/06).

2. *+nI*: Zamirlerden sonra kullanılan bu ek, arkaik bir şekil olarak yalnız birkaç kelimedede görülmektedir⁸: bu-nı (9a/02).

3. *+n*: Üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılan yükleme halidir: kendi-si-n (40b/09), tevbe-si-n (44b/07), ‘aşā-sı-n (3b/08), bağzı-sı-n (40a/05), dayı-sı-n (6b/06), guşşa-sı-n (6a/11), günāh-ı-n (22a/02), horlğ-ı-n(33a/07), kalan-ı-n (30b/04), nūr-ı-n (21a/05), rızq-ı-n (12b/03), tarlğ-ı-n(5b/10).

2.3.1.3.3. Yönelme hali

+a/+e ekiyle kurulmaktadır fakat eklendiği kelimeye göre *+ya/+ye*; *+nA, +ñA* şekilleri de görülmektedir: yazusı-na (31b/06), yolu-na (4a/08), agzı-na(30b/08), anası-na (10b/01), ardı-na (34a/03), ayası-na (23a/07), baña(4b/06), kıranı-ña (30a/08), oğlu-ña(6b/03), şu-ña (31b/06), uçmağ-a(31a/03), yol-a (15b/03), zindan-a (17a/03), biz-e (8b/06), cehennem-e (30b/09), deñiz-e (26b/06).

2.3.1.3.4. Bulunma hali

Eklendiği kelimeye göre değişmeden daima *+dA* şeklinde görülmektedir: dünyā-da (45a/01), ara-da (9a/06), cāzūlık-da (21b/01), cihān-da (43b/11), dünyā-da (45a/01), Mışır-da (31b/04), taraf-da (2b/05), Tevrat-da (36a/03).

⁸Korkmaz, a.g.e., s.138

2.3.1.3.5. Ayrılma hali

Bulunma hali eki gibi eklendiği kelimeye göre değişmeden daima *+dAn* şeklinde kullanılır: Allāh-dan (36b/10), altun-dan (19a/03), ara-dan (3a/01), ‘aşā-dan (5a/10), ay-dan (25b/04), ‘azāb-dan (23b/01), cāzūlīk-dan (20a/08), ejdehā-dan (4a/11), ḥalayīk-dan (36b/10), ḥalk-dan (44a/05), ırmağ-dan (26b/10), kapu-dan (11a/06), namāz-dan (3b/04), an-dan (3a/03), ‘azābuñ-dan (21b/11).

2.3.1.3.6. Eşitlik hali

Eşitlik hali, *+cA* ekiyle kurulmaktadır: yolca (28a/02), ardınca (29b/10), bunca (11b/03), dilince (36a/01), nice (8a/09). Eski Anadolu Türkçesinde eşitlik eki göreviyle kullanılan *+layın/+leyin* eki metnimizde yalnızca bir kelimedede görülmektedir: uğurlayın (19a/05).

2.3.1.3.7. Vasıta hali

Vasıta hali, *+n*, *+ıla/+ile* ekleriyle kurulmaktadır. Bu eklerden *+n* eki kullanımdan düşüp yalnızca birkaç kelimedede karşımıza çıkmaktadır. Bu ekin yerini birle edatı ile kısmen ekleşmiş *ile* edatı almıştır.⁹ : degin (31b/06), içün (4a/01), kavmumıla (13a/03), kitābıla (35b/08), tahtıla (12a/01), tonlarıla (28a/01), toprağıla (31a/08), bizümile (26a/01), heybetile (18b/06), kafirliğile (22b/07), sebebile (15b/02), sözile (8b/08), cāzūlīgıla (17b/10).

2.3.1.3.8. Yön gösterme ekleri

Yön gösterme ekleri şu şekildedir:

⁹A.e., s. 144

1.+*ArU*: Eski Türkçe yön eki olan +*garu*/*gerü* ekinin kalıntısı olarak birkaç kelime görülmektedir: *üzerüñe* (7b/09), *yuğarı* (36b/05).

2.+*rA*: Metnimizde yaygın olarak kullanılmayan eklerdendir, kalıplaşmış olarak birkaç kelime görülmektedir: *taşra* (19a/05), *şoñra* (13a/10), *nereye* (44a/01).

3.+*rU*: +*ArU* ekinden kısalmıştır: *berü* (39b/09), *girü* (4a/01).

2.3.2. Fiil

2.3.2.1. Fiil Çekimi

Fiiller haber kipleri ve dilek kipleri olmak üzere iki şekilde çekimlenmiştir:

2.3.2.1.1. Basit Çekim

2.3.2.1.1.1. Haber Kipleri

Metnimizde görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, gelecek zaman ve şimdiki zaman olmak üzere bütün haber kipleri görülmektedir.

2.3.2.1.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki *-dI'* dir. Ekin ünlüsü teklik ve çokluk 1.ve 2.şahıs çekimlerinde yuvarlak, üçüncü şahıslarda ise düzdür.

Birinci şahıs teklik ve çokluk çekimi: *kırtardum* (6a/09), *bırakdum* (6a/07), *buyurdum* (6b/03), *çıkarıdum* (6b/04), *kodum* (9b/02), *kaçdum* (11b/06), *korıkdum* (11b/07), *yaratdum* (12b/03), *'āşi olduğ* (21b/10), *şanduk* (25b/02), *kırtardığ* (30b/04), *inandığ* (32a/03).

İkinci şahıs teklik ve çokluk çekimi: *buyurduñ* (7b/08), *ırduñ* (11b/04), *unutduñ* (11b/04), *inanduñuzmı* (39a/03), *ıapduñuz* (42a/09), *kāfir olduñuz* (42a/09).

Üçüncü şahıs teklik ve çokluk çekimi: *kıoydı* (40b/01), *canlandı* (40b/02), *möledi* (40b/02), *inandılar* (40b/05), *ıapdılar* (40b/06), *aldadı* (40b/11), *ıutdılar* (43a/02), *kıucdı* (43a/07), *ğıuşşalandı* (44a/09).

2.3.2.1.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman eki *-mIş'tır*. Ekin ünlüsü daima düzdür, dudak benzeşmesinden kaçınmaktadır.

Üçüncü teklik ve çokluk şahıs çekimi: *komamışlar* (28a/08), *almış* (28a/07), *kaçmış* (28a/07), *boğulmuşlar* (30b/01), *azmışlar* (41b/08).

Metnimizde öğrenilen geçmiş zaman ekinin *-dur/-dür* bildirme ekiyle genişletildiği de görülmektedir: *olmuşdur* (23a/01), *gelmişdür* (34b/07), *inmişdür* (35b/08).

2.3.2.1.1.1.3. Geniş Zaman

Geniş zaman eki *-r'*dir.Ünsüz ile biten kök ve tabanlardan sonra gelirse bu ek bağlantı ünlüsü olarak *-Ur* şekline girer.Ünsüz ile biten kök ve tabanlardan sonra bağlantı ünlüsü olarak *-Ar* şekline girdiği de görülmektedir.

Birinci şahıs teklik çekimi: *ururam* (3b/05),*şaklaram* (44a/07).

İkinci şahıs teklik çekimi: *buyurursın* (5b/05), *turursın* (17a/01), *şanursın*(18a/09), *bırağursın* (19b/11), *yudarsın* (26b/08), *añarsın* (16a/03).

Üçüncü şahıs teklik çekimi: *korğudur*, *yatur* (6b/04), *bulur* (6b/05), *turur* (9b/07), *kaşaşur* (13b/09).

Birinci şahıs çokluk çekimi: *oğuruz* (14b/03), *tutaruz* (22a/01).

İkinci şahıs çokluk çekimi: *çıkarsız* (21b/04), *taparsız* 31b/09).

Üçüncü şahıs çokluk çekimi: *taparlar* (31b/08), *korğarlar* (4b/04).

Bu kipin olumsuzu *-mAz* ekiyle kurulur: *turamazuz* (34b/01), *varmazuz* (35a/07), *añmazsıñ*(16a/03), *inanmazuz* (38b/05).

Eski Türkçede fiilden isim yapma, geniş zaman, gelecek zaman, gereklilik-dilek görevlerinde kullanılan *-ğa/-ge* eki, g'yi düşüren lehçelerde *-ğa/-ge > -a/-e* ses

değişimine uğramıştır.¹⁰ Metnimizde bu ekin geniş zaman fonksiyonunda kullanıldığını görmekteyiz. Fakat kesin bir geniş zamandan ziyade şimdiki zamana ve gelecek zamana kayan bir geniş zaman durumundadır¹¹: öldürel (2b/06), olmaya (7b/03), yuda (13b/08), birleyeler (15a/04).

2.3.2.1.1.1.4. Gelecek Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde umumi gelecek zaman eki *-IsAr*'dır. Metnimizde örneklerine rastlamaktayız: koyısar (15b/09), çıkarısar (15b/10), olısaruz (41a/08), toğısar (2b/04), helāk olısar (2b/05), viriser (36b/09).

Eski Anadolu Türkçesinde birçok görev üstlenen *-A* ekinin görevlerinden biri de gelecek zamandır. Metnimizde bu ekin gelecek zaman fonksiyonunda kullanıldığını görmekteyiz: gele (5a/11), öldüre (6b/09), helāk iderem (7a/07), kabul kıla (7a/04), yol alam (10b/08), güleler (13b/02), hile idesin (13b/10), imana getüreler (14a/08), alalar (14a/08).

2.3.2.1.1.1.5. Şimdiki Zaman

Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman kipi henüz oluşmamıştır. Şimdiki zamanının sürekliliğini sağlamak için *-A* durur ve *-A* yorur şekilleri kullanılmıştır fakat metnimizde bu şekillere rastlanmamaktadır. Bu kipi karşılamak üzere geniş zaman ekleri ile *-A* istek eki kullanılmıştır: gelürem (9a/01), giderem (9a/01), kaçarsın (4a/05), gidersin (8b/11), gelürsin (9a/01), giderem (9b/03).

¹⁰Zeynep Korkmaz, "Türkçede *-acak/-ecek* Gelecek Zaman Ekinin Yapısı Üzerine", **Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.XVII/1-2, Ankara, 1959, s.162

¹¹ Mustafa Özkan, "Tarihi Türkiye Türkçesi Metinlerinde İstek Eki *-A/-E*'nin Kullanılışı Üzerine", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.XXX, Sayı 55, İstanbul, 2012, s.368

2.3.2.1.1.2. Dilek Kipleri

Metnimizde dilek kiplerinden şart, istek,gereklilik ve emir kipleri kullanılmıştır.

2.3.2.1.1.2.1. Şart Kipi

Cümlede şart anlamı –sA ekiyle sağlanmıştır:

Birinci teklik şahıs çekimi: varsam (44a/01).

İkinci teklik şahıs çekimi: işleseñ(24b/09).

Üçüncü teklik şahıs çekimi: günāh eylese (7b/03),dise (15a/07), olsa (29a/08),
toğsa (2b/06).

Birinci çokluk şahıs çekimi: görsevüz (30a/07), geçsevüz (29a/08), itsevüz
(32a/05), kıovsavuz (24b/01).

İkinci çokluk şahıs çekimine rastlanmamaktadır.

Üçüncü çokluk şahıs çekimi: diñleseler (38b/03).

2.3.2.1.1.2.2. İstek Kipi

İstek kipi, –ğa/-ge > -A ses değişmesiyle oluşmuştur. Eski Anadolu Türkçesinde bu ek pek çok görevde kullanılmıştır. Metnimizde bu ekin doğrudan istek fonksiyonunda kullanıldığı örnekler mevcuttur. İstek kipinin çekiminde birinci şahıs teklik ve çoklukta hem iyelik hem de zamir menşeli ekler kullanılırken öteki şahıslarda zamir menşeli ekler kullanılmıştır.

Birinci teklik şahıs çekiminde –m, -Im, -In ekleri kullanılmıştır: şuram (27a/05),
yarlığayam (31a/02), kıoyam (35b/05).

Birinci şahıs çokluk çekiminde –vUz ve –AlUm ekleri kullanılmıştır:
uğraşduralum (14a/03),zindāna kıoyalum (18a/06), kıurtulalum (24a/01), aşı kıoyalum
(24b/03), şapavuz (41a/09), nāib olavuz (19a/11), fahrlanavuz (35b/08), getürevüz
(14a/06).

İkinci şahıs teklik ve çokluk çekimi: eydesin (42b/11), çekesin (11a/09), göresiz (14a/06), bilesiz (21b/05).

Üçüncü şahıs teklik ve çokluk çekimi: geleler (38b/11), işideler (38b/11)görmeyeydi (4b/11), gele (8b/07), işideler (13b/02), imāna getüreler (14a/08).

2.3.2.1.1.2.3. Gereklilik Kipi

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde gereklilik kipi için ayrı bir ek yoktur. –e/-a eki ile gereklilik kipi karşılanmıştır. Bazen de fiillerin masdar halinden sonra gerek kelimesi getirilerek gereklilik anlamı sağlanmıştır: cömerd olmak gerek (7a/11), zindana koymak gerek (18a/04).

2.3.2.1.1.2.4. Emir Kipi

Emir kipi özel eklerle kurulmuştur. İkinci şahıs teklik çekimi Eski Türkçede olduğu gibi –gII eki ile: yarlıgağıl (45b/07), çıkarğıl (6b/01), başmağıl (7b/10), söylemegil (7b/10), virgil (23a/10).

İkinci şahıs teklik çekimi bazen eksiz olarak karşımıza çıkmaktadır: seç (44a/01), yap (23a/09), itme (7a/09), yürü (10b/06), git (10b/06).

İkinci şahıs çokluk çekiminde –ñ ve –Uñ ekleri kullanılmıştır: tapuñ (41a/09), kılıñ(10a/04), varuñ(25a/06), yalvaruñ(25a/06), tutuñ (11b/09), bilüñ(29b/03), dönüñ(30a/08).

Üçüncü şahıs teklik ve çokluk çekiminde –sUn/-sUnlAr ekleri kullanılmıştır: korksun (18b/06), varsun (34b/04), yutsun (20b/04), gelsünler (18a/05), gitsünler (28a/11).

2.3.2.1.2. Ek-Fiil (Cevher Fiili)

Eski Türkçede er- şeklinde bulunan cevher fiili Batı Türkçesine geçerken r'si düşmüş ve er-> i- değişimine uğrayarak Eski Anadolu Türkçesinde ana yardımcı fiil

olarak kullanılmıştır.¹²i- ek fiilinin görevi, ad soylu kelimeleri fiil durumuna getirmek ve basit zamanlı kiplerden birleşik zamanlı kipler oluşturmaktır.¹³ Ek fiilin yalnızca bildirme ifadesi taşıyan dört kipi vardır: geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart.

Görülen geçmiş zaman çekimi: bu idi (20a/09), kişi idi (28a/04), kudretinden idi (4b/03), kuyumcu idi (40a/10), Mūsāydı (28b/03), ne idi (43b/07), ol idi (15a/03), öciñden idi(22b/11).

Öğrenilen geçmiş zaman çekimi: delü imiş (16b/04), üstādımış (21b/01), yalanımış (39a/01).

Şart çekimi: gerçek iseñ(17a/11), peygamberise (4b/09), razıiseñ(27b/02), ‘azīz iseñ(33b/03).

Geniş zaman çekimi: i- fiili isim ögesi ile şahıs eki arasında eriyip kaybolduğundan tam bir ek fiil durumundadır. Bu sebeple isme eklenen şahıs ekleri birer bildirme eki niteliği taşımaktadır.¹⁴

Birinci teklik şahıs: kılvan (13a/10), Tañrıvan (3b/01), benven (12b/03), kılvan (12b/08), degülem (17a/08).

İkinci teklik şahıs: yigreksin (20b/02), ‘azīzsin (33b/04), kişisin (11a/06).

Üçüncü teklik şahıs: yalandur (15a/07), zamāndur (11b/02), Allāhdur (12b/08), ‘azābdur (25b/03), budur (3a/08), çokdur (3a/07), düşmāndur (4b/08).

¹²Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2009, s.316

¹³Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s.702

¹⁴Zeynep Korkmaz, **Marzuban-Name Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)**, s.178

Birinci çokluk şahıs:  apucıvuz (41a/11),  uluz (13a/11).

2.3.2.1.3. BirleŖik  ekim

Eski Anadolu T rk esinde birleŖik  ekim i in *i-* fiilinin g r len ge miŖ zaman,  ğrenilen ge miŖ zaman ve Ŗart Ŗekilleri kullanılır.¹⁵

G r len ge miŖ zaman: bi miŖidi (43b/04),  ıkdı idi (4b/05), gizlemiŖidi (31a/07), iŖitmiŖidi (34a/04), minnet eylemiŖidi (35a/04), oturur idi (11a/01).

 ğrenilen ge miŖ zaman: yitermiŖ (12b/11),  or idermiŖsiz (21b/03).

Ŗart : dirse  z (34a/09), dilemezse  (42a/03), dilersem (12b/05), geldise (5a/11), gel rse (24a/06), g t r rsen (26b/03),  arcitmezse  z (4a/09), hel k iderse  (37b/07), virmezse (44b/10), yi erlerse (19a/08).

¹⁵ Faruk Kadri TimurtaŖ, “K   k Eski Anadolu T rk esi Grameri”, **T rkiyat Mecmuası**, C.18, 1976, s.362

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÖZ DİZİMİ

Söz diziminin konusu, cümlenin yapısını incelemektir. Pek çok Türk dili araştırmacısı cümlenin tanımını yapmıştır:

Leyla Karahan “*Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir.*”¹diyerek cümleyi tanımlamıştır.

Muharrem Ergin “*Cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm halinde ifade eden kelime grubudur.*”² şeklinde tanımlamıştır.

Tahsin Banguoğlu “*Kendi kendine yeten bir yargı cümle sayılır.*”³ şeklinde cümleyi açıklamıştır.

Cümle tanımlarına baktığımızda bütün araştırmacıların ortak bir noktada buluştuğunu görmekteyiz: cümle mutlaka bir yargı, bir hüküm bildirmelidir.

Türkçede değişik yapıda pek çok cümle tipi vardır. Metnimizde yer alan değişik yapıdaki cümle tipleri şu şekilde incelenmiştir:

¹Leyla Karahan, **Türkçede Söz Dizimi**, 15.bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2010, s.9

²Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 2009, s.398

³Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, 7.bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004, s.522

3.1. Yüklemin Yerine Göre Cümleler

3.1.1. Kurallı Cümle

Yüklemi sonda olan cümlelere kurallı cümle denir. Türkçe söz diziminde yüklem, çoğunlukla sonda yer alır. Metnimizde yer alan kurallı cümleler şöyledir:

Çün namāzdan fāriğ oldı. (3b/04)

Mūsā ‘aşāyı bırağdı. (4a/03)

Cümle cihān münevver oldı. (5b/01)

Bir nūr elinde şu‘le virdi. (5b/01)

İlāhi katunda hācetüm vardur. (5b/08)

Mūsā ‘avratı ve oğlanıçün güşşālandı. (6a/10)

Mūsā bizüm katumuzdan gideli cāzūluk öğrenmiş. (13b/11)

İmdi uşda getürelüm. (14a/02)

Bunları bir sebebile toğrı yola kığırdı. (15b/02)

Ammā ben saña çok eylük eyledüm. (16a/02)

Benüm sözüm rastdur. (17a/07)

Şol hayāl gibi çünki gün toğkundı. (20a/03)

Hāğ katından bātıl mağv oldı. (22a/10)

Aña katı ‘azāb iderlerdi. (23a/05)

Ol çekirgeden bir yıl yiyecek yimiş kırtulmuşıdı. (26a/05)

Bunlar yalvardılar. (36b/11)

Tañrım baña söyledi. (37a/01)

İlāhi bunlara rızq viribidi. (37b/09)

Ādem sözi Tañrı sözine beñzemez. (38a/10)

Hāğ Te‘ālā bunları girü diri kıldı. (39a/02)

Hārūn çūn anı gördi kaçtı guşşalandı. (41a/04)

Anda na't şıfatı hayr şeryazılı idi. (42a/01)

İy arkadaşum bunlar beni za'if tutdılar. (43a/02)

Mūsā du'ā kıldı. (44b/06)

Mūsā bu haberi ol kaçme didi. (44b/11)

3.1.2. Devrik Cümle

Yüklemi sonda bulunmayan cümlelere devrik cümle denir. Metnimizde yer alan devrik cümleler şu şekildedir:

Gördiki elinde bir 'aşā ve bir 'abā egninde (8b/10)

Kaçı kaçmuñ, oğlancıklarūñ? (9b/07)

Biz imān getürdük 'ālemleri besleyen Mūsā ve Hārūn Tañrısına. (21a/09)

Bunlarūñ üstlerine eñil eñil indürdi şu bir gölge iner gibi. (36a/11)

Bir avaz geldiki tutuñ Tevratı gücile. (36b/03)

Haç te'ālā menn ü selvā viribidi terengübin ve dağı bildircin cümle pişmiş.
(37b/10)

Hay buzağı Tañrı olmağa yaramaz aña tapmak. (41a/06)

Yüri git bundan. (43b/10)

Tañrı rahmet eyleye ol cāniçün. (45b/05)

Oқыanı diñleyeni yazanı rahmetüñle yarlıgağıl yā Ğani! (45b/07)

3.2. Anlamalarına Göre Cümleler

3.2.1. Olumlu Cümle

“Yargının gerçekleştiğini anlatan cümleler olumlu cümlelerdir.”⁴

Metnimizde yer alan olumlu cümleler şunlardır:

Ol nūr ol aradan gitdi. (3a/02)

Bir araya dahı vardı. (3a/03)

Mūsā ‘āciz oldı. (3a/03)

Mūsā derhāl namāz kıldı. (3b/03)

Çün namāzdan fāriğ oldı. (3b/04)

Mūsā ‘aşāyı bırağdı. (4a/01)

‘Aşā ejdehā olduğı Tañrı kudretinden idi. (4b/02)

Hağ Te‘ālā Mūsā-ya evvel gösterdi. (5a/02)

Baña ‘āşi oldı. (5b/06)

Ğardaşum Hārun benden dillüdür. (7a/01)

Tañrı emriyle derhāl cebrā'il-i emīn geldi. (7a/09)

Bir menzīl Mūsā karşı vardı. (8b/02)

Tañrı amānında тұrur. (9b/07)

Andan Mūsā ayağı tozıyla sürdi. (10b/02)

Mūsā, derhāl elinden ‘aşāyı bırağdı. (11b/09)

Bizüm geçmiş ğardaşlarımız beglerdi. (15a/10)

Beni İsrā'il ni‘metlerin yirsin. (16a/04)

⁴A.e., s.103

Pes bir kezden itdükleri cāzūlıkları bıraқdılar. (20a/02)

Çün Mūsā nidāyı işitdi. (20b/04)

Alduñ, Mūsā besledüñ sen ħor anuñ dinine girmişsin. (23a/01)

Ĥaқ Te‘ālā Fir‘avna kavmiyle uş ‘azāb viribidi. (24a/08)

Ĥaқ Te‘ālā evvel bunlara tufān viribidi. (25a/01)

Mūsā dört gün du‘ā eyledi. (27b/04)

Anı kendüde gizlemişidi. (31a/07)

Yüzin göge tıtdı. (32a/06)

Ĥaқ Te‘ālā Mūsā-ya Tevrat viribidi. (33b/04)

Fir‘avn ĥikāyetin daħı işitmişidi, kórқdı. (34a/04)

Çün gördiler ki iñen yaқın geldi. (36b/01)

Bunları Hāruna işmarladı. (39b/02)

Hārun bunlaruñ bu işine ‘āciz kaldı. (41a/10)

3.2.1. Olumsuz Cümle

“Yargının gerçekteşmediğini anlatan cümleler olumsuz cümlelerdir.”⁵

Metnimizde yer alan olumsuz cümleler şunlardır:

Peyğamberler adem fi‘linden kórқmazlar. (4b/02)

Yā Mūsā peyğamberler neden artuқdan kórқmazlar? (5a/08)

Bu iki mu‘cize birle seni kimse yiñmeye. (5b/04)

Yā Mūsā urursa daħı kaқıma. (8a/01)

Ĥaқ Te‘ālā bilürdi, imāna gelecek degüldi. (8a/05)

⁵A.e., s.104

Mūsā, Hārunı bilimedi. (8b/10)

Mūsā Hārunı bilimedi. (8b/11)

Ben Tañrı buyrugına kâhil olmazam. (10a/09)

Vezirleri kıomadı. (13a/05)

Hem daħı revā degüldür kim bunca māl ile ve bunca hazīne ile ve bunca çeri ile
bir Mūsā-ya cevāb virmeyesin. (13b/02)

Biz cāzūlar degülüz. (14b/02)

Biz seni daħı Tañrını daħı bilmezüz. (16a/11)

Sen bilmez misinkim ben cāzu degülem. (17a/08)

Siz baña mu‘ārız olup nesne idemezsiz. (19b/08)

Söz vaķti degüldür. (19b/10)

Senüñ ‘azābuñdan kıorķmazuz. (21b/11)

Biz saña imān getürmezüz. (24b/10)

Bu iş bundan degüldür. (25a/06)

Saña imān getürmezüz. (26a/08)

Ol kıurbağalaruñ eseri kıalmadı. (27a/06)

Ben kıul olmaķ revā degüldür. (27a/08)

Virmezem. (27b/02)

Biz varalum bunlar saña muķī’ degüldür. (35b/01)

Yā Mūsā saña bunlardan ayrılmaķ yoķdur. (35b/04)

Ben bunlara yol virmezüm. (35b/04)

Sen ğuşsa itme. (35b/06)

Bunları bu yazıda tağıtma. (35b/06)

Ol kıavm hiç Hārun sözin eslemediler. (41a/07)

İy kardaşum saçım şakalum tutma. (42b/10)

Ben gördüğüm siz görmedünüz. (43b/03)

3.2.3. Soru Cümlesi

Soru anlamı taşıyan, cevap verilebilen cümlelere soru cümlesi denir. Cümleye soru anlamı soru zarfı, soru sıfatı, soru zamiri ve soru edatlarından herhangi biriyle verilebilir. Metnimizde yer alan soru cümleleri şöyledir:

Yā Mūsā sağ elündeki nedür? (3b/05)

Su‘āl şordılar kim Hâk Te‘ālā Mūsā-nuñ elindeki ‘aşāsın bilürken niçün şordı?
(3b/08)

Benün didüğün nesneden niçün kaçarsın? (4a/05)

Su‘āl şorarlarsa niçün Mūsā ejdehādan kórkdı, İbrāhim oddan kórkmadı? (4a/11)

Pes Mūsāyile Fir‘avn arasında ne fark olaydı? (5a/01)

Yā Mūsā peygamberler neden artukdan kórkmazlar? (5a/08)

Uş baña mu‘cizāt virdün, ne buyurırsın? (5b/04)

Yā rabbi Fir‘avna niçün bu ihsānı buyurduñ? (7b/07)

Niçün imāna da‘vet itdirdi? (8a/05)

Ğanda gidersin ve ğandan gelürsin? (8b/11)

Şordu ki kimün ğulısın? (9a/03)

Hārun şordı ki nereden gelürsüz? (9a/07)

Hiç andan ğaberünüz varmıdır? (9a/09)

Ğardaşuñ nice kişidür, adı nedür? (9a/09)

Ne kişisin ki saña ğapudan destür virdiler? (11a/06)

Ğapucılardan niçe girdün? (11a/07)

Bunda neye geldün? (11a/07)

Bunca zamān anda iduñ, anda urduñ? (11b/03)

İmdi sen bunu kimden getürdüñ? (12a/09)

Sen bizi bir kişiye dağı ulmı eylersin? (13b/01)

Sen aña nice ile idesin? (13b/10)

ardaşuñlamı geldüñ? (14a/10)

Bu ardaşuñ dağı cāzūlık bilür mi? (14a/11)

Bu dükeli cihānuñ Tañrısı ne kişidür? (16a/06)

Nice zindāna oyalum elinde mu‘cizāt var? (18a/06)

Niün faħrlanmayasın? (19b/04)

Cāzūlığı evvel sen mi birağursın yoħsa biz mi birağalum? (19b/10)

Baña mı secde eyledüñüz? (21a/08)

Yā Asiye sendağı Mūsāya imān getürendenmi olduñ? (22b/11)

Bizi ovar nice idelüm? (28b/07)

İmdimi müsülmān olursın? (30b/10)

Niün puta aparsız? (31b/09)

Yā Mūsā ne iversin anı ümmetlerüñ? (38a/02)

Hā buğur inanduñuzmı? (39a/02)

Yā Mūsā ol kerāmet ki va‘de itdüñ idi dağı olmadımı? (39a/09)

Sen niün aralarından ıķduñ? (42a/08)

Niün puta apduñuz? (42a/09)

Niün yüz dönderdüñüz? (42a/11)

Benden soñra sen alikalık etdüñmi? (42b/08)

Tañrı buyruğın bunlara didüñmi? (42b/09)

3.2.4. Emir Cümlesi

Yüklemi emir kipiyle çekimlenmiş cümlelere emir cümlesi denir. Tarihi Türkiye Türkçesi metinlerinde birçok görev üstlenen istek eki –e/-a'nın emir eki görevini de üstlendiğinden daha önce bahsetmiştik. Bazı cümlelerde kararlı bir dilek ifade eden isteğin, yerine göre emire yaklaştığı da görülmektedir.⁶ Metnimizde her iki şekilde de örneklere rastlanmaktadır:

Yā Mūsā ol benüm didüğüñ elüñden biraq. (4a/02)

Biraq elündekin. (5a/05)

Ṭut yā Mūsā. (5a/06)

Ḳorqma. (5a/06)

Yā Mūsā var, Fir'avnı dīne da'vet eyle. (5b/06)

Ya'ni; ilāhi göñlümi aç, 'ilm hikmetile göñül ıarlıgım benden gider, şabr birle yavaşlık vir. (5b/10)

Ben Tañrı sizünleyem, qorqmañ! (6b/11)

Ḳatına var, aña eñil eñil söylegil. (7a/10)

Ṭuz ekmek başmağıl, qatı söylemegil. (7b/09)

Var, qardaşuñı iste. (8b/07)

Yüri, varalum Fir'avnı Tañrıya oquyalum. (9b/06)

Ḳorqmañ. (10a/03)

Yol virüñ, gireyin. (10b/04)

⁶Mustafa Özkan, "Tarihi Türkiye Türkçesi Metinlerinde İstek Eki –A/-E'nin Kullanılışı Üzerine", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.XXX, Sayı 55, İstanbul,2012, s.373

Ebu'l-velīd haber virin! (10b/05)
Var Fir'avnı dīne oqı. (11b/08)
Tutuñ! (11b/09)
İmdi gel gine tevbe eyle, kulluğına ikrār eyle; eyit Tañrı Allah-dur, ben bir za'if
kulam. (12b/08)
Zorile tut, anı öldür. (13b/04)
Ya ilden sür, gitsün (13b/05)
Bugün bayram günü, savaş aletin düzüñ! (18b/05)
Mūsā bizden korksun. (18b/06)
Siz bırađuñ! (20a/02)
Yā Mūsā tut 'aşāñı. (21a/01)
Gel Tañrıya dön. (24a/04)
Beni haq peygamber bil. (24a/04)
Gelüñ ođlanlaruñ öldürelüm ve kızların aşā koyalum (24b/02)
Bunlara qahr idici olalum. (24b/03)
Varuñ, aña yalvaruñ. (25a/06)
Gelüñ, imdi imān getürüñ. (25b/02)
Bize dermān eyle. (25b/08)
Gelüñ imdi baña imān getürüñ. (26a/06)
Tiz țuruñ yaraq eyleñ. (27b/06)
Bize esbābuñuz virüñ. (27b/09)
Gelüñ, varalum, țatalum. (28b/02)
Şükr idüñ. (30a/06)
Girü dönüñ. (30a/08)

Yā Mūsā bunlara kaçırma, ögüt vir. (32a/09)

Varuñ, anuñla ğazā kıluñ. (33b/10)

İmdi bunı Allahdan dile. (36b/10)

‘Āşāñı ol yitmiş kişi arasında dike ko. (38a/05)

3.2.5. Ünlem Cümlesi

İçinde ünlem ifadesi bulunan cümlelere ünlem cümlesi denir. Ünlem cümleleri, duyguları yansıtabileceği gibi seslenme ifadesi de taşıyabilir. Metnimizde yer alan ünlem cümleleri çoğunlukla seslenme şeklindedir:

Yā Mūsā! Çıkar na‘lınıñı ki sen pak yirdesin. (3a/06)

Yā Mūsā!Sağ elündeki nedür? (3b/05)

İy mü'minler! Eger siz dağı māl benüm diyüb Tañrı yolına ğarc itmezseñüz, kırkudurkim sin içinde yılan çıyān ola saña tolaşa. (4a/08)

Ṭut Yā Mūsā! Kırkma! (5a/05)

Yā Mūsā! Bu iki mu‘cizātı saña virdüm. (5b/03)

İlāhi! Beni ulu eyledüñ. (5b/05)

Yā Mūsā! Diledüğüñ virdüm ve dağı benüm senüñ üzeriñde çok ğaqlarum vardır. (6a/04)

İlāhi! Fir‘avn ‘āşi oldı ve çerisi çok hem ben dağı kıatında adem öldürdüm. (6b/07)

Yā Mūsā! Urursa dağı kaçırma. (8a/01)

Yā Mūsā!Tañrı saña kuvvet virmiş. (10a/04)

Ṭutuñ! Ol itdüğü kıan için öldüreyin. (11b/09)

İy Mūsā! ‘Azīm ulu ğuccet getürdüñ. (12a/08)

Yā Mūsā! Kırkırma çün selām virdüñ selām eminlik nişānidur. (15a/01)

Herze söyleme! (16b/04)

İy hudāvendigār! Bu cāzılık nevaqt gerekse olman. (17a/05)

İy Mūsā! Anuñ haqqı ki sen benüm evümde idüñ. (17b/05)

Yā Mūsā! Biz dağı cāzularmuz divşirelüm. (18a/07)

Qorqma Yā Mūsā!sen bunlardan yigreksin. (20b/01)

Yā Mūsā! Tut ‘aşāñı. (21a/01)

İlāhi!Uçmağda benümçün bir ev yap, virgil. (23a/09)

Yā Mūsā! Qatı incindük şabrumuz qalmadı. (24b/06)

Yā Mūsā! Uşda buğur ben geldüm. (27a/03)

Yā Mūsā! Bize Fir‘avniler yitdiler. (28b/06)

Yā Mūsā! ‘Aşāñı deñize ur. (29a/01)

Yā Mūsā! Bunlaruñ helāk oldukların görsevüz. (30a/06)

İlāhi! Sen bu qavme bunca eylük eyledüñ. (32a/07)

İy qavim! Gelüñ Beytü'l Muqaddise varalum. (34b/09)

İlāhi! Benüm hükümüm bu qavme geçmez. (35a/10)

Yā Mūsā! Saña bunlardan ayrılmāq yoğdur. (35b/02)

Yā Mūsā! Du‘āñ qabül oldı. (35b/11)

Yā Mūsā! Gerekmez biz bunu tutmazuz. (36a/06)

Yā Mūsā! Biz dağı peygamber aşlıyuz. (37a/01)

Yā Mūsā! Qavmüñden eyilerin ayrıtla tutağel. (37a/04)

İlāhi! Bu dükeli senüñ qullaruñdur. (37b/06)

İlāhi! Anuñçün iverem ki senüñ rızāñ bulam. (38a/02)

İlāhi! Benüm ümmetüm dağı eyi ümmetdür. (41b/03)

İy qardaşum!Şaçım şaçalum tütma. (42b/09)

İy kardaşum! Bunlar beni za'îf ttdılar. (43a/02)

İlâhi! Beni dağı kardaşum dağı yarlığa. (43a/06)

İy kardaşum! Herki buzağuya Tañrı didi tiz olaki Tañrı hışım ol kişilere irişe
kim bu bātıl işi düzdiler. (43a/10)

3.3. Yapılarına Göre Cümleler

3.3.1. Basit Cümle

Tek bir yargı bildiren cümlelere basit cümle denir. Bu tarz cümlelerde yüklem isim veya fiil olabilir.

3.3.1.1. Basit İsim Cümlesi

İsim veya isim soylu kelimelerin, kelime gruplarının yüklem olduğu, yargı bildirdiği cümlelere isim cümlesi denir. İsimler *i-* ek fiilini alarak cümlede yüklem görevi görürler. Metnimizde geçen isim cümlelerinden bazıları şunlardır:

Ğıřşā-i Mūsā ‘aleyhişşalatü vesselam. (2b/01)

Çün zamān-ı fir‘avni la‘inedegdi. (2b/02)

Mūsā dimek ‘İmrān dilinedür. (2b/10)

Yirde gökde benden artuğ Tañrı yoğdur. (3b/02)

Aşāmdur. (3b/07)

‘Aşā ejdehā olduğı Tañrı kudretinden idi. (4b/03)

İlâhi katunda hācetüm vardur. (5b/08)

Göñlüm țardur, dilüm dağı peltekdür. (7a/01)

Ğardaşum Hārūn benden dillüdü. (7a/02)

Hak Te‘ālā ttduğı katıdur. (8a/01)

Allah-dur. (9a/04)

Benüm anda bir kardaşum vardur. (9a/08)

Hiç andan haberüñüz varmıdır? (9a/09)
Uzun boylu, gökçek yüzlü, kuvvetlü, dilinde peltegi var. (9a/11)
Adı Mūsā-dur. (9b/01)
Beni İsrā'il kavmindendir. (9b/01)
Ben uş Mūsā-yam. (9b/05)
Sen kardeşum Hārunsın. (9b/05)
Bu yir Tañrı kapusıdır. (10b/06)
İmdi bizüm dağı niçe cāzūlarmuz vardur. (14a/01)
Selām emelik nişānidur. (15a/02)
Yir gök içinde olan kişilerüñ Tañrısı Allahdur. (16a/09)
Ol hod cāzūlıkda sizden üstādımış. (21b/01)
Beni İsrā'ilden elçekmek eyi nesne degül. (23a/11)
Yardım bize Tañrıdandır. (24b/04)
Mūsā Tañrısındandır. (25a/06)
Bundan evvel 'āşi idüñ. (30b/10)
Fesād içinde idüñ. (30b/10)
Ben hod sizüñleyem. (33b/06)
Ben yarı kılıcıyam. (33b/10)
Bunlar saña muṭî' degüldür. (35b/01)
Şimdi cühüd yarım secde itdükleri andandır. (36b/07)
Yā Mūsā biz dağı peygamber aşılyuz. (37a/02)
Bu sizüñ şomluğunuzdandır. (37b/05)
İlähi bu dükeli senüñ kullarüñdur. (37b/06)
İlähi bunlar benüm ümmetlerümüñ ölüsidür. (38b/09)

Her birinüñ nice oğlanları var. (38b/10)

Biz bir Tañrıya tapucıvuz. (41a/10)

İlähi benüm ümmetüm dañı eyi ümmetdür. (41b/03)

Bizüm habermüz yoğıdı. (42b/06)

3.3.1.2. Basit Fiil Cümlesi

“Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelere fiil cümlesi denir.”⁷

Metnimizde geçen fiil cümlelerinden bazıları şunlardır:

Bir gün aña müneccimler eytdiler. (2b/02)

Ol nür ol aradan gitdi. (3a/02)

İşbu Beni İsrâ'il kavminden bir oğlan çoğısar. (3b/03)

Senüñ pâdişâhluğın anuñ elinde helâk olısar. (3b/04)

Ol nür ol aradan gitdi. (3a/02)

Mūsā derhâl namâz kıldı. (3b/03)

Dünyâ ni‘metine aldandı. (5b/06)

Andan Mūsā ‘avratı ve oğlanıçün guşşālandı. (6a/09)

Yigenin ve dayısın bile aldı. (6b/05)

Anuñ ğayetliğı belürsün. (7b/10)

Karbān kavmi geldi. (8a/06)

Medine’den gelürüz. (9a/08)

Şu‘ayb katında koyun güder. (9b/01)

Fir‘avn dañı kırk arşın bir taht üzerinde oturur idi. (11a/01)

⁷Leyla Karahan, a.g.e., s.96

Nil ırmağı ol taht altından geçirdi. (11a/02)
Hak Te'ālā Mūsānuñ heybetin Fir'avn gönline bırağdı. (11a/05)
Bir ayağı tahtaya ildi. (12a/01)
Senüñ Tañrıñuñ güci yitermiş. (12b/11)
Aña Hāmān, dirlerdi. (13a/07)
Mūsāyile uğraşduralum. (14a/03)
Uşda Tañrıdan hücet getürdük. (14b/07)
Fir'avn, Hāmān sözine mağrur oldı. (17a/09)
Fir'avn cāzuların divşürdi. (18b/02)
Ol jiva harekete geldi. (20a/02)
Asiyeyi zindana koydılar. (23a/03)
Kırk gün aña ta'am ve şü virmediler. (23a/04)
Aña katı 'azāb iderlerdi. (23a/05)
Hak Te'ālā Asiyeyi şakladı. (23b/01)
Kendüsi Fir'avnı dīne d'avet iderdi. (23b/07)
Mūsā Fir'avn katına geldi. (24a/03)
Hak Te'ālā anlardan ol 'azābın getürdi. (25a/10)
Güneş toğdı. (25a/11)
Yiryüzinde şü kalmadı. (25a/11)
Mūsā bir aydan şoñra gine du'ā eyledi. (25b/04)
Andan şoñra Mūsā bunlaruñla üç gün şurdi. (37a/08)
Bize destür vir. (37a/10)
Hep ta'amların yidiler. (37b/04)
Hiç nesneleri kalmadı. (37b/04)

Ya'ni benüm kavlümden yüz dönderdüñüz. (42b/04)

Mūsā ol tahtaları yire urduğına atı guşşalandı. (44a/09)

3.3.2. Birleşik Cümle

Anlam ve şekil ilişkileri olan birden fazla yargının bir araya gelmesiyle kurulmuş cümlelere birleşik cümle denir.⁸

3.3.2.1. Şartlı Birleşik Cümle

Bu cümle yapısı başlangıçtan beri Türkçede olan Türkçenin asli birleşik cümlesidir. Temeli şart kipinin şart ifadesine dayanır.⁹ Farsçadan dilimize geçmiş eğer ve şayet şart bağlamlarıyla da kurulmuş şartlı cümleler vardır.¹⁰ Bir ana cümle ile ona şartla bağlanmış yardımcı cümlelerden oluşur. Metnimizde yer alan şartlı birleşik cümleler şöyledir:

Her anda oğlan oğsa anı öldüreler. (2b/06)

İy mü'minler eger siz dağı māl benüm diyüb Tañrı yolına arc itmezseñüz, orkudur kim sin içinde yılan ıyān ola saña olaşa. (4a/09)

Su'āl şorarlarsa niçün Mūsā ejdehādan orđdı, İbrāhim oddan orđmadı?(4a/10)

Su'āl şorarlarsa kim 'aşā dost öniñde ejdehā oldı, ılan düşmandur. (4b/06)

'Aşādan ne geldise andan dağı ol gele. (5a/11)

Her nekim buyurduñsa baña geñez eyle ve peltekligi dilümden gider tā ki sözmi añlayalar. (5b/11)

Fir'avn ne adar yavuz olursa ben anı helā iderem. (7a/07)

⁸Tahsin Banguoğlu, **a.g.e.**, s.546

⁹Muharrem Ergin, **a.g.e.**, s. 405

¹⁰Tahsin Banguoğlu, **a.g.e.**, s.551

Cevāb oldur ki mü'minler anı bileler, nevmid olmayalar ki ne kadar kişi günāh eylese Fir'avn günāhı kadar olmaya nükte. (7b/02)

Ni'metlerin söylese dime kim itdügüñ mi söylersin.(8a/02)

Cevāb,eger Mūsā nevmid olsaydı, Mūsā kāhil olıyardı. (8a/06)

Andan eve varalum yok dirseñ sen var kavma haber vir. (10a/10)

Mūsā bunlara çağırdıki eger siz yol virmezseñüz ben yol alam, didi. (10b/07)

Ben kimi dilersem dirildürem kimi dilersem öldürerem. (12b/05)

Benüm selāmum ol kişiyedür ki toğrı yolda ola her ki size yalandur dise çatı gāzābum añadur.' (15a/05)

Eger 'aqluñuz varise key añlañ. (16b/06)

Mu'cizātuñ getir eger gerçekiseñ (17a/11)

Hāmān ne dirse biz anuñ sözün tutaruz. (18a/01)

Yā Hāmān eger biz Mūsā yiñersevüz bize Fir'avn ne vire? (19a/06)

Eger Mūsā-yı yiñerlerse bunlar benüm çatumda haşeki olalar dañı baña secde idenlerden olalar. (19a/08)

Ben destür virmezsiniz siz Mūsā Tañrısına secde mi idersiz? (21a/09)

Elñüz ayağüñüz kesem, sizi hurmā budağlarına aşam. (21b/07)

Her ne dirseñ biz Mūsā Tañrısına 'aşı olmazuz. (21b/09)

Var her ne elüñden gelürse işle. (24a/06)

Eger biz anları kovsavuz anlar bizüm putlarımız hor iderler. (24b/01)

Nemüz varsa hep yidiler. (26b/07)

Razı iseñ al git. (27b/02)

Biz dañı on iki bölük ammā şu bir niçemüzü helāk iderse birbirimiz görmeyüz. (29a/06)

Bu Şu delük delük olsa birbirimize baĥa baĥa geĥsevüz. (29a/07)

Yā Mūsā bunlaruñ helāk olduĥların görsevüz andan Őükr kılavuz. (30a/06)

Evet bize daĥı bir put olsa aña ‘ibādet itsevüz tā ki bize Őefā‘atci olaydı.

(32a/04)

Bilüñ yoĥ dirseñüz sizi helāk iderem. (34a/08)

Mūsā varursa varsun. (34b/04)

Eger varmazsañuz ziyān olur. (34b/11)

Biz anda ebedīvarmazuz sen varursañ var. (35a/08)

Eger buyurursañ bunlardanayrılalum. (35a/11)

Eger bunları helāk iderseñ yiryüzinde Ya’kub aşlından kimesne ĥalmaz.

(37b/07)

Hālĥ sözi neĥadar diñleseler üşenmezler. (38b/03)

Eger ol Tañrı imişse bunlara söyleyeydi. (41a/01)

Ben her nereye varsam baña ‘izzet iderler ve uyarlar. (44a/01)

Her kim buña boyun virmezse tevbesin ĥabül itmezem. (44b/10)

3.3.2.2. İĥiĥe Birleşik Cümle

Bu cümle yapısı bir cümlenin başka bir cümle içinde bulunmasıyla oluşur. İĥiĥe birleşik cümlelerde bir cümle başka bir cümlenin bir unsuru veya cümle içinde bir isim unsuru durumunda bulunur.¹¹ Metnimizde yer alan iĥiĥe birleşik cümleler Şu Şekildedir:

Bunda ĥavlı ĥoĥdur ammā yigrek ĥavlı budur: Fāĥl‘a didügi, yā Mūsā ĥıĥar göñülden mālĥnu ve oĥlınu kızuñı ve ‘avratuñı bu maĥām yaĥınlıĥ maĥāmıdır. (3a/08)

¹¹Muharrem Ergin, a.g.e., s.406

Andan Hâk Te‘âlâ eytdi: “Yâ Mûsâ ol benüm didüğüñ elüñden bırak!” (4a/02)

Baňa dađı fitnesi degmesün, diyü kaçdı. (4b/06)

Ya’ni; ilâhi göñlümi aç,‘ilm hikmetile göñül ıarlığın benden gider, şabr birle yavaşlık vir! (5b/10)

Çün Hâk Te‘âlâ Fir‘avndan karkma, didi. (7a/05)

Su‘âl:Ne hikmetdür ki hâk Te‘âlâ buyurdu ki düşmene yumuşak söyle? (7b/01)

Hâk Te‘âlâ eyde ol benüm kuluma katı söylemeñ, eñil eñil söylegil. (7b/06)

Da‘vet-i nübüvvet içinde eydeydi kim çün imâna gelecek degül zahmet çeküb Tañrım haberin ben yok yire niçe harc ideyim, diyü şordı. (8a/06)

Andan Hârun’a eytdiler: “Zîra ki peygamberlik siziñ öñüzden çıkar.” (8b/06)

Hârun eytdi: “Adı nedür? (9a/04)

Eytdiler: “Medine’den gelürüz.” (9a/07)

Mûsâ eytdi: “Ben uş Mûsâ-yam. Sen kardaşum Hârunsn.” (9b/04)

Hârun eytdi: “Yâ Mûsâ!Tañrı saña kuvvet virmiş.” (10a/04)

Ebu'l-velîd kimdür bilmezüz, diyüb Mûsâ-ya kaçıyub yürü git bu yir Tañrı kpusıdur, didiler. (10b/06)

Mûsâ eytdi: “Bilmez misin ben ol Mûsâyam ki niçe zamândur eviñde besledüñ.” (11b/01)

Mûsâ eytdi: “Bunı baňa Tañrım virdi.” (12a/10)

Fir‘avn eytdi: “Benden ne dilersin?” (12a/11)

Sen herze söyleyüp Tañrıvan, didüñ. (12b/06)

Eytdi: “ Ben dağı vezirlerümle tanışayın. İrte gelesin, kavmumıla saña imân getürem, sen buyurduğun tutam.” (13a/02)

Mūsā bir kez çağırđı, sendeñdür biz saña gelmedük, kov anı kendüsi söylesün.
(14b/08)

Allāh Te‘āla eydür ‘sen dırsın ki ben Tañrıyam ben direm ki senüñ ve benüm
cümle mañluķātuñ Tañrısı benüm Tañrımdur andan artuķ Tañrı yoķdur. (15a/07)

Yirüñ gögüñ yaradıcısı nedür, biz bunı ķadım bilürüz. (15b/11)

Ben daħı eyle idem, didi. (15b/11)

Mūsā eytdi: “Benüm Tañrım, siziñ ve daħı atalarñuzuñ Tañrısıdur.” (16b/01)

Mūsā eytdi: “Herze söyleme! Bizi yaradan oldur ki güneşi maşrıķdan çıkarur,
mağribe iledür. Tañrıyam diyen kişi daħı şöyle itsün görelüm.”Didi. (16b/04)

Ol Fir‘avn ķatındağı kişiler eytdiler: “Mūsānuñ sözi ma‘ķuldür.” (16b/07)

Mūsā, Fir‘avna eytdi: “Benüm sözüm rastdur sen bilmez misinkim ben cāzu
degülem.” (17a/07)

Hāmān eytdi: “Anı ķardaşlarıla zindana ķoymaķ gerek tā ki biz daħı
cāzuluķlarmuz döşerüz. Gelsünler, bunlaruñ cāzulıģın yiñsünler.” (18a/03)

Fir‘avn çerisine eytdi: “Bugün bayram günü, savaş aletin düzüñ! Heybetile
çıķalum. Mūsā bizden ķorķsun.” (18b/03)

Eytdiler: “Cümlemüz Mūsā cāzulıģın idelüm.” (18b/07)

Ol cāzular eytdiler: “Yā Hāmān eger biz Mūsā yiñersevüz bize Fir‘avn ne vire?”
(19a/06)

Beşāret: “Cāzular faħrlandılar ki ol bir fāni kişiydi, biz aña secde idevüz, diyi.
Sen bāķī Tañrıya secde idesin. Niçün faħrlanmayasın?” (19b/01)

Ol cāzulıģı görüb inanub Fir‘avna dönmesünler, diyü ķorķdı. (20a/08)

Dirlerdiki gel, gine Fir‘avna dön, gine ģatunlıģında ol. (23a/05)

Mūsā-ya gelüp şikāyet itdiler ki ķıbñiler bizi incidürler, diyü. (23b/05)

Mūsā anlara şabr idüñ, dirdi. (23b/06)

Mūsā eytdi: “Şabr idüñ ola kim Tañrı helāk ide.” (24a/01)

Mūsā eytdi: “Yardım bize Tañrıdandır. Şabr idüñ.” (24b/05)

Fir‘avn eytdi: “Bu iş bundan degüldür. Mūsā Tañrısındandır. Varuñ, aña yalvaruñ. Anduñ ki bizi işbu ‘azābdan kırtara, saña imān getürelüm.” (25a/05)

Andan Mūsā eytdi: “Gelüñ imdi baña imān getürüñ.” (26a/06)

Bize dermān eyle, didiler. (26b/01)

Bunlar eytdiler: “Nemüz varsa hep yidiler.Şimden girü nemüz yudarsın var elüñden ne gelürse işle.” (26b/07)

Fir‘avn eytdi: “Ben kıl olmaķ revā degüldür zirā ki ben Tañrıyam ammā Beni İsrā'ili saña virdüm. Al benüm ilümden git.” (27a/08)

Mūsā eytdi: “Tañrı baña şöyle buyurdi.” (27b/03)

Eytdiler: “Mūsā bu gice Beni İsrā'il kavmin almış, kaçmış. Hiç birimizde tavır kıomamışlar.” (28a/06)

Mūsā eytdi: “Korkmañ Tañrı bizüm hālumuz bilür.” (28b/07)

Beni İsrā'il eytdi: “Uşda on iki bölük oldı. Biz dañı on iki bölük ammā şu bir niçemüzü helāk iderse birbirimiz görmeyüz. Bu şu delük delük olsa birbirimize baķa baķa geçsevüz.” (29a/05)

İllā çerim anı görüb Mūsā-ya inanalar, didi. (29b/01)

Mūsā eyitdi: “Şükr idüñ.” (30a/06)

Hāķ Te‘ālā eydür: “Biz Mūsā-yı ve bilesindekin kırtarduk. Girü kıalanın ğark eyledük.” (30b/03)

Eytdiler: “Bizümdañı içimizdeputlar gerekdür ki bize yarı kılalar.” (31b/11)

Eytdi: “Bu putlar helāk olacağdur. Aña ıapanlar ıamu dibinde ıaynayacağdur.”

Didi. (32b/03)

Eytdiler: “Her nekim Tañrı buyurur ıutaruz.” (34a/01)

Mūsā-ya eytdiler: “Bu melikūñ kuvveti ıatıdur, ıerisi ıođdur.” (34a/05)

Eytdiler: “Gelūñ, biz varalum, Tañrıya ııđıñalum.” (35a/05)

Eytdi: “Ādemīlersiz kitāb istersiz gine gerekmez dirsiz.” (36a/08)

Mūsā münācāt eylerken Tañrım baña söyledi, didi. (36b/11)

Andan ıağ te’ālā eytdi: “ ‘Āşāñı ol yıtmış kişi arasında dike ko. Ol ‘āşā mu’cizātına işideler.” (38a/05)

Bunlar eytdiler: Biz Tañrıyı aşıkāre görmeyince inanmazuz, didiler. (38b/05)

Eytdiler: “İnandığ ki sözüñ ıoğrıdur.” (39a/03)

ıağ Te’ālā eytdi: “Bunları ıalīfe ııldum ve peygamberlik virdüm dağı bunlara fehm virdüm. Tevrat oıuyalar.” (39a/05)

Bunuñ mu’cizātı vardır, diyü anı ol vaktten berü şağlardı. (39b/08)

Samiri eytdi: “Ben bu ıāceti sizden ötüri diledüm. Mūsā gelicek bu kendisin Mūsā-ya göstermez zīrā ki Mūsā heybetlü kişidür.” (40b/08)

Eytdiler: “Biz bu resme olısaruz tā Mūsā gelince Mūsā ıapuñ dirse ıapavuz ıapmañ dirse ıapmayavuz.” Didi. (41a/08)

ııkāyet: Mūsā ‘aleyhisselām münācāt iderken ıağ te’ālā muıammed ümmetin ıoğ öğdi. (41b/02)

Eytdi: “Sen bunlaruñ arasında degülmidüñ ki bunlar azdılar. Sen niıün aralarından ııđduñ?” (42a/07)

Pes Mūsā bunlara eytdi: “Dilermisiz ki Tañrı ıışmı size gele.” (42b/02)

Bunlar eytdiler: “Bizüm habermüz yoğıdı. Bu dükeli bize ol Һarām mal ucından idiki Mışırdan getürdük ve hem Samiri bizi aldadı.” (42b/05)

Beni öldürürüz, didiler. (43a/03)

Samiri eytdi: “Ben gördüğüm siz görmedüñüz. Ben Cebrā'ili gördüm. Ata binmişidi. Atı ayağı altından bir avuç toprak aldum. Ol altundan eyledüğüm buzağunuñ içine koydum, şığır gibi möledi. Bu Һavmi anuñla azdurdum.” (43b/02)

Çün Beni İsrā'il anı gördiler, eytdiler: “Yā Mūsā! Biz andan nizār olduğ ve ol işden tevbe eyledük. Gel du'ā Һıl. Tevbemüz Һabül olsun.” (44b/03)

Eytdiler: “Bu dünyāda ‘azābumuz bu ola.” (45a/01)

3.3.2.3. Ki’li Birleşik Cümle

Dilimize Farsçadan geçmiş olan *ki* edatı ile onun Türkçesi olan *kim* edatıyla kurulan cümlelerdir.¹² Metnimizde yer alan ki’li birleşik cümleler şöyledir:

Mūsā anuñçün didiler ki şuyile ağaç içinde bulundu. (2b/09)

Mūsā eline bir ağaç aldı kim od ala. (3a/01)

Yā Mūsā çıkar na‘lınıñ ki sen pak yirdesin. (3a/06)

TaҺkik bil kim ben ‘ālemleri yaradan Tañrı-van. (3b/01)

Һaқ Te‘ālā Mūsā-ya buyurdı kim namāz Һıla. (3b/03)

Cevāb oldur kim Mūsā Һuvvetlensün diyü ve yāҺud bu su‘āl MuҺammed ümmeti ‘āşilerne ‘ibretdür ki Һiyāmet güninde Һaқ bilürken Һullarına şorişora girü bağışlaya tā kim Tañrı te‘ālā-nuñ keremi belürmekiçün. (3b/11)

¹²Muharrem Ergin, a.g.e., s.405

Bu sözde hikmet budur ki hiç kimse dimeye kim bu benim ol benim nitelim
Mūsā ‘aşāyı benim didi, ejdehā oldu. (4a/06)

Cevāb zīrā kim od Nemrud fi‘liydi peygamberler adem fi‘linden korkmazlar.
(4b/01)

Cümle maḥlūkāt Tañrı kudretinden korkarlar ve bir daḥı oldur kim Adem ılan
sebebinden Tañrıdan ıraḥ olub uçmaḥdan çıkdı idi. (4b/03)

Benüm ḳavmümden Hārunı baña iş vir tā kim ben çok ḳulluḳ idem. (6a/02)

Ḳaşdetdi ki seni öldüre yine andan ḳurtardum. (6a/09)

Diledi kim gide. (6a/10)

Yā Mūsā ehli beytüñ ḡuşşasın içüñden çıkarḡıl ki ben anları şaḳlayıcıyam.
(6a/11)

Ḳurtlara buyurdum ki ḳoyunuñ şaḳlayalar. (6b/03)

Arşlanlara buyurdum ki oḡlanlarıñı şaḳlayalar. (6b/04)

Mūsā çün ḳaşdetdi ki Fir‘avna vara. (6b/05)

Ḳorḳaram ki beni öldüre. (6b/07)

Yā Mūsā dükeli nesne kim eytdüñ, begendüm zīrā ki ‘āḳıl olan kişi kendüyi
añmaz ve illā kendü ‘aybın bilür tā ki melik anı ‘aybıyla ḳabul ḳıla. (7a/02)

Bu endīşe kim itdüñ, itme! (7a/09)

Ammā şöyle ki keremlüler begene. (7a/10)

Ḳaçan ki mü‘mīn daḥı ḳabre gire, Ḥaḳ Te‘ālā ilçi viribiye. (7b/04)

Andan Mūsā diledi kim Mışra gele. (8a/11)

Hāruna ḥaber virdi kim uş Mūsā geldi. (8b/01)

Andan ḳarşu vardı ve bir niceler eytdiler ki Benī İsrā'il ḳavmi Fir‘avn’dan ḳatı
üşenmişlerdi. (8b/04)

Ola ki gele seni dağı bizi dağı bu miğnetden ıurtara. (8b/07)

Hārun bunu işitdi, şandı ki ıuldur. (9a/02)

Ol kiřinūñ ıulıyam ki ıamu ĥalkı ol yaratdı. (9a/04)

Řandı ki bu kiři zāhid-dūr. (9a/05)

Saray ıapusınıñ ĥalkasına urdı tāki ol ıapucıların ‘ağlı gitdi. (10b/10)

Ĥaberde řöyle gelmiřdür ki ıün Mūsā Fir‘avn ıatınagirdi. (11a/11)

Ĥařdetdiki Fir‘avnıtağtıla yuda. (11b/11)

Fir‘avn ıulları ıaşd ııldılar kim Mūsā-yı öldürel. (12a/03)

Ol bir za‘if ıuldur ki bir öz yarada imez dağı aña rızı virimez. (12b/04)

Fir‘avn, diledi kim imāna gele. (13a/05)

Hem dađı revā degüldür kimbunca māl ile ve bunca hazīne ile ve bunca ıeri ile bir Mūsā-ya cevāb virmeyesin. (13b/02)

Mūsāyile Hārun ol ümīde ki Fir‘avnı imāna getürel. (14a/07)

Gökde dürlü dürlü nesnel. yaratdı ki birisi birne beñzemez. (15b/07)

Fir‘avn ‘āciz ıaldı ıağırdıki iy Mūsā anuñ ĥađı ki sen benüm evümde idüñ ‘ařāñı gine ıtut. (17b/05)

ıün cāzular bu sözi işitdi sevindiler ki biz anuñ ıatında nāib olavuz. (19a/10)

Su‘āl řoralar ki Mūsā peygamber nite ıorđdı cāzülıđdan. (20a/08)

Cevāp budur ki Mūsā ıorđduđı buyıdıkim Beni İsrā‘il ıavmi anı bilmezlerdi. (20a/09)

ıaşd eylediki ol ıeriyi yuda. (20b/09)

Fir‘avn ııbtılere deřtūr virdikim Beni İsrā‘il ıavmin üřendürüñ. (23b/03)

ıün Mūsā yine ıavmine geldi kırığ güne-dekdu‘ā ııldı tā ki Cebrā‘il geldi. (24a/07)

Şol hadde ekinler naḥiller oldıki ḥisābı yok. (25b/01)

Hāzretten Mūsā-ya destūr şöyle geldikim Beni İsrā'ili al git. (27b/05)

Becid sürdiler tā ki yolları deñize irdi. (28b/10)

Mūsā ‘aşāyı deñize urdı ol deñiz on iki pare oldı tā ki dibi görüdi. (29a/03)

Ḥiṭāb-ı ‘izzet geldi ki yā Cebrā'il niçün ḳomaduñ ol ḳulmı ki sözin tamām ide anı yarlıgayam. (31a/01)

Beni İsrā'ilüñ ümīzleri ol-idi kim girü Mışra gelelerdi. (31a/10)

Bizüm daḥı içimüzde putlar gerekdür ki bize yarı ḳılalar. (32a/01)

Şehr ḳapusına girsünler didüğinden maḳşud buyıdıkim bunlaruñ ḥorlıgın göstere ayruḳlara tāki bunlar ayruḳ bāṭıl iş işlemeyeler. (33a/06)

Ḥaberde şöyle gelmişdür ki ‘amālīḳbeytü'l muḳaddisi almışdı. (34b/07)

Bu ḳavm şandılar ki üstlerine düşer. (36b/01)

Yā Mūsā sen bize eytdüñdi kim Tañrı size bir baḥşāyiş viriser ki dükeli ḥalayıḳdan yig olısar-siz. (36b/08)

İlāhi anuñçün iverem ki senüñ rızāñ bulam. (38a/02)

İnandıḳ ki sözüñ toğrıdur. (39a/03)

Ḥaberde şöyle dir ki çünki Mūsā gitdi Samiri ki Mūsānuñ ṭayısı oğlıdı ve hem şākirt idi ḳatı zeyrek idi. (39b/04)

Sen bunlaruñ arasında degülmidüñ ki bunlar azdılar. (42a/07)

Maḳşudum ol idikim Beni İsrā'il ḳavmi saña nice ‘izzet iderse baña daḥı anı ideler. (43b/08)

3.3.3. Girişik Cümle

Yan cümlesinin yüklemi isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil olan cümlelere girişik cümle denir. Yan cümleler temel cümlenin herhangi bir ögesi durumunda olabilir. Metnimizde yer alan girişik cümleler şöyledir:

Yā Mūsā ol benüm didüğüñ elüñden bıraķ. (4a/01)

‘Aşā ejdehā olduğı Tañrı kudretinden idi. (4b/02)

Mūsā anı bilüb kórķdı. (4b/06)

İllā ‘aşādan kórķduğun gibi kórķma. (5a/10)

Baña anlaruñ şüktrin itmeñ gereksin. (6a/06)

Cömerd pādīşāhuñ ilçisi cömerd olmaķ gerek. (7a/11)

Anda buluşub görüşdiler. (8b/02)

Bir kավilde dađı Hārun, Mūsā gelecegin düşde görđi. (8b/03)

Hārun Mūsā-yı isteyü çıkđı.(8b/09)

Giderken Mūsā-ya uğradı. (8b/10)

Anası kız kardaşları göresi geldi. (9b/02)

Anı isteyü giderem. (9b/03)

Anı görüb bilemisin? (9b/04)

Fir‘avn kavmını bölük idüb nice yirlerde kóđı. (9b/11)

Mūsāyile Hārun bunı bilüb kórķdılar. (10a/01)

Biñ karavaş Beni İsrā’il kızlarından şaf bağlayub tururlardı. (11a/03)

Çün Fir‘avn Mūsā-yı görüb bir ‘aba geymiş geldi. (11a/04)

Fir‘avn ditretmege başladı. (11a/06)

Ol itdügi kan için öldüreyin. (11b/09)

Çün Mūsā anı görüb güldi. (12a/03)

Tańrı olmađdan Őońra ıulvan dimek ki ĥorluđdur. (13a/09)

Beni İsrā'ili ıul idinüb işledürsin. (16a/04)

Ol sizi peygamberlige viren delü-imiş. (16b/03)

Ol vağt düzüb gelmişdi. (17a/06)

Fir'avn bile iki çevresindeki begler 'áciz olub ıorđdılar.(17b/08)

Ol 'aşālaruń iğini oyub jıva toldurub başların yükiyle berkedüb bağladılar.

(18b/10)

Ol dükeli itdükleri cāzūlıđları yutdı. (20b/06)

Nitekim bir kişi bir loğma etmek yudar gibi ağzından od Şaçardı.(20b/07)

Göńülden secde idüp eytdiler. (21a/05)

Fir'avn dağı sürüb 'avratı Asiye ıatına geldi. (22b/03)

Müsülman olduğın aşikāra itdi. (23a/02)

Beni İsrā'ilden el çekmek eyi nesne degül. (24a/11)

Bunları görüb Mūsā Őād oldu. (25a/09)

Yığılıb evleri ĥarāb oldu. (25a/03)

Çığub yazıya ıaçdılar. (25a/04)

Ol ıavm ağlaşu gine Fir'avn ıatına geldiler. (26a/11)

Bayramumuz geçicek gine alasız. (27b/09)

Boğlara bağlayub evlerine getürdiler. (28b/01)

Ol Őonlarla yol yarağın görüb dün buğuğında Mışırdan çığub gitdiler. (28b/02)

Yolca giderken bulduđları Fir'avnileruń Őonların aldılar. (28b/03)

Mūsā yedi gün gitdüđin anlar üç günde vardılar. (28b/02)

Beni İsrā'il ıavmi anları görüb ıorđdılar. (28b/06)

Tańrınuń ıudretiyle ol Őu delük delük olub ya'ni pencereler açıldı. (29a/08)

Birbirine baĤa baĤa geĤdiler. (29a/10)

Bir ‘arab Şuretinde bir kıŐraĤa binüb geldi. (29b/05)

Ol päre päre olan Şu birikdi. (30a/02)

Bir depeye çıĤub baĤarlardı. (30a/04)

Sözün tamām itmege Ĥomadı. (30b/09)

İttıĤa Ĥıla Őurup Mūsā Ĥatına geldiler. (32a/01)

BuĤur uş senden ayruĤa Őapmak isterler. (32a/07)

Aña Őapanlar Őamu dibinde ĤaynayacaĤdur. (32b/04)

Gelüp bu Ĥaberi Beni İsrā'il Ĥavmine didi. (33b/11)

Ol gelen ĤorĤuyile gine döndiler. (34a/08)

Ĥünkü Beni İsrā'il Ĥavmi ol gelen Ĥavmüñ Ĥuvvetlerin ve boyların gördiler.

(34a/08)

Ādem sözni işidicek üşenürler. (38b/02)

Anları kendü gizleyi Ĥodı. (40a/09)

Ĥikāyet: Mūsā ‘aleyhisselām münācāt iderken ĤaĤ te’ālā muĤammed ümmetin
ĤoĤ öĤdi. (41b/02)

Sen gidicek Samiri bunları azdurdı. (41b/06)

Andan Mūsā yügürü geldi. (42a/04)

AĤlayup Hārünü Ĥucdı. (43a/07)

Bunları azdurmaĤdan murāduñ ne idi? (43b/06)

3.3.4. BaĤlı Cümle

Bu cümle yapısı baĤlama edatlarıyla cümlelerin birbirine baĤlanmasıyla oluşur.

Metnimizde yer alan baĤlı cümleler Şöyledir:

Bunuñla tekye ururam dağı oyuna apraq bunuñla indürürem ve dağı bunuñla ođ acetüm bitürürem. (3b/06)

Cümle mađlūkāt Tañrı udretinden orarlar ve bir dağı oldur kim Adem ılan sebebinden Tañrıdan ırak olub uçmaqdan ıkdı idi. (4b/03)

ün ejdehā oldı ordı ve Fir‘avn dağıordı. (4b/11)

Yā Mūsā diledüğüñ virdüm ve dađı benüm senüñ üzeriñde ođ aqlarum vardur. (6a/04)

Evvel senüñ sevgüñi Fir‘avn göñline bırağdum tā ki seni öldürmege göñli varmadı ve dağı seni düşmen evinde dürlü dürlü ni‘metlerle besledüm. (6a/06)

Geyiklere buyurdum ki kiçi ođluña süd vireler ve ıtlarında bir eşme ıardum ve ‘avratuñ gice yatur irte başı ucunda pes(?) uşlar azır bulur. (6b/06)

İlāhi, Fir‘avn ‘āşı oldı ve erisi ok hem ben dağı atında adem öldürdüm. (6b/07)

Bir dağı bu kim diledigim iinde avi ola hem peygamberler-müzdin bula. (8a/06)

Andan arşı vardı ve bir niceler eytdiler ki Benī İsrā'il avmi Fir‘avn’dan atı üşenmişlerdi. (8b/04)

anda gidersin ve andan gelürsin? (8b/11)

Yürü Fir‘avna viribidi ve dağı seni baña yār virdi. (9b/08)

Tañrı dergāhından geldüm ki Tañrı-yı saña bildürem dağı Beni İsrā'ilden elüñi ekesin bunları ul edinmeyesin. (11a/08)

Dilerven kim Tañrıya dönesin ve baña inanasın. (12b/01)

Hem yaratduğıma irār eyleye ve dağı cümle ‘ālemi ben yaratdum, rızın viren benven. (12b/02)

Ben senüñ ‘ömrüñ dileyem dağı artura mülküñ dağı artura ve ahiretde uçmak vire. (12b/10)

Bugün var sende kavmuñı göresin hem Beni İsrā'ile var. (13a/01)

Bendağı anı bilürem amma ‘aşası ejdehā olur iken heybetlü ve kuvvetlü nesnedür. (13b/06)

Yüridi ve elin koynuna şokdı, çıkardı. (17b/02)

Andan ol cāzūlar şahrā-ya çıkdılar ve Mūsā Hārūnıla çıkdı. (19b/04)

Ne uzun oldu ve nede kışa oldu. (21a/02)

‘Özür dileñ ve bir bahāne getirüñ. (25b/10)

Eger bizi bu ğazābdan kırtarursañ saña imān getürevüz ve dağı Beni İsrā'il esirni saña virevüz. (26a/01)

İşbu sözile nekadar başları örtüleri varise ve nekim dağıncağları varise ve eyü tonları varise aldılar. (27b/10)

Seni Beni İsrā'il kavmine peygamber itdüm ve düşmanlarıñdan kırtardum. (33b/06)

Varımazuzanlar büyük kavimlerdür ve bizden kuvvetlülerdür. (34b/11)

Ben hüküm itdügüm nefsümdür ancak ve dağı kıardaşum Hārundur. (35a/10)

Gün oruc tutdılar ve namaz kıldılar. (35b/09)

Tevratda yidi biñ emir vardur sevāba iledür ve yidi biñ nehy vardur yazukdan yığlındurur ve yidi biñ mev‘ize vardur. (36a/03)

Allah sözi kesilmez dağı ādem sözünñ bunuñ gibi heybeti yokdur. (38b/01)

Bunları halife kıldum ve peygamberlik virdüm dağı bunlara fehm virdüm. (39a/06)

Bağzısı kendüye kıala ve bağzısın işine süre. (40a/04)

Olki incülerdi ve kıymeti taşıdı. (40a/08)

Canlandı ve möledi. (40b/02)

Bir tã‘at veyā bir nesne buyuraydı ya bir işden yığaydı. (41a/02)

Bu dükeli senüñ fitneñdür ki dilemezseñ azdurursın ve kimi dilerseñ oñarursın.
(42a/03)

Bu dükeli bize ol harām mal ucından idiki Mışırdan getürdük ve hem Samiri bizi
aldadı. (42b/06)

Baňa kaçırsın ve beni bunlaruñ katında zālimlerden eyleme. (43a/04)

Ben her nereye varsam baňa ‘izzet iderler ve uyarlar. (44a/01)

Yā Mūsā biz andan nizār olduğ ve ol işden tevbe eyledük. (44b/04)

Bunlaruñ boyunların urasız ve başların dizleri üstine koyasız. (44b/09)

3.3.5. Sıralı Cümle

Birden fazla cümlenin noktalama işaretlerinden “,” veya “;” ile bağlanmasıyla oluşan cümlelerdir. Sıralanan cümleler basit veya birleşik, isim veya fiil cümlesi olabilir. “Bir gramer birimi olarak sıralı cümleyi ayıran yapı özelliği, cümlelerin sıralama bağlacıyla veya bu bağlaç değerindeki virgülle birbirine bağlanmasıdır.Cümleler arasında ana cümle-yardımcı cümle ilgisi değil, art arda olma, eş zamanda olmaya veya karşılaştırma-denkleştirme ilgisi vardır.”¹³Sıralanan cümlelerde öge ortaklığı söz konusu ise bağımlı sıralı cümle, öge ortaklığı söz konusu değil ise bağımsız sıralı cümle adını alır. Metnimizde yer alan sıralı cümleler şu şekildedir:

¹³Mustafa Özkan, Osman Esin, Hatice Tören, **Yükseköğretimde Türk Dili, Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2006, s.594

Bağımlı Sıralı Cümle

Çün Fir‘avn anı işitdi, her tarafda kişiler qodı. (2b/05)

Mūsā anı işitdi, na‘lını çıkardı. (3a/07)

Mūsā anı görüb qorqdı, qaçdı. (4a/04)

Elüñi qoynuna şoq gine çıkar. (5a/09)

Mūsā elin qoynuna şoqdı, gine çıkardı. (5a/11)

Qatına var, aña eñil eñil söylegil. (7a/10)

Tuz ekmek başmağıl, qatı söylemegil. (7b/10)

Çalabum qatından gelürem, çalabum qatına giderem. (9a/01)

Hārūn bunı işitdi, ‘aqlı gitdi. (9a/05)

Karubān qavmi geldiler, uğradılar. (9a/07)

Qaçanki anı işitdi, ‘aqlı gitdi, gine ‘aqlı geldi. (9b/04)

Mūsā ol ‘aşā-yı gösterdi, hikāyetin eydivirdi. (10a/05)

Ol varalum Tañrı haberin diyelüm. (10a/09)

Hārūn geldi, anasına qardaşlarına ve Beni İsrā'ile haber virdi. (10b/01)

Bir kişi öldürdüñ, gitdüñ. (11b/05)

Senden qaçdum, qorqdum. (11b/06)

Başın qaldurdi, ağızından od qaçdı. (11b/10)

Fir‘avn qorqdı, kendüzin tahtdan aşığa bıraқdı. (12a/01)

Mūsā elini qoynuna şoqdı, girü çıkardı. (12a/05)

Ol qullaruñ gözleri qamaşdı, qaçdılar. (12a/06)

Fir‘avn yalvarmağa başladı, ağladı. (12a/07)

Çün Mūsā anı işitdi, tırdı. (13a/04)

İl vilāyet cümlesi işideler, bize güleler. (13b/02)

Çün Beni İsrâ'il bu sözi işitdiler, ağlaşdılar. (32b/05)
İmdi gelüñ, ittifaq idelüm, varmayalum. (34b/04)
Gelüñ, biz varalum, Tañrıya şıgıñalum. (35a/05)
Mūsā anlardan anı işitdi, ümīdi kesildi. (35a/08)
Çün Mūsā anı işitdi, kaçıdı. (36a/07)
Gice olıcaq baqdılar, gördiler. (37b/02)
Beni İsrâ'ilidevşirdi, ögüt virdi. (39b/01)
Hārun çün anı gördi, katı guşşalandı. (41a/04)
Kötürdi, yire urdı, uvatdı. (41b/10)
Andan Mūsānuñ biraz göñli şād oldı, yumuşadı. (43a/04)
Oda koydı, iritdi. (44b/03)
Vardı, Mūsā du'ā kıldı. (44b/05)
Beni İsrâ'il 'ālimleri ağlaşdılar, zārı kıldılar, yüzlerini yire urdılar. (45a/07)

Bağımsız Sıralı Cümle

Emr itdi tağ ol aradan revān oldı. (3a/01)
Bırakdı, ejdehā oldı. (5a/05)
Tutdu, bayağı gibi ağac oldı. (5a/06)
Göñlüm şardur, dilüm dağı peltekdür. (7a/01)
Hārun bunı işitdi, 'aqlı gitdi. (9a/05)
Yol virüñ, gireyin. (10b/04)
Mūsā 'aşāyı tutdı, gine ağaç oldı. (12a/07)
Mūsā yine 'aşāyı bıraktı, ejdehā oldı. (17b/01)
Uhrā 'aşā çıkdı cāzūlık bātıl oldı. (22a/08)
Haq Te'ālā nurdan buyurdı, bir ev getürdiler. (23a/10)

Mūsā kavmine didi, cümlesi şād oldılar. (24a/09)

Ḥaḳ Te'ālā feriştelere buyurđı, adem şuretinde olub geldiler. (29b/10)

Çün ol çeri anı işitdi, cümlesi şuya girdiler. (30a/01)

Çün bu sözi işitdiler, anlara hoş geldi. (31b/10)

Her kanda sen gidersin uşda bile giderüz. (32a/03)

Beni İsrā'ili al, Şama ilet, hem sefer eylesünler. (32b/10)

Ādem sözi Tañrı sözine beñzemez, ādem sözi bir yakadan işidilür. (38a/09)

Ḥālık sözi dört yakadan işidilür, ādem sözi bir def'adasöylerken kesilür. (38a/11)

Çün Mūsā buyurđı, taşra çıqdılar, kıbleye karşı oturdılar. (45a/02)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN

4.1. Metnin Transkripsiyonu

[2b]

(1) Kıışşā-i Mūsā ‘aleyhişşalatü vesselam. (2) Çün zamān-ı fir‘avni la‘inedegdi. Bir gün aña (3) müneccimler eytdiler. İşbu Beni İsrā'il kavminden bir (4) oğlan ıoğısar, senüñpādişāhluğıñ anuñ elinde (5) helāk olısar. Çün Fir‘avn anı işitdi, her tarafda (6) kişiler kōdı. Her kanda oğlan ıoğsa anı öldüreler. (7) Tā ki Mūsā ıoğınca ‘ulemā bunda ihtılaf eylemişlerdür ki (8) Mūsā İbni Yāmin oğlanlarından¹ ammā Mūsā ‘İmrān [o-] (9) oğlıydı. Mūsā anuñçün didiler ki şuyile ağaç (10) içinde bulundu. Mūsā demek ‘İmrān dilinedür. (11) Çünki Mūsā-nuñ anası hāmile oldu ıoğıracağ vaqt

EKSİK VARAK...

[3a]

(1)Emr itdi ıağ ol aradan revān oldu. Mūsā (2) eline bir ağaç aldı kim od ala.Ol nūr ol aradan gitdi.(3) Bir araya dağı vardı. Mūsā ‘āciz oldu. Andan bir (4) āvāz işitdi kim: ²“Yā Mūsā! Çıkar na‘lınıñı ki sen pak yirdesin.” Mūsā (7) anı işitdi, na‘lını ıııkardı. Bunda kavl çokdur ammā (8) yigrek kavl budur: Fāhl‘a didügi,Yā Mūsā! Çıkar gönülden (9)mālını ve oğlını kızuñı ve ‘avratuñı bu mağām yakınlık (10)mağāmıdır.⁴ وَأَنَا اخْتَرْتُكَ

¹ B yazmasının 74a numaralı varak 5. satırı esas alınmıştır.

² Kassas 30. ayet

³ Taha 12. ayet

⁴ Taha 13.ayet

فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ“Yā Mūsā! (11) Ben seni Beni İsrâ'il içinden örtüledüm, peygamberlik virdüm.⁵

[3b]

(1)Taḥkik bilkim ben ‘älemleri yaradan Tañrı-van. Yırde gökde (2) benden artuk Tañrı yokdur.”⁶ اَلصَّلٰوةَ لِذِكْرِ يٰوٰقِعْ⁶Ḥaḳ (3) Te‘ālā Mūsā-ya buyurdu kim namāz kıla. Mūsā derḥāl namāz kıldı.(4) Çün namāzdan fāriğ oldu.Ḥaḳ Te‘ālā eytdi: وَمَا تَلٰكُ (5) بِبَيْمِيْنِكَ يَا مُوسٰى (5) “Yā Mūsā!Sağ elündeki (6) nedür?”⁸Eytdi: “Aşāmdur. Bunuñla tekiye ururam daḥı koyuna (7) yaprak bunuñla indürürem ve daḥı bunuñla çok ḥācetüm bitürürem.” (8) Su‘āl şordılar kim Ḥaḳ Te‘ālā Mūsā-nuñ elindeki ‘aşāsın (9) bilürken niçün şordı?Cevāb oldur kim Mūsā kuvvet(10)lensün diyü ve yāḥud bu su‘āl Muḥammed ümmeti ‘āşilerne (11) ‘ibretdür ki kıyāmet güninde ḥaḳ bilürken ḳullarına şorı

[4a]

(1)şora, girü bağışlaya tā kim Tañrı te‘ālā-nuñ keremi belür(2)mekiçün. Andan Ḥaḳ Te‘ālā eytdi: “Yā Mūsā! Ol benüm (3) didüğüñ elüñden bırak!” Mūsā ‘aşāyı bıraktı. Derḥāl (4) bir ejdehā oldu. Mūsā anı görüb ḳorḳdı, ḳaçdı. (5) Ḥaḳ Te‘ālā eytdi:“Benün didüğüñ nesneden niçün ḳaçarsın?” (6) Bu sözde ḥikmet budur ki hiç kimse dimeye kim bu benüm ol (7) benüm nitekim Mūsā ‘aşāyı benüm didi, ejdehā oldu. (8) İy mü‘minler! Eger siz daḥı māl benüm diyüb Tañrı yolına (9) ḥarc itmezseñüz,

⁵ Metinde yanlışlıkla “dirdüm” yazılmıştır.

⁶ Taha 17.ayet

⁷ Taha 18.ayet

⁸ Metinde yanlışlıkla □endür□ yazılmıştır.

korğudurkim sin içinde yılan çıyān (10) ola saña olaşā. Su‘āl şorarlarsa niçün Mūsā (11) ejdehādan korğdı, İbrāhim oddan korğmadı?

[4b]

(1)Cevāb zīrā kim od Nemrud fi‘liydi peygamberler adem (2)fi‘linden korğmazlar. ‘Aşā ejdehā olduğı Tañrı (3)ğudretinden idi.Cümle maħlūkāt Tañrı ğudretinden (4)korğarlar ve bir dağı oldur kim Adem ilan sebebinden (5)Tañrıdan ırak olub uçmağdan çıkđı idi. (6) Mūsā anı bilüb korğdı.Baña dağı fitnessi degmesün, (7) diyü kaçdı.Su‘āl şorarlarsa kim ‘aşā dost (8) öniñde ejdehā oldı, ilan düşmandur.Cevāb (9) Ademi egerçe peygamber ise Tañrıdīdārın göricek (10) korğar zīrāki öğrenmedügidür eger Mūsā anda gör(11)meyeydi.Çün ejdehā oldı korğdı ve Fir‘avn dağı

[5a]

(1)korğdı.Pes Mūsāyile Fir‘avn arasında ne fark olayıdı? (2)Ğağ Te‘ālā Mūsā-ya evvel gösterdi. Tā ki Fir‘avn öniñde (3) bırağıcağ korğmaya gözi aña ögrene çünki Mūsā’ya anda (4) Ğağ Te‘ālā eytdi: 9(5) قَالَ أَلْقَهَا يَا مُوسَىٰ 9“Bırağ elündekin!”Bırağdı, ejdehā oldı. Mūsā (6) korğdı. Eytdi: “Tut Yā Mūsā!Korğma!”Tutdu, bayağı (7) gibi ağac oldı.¹⁰إِلَّا مَنْ ظَلَمًا تَخَفْتُ إِيَّيْ لَا يَخَافُ لَدَيْ الْمُرْسَلُونَ¹⁰(8) Ya’ni; Yā Mūsā! Peyğamberler neden artuğdan korğmazlar? (9) Ğağ Te‘ālā yine ğitāb eyledi kim “Elüñi ğoynuna şoğ gine (10)çıkar. İllā ‘aşādan korğduğun gibi korğma!‘Aşādan (11) ne geldise andan dağı ol gele.” Mūsā elin ğoynuna

⁹ Taha 20.ayet

¹⁰ Neml 10-11.ayet

[6b]

(1) içüñden çıkarğıl ki ben anları şaklayıcıyam. Kırtlara buyurdum (2) ki koyunuñ şaklayalar. Arşlanlara buyurdum ki oğlanlaruñı (3) şaklayalar. Geyiklere buyurdum ki kiçi oğluña süd vireler ve (4) kıtlarında bir çeşme çıkardum ve ‘avratuñ gice yatur irte (5) başı ucunda pes(?) kuşlar hazır bulur.” Mūsā çün (6) kaşdetdi ki Fir‘avna vara. Yigenin ve dayısın bile aldı. (7) Eytdi: “İlāhi! Fir‘avn ‘āşı oldı ve çerisi çok hem (8) ben dağı katında adem öldürdüm.”¹⁷ وَأَلْهَمَ عَلَيَّ ذَنْبًا فَأَخَافُ (9) “Korķaram ki beni öldüre.”¹⁸ قَالَ لَا تَخَافُ □ (10) وَأَرَى مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى (10) “Ben Tañrı sizünleyem, korķmañ!” (11) وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَانِي (11)¹⁹ Mūsā eytdi:

[7a]

(1) “Göñlüm țardur, dilüm dağı peltekdür. Kıardaşum Hārūn benden (2) dillüdü.” Hāķ Te‘ālā eytdi: “Yā Mūsā! Dükeli nesne kim (3) eytdüñ, begendüm zīrā ki ‘āķıl olan kişi kendüyi añmaz (4) ve illā kendü ‘aybın bilür tā ki melik anı ‘aybıyla kabul kıla.” (5) Çün Hāķ Te‘ālā Fir‘avndan korķma, didi. Mūsā endīşe (6) ittikim Hāķ Te‘ālā yardımcı olıcaķ. Fir‘avn ne kıadar yavuz (7) olursa ben anı helāķ iderem. Tañriemriyle derhāl (8) cebrā’il-i emīn geldi. Eytdi: “Yā Mūsā!²⁰ قُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيْسَ بِكَافٍ (9) أَوْ يَحْشَى (9) قُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيْسَ بِكَافٍ bu endīşe kim itdüñ, itme! (10) Kıatına var, aña eñil eñil söylegil. Ammā şöyle ki keremlüler (11) begene. Cömerd pāđiřāhuñ ilçisi cömerd olmaķ gerek.”

¹⁷ Şuara 14. ayet

¹⁸ Taha 46. ayet

¹⁹ Şuara 13. ayet

²⁰ Taha 44. ayet

[7b]

(1) Su'âl: Ne hikmetdür ki hâk Te'âlâ buyurdu ki düşmene yumuşak (2) söyle?Cevâb oldur ki mü'minler anı bileler, nevmid olmayalar ki (3) ne kadar kişi günâh eylese Fir'avn günâhı kadar olmaya nükte. (4) Hâk Te'âlâ, Mūsâ-ya buyurdu kim Fir'avna yumuşak söyle. Kaçan ki (5) mü'mîn dağı kabre gire, Hâk Te'âlâ ilçi viribiye. Ya'ni münkür (6) ve nekîr. Hâk Te'âlâ eyde ol benüm kuluma katı söylemeñ, eñil eñil (7) söylegil. Mūsâ şorduki: “Yâ rabbi Fir'avna niçün bu ihsânı (8) buyurduñ?” Hâk Te'âlâ eytdi: “Yâ Mūsâ! Fir'avnuñ senüñ (9) üzerüñe hâkķı çokdur zîrâ seni 'ıyâlî gibi besledi. Tuz (10) ekmek başmağıl, katı söylemegil. Senüñ sözün üstündür. Anuñ (11) gayetliğı belürsün.”²¹ إِنَّ أَخَذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ” Hâk Te'âlâ

[8a]

(1) tıtduğı katıdur.” Eytdi: “Yâ Mūsâ! Urursa dağı kaķıma. (2) Ni'metlerin söylese dime kim itdüğüñ mi söylersin. Ol (3) Ebu'l-velîd Fir'avn çerisinden söylese sen benüm (4) şıfatum söyle.” Su'âl şorarlarsa ki Hâk Te'âlâ bilürdi, (5) imâna gelecek degüldi. Niçün imâna da'vet itdirdi? (6) Cevâb, eger Mūsâ nevmîd olsaydı, Mūsâ kâhil (7) olıardı. Da'vet-i nübüvvet içinde eydeydi kim çün imâna (8) gelecek degül zahmet çeküb Tañrım haberin ben yok²² yire (9) niçe harc ideyim, diyü şordı. Bir dağı bu kim dilediğim (10) içinde kaķi ola hem peygamberler-müzdin bula. Andan (11) Mūsâ diledi kim Mışra gele. Karbân kavmi geldi. Hârûna

²¹ Hud 102. ayet

²² Metinde yanlışlıkla ye (ي) harfi yerine be (ب) harfi kullanılmıştır.

[8b]

(1) haber virdi kim uş Mūsā geldi. Hārūn şād oldı. (2) Bir menzīl Mūsā karşı vardı. Anda buluşub görüşdiler. (3) Bir kavilde dağı Hārūn, Mūsā gelecegin düşde gördi. Andan (4) karşı vardı ve bir niceler eytdiler ki Benī İsrā'il kavmi (5) Fir'avn'dan katı üşenmişlerdi. Allah'a yalvardılar ki İlahi! (6) Nola bize bir rahmet irişe. Andan Hārūn'a eytdiler: “Var (7) kardaşuñı iste. Ola ki gele seni dağı bizi dağı bu miñnetden (8) kırtara. Zira ki peygamberlik siziñ öñüzden çıkar.” Bu sözile (9) tırdı. Hārūn Mūsā-yı isteyü çıkdı. Giderken Mūsā-ya (10) uğradı. Gördiki elinde bir 'aşā ve bir 'abā egninde. Mūsā, (11) Hārūnı bilimedi. Hārūn eytdi: “Kanda gidersin ve kandan

[9a]

(1) gelürsin?” Mūsā eytdi: “Çalabum katından gelürem, çalabum katına (2) giderem.” Hārūn bunu işitdi. Şandı ki kuldur. Şordu ki (3) kimün kulısın? Mūsā eytdi: “Ol kişiuñ kulıyam ki kamu (4) halkı ol yaratdı.” Hārūn eytdi: “Adı nedür?” Mūsā eytdi: (5) “Allah-dur.” Hārūn bunu işitdi, 'aklı gitdi. Şandı kibu (6) kişi zāhid-dür. Ol arada tırdılar. Karubān kavmi geldiler, (7) uğradılar. Hārūn şordı ki nereden gelürsüz? Eytdiler: “Medine'den (8) gelürüz.” Hārūn eytdi: “Benüm anda bir kardaşum vardur. Hiç (9) andan haberüñüz varmıdır?” Mūsā eytdi: “Kardaşuñ nice (10) kişidür? Adı nedür?” Hārūn eytdi: “Uzun boylu, (11) gökçek yüzlü, kuvvetlü, dilinde peltegi var. Şu'ayb katında

[9b]

(1) koyun güder. Adı Mūsā-dur, Beni İsrā'il kavmindendür. Anası (2) kız kardaşları göresi geldi. Ben anları kodum gitdüm. (3) Anı isteyü giderem.” Didi çün Mūsā anı işitdi, eytdi: (4) “Anı görüb bilemisin?” Hārūn eytdi: “Bilem.” Mūsā eytdi: (5) “Ben uş Mūsā-yam. Sen kardaşum Hārūnsın.” Kaçanki anı (6) işitdi, 'aklı gitdi, gine 'aklı geldi. Eytdi: “Kanı kavmuñ, (7) oğlancıklarüñ?” Mūsā, eytdi: “Tañrı amānında

turur. Hâk (8) Te‘âlâ baña peygamberlik virdi. Yüri Fir‘avna viribidi ve dahı (9) seni baña yâr virdi. Yüri, varalum Fir‘avnı Tañrıya okuyalum.” Hârun eytdi: ²³ إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يُفْرِطَ عَٰلَيْنَا (11) Eytdi: “Fir‘avn kavmını bölük idüb nice

[10a]

(1) yirlerde kodı.” Mūsâyile Hârun bunu bilüb korqıldılar, (2) du‘ā kıldılar. ²⁴ قَالَ لَا تَخَافَا إِنِّي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى (3) Hâk Te‘âlâ eytdi: “Korqmañ. Ben sizüñleyem. Her ni kim gösterem, (4) diyem, anı kıluñ” Hârun eytdi: “Yâ Mūsâ!Tañrı saña kuvvet (5) virmiş.” Mūsâ ol ‘aşâ-yı gösterdi, hikâyetin eydi(6)virdi. Hârun yüreklendi. Mışırdan yaña germ itdiler. (7) Çünkü Mışra geldiler. Hârun eytdi: “Gel eve varalum hem (8) kavmı görelüm, andan Fir‘avn katına varalum. Mūsâ eytdi: (9) “Ben Tañrı buyrugına kâhil olmazam. Ol varalum Tañrı (10) haberin diyelüm. Andan eve varalum. Yok dirseñ sen (11) var kavma haber vir. Ben Fir‘avna varayın.”Didi. Hârun

[10b]

(1) geldi, anasına kardeşlarına ve Beni İsrâ'ile haber virdi. (2) Andan Mūsâ ayağı tozıyla sürdi. Fir‘avn kapusına (3) geldi. Fir‘avnuñ kırk kapucısı varıdı. Mūsâ geldi, (4) anlara eytdi: “Yol virüñ, gireyin. Ebu'l-velîd haber virin!” (5) Ol kapucılar geldiler. Ebu'l-velîd kimdür bilmezüz diyüb Mūsâ-ya (6) kaçayıub yürü git bu yir Tañrı kapusıdır, didiler. (7) Mūsâ-yı çoban şandılar. Mūsâ bunlara çağırdıki eger (8) siz yol virmezseñüz ben yol alam, didi. Ol kapucılar (9) kaçdetdiler ki Mūsâ dükelü Mūsâ ‘aşâyı getürdi. (10) Saray kapusınıñ halkasına urdı tâki ol kapu(11)cıların ‘aklı gitdi. Çün Mūsâ Fir‘avn katına girdi.

²³ Taha 45.ayet

²⁴ Taha 46.ayet

[11a]

(1) Fir‘avn dağı kırk arşın bir taht üzerinde oturur idi. (2) Nil ırmağı ol taht altından geçerdı. Biñ karavaş (3) Beni İsrā’il kızlarından şaf bağlayub tururlardı. Çün (4) Fir‘avn Mūsā-yı görüb bir ‘aba geymiş geldi. Hađ Te‘ālā (5) Mūsānuñ heybetin Fir‘avn gönline bırağdı. Fir‘avn (6) ditretmege başladı. Eytdi: “Ne kişisin ki saña ıpudan (7) destür virdiler? İpacılardan niçe girdüñ? Bunda neye (8) geldüñ? Mūsā eytdi: “Tañrı dergāhından geldüm ki Tañrı-yı (9) saña bildürem dağı Beni İsrā’ilden elüñi çekesin bunları (10) kul edinmeyesin²⁵, bunlar āzādıdır, peygamberzādelerdür.” (11) Haberde şöyle gelmişdür ki çün Mūsā Fir‘avn ıpına

[11b]

(1) girdi. şordı: “Ne kişisin?” Mūsā eytdi: “Bilmez misin ben (2) ol Mūsāyam ki niçe zamāndur eviñde besledüñ.” Çün Fir‘avn, (3) Mūsā-yı bildi. Eytdi: “Bunca zamān kanda idüñ, kanda (4) tırdüñ? Bir kişi öldürdüñ, gitdüñ. Tuzum ekmeğüm unuttüñ.” (5) Mūsā eytdi kim: “Gerçek söylersin.²⁶ وَأَنَا قَالَ فَعَلْتَهَا إِذَا وَنَأَا Senden kaçdum, (7) kordum. Şimdi Tañrım baña eytdi: ‘Saña hikmet virdüm. (8) Var Fir‘avnı dīne okı.’ Didi.” Fir‘avn kullarına eytdi: (9) “Tıtuñ! Ol itdügi kan içün öldüreyin.” Mūsā, derhāl (10) elinden ‘aşayı bırağdı. Bir ejdehā oldı. Başın (11) kaldurdı, ağızından od şağdı. Kaşdetdiki Fir‘avnı

[12a]

(1) tahtıla yuda. Fir‘avn kordı, kendüzin tahtdan aşaağa (2) bırağdı. Bir ayağı tahtaya ildi. Başı aşaağa aşıldı (3) kaldı. Çün Mūsā anı görüb güldi. Fir‘avn kulları (4)

²⁵ Metinde “idenmeyesin” yazılmıştır.

²⁶ Şuara 20-21.ayet

kaşd kıldılar kim Mūsā-yı öldürel. Mūsā elini koynuna (5) şokdı, girü çıkardı. Ayu güneş nūrı elinde peydā (6) oldı. Ol kullaruñ gözleri kamaşdı, kaçdılar. Fir‘avn (7) yalvarmağa başladı, ağladı. Mūsā ‘aşāyı tıtdı, gine (8) ağaç oldı. Fir‘avn anı gördi. Eytdi: “İy Mūsā! (9) ‘Azīm ulu hūcct getürdüñ. İmdi sen bunu kimden (10) getürdüñ?” Mūsā eytdi: “Bunu baña Tañrım virdi.” Fir‘avn (11) eytdi: “Benden ne dilersin?” Eytdi: “Dilerven kim Tañrıya

[12b]

(1) dönesin ve baña inanasın. Tañrım baña eytdi: ‘Eyit Fir‘avna (2) ki eyde lā ilāhe illallāh diye. Hem yaratduğıma ikrār eyleye (3) ve daħı cümle ‘ālemi ben yaratdum, rızķın viren benven. Ol (4) bir za‘if kıldur ki bir öz yarada imez daħı aña rızķ (5) virimez. Ben kimi dilersem dirildürem kimi dilersem öldürerem. (6) Saña dört yüz yıl ‘ömr virdüm.²⁷ Sen herze söyleyüp (7) Tañrıvan, didüñ. İmdi gel gine tevbe eyle, kulluğıña (8) ikrār eyle; eyit Tañrı Allah-dur, ben bir za‘if kulum. (9) Ben senüñ ‘ömrüñ dileyem daħı artura mülküñ daħı artura (10) ve ahiretde uçmaķ vire” Çün Fir‘avn bu sözleri (11) işitdi, eytdi: “Senüñ Tañrıñuñ güci yitermiş. Bunuñ

[13a]

(1) gibi hūcct viri.” Eytdi: “Bugün var sende kavmuñı göresin (2) hem Beni İsrā’ile var. Ben daħı vezirlerümle tanışayın. İrte (3) gelesin, kavmumıla saña imān getürem, sen buyurduğun (4) tutam.” Didi. Çün Mūsā anı işitdi, tırdı. Beni (5) İsrā’ile geldi. Fir‘avn, diledi kim imāna gele. Vezirleri (6) kōmadı. Melīki Reyyān aşlından vezirleri varıdı. (7) Aña Hāmān, dirlerdi. Fir‘avn, Hāmān’a eytdi: “Dilerem (8) ki Mūsā-

²⁷ Metinde “dirdüm” yazılmıştır.

ya iman getürem. Anuñ Tañrısına inanam. Ol (9) kişi haq peygamberdür.” Hāmān eytdi: “Tañrı olmaqdan (10) soñra kulvan demek ki horluqdur. Bunca zamandur ki (11) biz saña kuluz. Boğur şimdi senden gayrı bir kişiye dağı

[13b]

(1) kul mı olalum? Sen bizi bir kişiye dağı kulmı eylersin? İl (2) vilāyet cümlesi işideler, bize güleler. Hem dağı revā degüldür kim (3) bunca māl ile ve bunca hazīne ile ve bunca çeri ile bir (4) Mūsā-ya cevāb virmeyesin. Zorile tut, anı öldür. (5) Ya ilden sür, gitsün.” Çün Fir‘avn anı işitdi, eytdi: (6) “Bendağı anı bilürem amma ‘aşāsı ejdehā olur iken heybetlü (7) ve kuvvetlü nesnedür. Benüm sarayum ve tahtum yutmağa hamle eyledi. Anuñ (8) gibi ejdehā hamle idicek bilürem ki yüz biñ adamı yuda (9) ve dağı elinde bir yıldurar nesne gör nūr halkuñ gözi kamaşur, (10) kaçarlar. Sen aña nice hile idesin?” Hāmān eytdi: “Ol (11) cāzūlukdır. Mūsābizüm katumuzdan gideli cāzūluk öğrenmiş.

[14a]

(1) İmdi bizüm dağı niçe cāzūlarmuz vardur. Bizden tonlık (2) yirler tākim bir gün bizüm işümüze yarayalar. İmdi uşda (3) getürelüm. Mūsāyile uğraşduralum. Mūsā yiñsünler, tatalum, (4) öldürelüm.” Fir‘avn eytdiki ben kavlı eyledüm ki irte gele (5) seni imāna getürevüz imdi siz dağı gitmek anı ki ben gördüm (6) siz dağı göresiz andan aña endīşe idevüz. Çün yarındası (7) geldiler. Mūsāyile Hārūn ol ümīde ki Fir‘avnı imāna (8) getürelir. Beni İsrā’il kızların gine alalar. Fir‘avn gördiki (9) Mūsāyile Hārūn bile geldi. Fir‘avn eytdi: “Karda(10)şuñlamı geldüñ?” Mūsā eytdi: “Dünki senüñle kavlı itdükdü (11) aña geldük ikimüz dağı. Fir‘avn eytdi: “Bu kardaşuñ dağı

[14b]

(1) cāzūlık bilür mi?” Mūsā bildüki Fir‘avn dünki kavlden (2) dönmiş Mūsā eytdi: “Biz cāzūlar degülüz. Peyğamberleriz ki (3) geldük, seni Tañrıya oğuruz ve hem dağı Beni İsrā'il kavmin (4) üşendürme kızlarını gine vir.²⁸ قَالَ (5) أَنْ أُرْسِلَ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ۖ فَهَارُونَ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ۚ Hağ Te‘ālā bizi Beni (6) İsrā'ile anuñçün viribidi ki sen anlara zağmet vir(7)meyesin. Uşda Tañrıdan ħüccet getürdük.” Hāmān dilediki (8)cevāb vire. Mūsā bir kez çağırdı, sendeñdür biz saña (9) gelmedük, kov anı kendüsi söylesün. Hāmān Mūsānuñ (10) öninden ditredi, nefesi bağlandı, ‘āciz kaldı. Mūsā (11) evvel Fir‘avna selām virmişidi. Fir‘avn gördiki Mūsā

[15a]

(1) igen kağıdı. Eytdi: “Yā Mūsā!Kağıma çün selām vir(2)düñ selām eminlik nişānidur.” Mūsā eytdi: “Selām (3) virdüğüm ol idikim şınadum seni dünki kavildesin. (4) Biz ol kişilere selām virürüz ki anlar Tañrıyı birleyeler. (5)²⁹ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى ۚ قَالَ (10) فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى ۚ”³⁰ Fir‘avn eytdi: “Bizüm geçmiş ħardaşlarımız beglerdi. Sizüñ (11) ħardaşlarıñuz bizüm kullarumuzudı Yusuf gibi ve ħardaşları

²⁸ Şuara 17 ve 23.ayetler

²⁹ Taha 47.ayet

³⁰ Taha 49.ayet

[15b]

(1) gibi.” Mūsā eytdi: “Anı Tañrı bilür ki Yusuf nice oldı, (2) qardaşlarıñuzdan düşdi. Bunları bir sebebile toğrı (3) yola kığırdı.”³¹ قَالَ عَلَّمَهَا قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى قَالَ Mūsā eytdi ki: “Benüm Tañrım oldur ki yiri gögi (5) yaratdı, yiri size beşik kıldı ve toğrı yol gösterdi. (6) Gökden şu indürdi bu yiri anuñla diri kıldı. Gökde (7) dürlü dürlü nesnelere yaratdı ki birisi birne beñzemez.³² خَلَقْنَاكُمْ مِنْهَا (8) وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَنُؤْتِيهِمْ مِنْهَا نَافِلًا” Pes bu hüccetdür ‘aқıl kişilere kim Tañrı Te‘ālā sizi yirden yaratdı, gine yire koyısar (10) ve gine yirden çıkarısar.” Çünki Fir‘avn bu sözleri (11) diñledi. Ben dağı eyle idem, didi. Yirüñ gögüñ yaradıcısı

[16a]

(1) nedür, biz bunı qadim bilürüz. Anı ki sen dırsın biz anı (2) bilmezüz, görmedük. Ammā ben saña çok eylük eyledüm. Mūsā (3) eytdi: “Bu dükelin añarsın bunı niçün añmazsınki (4) Beni İsrā'ili qul idinüb işledürsin.”³³ وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ (5) Beni İsrā'il ni‘metlerin (6) yirsın. Kendülerin hor tutarsın.” Fir‘avn eytdi: “Bu dü(7)keli cihānuñ Tañrısı ne kişidür?” Mūsā eytdi: ³⁴ قَالَ مَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ (8) قَالَ رَبُّنَا (10) قَالَ³⁵ “Yir gök içinde olan kişilerün Tañrısı Allahdur.” (9) رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَ الَّذِي يَمُنُّ رَبُّكُمْ يَا مُوسَى Fir‘avn qatında olan (11) kişiler eytdiler: “Biz seni dağı Tañrımı dağı bilmezüz.” Didiler.

³¹ Taha 51-52.ayet

³² Taha 55.ayet

³³ Şuara 22.ayet

³⁴ Şuara 24.ayet

³⁵ Taha 49-50.ayet

[16b]

(1) Mūsā eytdi: ³⁶ قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ “Benüm Tañırım, (2) siziñ ve dağı atalarñuzuñ Tañrısıdur.” Fir‘avn eytdi: ³⁷ قَالَ (3) “Ol sizi peygamber(4)lige viren delü-imiş.” Mūsā eytdi: “Herze söyleme! Bizi (5) yaradan oldur ki güneşi maşrıqdan çıkarur, mağribe iledür.(6) Eger ‘aqluñuz varise key añañ!Tañrıyam diyen kişi dağı (7) şöyle itsün görelüm.”Didi. Ol Fir‘avn katındağı (8) kişiler eytdiler: “Mūsānuñ sözi ma‘kuldür.” Çün (9) Hāmān gördiki iş ziyāna gider. Fir‘avna sırla (10) eytdi: “Gördüñmi Mūsānuñ sözün bu kavme eser itdi.” (11) Fir‘avn eytdi: ³⁸ قَالَ لئن اتَّخَذْتَ إِلَهًا غَيْرِي

[17a]

(1)³⁹ لَأَجْعَلَكَ مِنَ الْمَسْجُورِينَ “Benüm katumda ÷urursın dağı (2) ayruğı ögersin dağı bu sözi dirseñ seni ÷or (3) idüb zindana koyam.” Didi, döndi, gine Hāmāna bağıdı. (4) Eytdi: “Olmasunki Mūsā ‘aşāsın bırağa.” Hāmān (5) eytdi: “İy ÷udāvendigār! Bu cāzılığ nevağt gerekse olman. (6) Ol vağt düzüb gelmişdi. Şimdi nice eyle idiser.” (7) Mūsā, Fir‘avna eytdi: “Benüm sözüm rastdur sen bilmez misinkim (8) ben cāzu degülem.” Fir‘avn, Hāmān sözine mağrur (9) oldı. Cāzılığ nevağt gerekse olmaz.

³⁶ Şuara 26.ayet

³⁷ Şuara 27.ayet

³⁸ Şuara 29.ayet

³⁹ Şuara 29.ayet

Fir‘avn Mūsāya (10) eytdi: ⁴⁰ قَالَ أَوْلُو جِنَّتِكَ بِشَيْءٍ مُّبِينٍ Fir‘avn (11) eytdi: “Mu‘cizātuñ getür eger gerçekiseñ.” ⁴¹ قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ

[17b]

(1) ⁴² قَالَ فَأْتِ بِهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ Mūsā yine ‘aşāyı bıraқdı, ejdehā (2) oldu. Cümle ‘ālem anı gördiler. Ağazın açdı. Yüridi (3) ve elin қoynuna şoқdı, çıkardı. Eli nūrından cümle (4) ‘ālemüñ gözi қamaşdı. Fir‘avn ‘āciz қaldı. Çağırdıki (5) “İy Mūsā! Anuñ һaққı ki sen benüm evümde idüñ. ‘Aşāñı (6) gine tüt.” Mūsā, ‘aşāyı gine tütüdü, ağac oldu. (7) Hāmān, Fir‘avna eytdi: “Bu daһı gine cāzuluқdır.” ⁴³ قَالَ (8) Fir‘avn bile iki çevresindeki (9) begler ‘āciz olub қorқdılar. Eytdi: “Olmasunki Mūsāya (10) döneler.” Eytdi: “Yā Mūsā! Bu cāzuluğıla vilāyetümüzi ala, (11) қıbtıleri Beni İsrā’ile қul ide. İmdi siz ne dirsın?”

[18a]

(1) Bunlar eytdiler: “Hāmān ne dirse biz anuñ sözün (2) tütürüz.” قَالَوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ Hāmān eytdi: “Anı қardaşlarıla (4) zindana қoymaқ gerek tā ki biz daһı cāzuluқlarmuz döşerüz. (5) Gelsünler, bunlarıñ cāzuluğıñ yiñsünler.” Fir‘avn eytdi: (6) “Nice zindāna қoyalum elinde mu‘cizāt var?” Hāmān eytdi: (7) “қoyamazsañ bir қavl it.” Fir‘avn eytdi: “Yā Mūsā! Biz daһı (8) cāzularmuz

⁴⁰ Şuara 30.ayet

⁴¹ Şuara 31.ayet

⁴² Şuara 31.ayet

⁴³ Şuara 25.ayet

⁴⁴ Araf 111-112.ayet

divşirelüm. Sen cāzūlūğıla bizi vilāyetden (9) çıkarım şanursın. Bizüm dağı çok cāzularumuz var. (10) Evet gel kavlı idelüm ki kavlumuzdan dönmeyevüz. Sendagı kavluñdan (11) dönmeyesin.” Mūsā eytdi: “Ne vaqtin ola.” Hāmān eytdi:

[18b]

(1) “Sizüñ bayramuñuza kırk gün gerek ya‘ni kiçi bayram günü (2) geleler.”⁴⁵ Fir‘avn cāzuların divşürdi. (3) Andan Mūsāya geldi. Fir‘avn çerisine eytdi: (4) *فَقَتَوَىٰ فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَىٰ* “Bugün bayram günü, savaş aletin düzüñ! (6) Heybetile çıkalum. Mūsā bizden korşsun.” Vardılar, ol (7) gün dört biñ dört yüz cāzu ivetledilediler. Eytdiler (8) “Cümlemüz Mūsā cāzūlūğın idelüm.” Herbirnüñ biñ biñ (9) ‘aşası ve biñ biñ bükülmiş urganı varıdı. Ol (10) ‘aşālaruñ içini oyub jıva toldurub başların (11) yükiyle berkedüb bağladılar. Jıvanuñ ulu heybeti budur kim

[19a]

(1) issi tokıncak deyrenür(?). Çünkü cümle cāzūlūğlar tamām oldı. (2) kırk biñ er atı tonlu keñdü tonlu kırk biñ dağı (3) yaya şaf bağladılar. Fir‘avna kızıl altundan bir taht eylediler. (4) Çıkdı, Hāmānıla oturdı. Bir kezden Beni İsrā‘il kavmi (5) taşra geldiler. Fir‘avndan uğurlayın Allaha yalvarurlardı. (6) Ol cāzūlar eytdiler: “Yā Hāmān eger biz Mūsā yiñersevüz (7) bize Fir‘avn ne vire?” Hāmān bu sözi Fir‘avna didi. (8) Fir‘avn eytdi: “Eger Mūsā-yı yiñerlerse bunlar benüm katumda (9) haşeki olalar dağı

⁴⁵ Taha 60.ayet

⁴⁶ Şuara 39-40.ayet

baña secde idenlerden olalar.” (10) Çün cāzūlar bu sözi işitdi, sevindiler ki biz anuñ (11) katında nāib olavuz. Dāim aña secde idevüz. Andan ol

[19b]

(1) cāzūlar eytdiler: “Fir‘avn ‘izzetine Mūsā-yı yiñerüz. Beşāret: (2) “Cāzūlar faħrlandılar ki ol bir fāni kişiydi, biz aña (3) secde idevüz, diyi. Sen bākī Tañrıya secde idesin. (4) Niçün faħrlanmayasın?” Andan ol cāzūlar şahrā-ya çıkdılar (5) ve Mūsā Hārūnıla çıkdı. Elinde ‘aşā çün cāzūlar (6) yakın geldiler. Mūsā-nuñ ‘aşāsın gördiler, ‘aceblediler. (7) Mūsā-ya eytdiler: “Bu dem biz seni yiñerüz.” Mūsā ol (8) cāzūlara eytdi: “Siz baña mu‘arız olup nesne idemezsiniz. (9) Gelüñ, Mūsā Tañrısına inanuñ ki ben haħ peygamberin.” (10) Bu cāzūlar eytdiler: “Söz vaḫti degüldür. Cāzūlığı (11) evvel sen mi birağursın yoħsa biz mi birağalum?”⁴⁷ قَالَ

[20a]

(1) ⁴⁸ لَهُمْ مُوسَى الْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْفُونَ Mūsā (2) eytdi: “Siz birağuñ pes bir kezden itdükleri cāzūlıklarını (3) birağdılar.”⁴⁹ يُحْيَا لِيهِمْ نَسِحْرَهُمْ Şol hayāl gibi çünki (4) gün toḫundu. Ol jiva harekete geldi. Ol ‘aşālar (5) ve ipler deprendi. haħ şandılar ki yürür ağac içinde (6) jiva varın bilmediler.⁵⁰ فَأَوْجَسَفِيئُفْسِهْخِيْفَةُ (7) Çün Mūsā anı gördi, ħorħdı. İçine endişe döşedi. (8) Su‘āl şoralar ki Mūsā peygamber nite ħorħdı? Cāzū (9) lıħdan cevāp budur ki

⁴⁷ Şuara 43.ayet

⁴⁸ Şuara 43.ayet

⁴⁹ Taha 66.ayet

⁵⁰ Taha 67.ayet

Mūsā korkduđı buyıdıkim Beni (10) İsrā'il kavmi anı bilmezlerdi. Ol cāzūlıđı görüb inanub (11) Fir'avna dönmesünler, diyü korkdı.⁵¹ فَأَتَيْنَاهُمَا بِعَدْنًا إِنَّ كُنْتُمَا كَاذِبِينَ

[20b]

(1) ⁵² مِنَ الصَّادِقِينَ Hıađ Te'alā eytdi: "Korkma Yā Mūsā!sen (2) bunlardan yigreksin.⁵³ وَالْقَمَافِيئِمِينَ كَتَّافَقُفَمَا صَنَعُوا (3) Yā Mūsā! sađ elüñdekin birađ tā ki yürisin bunlar itdüđi (4) cāzūlıđları yutsun." Çün Mūsā nidāyı işitdi. (5) Bismillāhirrađ manirrađ ĩm, didi. 'Aşāyı birađdı. (6) 'Aşā bir ejdehā oldı. Ol dükeli itdükleri cāzū(7)lıđları yutdı. Nitekim bir kiři bir lođma etmek yudar gibi (8) ađzından od şaçardı. Fir'avn çerisine karşı yürüdü. (9) kaşdı eylediki ol çeriyi yuda. Olçeri bir kerdem kaçdı. (10) Yüz biñ adem ol çeriniñ ardından yitdi. Fir'avna (11) hamle eyledi.Çün Fir'avn anı gördü, amān diledi.

[21a]

(1) Hıađ te'alā eytdi: "Yā Mūsā!Tut 'aşāñı." Mūsā, 'aşāsın (2) tutdı. Girü ağac oldı. Ne uzun oldı ve nede kışa (3) oldı. Çün cāzūlar anı gördiler, eytdiler: "Bu kiři (4) hıađ peyğamberdür." Didiler. hıađ te'alā nebeleriñ göñline imān (5) nürin birađdı. Göñülden secde idüp eytdiler: (6)⁵⁴ قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ "Biz imān (7) getürdük 'ālemleri besleyen Mūsā ve Hārūn Tañrısına." (8) Fir'avn eytdi: "Baña mı secde eyledüñüz?" Bunlar eytdiler: "Yok (9) biz Mūsā Tañrısına secde

⁵¹ Ahkaf 22.ayet

⁵² Ahkaf 22.ayet

⁵³ Taha 69.ayet

⁵⁴ Araf 121-122.ayet

eyledük.”(9)⁵⁵ قَالَ آمَنَّا بِهِ قَبْلَ أَنْ نَأْتِيَكُمْ Fir‘avn eytdi: “Ben destür vir(10)mezsizin siz Mūsā Tañrısına secde mi idersiz? Ol ħod

[21b]

(1)cāzūlıkda sizden üstādımış. Size cāzūlık öğretti. (2) إِنْ هَذَا إِلَّا مَكْرٌ مُّكْرٌ تَمُوهُنَّ الْمَدِينَةَ لِيُخْرِجُوا مِنْهَا أَهْلَهَا⁵⁶ (3) Benüm bu nice niğmetlerüm yidüñüz. Siz ħor ħārāmzādalık ider(4)mişsiz. Şehir kavmin çıkarsız şehri siz alasız. ⁵⁷ تِلْكَ تَعْلَمُونَ (5) فَسَوْفَ Tiz ola kim siz bilesiz. ⁵⁸ لَا قُطْعَانَ لِيَدِيكُمْ مَوْرًا (6) لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ مَوْرًا (7) Elñüz ayağußuz kesem, sizi ħurmā budaklarına aşam. (8) Tā ki biline kaçımız ‘azābı katıdır.” ⁵⁹ عَلِمَ جَاءَ تَامًا لِيَبَيِّنَاتٍ (9) قَالُوا لَنْ نُؤْتِيَكَ قَالَوا اننؤتريك Bunlar eytdiler: “Her ne dirseñ (10) biz Mūsā Tañrısına ‘āşi olmazuz. Saña ‘āşi olduk. (11) Bizi yaradanı bildük. Senüñ ‘azābuñdan korkmazuz.

[22a]

(1) إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَاتِنَا⁶⁰ Biz ümiz tutaruz (2) Tañrıya kim şol güc-ile işletdüğün cāzūlık günāhın (3)bize bağışlaya, ‘afv ide.” Andan Fir‘avn buyurdi. Ol (4) cāzūları tıtdılar, ellerin ayakların dirile kesüb (5) aşā kodılar. Beşāret: “ ‘Aşā maħlukıdı dostum elinden (6) düşdi, ejdehā oldı. Bunca cāzūlıkları yutdı. (7) Hiç belürsiz oldı.Yārın kıyāmet güninde raħmetüm ħudretüm⁶¹ (8) elinden düşe, hezār biñ biñ günāhlarıñ eseri belürmeye. (9) Uħrā ‘aşā çıkdı cāzūlık bāñıl oldı. Çün iksi (10) yüze

⁵⁵ Taha 71.ayet

⁵⁶ Araf 123.ayet

⁵⁷ Araf 123.ayet

⁵⁸ Taha 71.ayet

⁵⁹ Taha 72.ayet

⁶⁰ Şuara 51.ayet

⁶¹ Bu kelimenin metindeki yazılışında re (ر) harfi eksiktir.

[23b]

(1) ‘azābdan kırtardılar. Hıķ Te‘ālā Asiyeyi Őakladı. Yarın (2) kıyāmet gūninde anı ve Meryemi Muħammedi MuŐtafa-ya vireler. (3) Vardı, Fir‘avn kıbıllere deŐtūr virdikim Beni İsrā’il (4) kıavmin ũŐendūrūñ, vardılar. Beni İsrā’il kıavmin kıatı (5) ũŐendurdiler. Mūsā-ya gelũp Őikāyet itdiler ki kıbıllere (6) bizi incidũrler, diyũ. Mūsā anlara Őabr idũñ, dirdi. (7) Kendũsi Fir‘avnı dīne d‘avet iderdi. Tamām yidi (8) yıl d‘avet eyledi. Ćāre idemedi. Beni İsrā’il kıavmi (9) kıatı ‘āciz olup Mūsā-ya gelũp eytdiler: “Biz Őanduk (10) kim sen geldũñ. Biz raħmet olavuz. Sen geleli bizũm ‘azābumuz (11) daħı artuk oldu. İmdi gel Tañrıya du‘ā kııl kim

[24a]

(1) bunlara bir belā viribisin tākım biz bunlardan kıurtulalum.” Mūsā (2) eytdi: “Őabr idũñ ola kim Tañrı helāk ide.” Andan (3) Mūsā Fir‘avn kıatına geldi, eytdi: “Gel Tañrıya dōn. (4) Beni hıķ peyğamber bil. Beni İsrā’il kıavmin kıul idinme ki (5) anlar āzādludur. Yoħsa du‘ā kııluram, helāk olursın.” (6) Fir‘avn eytdi: “Var her ne elũñden gelirse iŐle.” (7) Ćũn Mūsā yine kıavmine geldi. kıırk gũne-dek du‘ā kııldı. (8) Tā ki Cebrā’il geldi, eytdi: “Hıķ Te‘ālā Fir‘avna kıavmiyle (9) uŐ ‘azāb viribidi. Mūsā kıavmine didi, cũmlesi (10) Őād oldılar. Bu yaña Hāmān daħı birkaç kıiŐiler ile (11) Fir‘avn kıatına geldiler, eytdiler: “Beni İsrā’ilden el

[24b]

(1) Ćekmek eyi nesne degũl. Eger biz anları kıovsavuz anlar bizũm (2) putlarımız hor iderler. Gelũñ, oğlanlaruñ ũldũrelũm (3) ve kıızların aŐa kıoyalum ⁶³فَاهِرُونَ وَإِنَّا نَوْقَهُمْ

⁶³ Araf 127.ayet

Bunlara (4) kahr idici olalum.”⁶⁴ قَالَ مُوسَىٰ لَأَنبَاؤُهُمْ هِيَ أَنبَاؤُهُمْ ۖ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْعَظِيمُ الْحَكِيمُ (5) Mūsā eytdi: “Yardım bize Tañrıdandır.Şabr idüñ.” (6) Beni İsrâ’il kavmi eytdi: “Yā Mūsā!Katu incindük şabrumuz (7) kalmadı.” Mūsā du‘ā eyledi. Fir‘avna eytdi: “Yā la‘in (8)‘azāb vaktidür gelecek oldı.”⁶⁵ قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِنَّا نَمُوتُ وَإِنَّا نَحْنُ مُوقِنُونَ (9) وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ (9) Eytdiler: “Yā Mūsā! sen nekim işle(10)señ cāzūlīgıla işlersin. Biz saña imān getürmezüz. (11) فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ (11)⁶⁶

[25a]

(1) Hāḡ Te‘ālā evvel bunlara tufān viribidi. Biraz yine irtesinden (2) biraz yine irtesinedegin yağdı. Tāki Mışır şehri bir göl mā(3)nendi oldı. Yıkılıb evleri harāb oldı. Çıķub yazıya (4) kaçdılar. ‘āciz sergerdān kaldılar. Gelü Fir‘avna eytdiler: (5) “Bizi işbu ‘azābdan...” Fir‘avn eytdi: “Bu iş (6) bundan degüldür. Mūsā Tañrısındandır. Varuñ, aña yalvaruñ. (7) Anduñ ki bizi işbu ‘azābdan kırtara, saña imān getürelüm.” (8) Diñ tırdılar. Ol kavm Mūsā-ya geldiler, ağlaşdılar. (9) Bunları görüb Mūsā şād oldı. şandıki bunlar (10) imān getürürler. Vardı, du‘ā kıldı.Hāḡ Te‘ālā anlardan (11) ol ‘azābın getürdi. Güneş tığdı. Yiryüzinde şu kalmadı.

[25b]

(1) Şol hadde ekinler nañiller oldıki hısābı yok. Mūsā eytdi: (2) “Gelüñ imdi imān getürüñ.” Bunlar aña eytdiler: “Biz şandıki (3) ol bize ‘azābdur. Bu hıd bize iştemiş(?) saña niçün imān (4) getürelüm.” Vardı, Mūsā bir aydan şoñra gine du‘ā eyledi. (5) Hāḡ Te‘ālā boğur çekirge viribidi tāki Mışır yöresin tıtdı. (6) Yiryüzi

⁶⁴ Araf 128.ayet

⁶⁵ Araf 132.ayet

⁶⁶ Araf 133.ayet

görünmez oldu. Ol biten tahılları hep yidiler. (7) şuların içdiler. pes kaşd itdiki çekirge şehre gire. (8) kıbtıler tırdılar yine Fir‘avna vardılar. Eytdiler: “Bize (9) dermān eyle.” Eytdi: “Varuñ şehruñ uluların aluñ, (10) Mūsā katına varuñ. ‘Özür dileñ ve bir bahāne getiruñ. (11) Eydüñ: ‘Ol evvel gelen kavm belürsiz kişilerdi, gel bu kez

[26a]

(1) bizümile kavı eyle. Eger bizi bu ğazābdan kırtarursañ saña (2) imān getürevüz ve dağı Beni İsrā’il esirni saña virevüz.’ ”(3) Andan geldiler. Bu sözlerini Mūsā-ya didiler. Andan Mūsā (4) gine du‘ā kıldı. Hağ Te‘ālā bir issi yıl viribidi. Ol (5) çekirge bir kezden hep kıırıldı. Ol çekirgeden bir yıl yiyecek (6) yimiş kırtulmuşıdı. Andan Mūsā eytdi: “Gelüñ imdi baña (7) imān getiruñ.” Bunlar eytdiler: “Uşda bir yıl yiyecek yimişimiz (8) vardur. Saña imān getürmezüz.” Çün Mūsā bunı işitdi. (9) haıtırı melül oldu. Kıırk günden şoñra gine du‘ā kıldı. (10) Vardı, Hağ Te‘ālā bunlara kene viribidi. Ol kırtulan (11) yimişi keneler hep yidiler. Ol kavm ağlaşu gine Fir‘avn

[26b]

(1) katına geldiler. Bize dermān eyle, didiler. Fir‘avn eytdi beglerine: (2) “Buğur siz varuñ, eydüñ ki ra‘iyyetüñ ne sözi olsun uşda (3) biz ulu beglerüz geldük ki eger bu ‘azābı bizden götürürseñ (4) biz saña imān getürelüm ve Beni İsrā’ili saña virelüm.” Mūsā-nuñ (5) göñli yumışadı, du‘ā kıldı. Hağ Te‘ā’la anlara bir katı yıl (6) viribidi. Ol keneleri tağıtdı, deñize dökdı. Mūsā (7) eytdi: “Gelüñ imdi imān getiruñ.” Bunlar eytdiler: “Nemüz varsa (8) hep yidiler. Şimden girü nemüz yudarsın var elüñden ne gelürse (9) işle.” Vardı, Mūsā yine du‘ā eyledi. Hağ Te‘ālā anlara (10) kırbaga viribidi. Deñizden ırmağdan yazılardan çıkdı. (11) Mışır şehri tamamet kırbaga tıldı. Gine ol kavm Fir‘avn

[27a]

(1) atına geldiler, eytdiler: “Bir hile dađı eyle bizi bu ‘azābdan (2) urtar.” Andan Fir‘avn la‘īn ırdı. Kendüsi Mūsā (3) atına geldi, eytdi: “Yā Mūsā! Uşda buđur ben geldüm. avl (4) ideyin zirā ki sulanlaruñ sözi tamamdur. Ben itdügüm (5) avle uram tek uşbu ‘azābı bizden götür. Saña imān (6) getürelüm.” Mūsā yine du‘ā ıldı. Ol urbađalaruñ eseri (7) almadı. Yırlü yirine gitdi. Mūsā Fir‘avna eytdi: “Gel (8) imdi imān getir.” Fir‘avn eytdi: “Ben ul olmađ revā (9) degüldür zirā ki ben Tañrıyam ammā Beni İsrā‘ili saña virdüm. (10) Al benüm ilümden git.” Mūsā aña rađı oldu. Beni İsrā‘ili (11) aldı, ıbilerden ayırdı. Mūsā eytdi: “Yā la‘īn bunlaruñ

[27b]

(1) onların dağı vir, alayın, gideyin.” Fir‘avn eytdi: “Virmezem. (2) Rağı iseñ al git. Yok dirseñ hod bunlar benüm ullarumdur, (3) virmezem.” Mūsā eytdi: “Tañrı baña şöyle buyurdı.” Fir‘avn (4) eytdi: “Virmezem.” Mūsā dört gün du‘ā eyledi. Hāzretten (5) Mūsā-ya destür şöyle geldikim Beni İsrā‘ili al git. Mūsā, (6) bu sözi Beni İsrā‘il kethuzalarına didi ki “Tiz uruñ (7) yarağ eyleñ. Hāzretten destür geldi. Gidelüm.” Beni İsrā‘il (8) hātunları urdılar. ıbiler hātunlarına vardılar, eytdiler: (9) “Bayramumuzdur. Bize esbābuñuz virüñ. Bayramumuz geçicek gine alasız.” (10) İşbu sözile neğadar başları örtüleri varise ve nekim (11) dağıncağları varise ve eyü onları varise aldılar.

[28a]

(1) Bođlara bağlayub evlerine getürdiler. Ol onlarla yol yarağın (2) görüb dün buçuğında Mışırdan ıkub gitdiler. Yolca (3) giderken bulduğları Fir‘avnileruñ onların aldılar. Beni (4) İsrā‘il avmi yüz kırđ biñ kişi idi. On iki bölük (5) idi. Dün dolıp sürdiler. Çün tañla oldu. ıbiler (6) urdılar. Beni İsrā‘il avmin bulmadılar. Eytdiler: “Mūsā (7) bu gice Beni İsrā‘il avmin almış, açmış. Hiç birimizde avar (8) omamışlar.” Tiz Fir‘avna haber oldu. Buyurdıki çeri (9) binsün, üç yüz biñ kişi

açıldı. (10) Biribirine bağa bağa geçdiler. Fir‘avn dağı ertelerinden (11) yitdi. Gördügi ol deñiz päre päre olmuş. Bildiki

[29b]

(1) mu‘cizāt Mūsā-nuñdur. İllā çerim anı görüb Mūsā-ya inanalar, (2) didi. Yüzün çerisinden yaña dönderüb eytdi: “Benüm (3) Tañrılığum bellü bilüñ. Görüb bu deñiz benüm heybetümden nice päre (4) päre oldu.” diyüb bir bahâne eyledikim girü döne aña (5) girmege kórkdı. Hāğ Te‘ālā Cebrā‘ili viribidi. Bir ‘arab (6) şüretinde bir kışrağa binüb geldi. Fir‘avn öñine düşüb (7) deñize girdi. Fir‘avn anı gördi. Kendü çerisinden (8) şanub ve hem Fir‘avn ayğıra binerdi. Hemān ol kışrağı (9) gördi, çekindi, gitdi. Fir‘avn başın çeke gördi, (10) yiñemedi. Ardınca deñize girdi. Hāğ Te‘ālā feriştelere (11) buyurdi, adem şüretinde olub geldiler. Çağırdılar ki

[30a]

(1) hay melik deñize girdi, tiz siz dağı girüñ. Çün ol çeri (2) anı işitdi, cümlesi şuya girdiler. Ol päre päre (3) olan şu birikdi. Üç yüz biñ kıbtı Fir‘avnıla helāk (4) oldu. Çün Mūsā Beni İsrā‘il ile azra(?)yaña geçdi. Bir (5) depeye çıķub baķarlardı. Ol şuyun avazın işidürlerdi. (6) Mūsā eytdi: “Şükr idüñ.” Bunlar eytdiler: “Yā Mūsā! (7) Bunlarun helāk oldukların görsevüz. Andan şükr kılavuz.” (8) Mūsā eytdi: “Girü dönüñ. Deñiz kırañına varalum. Göresiz.” (9) Tırub deñiz kırañına geldiler. Gördiler ki şu hışmıla aķar. (10) Eydiler: “Yā Mūsā! Bilmezüz ki öldiler mi ya dirilermidür.” (11) Cebrā‘il geldi, eytdi: “Yā Mūsā! ‘aşāñı deñize ur.”

[30b]

(1) Çün Mūsā ‘aşāsın deñize urdı. Şu açıldı. Ol kavm (2) deñizde boğulmuşlar. Beni İsrā'il kavmi böyle gördiler.(3) Bir kezden şükr kıldılar.⁷¹فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ 71 Haḳ Te‘ālā (4) eydür: “Biz Mūsā-yı ve bilesindekin kırtarduk. Girü kalanın (5) ğarḳ eyledük.” Haberde şöyledür ki ol vaḳt Fir‘avn (6) eytdi: ⁷²الآن وَقَدْ عَصَيْتَ إِسْرَائِيلَ مَا مَنَنْتَ بِهِ نُو 72 “Ben (7) inandum Beni İsrā'il ḫapduġı kişiyeye müsülmānlardanam.” Cebrā'il (8) deñiz dibinden bir avuç balçık aldı. Fir‘avnuñ aġzına dıkdı. (9) Sözin tamām itmege ḳomadı. Cān cehenneme ışmarladı. Cebrā'il (10) eytdi: “İmdimi müsülmān olursın? Bundan evvel ‘aşı (11) idüñ. Fesād içinde idüñ.” Çün Cebrā'il ḫafrete (?) vardı.

[31a]

(1) Hıḫāb-ı ‘izzet geldi ki yā Cebrā'il niçün ḳomaduñ ol ḳulmı (2) ki sözin tamām ide anı yarlıġayam? Eytdi: “İlāhi!Ḳorḳdum (3) ki bunca itlik itdükdün soñra vara peyġamberlerle uçmaġa (4) gire deyü.” Haberde şöyledür ki Mūsānuñ bir ḫayesi oġlı (5) varıdı, aña Samir dirlerdi. Ol vaḳtin ki Cebrā'il (6) atın deñize didi ol atuñ ayaġı altından bir avuc (7) ḫopraḳ almışıdı. Anı kendüde gizlemişıdı. Vardı ol (8) ḫopraġıla bir buzaġu eyledi. Beni İsrā'ili anuñla azdurdı. (9) Çünki Fir‘avn ğarḳ oldu. Mūsā ol deñiz kenarında (10) oturdı. Beni İsrā'ilüñ ümīzleri ol-idi kim girü Mışra (11) gelelerdi. Ḳıbtīler anlara itdükdün anlar daḫı olara idelerdi.

⁷¹ Şuara 119.ayet

⁷² Yunus 90-91.ayet

[31b]

(1) Hâk teâ'lâ buyurdu ki Yâ Mûsâ! Atalaruñuz yurdıdur Şama (2) varuñ. Pes Mûsâ Beni İsrâ'ili aldı. Şama geldi. Ol (3) vaqtin ki Fir'avn Mûsâ-nuñ ardına düşdi. Hâmân (4) Mışırda qalmışdı. Fir'avndan soñra Hâmân yidi yıl (5) diri oldı. Hâmândan soñra kırk üç yıl oğulları (6) Mışırı tıtdı tã şuña degin ki Mûsâ Tîh yazusına (7) gelince. Çünkü Mûsâ Şam tarafına üç gün gitdiler. (8) Bir şehre irdiler, gördiler ki ol kavm puta taparlar. (9) Eytdiler: "Niçün puta taparsız?" Putlar eytdiler: "Tañrınuñ (10) örneğleridür şefâ'at itmekde yardım itmekde." Çün (11) bu sözi iştdiler, anlara hoş geldi. Eytdiler: "Bizüm

[32a]

(1) dañı içimüzde putlar gerekdür ki bize yarı kıllalar." İttiqa kıla (2) tırup Mûsâ katına geldiler. Eytdiler: "Yâ Mûsâ! Uş bunca (3) eylük bize eyledüñ. Biz senüñ Tañrıña da saña inanduk. Her kanda (4) sen gidersin uşda bile giderüz. Evet bize dañı bir put (5) olsa aña 'ibâdet itsevüz tã ki bize şefâ'atci olaydı." (6) Mûsâ bu söze 'acâibe qaldı. Yüzün göge tıtdı. (7) Eytdi: "İlâhi! Sen bu kavme bunca eylük eyledüñ. Buğur uş (8) senden ayruğa tapmak isterler." Derhâl Cebra'il hâzretten (9) geldi. Eytdi: "Yâ Mûsâ! Bunlara kaçıma, ögüt vir." Mûsâ (10) buyurdu. Beni İsrâ'il taşra çıqdılar. Mûsâ dañı bir yüksek (11) yire çıqdı. Tañrınuñ vañdâniyyetine ikrâr eyledi. Andan

[32b]

(1) anuñ ‘azametini ve ulūhiyyetini söyledi. Andan gemiş peygamberleriñ (2) risāletini söyledi. Puta apanları ħorladı.⁷³ اِنْكَمَفَوْمٌ (3) اِنَّا نَجْهَلُونَ Eytdi: “Bu (4) putlar helāk olacağdur. Aña apanlar amu dibinde aynayacağdur.” (5) Didi. ün Beni İsrā’il bu sözi işitdiler, ağlağdılar. (6) Dönüp Mūsadan gine ‘özür dilediler. Eytdiler: “Yā Mūsā! (7) Dile bizi Tañrıdan ki helāk olmayalım. Bize bir ‘ibādet (8) buyursun idelüm tā kim bizden raızı ola.” Mūsā (9) andan du‘ā ıldı. Cebrā’il geldi. Eytdi: “Yā Mūsā! (10) Beni İsrā’ili al, Şama ilet, hem sefer eylesünler.” Andan (11) Mūsā avmin aldı. Şama geldi. Ĥağ Te‘ālā -dan fermān

[33a]

(1) geldiki⁷⁴ وَاَدْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا şehir apularına giriñ, secde (2) idüñ, ‘özür dileñ, tevbe ılıñ tāki ol günāhuñuzu yarlığayam. (3) Pes ol avm bir kezden yüzlerin secdeye urdılar. alabumuz (4) biz günāh itdük, puta apandan bizdük, bizüm günāhumuzu ‘afv (5) it. Ol şehir avmi anlarıñ zārılığların diñlediler.Şehr (6) apusına girsünler, didüğinden mağşud buyıdıkim bunlarıñ (7) ħorlığın göstere ayruğlara tāki bunlar ayruğ bāğıl iş (8) işlemeyeler. Beni İsrā’il şālihleri Mūsā atına geldiler. (9) Eytdiler: “Yā Mūsā! Bize bir ‘ibādet buyur. Biz anı yirine (10) getürelüm. Ya‘kub şerī‘atinden artuğ tāki Tañrı bizden (11) raızı ola.” ün Mūsā anı işitdi, eytdi: “Tır ağına

⁷³ Araf 138-139.ayet

⁷⁴ Araf 161.ayet

[33b]

(1) varın. Tañrıdan dileyin olaki evvelki gibi söyleye. Size (2) ‘ibâdet buyura.” Sürdi tır tağına geldi. Bir ün (3) geldikim Yâ Mūsâ! Evvel nice hazretümde ‘azîz iseñ şimdi yine (4) ‘azîzsin. Hağ Te‘âlâ Mūsâ-ya Tevrat viribidi. Eytdi: (5) “Yâ Mūsâ! Beni İsrâ’il kavmine di ki anları kalan kavmden (6) yigerem. Seni Beni İsrâ’il kavmine peygamber itdüm ve düşmanlarıñdan (7) kırtardum. Deñizden geçürdüm siz benümle oluñ. Ben hod (8) sizüñleyem. Benden hoşnudlık istersiz ben size itdügüm (9) nesneleriñ şükriñ kıluñ dağı ‘Amâlık sizüñ düşmânuñuzdur. (10) Varuñ, anuñla ğazâ kıluñ. Ben yarı kılcıyam.” Mūsâ anı (11) işitdi. Şâd oldu. Gelüp bu haberi Beni İsrâ’il

[34a]

(1) kavmine didi. Bunlar dağı sevindiler. Eytdiler: “Her nekim Tañrı (2) buyurur tutaruz.” Vardılar gitmege ğazâ yarağın eylediler. Şehrden (3) taşra çıkdılar. Ammâ Yemen meliki Mūsâ ardına geldügin tıydı. (4) Fir‘avn hikâyetin dağı işitmişidi, kırğdı. ‘âd kavminden (5) iki kişi varıdı. Viribidi geldiler. Mūsâ-ya eytdiler: “Bu (6) meliküñ kuvveti katıdur, çerisi çokdur.” Mūsâ anlara eytdi: (7) “Varuñ, meliküñüze eydüñ; sizden ve çeriñüzden kırğum yokdur (8) zîrâ ki Tañrı benümledür. Beni size Tañrı viribidi. Bilüñ yok (9) dirseñüz sizi helâk iderem.” Ol gelen kırğuyile (10) gine döndiler. Çünkü Beni İsrâ’il kavmi ol gelen kavmuñ (11) kuvvetlerin ve boyların gördiler. Biribirine eytdiler: “Biz za’îf

[34b]

(1) bunlar kuvvetlü biz bunlara karşı tıramazuz. Mūsâ-nuñ mağsıdı (2) oldur kim bizi anlara kırdura ol puta tapalum didügümüzden (3) ötüri. İmdi gelüñ, ittifağ idelüm, varmayalum. Selâmet (4) gine dönelüm. Mūsâ varursa varsun. Ol Tañrı yar(5)dumıyla ‘Amâlık helâk eyler.” Geldiler, eytdiler: “Yâ Mūsâ! Sen var (6) ‘Amâlık biz varımazuz.” Didiler. Vardılar ol yazıda kırğ yıl (7) eglendiler. Haberde şöyle

gelmişdür ki ‘Amālîk, Beytü'l Muḳaddisi (8) almışdı.Ḥaḳ Te‘ālā Beni İsrā'ile buyurdıki varuñ Beytü'l (9) Muḳaddisi aluñ ve Mūsā anlara eytdi: “İy ḳavim! Geluñ Beytü'l (10) Muḳaddise varalum. Tañrı sizi anda viribidi eger varmaz(11)sañuz ziyān olur.” Bunlar eytdiler: “Yā Mūsā! Varımazuz

[35a]

(1) ⁷⁵ قَالُوا إِنِّي هُمْ مَجْبَرِينَ anlar büyük ḳavimlerdür ve bizden (2) ḳuvvetlülördür. Biz anlaruñla ḳıḳışmazuz.”⁷⁶ قَالَرَجُلَانِمِنَ الَّذِينَ (3) يَخَافُونَ Beni İsrā'il ḳavminden iki kişi Tañrıdan key ḳorḳar(4)lardı.Ḥaḳ Te‘ālā daḫı ol kişiye minnet eylemişidi ‘ilmi. (5) Eytdiler: “Gelüñ, biz varalum, Tañrıya şıgıñalum.” İki kişinuñ biri (6) Yuş‘a bin Yāmin oğlanlarından idi.Ḳalanı eytdiler: (7) “Yā Mūsā!⁷⁷ إِنَّا نَنْذُرُكَ بِهَا أَبَدًا Biz anda ebedīvarmazuz. (8) Sen varursañ var.” Mūsā anlardan anı işitdi, ümīdi (9) kesildi. Eytdi: ⁷⁸ لَا أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِي وَأَخِيرَب (10) “İlāhi! Benüm ḥükmüm bu ḳavme geḳmez. Ben ḥükm itdügüm nefsümdür ancaḳ (11) ve daḫı ḳardaşum Hārundur. Eger buyurursañ bunlardan

[35b]

(1) ayrılalum. Biz varalum. Bunlar saña muḳtī’ degüldür.”Ḥaḳ Te‘ālā (2) eytdi: “Yā Mūsā! Saña bunlardan ayrılmaḳ yoḳdur. Bunlar saña (3) dirler ki gine dönelim, dönmezler. Ben bunlara yol virmezüm. (4) ⁷⁹ قَالِقَائِنَاهُمْ حَرَمَةٌ عَلَيْهِمَا أَنْ بَعِيَسَنَّهُ يَتِيَهُونَ نَعِيَالِأَرْضِ Ben taḳdīr itdüm ki Tīh yazısında kırḳ yıl bunları ḳoyam. (6) Sen ḡuşşa itme. Bunları bu yazıda ḳaḡıtma.” Andan Beni İsrā'il (7) ḳavmi eytdiler: “Yā Mūsā!Ḥazretten dile ol

⁷⁵ Maide 22.ayet

⁷⁶ Maide 23.ayet

⁷⁷ Maide 24.ayet

⁷⁸ Maide 25.ayet

⁷⁹ Maide 26.ayet

kitāb ki bize (8) inmişdür tāki ol kitābıla faħrlanavuz.” Mūsā bunlaruñ şalīħlerin (9) ayrıtladıydı. Gün oruc ıttılar ve namaz kıldılar. Hāķ (10) te‘ālā-dan kitāb-ı şeri‘at dilerler. Andan Cebrā’il geldi. (11) Eytdi: “Yā Mūsā! Du‘āñ kabūl oldı. Uşda Tevrat

[36a]

(1) viribidi. ‘İmrān dilince çün Mūsā bu ħaberi işitdi. (2) Bir yüksek yire çıķdı, eytdi: “Yā Beni İsrā’il uş Tañrım (3) Tevrat viribidi. Tevratda yidi biñ emir vardur sevāba (4) iledür ve yidi biñ nehy vardur yazuķdan yıgındurur (5) ve yidi biñ mev‘ize vardur.” Çün ol kavm bunları işitdiler, (6) eytdiler: “Yā Mūsā! Gerekmez biz bunu tutmazuz.” Didiler. (7) ⁸⁰سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأَشْرَبُوا Çün Mūsā anı işitdi, (8) kaķıdı. Eytdi: “Ādemīlersiz kitāb istersiz gine gerekmez (9) dirsiz.” Andan Mūsā eytdi: “İlāhi! Ben bu kavmden üşendüm.” (10) ⁸¹وَإِذْ نُنْفِثُ الْجِبْلَةَ فَمَا كَانَتْ مِهْطَلَّةً وَرَطْنًا Hāķ Te‘ālā (11) Cebrā’ile buyurđı bir ıağı getürdi bunlaruñ

[36b]

(1) üstlerine eñil eñil indürdi şu bir gölge iner gibi. Bu kavm (2) şandılar ki üstlerine düşer. Bir avaz geldiki tutuñ (3) Tevratı gücile. Çün gördiler ki iñen yakın geldi. Bunlar (4) küllisi secde itdiler. Yüzleri üstine ve yüzlerinüñ bir yanı (5) yuķarı baķardı, görelüm ol ıağ üstümize düşer mi (6) düşmez mi diyüp birer gözleriyle yuķarı baķarlardı. Şimdi (7) cüħüd yarım secde itdükleri andandur. Bir gün Beni İsrā’il (8) kavmi dirilüp Mūsā ıatına geldiler, eytdiler: “Yā Mūsā! (9) Sen bize eytdüñdi kim Tañrı size bir baħşāyiş viriser (10) ki dükeli ħalayıķdan yig olı sar-siz. İmdi bunu Allahdan (11) dile.” Mūsā, du‘ā kıldı. Bunlar yalvardılar. Mūsā münācāt

⁸⁰ Bakara 93.ayet

⁸¹ Araf 171.ayet

[37a]

(1) eylerken Tañrım baña söyledi, didi. Bunlar eytdiler: “Yā Mūsā! (2) Biz dağı peygamber aşıyuz. Tañrı senüñle nice söyleşdügin (3) işidelüm tā ki inanuruz. Çün Mūsā anı işitdi, du‘ā (4) kıldı. Hıtab geldiki Yā Mūsā! Qavmüñden eyilerin ayrıtla (5) tutagel.⁸² وَأَخْتَارَ مُوسَىٰ مَهِسْبِينَ جَلِيلِينَ ۗ (6) Çün Mūsā yitmiş kişi kendü qavminden ayırdın. Tur tağına (7) bile ilettdi. Andan münacāt ittdi. Ol kişiler işitdiler. (8) Andan soñra Mūsā bunlaruñla üç gün turdı. Beni İsrā’il (9) qavmi eytdiler: “Yā Mūsā! Bizi niceyedek bu yazıda tutarsın. (10) Bizi bu yazıdan al çık ya bize destür vir yoħsa biz (11) helāk oluruz. Qankı yaña sen dilerseñ git.” Pes Beni İsrā’il

[37b]

(1) bunu diyüp Mūsā-dan ayrıldılar. Ol geceyedegin gitdiler. (2) Gice olıcaq baqdılar, gördiler. Gine bayağı yirde tā dört (3) aya değın gündüz giderlerdi. Gice bayağı yire gelürlerdi. (4) Hep ta‘āmların yidiler. İlqıların yidiler. Hiç nesneleri qalmadı. (5) ‘Aciz oldılar. Mūsā anlara eytdi: “Bu sizüñ şomluğunuzdandır.” (6) Mūsā du‘ā kıldı. Eytdi: “İlāhi! Bu dükeli senüñ qullaruñdur. (7) Eger bunları helāk iderseñ yiryüzinde Ya’kub aşıından (8) kimesne qalmaz. ‘İbādet ideler.” Mūsā eytdi: “السَّمَاءُ عَلَيْنَا مَائِدَةٌ (9) رَبَّنَا أَنْزِلْ ۗ”⁸³ İlāhi! bunlara rızq viribidi. (10) Hıq te’ālā menn ü selvā viribidi terengübin ve dağı (11) bildircın cümle pişmiş. Qırq yıl bunlar ol yazıdan

⁸² Araf 155.ayet

⁸³ Maide 114.ayet

[38a]

(1) çıkdı. Hıṭāb geldi: “⁸⁴ وَمَا عَجَلَكُمْ فِيمَا مَوْسَىٰ (2) Yā Mūsā! Ne iversin kıanı ümmetlerüñ?” Mūsā eytdi: “İlāhi! (3) Anuñçün iverem ki senüñ rızāñ bulam.” Çün bunlar geldiler. (4) Hāḳ te’ālā, Mūsā-ya çün biçün(?) söyledi. Ol yitmiş (5) kiři işidiler. Andan Hāḳ Te’ālā eytdi: “ ‘Āşāñı ol (6) yitmiş kiři arasında dike ko. Ol ‘āşā mu’cizātına işideler.” (7) İblis geldi, bunlara ve anlara vesvese virdi. Eytdiler: “Yā Mūsā! (8) işidük illā bilmezüz ki Tañrı sözimidür ya degilmidür.” (9) Mūsā kaçıldı. Eytdi: “Ādem sözi Tañrı sözine (10) beñzemez, ādem sözi bir yakadan işidilür. Hālık sözi (11) dört yakadan işidilür, ādem sözi bir def’ada

[38b]

(1) söylerken kesilür. Allah sözi kesilmez dağı ādem sözünüñ bunuñ (2) gibi heybeti yoğdur. Ādem sözni işidicek üşenürler. Hālık (3) sözi neğadar diñleseler üşenmezler.” Çünki Mūsā bunlara bu (4) sözi didi. Bunlar eytdiler: “⁸⁵ لَنُؤْمِنَنَّكَ حَتَّىٰ نَرَاكَ بِاللَّهِ (5) ⁸⁶ فَأَخَذْنَاكُمْ (6) الصَّاعِقَةُ Mūsā eytdi: “İlāhi! Bu kıavm baña inanmazlar. Uşda (7) ‘āciz oldum.” Didi. Derhāl Hāḳ te’ālā bir od viribidi. (8) Ol yitmiş kiři köyündürdi. Çün Mūsā anı gördi, eytdi: (9) “İlāhi! Bunlar benüm ümmetlerümüñ ölüsidür. Her birinüñ nice oğlanları (10) var. Ben anda girü nice varayın. Eydeler ki atalarumuz aldı (11) gitti tā ki Tañrı sözün işideler girü geleler vardı

⁸⁴ Taha 83.ayet

⁸⁵ Bakara 55.ayet

⁸⁶ Bakara 55.ayet

[39a]

(1) helāk eyledi imdi cümle didükleri yalanımış, diyeler.”⁸⁷ ثُمَّ (2) **بَعَثْنَا كُمِّنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ** Hâk Te‘ālā bunları girü diri (3) kıldı. Mūsā eytdi: “Hā buğur inanduñuzmı?” Eydiler: “İnanduk (4) ki sözüñ toğrıdur.” Mūsā hâzretten diledikim İlähi! Bunlara kerāmet (5) vir tā kim kendü kavmleri içine bir dürlü dağı varalar. Hâk Te‘ālā (6) eytdi: “Bunları hālīfe kıldum ve peygamberlik virdüm dağı bunlara (7) fehm virdüm. Tevrat okuyalar.” Andan döndiler. Beni İsrā’ile (8) geldiler. Bunuñ üstine çok zamān geçdi. Andan Beni İsrā’il (9) ‘ālimleri eytdiler: “Yā Mūsā! Ol kerāmet ki va‘de itdüñ (10) idi dağı olmadımı? Nola ol va‘de itdüğün bize vire.” (11) Dilediki gine Mūsā tur tağına vara, turdı. Beni İsrā’ili

[39b]

(1) devşirdi, öğüt virdi. Bunları Hārūna ışmarladı. ⁸⁸ وَقَالَ (2) **مُوسَىٰ أَخِي هَارُونَ أَخْلَفَنِي** Mūsā eytdi: “Yā Hārūn (3) benüm yirümde sen hālīfe ol. Bunları şalāhiyyete da’vet eyle. (4) Fesād idiciler yolın tutma.” Didi, gitdi. Hāberde şöyle dir ki (5) çünki Mūsā gitdi. Samiri ki Mūsānuñ tayısı oğlıdı (6) ve hem şākirt idi katı zeyrek idi. Evvel zıkr olmışıdıkim (7) Fir’avn helāk olduğda Samiri Cebrā’ili bildi idi. Atı (8) ayağından bir avuc toprak almışıdı. Bunuñ mu’cizātı vardur, (9) diyü anı ol vağtden berü şaklardı. Çünki Mūsā tur tağına (10) gitdi. Samiri geldi, Beni İsrā’il kavmine dilermisiz ki Tañrı (11) göresiz. Bunlar eytdiler: “Dilerüz.” Samiri eytdi: “Dilerseñüz

⁸⁷ Bakara 56. ayet

⁸⁸ Araf 142-148. Ayete tekrar bak!!!

[40a]

(1) ki Tañrıyı göresiz şol kıbtîlerden alduđuñuz mâlı mâlıñuzdan (2) ayırasız. Anuñ şomlığından bize ve atalarumuza Tañrı görünmez. (3) Gelüñ Mūsā gelmedin Tañrıyı ben size göstereyin.” Samirinüñ ğarağı (4) buydıkim zarañfet ile bunlardan ol mâlı ala. Bağzısı kendüye (5) kıala ve bağzısın işine süre. Vardılar, Samiri söziyle (6) ol malı çıkardılar. Eytdiler: “Yā Samiri biz kendü mâlumuz (7) dağı virelüm. Tek Tañrıyı görelüm.” Bir kez vardı, Samiri (8) ol mâlı düşürdi. Olki incülerdi ve kıymeti taşıdı. (9) Anları kendü gizleyi kıodı. Olki altunıdı. Artdı kendüsi (10) kıuyumcı idi. Altundan bir buzağu düzdi. İçi boş (11) ol toprağdanki Cebrā'il atı ayağı altından almış ıdı.

[40b]

(1) ol buzađunuñ anı içine kıoydı. Derħāl ol buzağu deprendi, (2) canlandı ve möledi⁸⁹ فَأُخْرِجَهُمْ عِجْلًا جِسْدًا لَّهُمْ حُورٌ (3) Geldi, Samiri bunlara eytdi: “ هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُمُوسَى⁹⁰ (4) uş sizüñ Tañrıñuz ve Mūsā Tañrısı dağı kendüsin gösterdi.” (5) Didi. Beni İsrā'ilüñ tokıuz buçıık bölüği aña inandılar. Buzađuya (6) tağdılar. Samiriye eytdiler: “Eyit bu Tañrı bundan gitmesün. (7) Dāimā anı göre turalum. Ol vağtin kim Mūsā gele bile kim (8) anuñ du'asıyla biz bu mağşüda irişdük.” Samiri eytdi: (9) “Ben bu ğaceti sizden ötüri diledüm. Mūsā gelicek bu kendisin (10) Mūsā-ya göstermez zīrā ki Mūsā heybetlü kişidür.” Didi. (11) Ol kıavmi aldadı.⁹¹ أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا Ol kıavmüñ ‘ağılları

⁸⁹ Taha 88.ayet

⁹⁰ Taha 88.ayet

⁹¹ Taha 89.ayet

[41a]

(1) ancak vardı. Eger ol Tañrı imişse bunlara söyleyeydi. (2) Bir tã'at veyā bir nesne buyuraydı ya bir işden yığaydı. (3) ⁹² وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا Hiç bunlara söz söylemezdi. Hemān öküz (4) gibi mölerdi. Hārūn çün anı gördi, katı guşşalandı (5) iken yavaş kişiydi. Ol kalan iki buçuk bölük ile geldi, (6) eytdi: “Hay buzağı Tañrı olmağa yaramaz aña tãpmak. Ol kavm (7) hiç Hārūn sözün eslemediler. ⁹³ عَاكِفِينَ (8) قَالُوا النَّبِيُّ جَعَلَنَاهُ عَاكِفِينَ Eytdiler: “Biz bu resme olırsuz tã Mūsā gelince Mūsā (9) tãpuñ dirse tãpavuz tãpmañ dirse tãpmayavuz.” Didi. Hārūn (10) bunların bu işine ‘aciz kaldı. Kendü ve kavmine eytdi: “Biz bir Tañrıya (11) tãpucıvuz.” Ol iki buçuk bölük Yusuf aşlından ve İbni Yamin

[41b]

(1) aşlından idi. Ol tokuz buçuk bölük girü kalan kardeşlerini (2) aşlından idi. Hikāyet: Mūsā ‘aleyhisselām münācāt iderken (3) Hāq Te’ālā Muḥammed ümmetin çok öğdi. Mūsā eytdi: “İlāhi! Benüm ümmetüm (4) daḥı eyi ümmetdür. ⁹⁴ قَالُوا أَأَتَيْنَاكَ فَتَنَّا قَوْمًا مَكْمُونًا بِعَدْوِكَ وَأَضَلَّهُمْ (5) قَالَ السَّامِرِيُّ Hāq te’ālā eytdi: “Yā Mūsā! Şimdi senün kavmün (6) dinden döndiler. Sen gidicek Samiri bunları azdurdı. (7) Çün Mūsā bunu işitdi, ‘guşşalandı. Destür diledi, (8) tırdı. İve ıve kavmine geldi. Gördikim kavmi azmışlar, (9) buzağuya tãparlar. Mūsā yavlaq kaķıdı. Elinde Tevrat tahtaları (10) vardı kötürdi, yire urdı, uvatdı. Bir nicesi yine göge (11) çıķdı. Ol tahta ki yirde kaldı. Anda na’t şıfatı ḥayr şer

⁹² Taha 89.ayet

⁹³ Taha 91.ayet

⁹⁴ Taha 85.ayet

[42a]

(1) yazılı idi. Anları dağı yire urdı. Eytdi: “⁹⁵هَيَّا (2) الْإِفْتِنَ كُضِبَ بِهَا مَن تَشَاءُ وَتَهْدِي مَن تَشَاءُ (3) bu dükeli senüñ fitneñdür ki dilemezseñ azdurursın ve kimi diler(4)señ oñarursın.” Andan Mūsā yügürü geldi. ⁹⁶⁹⁷وَأَخَذَ (5) قَالِيَ ابْنُ أُمَّ لَتَأْخُذُ بِلِحَيْتِي بِرَأْسِ أَخِيهِ جُرُّهُ هَالِيهِ (6) Hārunuñ saçına yapışdı. Yüzine urdı. (7) Eytdi: “Sen bunlaruñ arasında degülmidüñ ki bunlar azdılar. (8) Sen niçün aralarından çıqduñ?” Mūsā ol kavme eytdi: “Niçün (9) puta tapduñuz? Kāfir olduñuz? Ben vardum ki size ululuk (10) getürem. ⁹⁸وَإِذَا حَسْنَا لِمَ يَعَذِّبُكُمْ بِكُمْ Haq te’ālā söziñle (11) eyi kavlı eylemedimi? Niçün yüz dönderdüñüz?” Bunlar eytdiler:

[42b]

(1) ⁹⁹أَمْ أَرَدْتُمْ أَن يَحْلَعَ عَلَيْكُمُ anuñçün siz kavmi azdurduñuz (2) biz dağı kavlmüzden döndük.” Pes Mūsā bunlara eytdi: (3) “Dilermisiz ki Tañrı hışmı size gele.” Bu sözle bunlar melāmet (4) olsun, didi. ¹⁰⁰فَأَخْلَفْتُمُو عِدِّي Ya’ni benüm kavlümden (5) yüz dönderdüñüz. ¹⁰¹مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ Bunlar eytdiler: (6) “Bizüm habermüz yoğıdı. Bu dükeli bize ol harām mal ucından (7) idiki Mışırdan getürdük ve hem Samiri bizi aldadı.” Mūsā (8) döndi, Hāruna eytdi: “Benden soñra sen haliķalıķ etdüñmi? (9) Tañrı buyruğın bunlara didüñmi?” Hārun eytdi: “İy kardeşüm! (10) Saçım şaķalum tutma. Ben bunlaruñ

⁹⁵ Araf 155.ayet

⁹⁶ Taha 94.ayet

⁹⁷ Araf 150.ayet

⁹⁸ Taha 86.ayet

⁹⁹ Taha 86.ayet

¹⁰⁰ Taha 86.ayet

¹⁰¹ Taha 87.ayet

içinden gitmedüm ve senden korkdum (11) ki eydesinki Beni İsrâ'il arasında ayrılık bırağduñ, benüm sözümi

[43a]

(1) şağlamaduñ.”¹⁰² قَالَ ابْنًا مَّا الْقَوْمَ اسْتَغْفُونِي Eytđi: (2) “İy ғаardaşum! Bunlar beni za'if tıtdılar. İñen çoğıdı, (3) yiñemedüm. Beni öldürürüz, didiler. Benüm düşmanlarum yine şād idersin. (4) Baña ғаaırsın ve beni bunlaruñ ғаatında zālimlerden eyleme.” Andan (5) Mūsānuñ biraz göñli şād oldı, yumuşadı. Eytđi: (6) “¹⁰³ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي إِنَّكَ رَحِيمٌ رَحِيمٌ İlāhi! Beni dağı ғаardaşum dağı yarlığa.” (7) Didi. Aglayup Hārunı kuçdı. Eytđi: “İy ғаarındaşum! (8) Herki buzağuya Tañrı didi ¹⁰⁴ نَالَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ (9) سَيَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ لَمْ يَأْتِيهِمْ إِلَّا فِي غَمٍّ مُّخْتَلِفٍ olaki Tañrı hışım ol (10) kişilere iriše kim bu bātıı işi düzdiler.” Döndi, Samiriye (11) eytdi: “¹⁰⁵ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ niçün bu işi işledüñ

[43b]

(1) ve bu hıleyi nireden getürdüñ tākı altun söyleye?” ¹⁰⁶ قَالَ بَصُرْتُ (2) بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ Samiri (3) eytdi: “Ben gördüğüm siz görmedüñüz. Ben Cebrā'ili gördüm. (4) Ata binmişidi. Atı ayağı altından bir avuç toprak aldum. (5) Ol altundan eyledüğüm buzağunuñ içine koydum, şıgır (6) gibi möledi. Bu ғаavmi anuñla azdurdum.” Mūsā eytdi: “Bunları (7) azdurmağdan murāduñ ne idi?” Sāmiri eytdi: “¹⁰⁷ كَذَلِكَ (8) مَا كَفَرْتُ بِكُمْ فَادْعُ إِلَىٰ طَرَفِكُمْ أَوْ اتَّخِذُوا آلَافًا مِّنْهُنَّ حِزْبًا لَّئِيْلٌ مَّا يَصِفُونَّ mağşūdum ol idikim Beni İsrā'il ғаavmi saña (9) nice ‘izzet iderse

¹⁰² Araf 150.ayet

¹⁰³ Araf 151.ayet

¹⁰⁴ Araf 152.ayet

¹⁰⁵ Taha 95.ayet

¹⁰⁶ Taha 96.ayet

¹⁰⁷ Taha 96.ayet

baña dađı anı ideler.” Mūsā eytdi: “(10)¹⁰⁸فَادْهَبْ بِتِلْكَ فِي الْحَيَاةِ yüri git bundan senden (10) bīzār oldum.” Samiri eytdi: “Senden artuđ cihānda

[44a]

(1) ađer ādem vardur. Ben her nereye varsam baña ‘izzet iderler ve (2) uyarlar.” Mūsā eytdi: “İlāhi! bunu ĥalk arasından seđ.” Derĥāl (3) Cebrā’il geldi, eytdi: “Yā Mūsā! Ĥađ te’ālā du’āñ ĥabul eyledi. (4) Eytdi, Samiri ĥavm içinden sürsün bir renc virdüm (5) aña ki yaratduđum ĥalkdan kimse anuñla oturup ĥurmayalar.” (6) Ćün Mūsā anı işitdi, eytdi: “Yā Samiri! Ben seni öldürmezem (7) ĥışşılıđı şađlaram tā ölince Samiri cinsiden ve insiden kimse (8) anı ĥatına yađın itmeye.” Didi. Mūsā ol taĥtaları yire ur(9)duđına ĥatı ĥuşşalandı zirāki Tevrat anda yazılı idi. (10) Hārūn dađı ol iki buĥuđ ĥavm ol şınan taĥtaları dü(11)şürdiler, şanduđa ĥoydıđer şöyle ĥurdı. Ol vađtın Mūsā

[44b]

(1) Samiriye dimişdi kim ol sen eyledüđüñ Tañrı görşin (2) ben nebilerem vardı Mūsā ol buzađuya şındıla tođradı. (3) Oda ĥoydı, iritdi. Ćün Beni İsrā’il anı gördiler, (4) eytdiler: “Yā Mūsā! Biz andan nizār olduđ ve ol işden (5) tevbe eyledük. Gel du’ā ĥıl. Tevbemüz ĥabül olsun.” Vardı, (6) Mūsā du’ā ĥıldı. Cebrā’il geldi, ĥaber getürdi ki: “Yā Mūsā! (7) bunlaruñ tevbesin şol vađt ĥabül idem ki yazıya ĥıĥalar, (8) oturalar sen ve Hārūn ve ol iki buĥuđ bölük ĥavm ĥılic ĥartasız. (9) Bunlaruñ boyunların urasız ve başların dizleri üstine (10) ĥoyasız. Her kim buña boyun virmezse tevbesin ĥabül (11) itmezem.” Geldi, Mūsā bu ĥaberi ol ĥavme didi. Anlar

¹⁰⁸ Taha 97.ayet

[45a]

(1) dağı rāzı oldılar. Eydiler: “Bu dünyāda ‘azābumuz bu ola.” (2) Didiler ve Tañrı bizden rāzı ola, didiler. Çün Mūsā (3) buyurđı, taşra çığdılar, kıbleye karşı oturđılar. Mūsā (4) ile Hārūn iki buçuk bölük kavm irteden ikindü(5)yedegin kılc ellerinde anlaruñ boyunların urđılar. Ol yazı (6) bir kezden kana ğark oldı. Ol kavm kırmağdan ‘aciz (7) oldılar. Elleri kılc şallamağdan ‘aciz oldı, ağırdı. Beni (8) İsrā’il ‘ālimleri ađlaşđılar, zārı kıldılar, yüzlerini (9) yire urđılar.¹⁰⁹ مُوتَكُمُنْمَعْفُونََاَعَنكُمْمِنْبَعْدِ Andan (10) Cebrā’il geldi, eytdi: “Yā Mūsā! Getür göz yaşuñuzı (11) ki Hađ Te’ālā bunlardan rāzı oldı. Şu kadar kim [d]

[45b]

(1) depeledüñüz yiter.” Didi. Cebrā’il gelince yitmiş biñ kişi (2) olmışıdı. Kışsa-i Mūsā bu arada tamām oldı. Bundan (3) ziyādesi kaşası enbiyāda mezkūr. Hażreti Mūsā ruħına (4) muħammede şalāvat. (5) Tañrı rahmet eyleye ol cāniçün “temmetbiħarfi (6) en yekün”fātiħā oқuya bunu yazanıçün. (7) Oқuyanı diñleyeni yazanı rahmetüñle yarlığağıl yā Ğani!

¹⁰⁹ Bakara 52.ayet

BEŞİNCİ BÖLÜM

TERCÜME

5.1. Metnin Tercümesi

Hz. Musa (aleyhisselatü vesselam)'ın kıssasıdır. Lanetlenmiş Firavun'un zamanıydı. Bir gün müneccimleri ona Beni İsrail kavminden bir oğlan doğacağını, saltanatının onun elinde son bulacağını söylediler. Firavun bunu duyar duymaz her tarafa doğan erkek çocukları öldürmesi için adam yerleştirdi. Ancak Musa doğduğu zaman alimler ihtilafa düşmüşlerdi. Çünkü Musa İbni Yamin'in soyundan olup İmran'ın oğlu idi. Musa, İmran dilinde “Su ile ağaç içinde bulundu.” anlamına gelmekteydi. Onun için ona Musa adını verdiler. Musa'nın annesi hamileydi. Doğuracağı vakit...

EKSİK VARAK

Emredince dağ o aradan gitti. Musa, o ışıktan ateş almak için eline bir dal alınca ışık o zaman kayboldu. Sonra tekrar görüldü. Musa buna şaşır kaldı. Sonra bir ses duydu: “Ey Musa, mukaddes yerdesin nalınını çıkar!” Musa bunu duyunca nalınını çıkardı. Bu hadise için rivayetler çoktur fakat en kabul göreni şudur: Fahla (nalın) demekten kasıt “Ey Musa gönlünden malını, oğlunu, kızını ve eşini çıkar!”dır. “Bu makam yakınlık makamıdır. Ey Musa, ben seni Beni İsrail içinde sakladım sana peygamberlik verdim. İyi bil ki ben alemleri yaratan Tanrı'yım. Yerde ve gökte benden başka Tanrı yoktur.”

Hak Teala Musa'ya namaz kılmasını buyurdu. Musa derhal namaz kıldı. Namazı bitirince Hak Teala: “Ey Musa sağ elindeki nedir?” diye sordu.

Musa: “Bu dayandığım, koyuna yaprak indirdiğim birçok işimi gören asamdır.”

“Hak Teala Musa’nın elindeki asanın ne olduğunu bilirken neden sordu?” diye sordular. Bu soruyu Musa kuvvetlensin diye veya Muhammed ümmetinin asilerine kıyamet gününde Hak Teala’nın bilmesine rağmen kullarına soru sorup bağışlayacağına ibret olsun diye sordu. Bu Tanrı’nın keremini göstermek içindir. Hak Teala:

“Ey Musa ‘o benimdir’ dediğin şeyi elinden bırak!” deyince Musa asayı bıraktı ve asa derhal bir ejderhayaa dönüştü. Musa bunu görüp korkup kaçınca Hak Teala:

“Benim dediğin şeyden neden kaçyorsun?” dedi. Bu sözdeki hikmet, kimsenin o benim, bu benim dememesidir. Çünkü Musa, asanın kendisinin olduğunu zannettiği halde asa ejderhaya dönüştü. Ey müminler, siz de Tanrı yolunda malınızı harcamayıp saklarsanız bu mallar mezarda yılan, çıyan olup size dolaşır, sizi korkutur.

Musa’nın ejderhadan neden korktuğunu ve buna karşılık İbrahim’in ateşten niçin korkmadığını sordular. Buna cevap olarak önce “Ateş Nemrud’un işiydi, peygamberler insanların yaptığı şeylerden korkmazlar. Asanın ejderhaya dönüşmesi ise Tanrı’nın kuvvetindedir. Bütün mahlukat Tanrı’nın kudretinden korkar.” dediler. Sonra “Hz. Adem yılan sebebiyle cennetten çıkarılıp Tanrı’dan uzak düştüğü için Musa da ejderhanın fitnesinin kendisine değmesinden korkarak kaçtı.” dediler.

“Yılan düşman olduğu halde dost önünde asa ejderhaya dönüştü. Yine de niye korkup kaçtı?” diye sordular. Peygamberler Tanrı’nın yüzünü gördükleri zaman korkarlar çünkü onu öğrenmemişlerdir. Eğer Musa, ejderhayı gördüğünde korkup kaçmasaydı Firavun’un karşısında Firavun gibi o da korkup kaçacaktı. O zaman Firavun ile Musa arasında ne fark olacaktı? Hak Teala Musa Firavun’un önünde asayı bıraktığında korkmasın, öğrensin diye ona önceden gösterdi.

Hak Teala Musa'ya elindeki bırakmasını söyledi. Elindeki bıraktı tekrar ejderha oldu. Musa korktu. Hak Teala: "Ey Musa korkma, tut!" deyince Musa tuttu eskisi gibi ağaç oldu.

Hak Teala "Ey Musa peygamberler neden Allah'tan başka bir şeyden korkmazlar? dedi ve ekledi "Elini koynuna sok ve çıkar fakat asadan korktuğu gibi korkma asadan ne geldiyse ondan da o gelecek." Musa elini koynuna soktu, çıkardı. Elinde bir nur ışıldadı. Bütün alem bu ışıkla aydınlandı.

Hak Teala : "Bu iki mucizeyi sana verdim. Bu iki mucize sende oldukça seni kimse yenemez." dedi. Musa: "İlahi beni yüce kıldın, bana mucize verdin, şimdi ne buyurursun?" diye sordu.

Hak Teala: "Ey Musa, Firavun bana asi oldu, dünya nimetlerine aldandı. Onu dine davet et!" dedi. Musa: "İlahi huzurunda isteğim var. İlim hikmetiyle gönül darlığımı gider, gönlümü aç, sabırla sükunet ver. Her ne buyurdunsa bana onu kolay eyle ve dilimdeki peltekliği gider ki sözümü anlasınlar. Benim kavimimden Harun'u bana arkadaş olarak ver ki daha çok kulluk edebileyim." dedi.

Hak Teala : "Ey Musa dilediğini verdim. Benim senin üzerinde çok hakkım var. Firavun'un gönlü seni öldürmeye varmadı çünkü onun kalbine senin sevgini yerleştirdim. Seni düşman evinde türlü nimetlerle besledim. Seni öldürmeye niyetlendiğinde seni yine ondan kurtardım. Bana bunların şükürünü etmen gerek." dedi.

Musa eşi ve çocukları için endişelendi. Onların yanına gitmeyi diledi.

Hak Teala : "Ey Musa ailen için endişelenme! Ben onların koruyucusuyum. Kurtlara koyununu saklamasını buyurdum. Arslanlara oğullarını saklamasını buyurdum. Geyiklere küçük oğluna süt vermesini buyurdum. Huzurlarına bir çeşme çıkardım. Eşin gece yatar, sabah kalkınca başının ucunda kuşları hazır bulur."deyince Firavun'un

sarayına gitmeye niyetlendi. Musa yeğenini ve dayısınıyanına aldı ve “İlahi Firavun asi oldu fakat askeri çoktur. Ben de kavminden birini öldürdüm. Beni öldürmesinden korkuyorum.” dedi.

Hak Teala: “Ben Tanrı’yımm, sizinleyim, korkmayın!” dediğinde Musa, “Benim gönlüm dar dilim ise peltektir. Kardeşim Harun benden iyi konuşur.” dedi. Bunun üzerine Hak Teala “Ey Musa, söylediklerin hoşuma gitti. Akıllı kişi kendini övmez, melik onu ayıbyıla kabul edene kadar kendi ayıbını bilir. Firavun’dan korkma!” cevabını verdi.

Musa, Firavun ne kadar kötü olursa olsun Tanrı’nın yardımıyla Firavun’u helak edebileceğini düşündü. Tanrı’nın emriyle derhal Cebrail-i Emin geldi.

“Ey Musa bunu düşündün fakat böyle düşünme. Firavun’un huzuruna var ona yavaş yavaş söyle ki kerem sahipleri konuşmanı beğensin. Cömert padişahın elçisi de cömert olmalıdır.”

Hak Teala’nın düşmanla tatlı dille konuş demesinin hikmeti nedir? Kişi ne kadar günah işlerse işlesin Firavun’un günahları kadar çok olmaz. Müminler bunu bilsinler ve ümitsiz olmasınlar. Hak Teala Musa’ya Firavun’a karşı yumuşak olmasını buyurdu. Mümin kabre girdiğinde Hak Teala Münker ve Nekir’i elçi olarak gönderir. Hak Teala onlara benim kuluma katı söz söylemeyin, yavaş yavaş söyleyin, der.

Musa: “Ya Rabbi Firavun’a niçin bu ihsanı verdin?” deyince Hak Teala: “Ey Musa Firavun’un senin üzerinde çok hakkı var. Seni ailesinden biri gibi yetiştirdi. Tuz ekmek hakkını inkar etme. Sözünün üstünlüğü belli olsun, fakat sert konuşma. Tuttuğu serttir vurursa dahi bağırma. Verdiği nimetleri söylerse, ettiklerini söylediğini söyleme. Firavun Ebu’l Abbas bin Velid askerlerini söylerse sen beni söyle.” dedi.

Hak Teala Firavun'un imana gelmeyeceğini bilirken neden imana davet ettirdi? Eğer Musa bunu bilip ümitsiz olsaydı tembel olacaktı. Firavun imana gelmeyecekse boş yere zahmet çekip Tanrı'nın haberini boş yere niye söyleyeyim, diye düşünecekti.

Musa, Mısır'a gitmek istedi. Kervan Mısır'a ulaştığında Harun'a haber verdi. Harun bu habere sevindi. Daha sonra Musa ile Harun karşılaştılar. Bir rivayete göre Harun Musa'nın geleceğini düşünde gördü bu yüzden onu karşılamaya çıktı. Başka bir rivayete göre ise Beni İsrail kavmi Firavun'dan rahatsız olmuşlardı. Allah'a "İlahi nolur bize merhamet et!" diye yalvardılar. Harun'a "Peygamberler hep sizin soyunuzdan gelmiştir. Kardeşini çağır, gelirse bizi bu eziyetten kurtarır." dediler. Bu sözden sonra Harun Musa'yı çağırmaya giderken yolda onunla karşılaştı. Musa'nın elinde bir asa, sırtında bir aba vardı. Musa, Harun'u tanımadı.

Harun, "Nereden geliyorsun, nereye gidiyorsun?" dedi. Musa "Tanrı huzurundan geliyorum, Tanrı huzuruna gidiyorum." dedi. Harun bunu duyunca onun kul olduğunu düşündü.

"Kimin kulusun?" diye sordu.

Musa: "Her şeyi yaratan o kişinin kuluyum." diye cevap verdi.

Harun: "Adı nedir?" diye sordu.

Musa: "Allah'dır." Diye cevap verdi.

Harun bunu duyunca onun akli gitmiş bir zahid olduğunu düşündü. O zaman kervan geldi. Harun onlara nereden geldiklerini sordu. Medine'den geldiklerini söylediler. Harun kardeşinin orada olduğunu ondan haberlerinin olup olmadığını sordu. Musa Harun'a kardeşinin nasıl biri olduğunu sordu.

Harun: "Uzun boylu, güzel yüzlü, güçlü kuvvetli, dili peltektir. Hz.Şuayb'ın yanında koyun güder. Beni İsrail kavminden Musa'dır. Annesi ve kardeşleri onu görmek istedi.

Ben onları bırakıp Musa'yı çağırılmaya gidiyorum.” deyince Musa: “Onu görsen tanır mısın?” diye sordu. Harun: “Tanırım.” diye cevap verdi. Bunun üzerine Musa: “Ben Musa'yım, sen kardeşim Harun'sun.” dedi. Bunu duyunca Harun'un aklı gitti. “Kavmin ve çocukların nerede?” diye sordu. Musa: “Tanrı'nın koruması altındalar. Hak Teala bana peygamberlik verdi. Beni Firavun'a gönderdi ve seni bana arkadaş olarak verdi. Firavun'a varalım, onu dine çağıralım.” cevabını verdi.

Firavun kavmini bölüklere ayırıp her yere yerleştirmişti. Musa ile Harun bunu bilerek korktular, dua ettiler. Hak Teala “Korkmayın ben sizinleyim, ben ne dersem, ne gösterirsem onu yapın!” dedi. Harun “ Ey Musa Tanrı sana kuvvet vermiş.” dedi. Musa asayı gösterip mucizesini söyledi. Harun mucizeyi duyunca yüreklendi. İkisi Mısır'a doğru hareket ettiler. Mısır'a vardıklarında Harun önce eve gidip kavmi görmeyi daha sonra Firavun'un huzuruna çıkmayı istedi. Musa “ Ben Tanrı'nın buyruğu karşısında tembellik edemem. Firavun'a varıp Tanrı'nın haberini verelim sonra eve gidelim. Eğer kabul etmezsen sen kavme haber ver, ben Firavun'un huzuruna çıkayım.” dedi. Harun annesinin ve kardeşlerinin yanına geldi. Beni İsrail'e haber verdi.

Musa saygıyla Firavun'un kapısına geldi. Firavun'un kırk kapıcısı vardı. Musa: “Yol verin, gireyim, Ebu'l Velid'e haber verin.” dedi. O kapıcılar geldiler. “Ebu'l Velid kim biz onu tanımıyoruz. Yürü git burası Tanrı kapısıdır. ” deyip Musa'yı azarladılar. Musa'yı çoban sandılar. Musa onları çağırdı. “Eğer siz yol vermezseniz ben yol alırım.” dedi. Kapıcılar Musa'ya kastettiler. Musa asayı kaldırdı, saray kapısının halkasına vurdu. O kapıcıların aklı gitti. Musa Firavun'un huzuruna çıktı. Firavun kırk arşın uzunluğunda bir tahtta otururdu. Nil ırmağı o tahtın altından geçirdi. Beni İsrail kızlarından bin cariye saf bağlayıp dururlardı. Hak Teala Musa'nın heybetini Firavun'un

gönlüne bıraktığından Musa sadece aba giymesine rağmen Firavun, Musa'yı görünce titremeye başladı.

“Sen kimsin ki sana izin verdiler. Kapıcıları nasıl geçtin? Buraya niye geldin?” diye sordu.

Musa: “Tanrı dergahından Tanrı'yım sana bildirmeye geldim. Beni İsrail'den elini çek, onları kul edinme. Onlar azad edilmişlerdir, peygamber soyundandırlar.” deyince

Firavun: “Sen kimsin?” diye sordu.

Musa: “Beni tanımadın mı? Ben bunca zaman evinde beslediğin Musa'yım.” dedi.

Firavun Musa'yı tanıdı, “Bunca zaman nerdeydin? Birini öldürüp tuzumu ekmeğimi unutarak gittin.” dedi.

Musa: “Doğru söylersin. Senden korkup kaçtım. Şimdi Tanrım bana hikmet verdi. Seni dine çağırmamı söyledi.” dedi.

Firavun, kullarına Musa'yı tutmalarını, akıttığı kan için onu öldüreceğini söyledi. Musa hemen elinden asayı bıraktı, asa ejderhayaa dönüştü. Başını kaldırıp ağzından ateş saçarak Firavun'un tahtını yutmaya çalıştı. Firavun korkup kendisini tahttan aşağı bırakırken bir ayağı tahtaya takılıp baş aşağı asılı kaldı. Musa Firavun'un bu halini görünce güldü. Firavun'un köleleri Musa'yı öldürmeye kastettiler. Musa elini koynuna soktu, geri çıkardı. Ay ve güneşin nuru elinde peyda oldu. O kölelerin gözleri kamaştı, kaçtılar. Firavun yalvarmaya başladı, ağladı. Musa asayı tuttu yine ağaç oldu.

Firavun, bunu gördü, “Ey Musa, sen şimdi bu büyük delili kimden getirdin?” dedi. Musa: “Bunu bana Tanrım verdi.” deyince Firavun: “Benden ne dilersin?” diye sordu. Musa: “Bana inanmanı ve Tanrı'ya dönmeni dilerim. Tanrı bana “Firavun'a söyle 'la ilahe illallah' desin. Cümle alemleri yarattığını kabul etsin. Onun rızkını veren benim, o sadece zayıf bir kuldür. Bir kişi yaratamaz, ona rızkını veremez. Ben kimi istersem

diriltirim, kimi istersem öldürürüm. Sana dört yüz yıl ömür vermeme rağmen boş sözler söyleyerek Tanrı olduğunu iddia ettin. Şimdi tövbe ederek kul olduğunu kabul et. Zayıf bir kul olduğunu kabul edip, Tanrı'nın Allah olduğunu söyle ki ben de senin ömrünü uzatıp malını arttırayım sana ahirette cennet vereyim.” dedi.

Firavun bu sözleri işitti, “Bunun gibi delil getirdiğine göre senin Tanrı'nın gücü her şeye yeter. Sen Beni İsrail kavmine var. Ben de vezirlerimle görüşeyim. Ertesin gün geldiğinde kavmimle birlikte sana iman getiririz, buyruğunu yerine getiririz.” dedi. Musa bunu duyduktan sonra Beni İsrail'e gitti. Firavun imana gelmeyi diledi fakat Melik Reyyan'ın soyundan vezirleri vardı onlar karşı çıktılar. Haman adında bir veziri vardı. Firavun Haman'a “Musa'ya iman getireyim, onun Tanrısına inanayım. O kişi hak peygamberdir.” dedi. Haman, “Tanrı olduktan sonra kulum demek aşağılanmadır. Bunca zamandır biz sana kulduk. Şimdi senden başka birine daha kul mu olalım? Sen bizi bir kişiye kul mu edeceksin? Şehir halkı duyarsa bize gülerler. Bunca mal, hazine ve asker ile Musa'ya cevap vermeyecek misin? Zorla onu tut, öldür veya memleketten sür gitsin.” dedi.

Firavun: “Bunları ben de biliyorum fakat asası ejderha olurken o kuvvetli ve heybetlidir. Benim tahtımı ve sarayımı yutmaya kalkıştı. Onun gibi ejderha hamle ederse yüz bin adamı yutar. Elinde de bir nesne var parıldayınca halkın gözü kamaşır. Sen ona nasıl hile yapacaksın?” deyince

Haman: “Onun yaptığı büyücülüktür. Musa bizden ayrıldıktan sonra büyü öğrenmiş. Bizim de bir gün işimize yarasınlar diye kıyafet verdiğimiz büyücülerimiz var. Şimdi onları getirelim, Musa ile uğraştıralım. Musa'yı yendiklerinde tutalım, öldürelim.” dedi.

Firavun: “Ben iman getireceğim diye ertesi gün gelmesini söyledim. Ben onun nasıl olduğunu gördüm siz de geldiğinde görürsünüz. Onun için düşünün.” dedi.

Ertesi gün Musa ile Harun Firavun’un imana geleceğini ve Beni İsrail kavminin kızlarını geri alacaklarını ümit ederek geldiler. Firavun Musa’nın Harun’la geldiğini görünce “Kardeşinle mi geldin?” diye sordu.

Musa: “Dün sözleştiğimiz gibi ikimiz geldik.” dedi.

“Kardeşin de senin gibi büyücülük biliyor mu?” diye sorunca Musa Firavun’un dünkü sözünden döndüğünü anladı ve “Biz büyücü değiliz, seni Tanrı’ya çağırmak için gelen peygamberleriz. Beni İsrail kavmine eziyet etme kızlarını geri alsınlar. Sen onlara eziyet etme diye Tanrı bizi gönderdi. Tanrı’dan delil getirdik.” diye cevap verdi. Haman Musa’ya cevap vermek istediysede Musa ona izin vermedi.

“Biz sana gelmedik.” dedi. Firavun’a Haman’ı kovmasını, söyleyeceklerini kendisinin söylemesini istedi. Haman Musa’nın önünde titredi, nefesi bağlandı, aciz kaldı. Musa geldiğinde Firavun’a selam vermişti. Firavun Musa’nın çok kızdığını gördü.

“Ey Musa kızma çünkü selam verdin. Selam eminlik nişanıdır.” dedi.

Musa: “Dünkü sözünde misin, diye selam verdim, seni sınadım. Biz yalnızca Tanrı’ya inanlara selam veririz. Allah ‘Benim selamım doğru yolda olan kişiyedir. Size yalan söylese gazabım onadır.’ der. Sen ben Tanrı’yım dersin, bense benim, senin ve bütün yaratılmışların Tanrısı benim Tanrımdır, derim. Ondan başka Tanrı yoktur.” dedi.

Firavun: “Bizim geçmişteki kardeşlerimiz beylerdi. Yusuf ve kardeşleri gibi sizin kardeşleriniz bizim kullarımızdı.” deyince Musa “Yusuf kardeşlerinizden ayrıldı, onları doğru yola sevk etti. Her şeyi bilen Tanrı bunu bilir. Benim Tanrım yeri göğü yaratarak yeri size beşik kıldı, doğru yol gösterdi. Gökten su indirerek bu yeri onunla diri kıldı. Gökte birbirine benzemeyen türlü türlü nesnelere yarattı. İşte bütün bunlar akıllı

kişiler için delildir. Tanrı sizi yerden yarattı yine yerin altına koyacak ve yine yerden çıkaracak.” dedi.

Firavun bu sözleri dinledi, “Ben onun yaptıklarını yapamam. Yerin göğün yaratıcısının kim olduğunu biz iyi biliriz. Sen Tanrını sen söylersin fakat biz onun görmedik, tanımıyoruz. Ben sana çok iyilik ettim.” dediğinde Musa “Bunu söylersin onu niye söylemezsin? Beni İsrail’i kendine kul edip çalıştırırsın. Onların nimetlerini yediğin halde onları hor görürsün.” dedi.

Firavun: “Bütün cihanın Tanrısı kimdir?” diye sorunca Musa “Yerde ve gökte olan her şeyin Tanrı’sı Allah’tır.” diye cevap verdi. Firavun’un huzurundaki kişiler Musa’yı ve Tanrısını tanımadıklarını söylediler.

Musa “Benim Tanrı’m sizin ve atalarınızın Tanrısıdır.” dedi.

Firavun: “ Seni peygamber yapan deliymiş.” dediğinde Musa “Boş laflar zikretme! Bizi yaratan güneşi doğudan çıkarır batıya ulaştırır. Tanrı’yım diyen kişi, böyle yapsın da görelim. Eğer aklınız varsa artık iyice anlayın!” dedi.

Firavun’un huzurundakiler Musa’nın söylediklerinin makul olduğunu söylediler. Haman işlerinin ziyan olacağını anladı. Firavun’a gizlice “Musa’nın sözleri halka tesir etti, gördün mü?” dedi.

Firavun: “Benim huzurumda başkasını översin. Böyle sözler sarf edersen seni zindana koyarım.” deyip Haman’a bakarak “Yine esasını bırakacak olmasın?” diye ekledi.

Haman: “Ey Hüdavidigar bu büyü her zaman olmaz, o zaman hazırlanıp gelmişti. Şimdi nasıl yapacak?” deyince Musa “Benim sözüm doğrudur. Ben büyücü değilim, sen bilmez misin?” diye sorunca Firavun Haman’ın sözleriyle kibirlendi. “Eğer doğru söylüyorsan mucizeni göster!” dedi.

Musa yine asayı bıraktı ejderhaya dönüştü. Cümle alem onun ağzını açarak yürüdüğünü gördü. Musa elini koynuna sokup çıkardı. Elindeki nurdan cümle alemin gözleri kamaştı.

Firavun: “ Ey Musa, benim evimde kaldım onun hakkı için asanı yine tut.” deyince Musa asayı tuttu yine ağaç oldu.

Haman Firavun’a bunun büyü olduğunu söyledi. Firavunla çevresindekiler aciz kaldılar. Musa’nın büyüyle şehri alıp Kıbtileri Beni İsrail’e köle etmesinden endişelendiler. Haman ne derse onun sözünü dinleyeceklerini söylediler.

Haman: “ Onu kardeşleriyle zindana koyalım, biz de büyücülerimizi toplayalım. Musa’nın büyüsünü bozsunlar.” deyince Firavun “ Elinde mucizesi varken onu nasıl zindana koyalım?” diye sordu.

Haman: “Koyamazsan onunla anlaş!” dedi.

Firavun: “Ey Musa biz de büyücülerimizi toplayalım. Sen büyüyle bizi şehirden çıkaracağını sanıyorsun, bizim de büyücülerimiz var. Gel anlaşalım. Sözümüzden dönmeyelim, sen de sözünden dönme.” deyince Musa “ Ne zaman?” diye sorunca Haman “ Sizin kurban bayramınıza kırk gün kaldı, o zaman gelin.” dedi.

Firavun büyücülerini topladıktan sonra Musa geldi. Firavun askerlerine “Bugün bayram günü savaş aletlerini tertipleyin, heybetle çıkalım. Musa bizden korksun.” dedi. O gün dört bin dört yüz büyücü, Musa’nın yaptığını yapmak için acele etti. Her birinin binlerce asası ve binlerce bükülmüş urganı vardı. Asaların içini oyarak içine cıva doldurdular, asaları sağlamaştırıp bağladılar. Cıva sıcakta hareket etmeye başlar, cıvanın heybeti budur. Bütün büyücüler hazır oldu. Kırk bin zırhlı atlı, kırk bin piyade saf tuttular. Firavun’a kızıl altından taht yaptılar. Firavun tahta Haman’la çıkıp oturdu.

Firavun'dan gizli Beni İsrail kavmi dışarı çıktı. Allah'a yalvardılar. Büyücüler Haman'a sordu " Ey Haman biz Musa'yı yenersek Firavun bize ne verecek?"

Haman bunu Firavun'a söyledi. Firavun "Eğer Musa'yı yenerlerse onlar benim huzurumda secde eden hizmetlilerden olsunlar." cevabını verdi. Büyücüler bu sözü işitince onun huzurunda secde eden naiblerden olacakları için sevindiler. Firavun'un izzetiyle Musa'yı yeneceklerini düşünürken gururlandılar. Musa sadece fani biriydi. Baki olan Tanrı'ya secde ederken neden gururlanmayacaklardı? Sonra büyücüler ve Musa ile Harun sahraya çıktılar. Musa'yı elinde asasıyla gördüler, şaşırdılar. Bu sefer Musa'yı yeneceklerini söylediler.

Musa "Siz bana karşı hareket edemezsiniz. Gelin Tanrı'ya inanın! Ben hak peygamberim." deyince büyücüler "Söz vakti bitti. Büyüyü (asayı) önce sen mi bırakacaksın biz mi bırakalım?" dediler.

Musa "Siz bırakın." deyince büyülerini (asalarını) bir defada bıraktılar. Güneş vurup cıva hareket etmeye başlayınca asalar ve ipler de hareket etmeye başladı. Halk, ağacın içinde cıva olduğunu bilmediğinden asaların yürüdüğünü sandı. Musa bunu görünce endişelendi.

Musa peygamber büyüden neden korktu? Beni İsrail kavmi o büyüü görüp Firavun'a dönmesin diye korktu.

Hak Teala: "Ey Musa korkma! Sen onlardan üstünsün. Sağ elindekini bıraktığında onların büyülerini yutacak." diye ses verildi. Musa sesi işitince "Bismillahirrahmanirrahim" dedi. Asayı bıraktı, asa ejderhaya dönüştü, bir insanın bir lokma ekmek yutması gibi bütün büyüleri yuttu. Ağzından ateş saçarak Firavun'un askerlerine doğru yürüdü. Askerleri yutmaya çalıştı. Askerler hızlıca kaçmaya başladı.

Yüz bin kişi de askerlerin ardından yetişti. Firavun'a hamle edecekken Firavun aman diledi.

Hak Teala: "Ey Musa asanı tut!" deyince Musa asasını tuttu tekrar yeniden aynı ağaca dönüştü. Büyücüler onu görünce 'bu kişi peygamberdir' dediler. Hak Teala onların gönlüne iman nurunu bıraktı. Gönülden secde edip, Musa ve Harun'un alemleri besleyen Tanrısına iman getirdiklerini söylediler.

Firavun: "Bana mı secde ettiniz?" diye sorunca Büyücüler "Hayır, biz Musa'nın Tanrısına secde ettik." dediklerinde Firavun "Ben izin vermeden siz Musa'nın Tanrısına secde mi ettiniz? Musa büyüçülükte sizden üstünmüş, size büyüçülüğü öğretti. Benim nimetlerimi yediniz şimdi nankörlük edersiniz. Şehir halkını çıkarıp şehri siz alacaksınız. Elinizi, ayağınızı kesip hurma dallarına asarım. O zaman hangimizin azabı daha katı yakında anlarsınız." dedi.

Bunlar "Sen ne dersen de biz sana asi olduk. Musa'nın Tanrısına karşı gelmeyiz. Biz artık yaradanı bildik, senin azabından korkmayız. Zorla bize yaptırdığın büyüçünün günahı için affedileceğimize dair ümitliyiz." dediler.

Firavun'un emriyle büyüçüleri yakalayıp ellerini, ayaklarını canlı iken kesip astılar. Asa yalnızca mahluktu. Dostun elinden düşünce ejderha olup bütün büyüleri yuttu, onların büyüleri belirsiz oldu. Yarın kıyamet gününde rahmetin elinden düşünce binlerce günah belirmeye başlar. Büyüçülük batıl oldu. İkisi yüz yüze geldiler. Hak katında batıl mahvoldu. Hak Teala "Ey mümin benim rahmetim hak, senin günahın batıldır. Batıl günahın hak olan rahmetim karşısında mahvolur." dedi.

Sonra Musa, Beni İsrail kavmi ile geri döndü. Firavun da atını sürüp eşi Asiye'nin yanına gitti. Musa'nın asasının hikayesini ve büyüçülerin ona söylediklerini anlattı. Musa'nın öldürülmesini emretti.

Asiye “ İnanmaz mısın? Bunca yıl Tanrı’yı hor göreerek yaşadın, günlerini kafirlikle geçirdin. Şimdi Hak belirdi ,bunca mucizeyi görmene rağmen Müslüman olmadın. Ölenleri bile öldürdün. Şimdi Musa’yı da öldüreceğini söylersin.” deyince

Firavun “ Ey Asiye sen de mi Musa’ya iman edenlerden oldun? Bütün kavga senin yüzünden oldu. Musa’yı aldın, besledin. Sen de onun dinine girmişsin.” dedi. Asiye bu sözleri işitti, Müslüman olduğunu açıkladı. Firavun Asiye’nin zindana koyulmasını emretti. Onu zindana koyduktan sonra kırk gün ekmek ve su vermediler. Ona çok eziyet ettiler. Firavun’un dinine geri dönmesini yine eşi olmasını söylediler. Onu çarmıha gerdiler, ellerine ve ayaklarına mıhlar dokudular, fercini açtılar. Asiye yine de dininden dönmedi, “İlahi, cennette benim için bir ev yap!” dedi. Hak Teala nurdan bir ev getirilmesini buyurdu. Asiye’yi onun içine koydular, Havva’ya götürdüler. Onu azaptan kurtardılar. Hak Teala onu sakladı ve kıyamet gününde Hz. Meryem ile Hz. Asiye’yi, Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) ile nikahlayacak.

Firavun, Kıbtilere Beni İsrail kavmine eziyet etmeleri için izin verdi. Onlar da kötü eziyetlerde bulundular. Beni İsrail kavmi Musa’ya gelip şikayet etti, eziyetlerini anlattılar. Musa, onlara sabr etmelerini öğütledi. Kendisi Firavun’u dine davet ediyordu. Tam yedi yıl böyle geçti, çare bulamadı. Beni İsrail kavmi aciz kalıp Musa’ya geldiler. “ Biz sandık ki sen geldiğin için bizim azabımız bitecek. Sen geleli bizim azabımız da arttı. Şimdi Tanrı’ya dua et, bunlara bir bela versin, biz de bunlardan kurtulalım.” Musa sabretmelerini, Tanrı’nın onları helak edeceğini söyledi ve Firavun’un huzuruna çıktı, “ Gel Tanrı’ya dön! Beni peygamber bil! Beni İsrail kavmini artık kul edinme, onlar azad edilmişlerdir. Yoksa dua ederim, helak olursun!” dedi.

Firavun “ Elinden ne geliyorsa yap!” dedi. Musa kavmine geri döndü. Cebrail gelene kadar kırk gün dua etti. Hak Teala Firavun’a kavmiyle azap gönderdi. Beni İsrail

bunu duyunca sevindi. Haman ve birkaç kişi Firavun'un yanına gidip Beni İsrail'i bırakmanın iyi olmayacağını söylediler,“Biz onları kovarsak onlar bizim putlarımızı hakir görürler. Gelin onların oğullarını öldürelim, kızlarını asalım. Onları kahr edelim.” dediler.

Musa yardımın Tanrı'dan geleceğini, sabr etmelerini söyledi. Beni İsrail, çok incindiklerini artık sabırlarının kalmadığını söyledi. Musa dua ettikten sonra Firavun'a hitap etti. “Ey lanetlenmiş, azap vakti geldi.” dedi.

Firavun “Sen ne yaparsan yap, büyüyle yaparsın biz sana iman getirmeyiz.” dedi.

Hak Teala önce bunlara tufan gönderdi. Biraz yağdı, biraz daha yağdı, Mısır şehri göl olana kadar yağdı. Evleri yıkılıp, harap oldu. Aciz kalıp ovaya kaçtılar. Firavun'a onları bu azaptan kurtarmasını söylediler. Firavun, onlara Musa'nın Tanrısının bunlara sebep olduğunu gidip Musa'ya yalvarmalarını, ona iman getireceklerini söylemelerini öğütledi. O kavim Musa'ya gelip ağlaştılar. Musa onları görünce iman getireceklerini sanıp sevindi. Musa dua edince Hak Teala azabı bitirdi. Güneş doğdu, yeryüzünde su kalmadı. Sayılamayacak kadar çok ekin ve tahıl yetişti. Musa onlara iman getirmelerini söyledi. Onlar bunun azap olduğunu sandıklarını Musa'ya iman getiremeyeceklerini söylediler.

Musa bir ay sonra tekrar dua etti. Hak Teala o zaman çekirge felaketi verdi, Mısır çevresine yayıldılar. Yeryüzü görünmez oldu, tahılların hepsini yediler, suları içtiler. Kıbtiller çekirgenin şehre girmesinden endişelenerek Firavun'a vardılar, çare istediler. Firavun şehrin büyükleriyle birlikte Musa'yı görmelerini, önceden gelen kişilerin belirsiz olduklarını bahane ederek özür dilemelerini, bu azaptan kurtulurlarsa iman getireceklerini, Beni İsrail esirlerini ona vereceklerini söylemelerini öğütledi. Bu sözleri Musa'ya söyledikten sonra Musa dua etti. Hak Teala sıcak bir rüzgar estirdi.

Böylece çekirgelerin tamamı kırıldı. Bir yıllık yiyecekleri kurtulmuş oldu. Musa iman getirmelerini söyledi. Fakat onlar bir yıllık yiyeceklerinin olduğunu ve iman getiremeyeceklerini söylediler. Musa bunu duyunca üzüldü.

Musa, kırk gün sonra tekrar dua ettikten sonra Hak Teala kene felaketi verdi. Keneler kurtulan yiyeceğin hepsini yedi. O kavim ağlaşarak tekrar Firavun'un huzuruna gelerek çare dilediler. Firavun ulu beyler varken raiyyetin sözünün geçerli olmadığını, bu azabı bitirirse Beni İsrail'i ona vereceklerini, ona iman getireceklerini söylemelerini öğütledi. Musa'nın gönlü bu sözlerle yumuşadı, dua etti. Hak Teala sert bir rüzgar estirdi. Kenelerin hepsini dağıttı, denize döktü. Musa şimdi iman etmelerini söyledi. Onlar da kenelerin neleri varsa hepsini yediğini artık bir şeylerinin kalmadığını elinden ne geliyorsa onu yapmasını söylediler.

Musa yine dua etti. Hak Teala onlara kurbağa felaketi verdi. Irmaklardan, denizden, ovalardan her yerden çıktı. Mısır şehri kurbağa ile doldu. Yine o kavim Firavun'a geldi. Bir hileyle daha bu azaptan kurtarmasını söylediler. Firavun kendisi Musa'nın yanına geldi. "İşte şimdi söz vermeye ben geldim. Benim sözüm sultan sözüdür, sözümde durayım sana iman getirelim sen de bu azabı bitir." dedi. Musa yine dua etti. Kurbağalardan eser kalmadı. Musa Firavun'a şimdi iman etmesini söyledi. Firavun "Benim kul olmam reva değildir çünkü ben Tanrı'yım. Beni İsrail'i sana verdim, onları al benim şehrimden git!" dedi. Musa buna razı oldu. Beni İsrail'i Kıbtilerden ayırdı, "Ey lanetlenmiş, bunların kıyafetlerini de ver, alıp gideyim. Tanrı bana böyle buyurdu." dedi. Firavun "Kıyafetlerini vermem, razıysan al git, yok dersin benim kullarımdır yine onları vermem." dedi.

Musa dört gün boyunca dua etti. Hazretten Musa'ya Beni İsrail'i alıp gitmesini söyleyen haber geldi. Musa, Tanrı'nın gitmelerine izin verdiğini, hazırlık yapmaları

gerektiğini Beni İsrail kavmine söyledi. Beni İsrail kadınları emirlerinde çalıştıkları Kıbtî'lerin kadınlarına “Kıyafetlerinizi verin, bayramımızdır. Bayram geçince yine geri alırsınız.” diyerek ne kadar iyi elbiseleri, baş örtüleri, takınacakları varsa aldılar. Aldıkları eşyaları bohçalara bağlayıp evlerine götürdüler. Yol için hazırlık yaptılar. Gece yarısı Mısır'dan çıkıp gittiler. Yolda karşılaştıkları Firavun'un adamlarının eşyalarını aldılar. Beni İsrail kavmi yüz kırk bin kişi, on iki bölükten ibaretti. Gece bittiğinde tanla birlikte hareket ettiler.

Kıbtîler uyandıklarında Beni İsrail kavmini bulamadılar. Musa'nın Beni İsrail kavmini alıp gittiğini, hiç kimsede hayvan sürüsü bırakmadıklarını Firavun'a haber verdiler. Firavun üç yüz bin kişinin atlanmasını emretti. Hak Teala Musa'ya Firavun'un askerlerinin peşlerinde olduğunu fakat gark olacaklarını haber verdi. Bu yüzden Beni İsrail'e yavaş yavaş gitmelerini söylemesini emretti.

Firavun, askerlerine “Şu Beni İsrail kavmi, gelin gidelim onları zapt edelim.” dedi. Musa'nın yedi günde gittiği yolu Firavun'un askerleri üç günde gittikleri için Beni İsrail'e yetiştiler. Beni İsrail kavmi onları görünce korkarak Musa'ya “Firavun'un askerleri bize yetiştiler, bizi kovalıyorlar. Ne yapacağız?” diye sordular. Musa “Korkmayın Tanrı bizim halimizi bilir. Bize doğru yolu gösterecektir.” dedi.

Yolları denize ulaşana kadar sürdüler. Firavun onlara yetişince Musa'ya “Bizi helak ettirdin.” dediler. Musa dua edince hemen Cebrail geldi. “Ey Musa, asanı denize vur! Bizim kudretimizi göreceksin.” dedi. Musa asayı denize vurunca deniz dibi görününceye kadar on iki parçaya bölündü. Musa “Her biriniz kabilesiyle ayrı ayrı girsin.” dedi. Beni İsrail “Bizim gibi deniz de on iki bölük oldu fakat su birimizi helak ederse birbirimizi göremeyiz. Bu su delik delik olsa ve biz birbirimizi görerek geçsek.” dediler. Tanrı'nın kudretiyle o su delik delik oldu yani suda pencereler açıldı.

Birbirlerine baka baka geçtiler. Firavun da onlara yetiştii. Denizın pare pare olduğunu görünce bu mucizenin sebebinin Musa olduğunu anladı. Askerlerinin mucizeyi görünce Musa'ya inanmalarından korkarak yüzünü askerlerine döndü. "Benim Tanrı olduğumu iyi bilin! Bu deniz benim heybetimden pare pare oldu." dedi. Geri dönüp denize girmeye korktu. Hak Teala Cebrail'i Arap suretinde ata binmiş halde gönderdi. Firavun'un önüne düşüp denize girdi. Firavun onu kendi askeri sandı. Firavun aygıra biniyordu, o kırsrağı görünce aygırını başını ona doğru çevirdi, Firavun engelleyemedi onun peşinden denize girmek zorunda kaldı. Hak Teala meleklerine insan suretinde olmalarını buyurdu. Onlar da insan suretinde geldiler ve Firavun'un denize girdiğini askerlerine söylediler. Bunu duyan bütün askerler denize girdiler. Pare pare olan su birikerek Firavunla beraber olan üç yüz bin askeri helak etti. Musa ve Beni İsrail kavmi tepeye çıktıklarında suyun sesini duydular. Musa bunun üzerine kavmine şükretmelerini söyledi. Fakat kavmi ancak onların helak olduğunu görürlerse şükredeceklerini söylediler. Musa, deniz kıyısına giderlerse göreceklerini söyledi. Deniz kıyısına geldiler, suyun hışımla aktığını gördüler. Musa'ya "Bilmeyiz ki ölümler mi yoksa diriler mi?" dediler. Cebrail geldi ve Musa'ya esasını denize vurmasını söyledi. Musa esasını denize vurunca su açıldı. O kavmin denizde boğulduğunu Beni İsrail kavmi işte böyle gördüler ve şükrettiler.

Hak Teala, Musa ve yanındakileri kurtardığını geri kalanın ise gark edildiğini söylemektedir. Haberde şöyle söylenmiştir: Firavun helak edileceği zaman "Beni İsrail'in inandığı kişiyeye inandım, ben de Müslümanlardanım." dedi. Cebrail o sırada denizin dibinden bir avuç balçık alarak Firavun'un ağzına tıktı, onun sözünü tamamlamasına izin vermedi. Canını cehenneme ısmarladı. Cebrail ona "Şimdi mi müslüman oluyorsun? Bundan önce asiydin ve fesat içindeydin."Cebrail hafrete vardı. Yüce hitap geldi. "Ey Cebrail, niçin kulumun sözünü tamamlamasına, onu bağışlamama

izin vermedin?” Cebrail “İlahi! Bunca kötülük yaptıktan sonra onun peygamberlerle cennete girmesinden korktum.” dedi.

Musa'nın dayısının Samir adında bir oğlu vardı. Cebrail atını denize sürdüğünde atın ayağının altından bir avuç toprak alarak sakladığı o toprakla bir buzağı yapıp Beni İsrail'i onunla yoldan çıkardığı rivayet edilmiştir.

Firavun gark olduktan sonra Musa deniz kenarına yerleşti. Beni İsrail ise tekrar Mısır'a dönmeyi ve Kıbtî'lere kendilerine yaptıklarını yapmak istediler. Hak Teala şöyle buyurdu “Ey Musa! Atalarınızın yurdu olan Şam'a gidin!” Musa Beni İsrail'i alıp Şam'a geldi.

Firavun Musa'nın peşine düştüğünde Haman Mısır'da kalmıştı. Firavun'dan sonra Haman yedi yıl daha yaşadı. Haman'dan sonra Musa Tih ovasına gelene kadar oğulları kırk üç yıl Mısır'da hüküm sürdü.

Musa ve kavmi Şam tarafına üç günde gittiler. Şehre girdiklerinde oradaki kavmin puta taptığını gördüler. Onlara niçin puta taptıklarını sorduklarında onlar putların Tanrı'nın örnekleri olduğundan şefaathet ve yardımda bulduklarını söylediler. Bu sözler onların hoşuna gitti. Bizim de bize yardım eden putlarımız olmalı, diye düşündüler. Bunun üzerine Musa'nın yanına gelerek “Ey Musa, bize bunca iyilik ettin. Biz sana ve Tanrıma inandık. Fakat sen her tarafa gidiyorsun şimdi bile gidiyoruz. Evet, bizim de bir putumuz olsa ona ibadet etsek ve o bize şefaathet etse.” dediler. Musa bu söze şaşırıp, göğze bakarak “İlahi! Sen bu kavme bunca iyilik ettin. Şimdi senden başkasına tapmak istiyorlar.” dedi.

Cebrail hazretten geldi. “Ey Musa! Bunlara kızma öğüt ver!” dedi. Beni İsrail sahraya geldi. Musa yüksek bir yere çıkıp Tanrı'nın birliğine karar kıldı. Onun büyüklüğünü söyledi. Geçmiş peygamberleri söyledi ve “Bu putlar helak olacaktır. Ona

tapanlar cehennem dibinde kaynayacaktır.” diyerek puta tapanları hor gördü. Beni İsrail kavmi bu sözleri işittikten sonra ağlaşarak Musa’ya döndüler, özür dilediler. “Ey Musa, Tanrı’dan bizi helak etmemesini dile! Bize bir ibadet buyursun. Bizden razı olana kadar ibadet edelim.” dediler. Musa dua ettikten sonra Cebrail geldi. “Ey Musa, Beni İsrail’i al Şam’a git, sefer eylesinler!” dedi. Musa kavmini alıp Şam’a geldi. Hak Teala’dan şöyle ferman geldi: “Şehir kapılarından girin! Sizi bağışlayana kadar özür dileyip tövbe edin!”

Hep birlikte yüzlerini secdeye koydular. “Tanrımız bir puta taparak günah işledik. Bizim günahımızı affet!” diye yalvardılar. Bütün şehir halkı onların ağlayışlarını dinledi. Şehrin kapısından girsinler, demekteki maksat; batıl iş işlememeleri için bunların horluklarını başkalarına göstermekti.

Beni İsrail kavminin salihleri Musa’nın huzuruna geldiler. “Ey Musa, bize Yakup şeriatından başka bir ibadet buyur, biz de onu yerine getirelim. Tanrı bizden razı olsun.” dediler. Musa bunu işitti ve dedi ki “Tur dağına varın, Tanrı’dan dileyin. Daha önce söylediği gibi söyler ve size ibadeti buyurur.”

Tur Dağ’ına geldiğinde bir ses geldi: “Ey Musa önceden huzurumda nasıl azizsen şimdi de öylesin.” Hak Teala Musa’ya Tevrat’ı verdi. “Ey Musa! Beni İsrail kavmine de ki onları kalan kavimden üstün tuttum seni onlara peygamber kıldım ve onları düşmanlarından kurtardım, denizden geçirdim. Siz benimle olun ben zaten sizinleyim. Benden hoşnut olmamı isterseniz size verdiklerimin şükürünü edin. ‘Amalıklarınızın düşmanınızdır. Gaza yapın, ben size yardımcıyım.” dedi. Musa bunu duydu, sevindi Beni İsrail kavminin yanına gelip onlara anlattı. Onlar da sevindiler. Tanrı ne derse onu yaparız, dediler. Gaza için hazırlık yaptılar. Şehrin dışına çıktılar. Yemen meliki Musa’nın ardından geldiğini duydu. Firavun’un hikayesini duyduğundan korktu. Ad

kavminden iki kişiyi Musa'nın huzuruna gönderdi. Onlar "Melik kuvvetlidir ve askeri çoktur." dediler. Musa "Sizden ve askerlerinizden korkum yok! Çünkü Tanrı benimle, beni size Tanrı gönderdi. Eğer kabul etmezseniz sizi helak ederim. Gidin melikinize söyleyin!" dedi. Onlar korkuyla geri döndüler. Beni İsrail kavmi o gelen kavmin kuvvetli olduğunu gördüler. Birbirlerine "Biz zayıfız onlar kuvvetli biz onlara karşı duramayız. Biz puta tapalım dediğimiz için Musa bizi onlara öldürtecek. Şimdi gelin ittifak edelim. Gitmeyelim, geri dönelim. Musa giderse gitsin, o Tanrıyardımıyla Amalık'ı helak eder." dediler. Musa'yı görmeye geldiler. "Ey Musa Amalık'ı görmeye sen git! Biz gidemeyiz." dediler. O ovada kırk yıl kaldılar. Amalık'ın Beytü'l Mukaddes'i aldığı rivayet edilmiştir. Hak Teala Beni İsrail'e Beytü'l Mukaddes'i almalarını emretti. Musa onlara "Ey kavim, gelin Beytü'l Mukaddes'e gidelim. Tanrı size o zaman verecek. Eğer gitmezseniz ziyan olursunuz." Dedi. Onlar "Ey Musa gidemeyiz. Onlar büyük kavimler ve bizden kuvvetliler, biz onlarla baş edemeyiz." Dediler.

Beni İsrail kavminden iki kişi Tanrı'dan çok korkardı. Hak Teala o kişilere minnet etmişti. Allah ilmiyle "Gelin, gidelim Tanrı'ya sığınalım." Dedi. Biri Yuş'a Bin Yamin'in oğullarındandı.

Diğerleri "Ey Musa biz oraya hiçbir zaman gitmeyiz. Sen gidersen git!" dediler. Musa bunları duyunca ümitsizliğe kapıldı. "İlahi! Benim hükmüm bu kavme geçmez, benim hükmettiğim ancak nefsim ve Harun'dur. Eğer buyurursan bunlardan ayrılalım. Bunlar sana bağlı değildir. Hak Teala "Ey Musa, senin onlardan ayrılman mümkün değil. Onlar sana geri dönelim deseler de ben onlara izin vermezsem onlar geri dönemezler. Ben onları kırk yıl Tih ovasında bırakacağım. Sen tasalanma, onları ovada dağıtma." Dedi.

Beni İsrail kavmi “Ey Musa hazretten kitap dile ki biz bize inen kitapla gururlanalım. Musa onların içinde salih olanları ayırdı. Oruç tuttular ve namaz kıldılar. Hak Tealadan şeriat kitabı istediler. Sonra Cebrail geldi. “Ey Musa duan kabul oldu. İmran dilinde Tevrat verdi.” Musa bunu duyunca yüksek bir yere çıktı. “Ey Beni İsrail! İşte Tanrım Tevrat gönderdi. Tevrat’ta sevaba ulaştıran, günahıtan sakındıran yedi bin emir var.” O kavim bu sözleri işitti ve Musa’ya “Ey Musa biz bunları dinlemeyiz, bize gerekmez.” dediler. Musa bunu duyunca “İnsanoğlusunuz kitap istersiniz, yine gerekmez dersiniz.” diyerek kızdı.

Musa “İlahi ben bu kavimden artık usandım.” dedi ve Hak Teala Cebrail’e emretti. Dağı bir gölge gibi onların üstüne yavaş yavaş indirdi. Dağın üstlerine düşeceğini sandılar. Tevrat’ı kuvvetlice tutun, diye bağırdılar. Çünkü dağın yakınlarına indiğini gördüler. Yüzlerinin üstüne secde ettiler. Yüzlerinin bir tarafıyla dağ üstlerine düşer mi düşmez diye yukarı doğru bakıyorlardı. Şimdi Yahudilerin yarım secde etmeleri bu yüzdendir.

Bir gün Beni İsrail kavmi Musa’nın huzuruna geldi. “Ey Musa Tanrı’nın bize ihsanda bulunacağını, bizim bütün halklardan üstün olacağımızı söyledin. Şimdi bunu Allah’tan dile!” Musa dua etti. Onlar yalvarınca Musa Tanrı’nın söylediklerini ilettiler. Fakat onlar “Ey Musa biz peygamber soyundanız. Ancak Tanrı’nın seninle nasıl konuştuğunu duyarsak inanırız.” dediler. Musa bu sözlerden sonra dua etti. Hitap geldi. “Ey Musa kavmindeki iyileri diğerlerinden ayır gel! Musa kavminden yetmiş kişiyi ayırıp Tur Dağı’na beraber götürdü. Sonra Musa münacat etti. Üç gün onlarla birlikte kaldı. Beni İsrail kavmi “Ey Musa bizi ne zamana kadar bu ovada tutacaksın? Ya bizi al bu ovadan çık yada bize izin ver! Yoksa biz helak olacağız. Sen nereye istersen git!” dedikten sonra Musa’dan ayrılıp geceye kadar gittiler. Gece gördüler ki yine önceki yerdeler. Dört ay boyunca gündüz giderlerdi gece eski yerlerine gelirlerdi.

Yiyeceklerinin hepsini bitirdiler ve hayvanlarını yediler. Hiçbir şeyleri kalmadı, aciz kaldılar. Musa “İşte bu sizin uğursuzluğunuzdandır.” Dedi. “İlahi bunların hepsi senin kulundur. Eğer bunları helak edersen yeryüzünde Yakup soyundan kimse kalmaz. İbadet etsinler.” Diye dua etti. Tanrı onlara bıldırcın ve kudret helvası gönderdi. Bıldırcın tamamen pişmişti. Kırk yıl o ovada kaldıktan sonra onlar gittiler.

Hitap geldi. “Ey Musa neden acele edersin hani ümmetin?”

“İlahi senin rızan için acele ederim.” Hak Teala’nın söylediklerini o yetmiş kişi işitti. Hak Teala “Asanı yetmiş kişinin arasına dik şekilde koy, asanın mucizesini işitsinler.” Şeytan gelip onlara ve diğerlerine vesvese verdi.

“Ey Musa işittik fakat Tanrı sözü olup olmadığını bilmeyiz.” Dediler.

Musa onlara kızdı. “İnsan sözü Tanrı sözüne benzemez. İnsan sözü bi yerden duyulurken Tanrı sözü dört taraftan duyulur. İnsan sözü bir kerede söylerken kesilir fakat Allah sözü kesilmez. İnsan sözünün böyle heybeti yoktur. İnsan sözünü dinlerken sıkılırlar Allah sözünü ne kadar dinleseler sıkılmazlar.” Dedi. Onlar Tanrı’yı açıkça görmedikçe inanmayacaklarını söylediler.

Musa “İlahi bu kavim bana inanmıyor. Ben şimdi aciz kaldım.” dedikten sonra Allah bir ateş verip yetmiş kişiyi yaktı. Musa bunun üzerine “İlahi bunlar benim ümmetimin ölüleridir. Her birinin oğulları var. Ben geri nasıl döneyim? ‘Babalarımızı Tanrı sözünü işitmeleri için alıp götürdü, helak etti, bütün dedikleri yalanmış.’ diyecekler.” Hak Teala onları geri diriltti.

Musa “Şimdi inandınız mı? deyince “Sözlerinin doğruluğuna inandık.” dediler.

Musa “İlahi bunlara keramet ver, kavimlerine ulaşsınlar.” diye dua etti. Hak Teala “Bunları halife kıldım ve peygamberlik verdim. Tevrat’ı okusunlar.” dedi. Ondan sonra Beni İsrail kavmine döndüler. Üstünden zaman geçtikten sonra Beni İsrail alimleri “Ey

Musa vadettiğin keramet daha olmadı mı? Vadettiğini bize ver!” dediler. Musa Tur Dağı’na giderken öğüt verdi onları Harun’a emanet etti. “Ey Harun benim yerime halife sensin. Onları salahiyyete davet et, fesatçıların yolundan gitme.” dedikten sonra gitti.

Şöyle rivayet edilmiştir: Musa’nın dadısının şakirt ve çok zeki Samiri adında bir oğlu vardı. Önceden bahsedildiği gibi Samiri Firavun helak olurken Cebrail’i tanıyı atının ayağının altından bir avuç toprak almıştı. Bunun bir mucizesi vardır, diyerek onu o zamandan beri saklamıştı. Musa Tur Dağına gittikten sonra Beni İsrail kavmine gelip Tanrı’yı görmek isteyip istemediklerini sordu. Onlar görmek istediklerini söyleyince isterlerse görebileceklerini ancak Kıbtilerden aldıkları malları kendi mallarından ayırmalarını, onun uğursuzluğu yüzünden Tanrı’nın görünmediğini, Musa gelmeden Tanrı’yı göstereceğini söyledi. Samiri’nin amacı tatlı dille onların mallarını almak ve bazılarını emrinde tutmaktı. Samiri’nin sözüyle mallarını çıkardılar. Kendi mallarını dahi verebileceklerini sadece Tanrı’yı bir kere olsun görmek istediklerini söylediler. Samiri o mallardan, incilerden ve kıymetli taşlardan hissesini aldı ve onları sakladı. Kendisi kuyumcuydu ve artan altınlardan bir buzağı yaptı. İçine Cebrail’in ayağının altından aldığı toprağı koyunca buzağı hareket etti, canlandı ve möledi. Samiri Tanrı’nın o buzağı olduğunu söyledi. Beni İsrail’in dokuz buçuk bölüğu ona inandı ve buzağıya taptılar. Samiri’ye “Tanrı artık buradan gitmesin. Daima onu görelim. Biz Musa’nın duasıyla maksadımıza eriştik.” dediler. Samiri “Ben bu dileği sizin için diledim. Musa gelince bu kendisini Musa’ya göstermez çünkü Musa heybetli kişidir.” diyerek o kavmi kandırdı. O kavmin akıllıları da vardı. Eğer o Tanrıysa bunlara bir şey söylese, bir yemek veya bir nesne verse yada bir şeyden mahrum bıraksaydı. Fakat hiçbir şey söylemez sadece öküz gibi mölerdi. Harun onu görünce endişelendi, yumuşak huylu birisiydi. Kalan iki buçuk bölükle geldi. “Tanrı buzağı olamaz ona tapmak mümkün

değildir.” Dedi fakat onu dinlemediler. “Musa gelince tapın derse taparız, tapmayın derse tapmayız.” dediler. Harun aciz kaldı ve kavmine tek bir Tanrı’ya tapıcı olduklarını söylediler. O iki buçuk bölük Yusuf ve İbni Yamin soyundandı. Diğer dokuz buçuk bölükgeri kalan kardeşlerinin soyundandı.

Rivayet: Musa aleyhisselam münacat ederken Hak Teala Muhammed ümmetini çok övdü. “İlahi benim ümmetim de iyi ümmettir.” dedi. Hak Teala “Ey Musa şimdi senin kavmin dinden döndüler. Sen gidince Samiri onları azdırdı.” Musa bunu duyunca endişelendi, destur diledi ve acele acele kavmine geldi. Kavminin yoldan çıktığını, buzağıya taptıklarını gördü. Musa çok kızdı, elindeki Tavratahtalarını yere vurdu, onları parçaladı. Bir kısmı göğe çıktı. Bir kısmı yerde kaldı, üstünde naat sıfatı hayır ve şer yazılıydı onları bile yere vurdu. “Bunların hepsi senin fitnen, istersen azdırırsın istersen yardım edersin.” Yürüyüp Harun’un yanına geldi, saçına yapıştı, yüzüne vurdu. “Sen bunların arasında değil miydin? Sen niçin yanlarından gittin?” diye sordu. O kavme “Niçin puta taptınız, kafir oldunuz? Ben size ululuk getirmek için gittim. Hak Teala’nın sözüyle iyi konuşmadım mı niçin yüz döndürdünüz?” dedi. Onlar “Biz sözümüzden döndük.” dediler. Musa “Tanrı’nın hışmı size gelecek. Benim kavimden yüz çevirdiniz.” diyerek onları azarladı. “Bunların hepsi Mısır’dan getirdiğimiz haram mal yüzündendi hem de Samiri bizi aldattı.” dediler. Musa Harun’a döndü. “ Benden sonra onlara halifelik etmedin mi? Tanrı buyruğunu bunlara dedin mi?” dedi. Harun “Ey kardeşim, saçımı sakalımı tutma ben onların yanından gitmedim. Beni İsrail arasına ayrılık soktun, benim sözümü dinlemedin, demenden korktum. Kardeşim ben zayıf kaldım onlar çok fazlaydı. Onları yenemedim, beni öldüreceklerini söylediler. Benim düşmanlarımı sevindirip beni azarlarsın fakat beni bunlar gibi zalimlerden sayma.” dedi. Musa bunları duyunca sevindi ve gönlü yumuşadı. “İlahi beni ve kardeşimi bağışla!”

diyerek Harun'u kucakladı. "Ey kardeşim buzağıya Tanrı diyene ve bu batıl işi kurana Tanrı'nın hışmı ulaşacaktır." diyerek Samiri'ye döndü. "Niçin bu işi işledin? Bu hileyi nerden buldun?" diye sordu. Samiri "Benim gördüğümü siz görmediniz. Ben Cebrail'in ata bindiğini gördüm. Atının ayağının altından bir avuç toprak aldım, altından yaptığım buzağının içine koydum. Sığır gibi möledi, bu kavmi onunla azdırdım." dedi. Musa "Bunları azdırmaktaki amacın neydi?" diye sordu. Samiri "Beni İsrail kavmi sana nasıl izzet ediyorlarsa bana da etmelerini istedim." Diye cevap verdi. Musa "Ben artık senden usandım, yürü git!" diyerek onu kovdu. Samiri "Artık dünyada senden başka adem var. Ben nereye gitsem bana izzet ederler ve bana uyarlar." dedi. Musa "İlahi, bunu halk arasından seç!" diye dua etti. Derhal Cebrail geldi. "Ey Musa Hak Teala duanı kabul etti. "Samiri'yi kavim içinden süreceğim ona bir hastalık verdim. Yarattığım halktan kimse onunla oturmayacak." Musa bunları işitti. "Ey Samiri ben seni öldürmem. Düşmanlığımı saklarım. Samiri ölene kadar cinsinden ve insinden kimse ona yakın olmasın." Dedi. Musa o tahtaları yere vurduğu için endişelendi çünkü üstünde Tevrat yazılıydı. Harun ve iki buçuk kavim tahtaları sandığa koydular. Musa Samiri'ye yaptığını Tanrı'nın göreceğini söyledi. Buzağıyı makasla doğradı ve ateşte eritti. Beni İsrail kavmi Musa'ya tövbe ettiklerini ve tövbelerinin kabulü için dua etmesini söylediler.

Cebrail geldi, haber getirdi. "Ey Musa onlar ovaya çıkıp otursunlar. Sen, Harun ve o iki buçuk bölük kılıç tutup onların boyunlarını vurun. Başlarını dizlerinin üstüne koysunlar. Boynunu vermeyenin tövbesini kabul etmem. Ancak bu şekilde onların tövbesini kabul ederim."

Musa bu haberi kavme söyledi, onlar razı oldular. Bu dünyadaki gazabımız bu olsun ve Tanrı bizden razı olsun, dediler. Dışarıya çıktılar, kibleye doğru oturdular. Musa, Harun

ve iki buçuk bölük kavim sabahtan ikindiye kadar ellerinde kılıçlarla onların boyunlarını vurdular. Ova bir defada kana boğuldu. Kavmi öldürmekten aciz kaldılar, kılıç sallamaktan elleri ağırdı. Beni İsrail alimleri ağlaştılar. Yüzlerini yere vurdular. Sonra Cebrail geldi. “Ey Musa gözyaşınızı getir. Hak Teala bunlardan razı oldu. Bu kadar öldürdüğünüz yeter.” Dedi. Cebrail gelince yetmiş bin kişi olmuştu. Hz. Musa kıssası tamamlandı. Bundan fazlası enbiya kıssalarında mevcuttur. Hz. Musa ve Hz. Muhammed (s.a.v)’ e salavat getirsin. Tanrı rahmet eylesin o can için. Bunu yazan için Fatiha okusun. Okuyanı, yazanı rahmetinle bağışla ey Gani!

ALTINCI BÖLÜM

DİZİN

6.1. Metnin Dizini

a : 3.teklik şahıs zamiri.

a.+ña 2b/02, 5a/03, 7a/10, 12b/04, 13a/07, 13b/10, 14a/06, 14a/11, 19a/11, 19b/02, 22b/05, 23a/04, 23a/05, 25a/06, 25b/02, 27a/10, 29b/04, 31a/05, 32a/05, 32b/04, 40b/05, 41a/06, 44a/05

a.+ñadur 15a/07

a.+nda 4b/10, 5a/03, 8b/02, 9a/08, 34b/10, 35a/07, 38b/10, 44a/09

a.+ndan 3a/03, 4a/02, 5a/11, 6a/09, 6a/09, 8a/10, 8b/03, 8b/06, 9a/09, 10a/08, 10a/10, 10b/02, 14a/06, 15a/09, 18b/03, 19a/11, 19b/04, 22a/03, 22b/02, 24a/02, 26a/03, 26a/03, 26a/06, 27a/02, 30a/07, 32a/11, 32b/01, 32b/09, 32b/10, 35b/06, 35b/10, 36a/09, 37a/07, 37a/08, 38a/05, 39a/07, 39a/08, 41b/11, 42a/04, 43a/04, 44b/04, 45a/09

a.+ndandur 36b/07

a.+nı 2b/05, 2b/06, 3a/07, 4a/04, 4b/06, 7a/04, 7a/07, 7b/02, 9b/03, 9b/03, 9b/04, 9b/05, 10a/04, 12a/03, 12a/08, 13a/04, 13b/04, 13b/05, 13b/06, 14a/05, 14b/09, 15b/01, 16a/01, 16a/01, 17b/02, 18a/03, 20a/07, 20a/10, 20b/11, 21a/03, 23a/02, 23b/02, 29b/01, 29b/07, 30a/02, 31a/02, 31a/07, 33a/09, 33a/11, 33b/10, 35a/08, 36a/07, 37a/03, 38b/08, 39b/09, 40b/01, 40b/07, 41a/04, 43b/09, 44a/06, 44a/08, 44b/03

a.+nlar 15a/04, 24a/05, 24b/01, 28b/04, 31a/11, 35a/01, 44b/11

a.+nlara 10b/04, 14b/06, 23b/06, 26b/05, 26b/09, 31a/11, 31b/11, 34a/06, 34b/02, 34b/09, 37b/05, 38a/07

a.+nlardan 25a/10, 35a/08

a.+nları 6b/01, 9b/02, 24b/01, 28b/06, 33b/05, 40a/09, 42a/01

a.+nlaruñ 6a/06, 33a/05, 45a/05

a.+nlaruñla 35a/02

a.+nuñ 2b/04, 7b/10, 13a/08, 13b/07, 17b/05, 18a/01, 19a/10, 23a/01, 23a/11,
32b/01, 40a/02, 40b/08

a.+nuñçün 2b/09, 14b/06, 38a/03, 42b/01

a.+nuñla 15b/06, 31a/08, 33b/10, 43b/06, 44a/05

‘abā: A. yünden dövülerek yapılan yakasız uzun üstlük.

‘a. 8b/10, 11a/04

‘acāib: A. acayıp,tuhaf.

‘a.+ekaldı 32a/06

‘aceble-: A. şaşırmaq, hayret etmek.

‘a.-diler 19b/06

‘āciz: A. güçsüz,kudretsiz.

‘a. 14b/10, 17b/04, 25a/04, 41a/10

‘a. oldı 3a/03, 45a/07

‘a. oldılar 37b/05, 45a/06

‘a. oldum 38b/07

‘a. olub 17b/09

‘a. olup 23b/09

aç-: açmak.

a. 5b/10

a.-dı 17b/02

a.-dılar 23a/08

a.-ıldı 29a/09, 30b/01

ad: isim.

a.+ı 9a/04, 9a/10, 9b/01

adam: A. insan, beşer.

a.+ı 13b/08

ādem: A. insan,kişi.

ā. 4b/01, 6b/08, 20b/10, 29b/11, 38a/09, 38a/10, 38a/11, 38b/01, 38b/02, 44a/01

ādemī: A. insanoğlu.

ā. 4b/09

ā.+lersiz 36a/08

‘afv: A. bağışlama.

‘a.+it 33a/04

‘a.+ite+(ide) 22a/03

ağaç: dal.

a. 2b/09, 3a/02, 5a/07, 12a/08, 17b/06, 20a/05, 21a/02

ağaz: ağız.

a.+ın 17b/02

a.+ına+(agzına) 30b/08

a.+ından+(agzından) 11b/11, 20b/08

ağır-: ağırmak.

a.-dı 45a/07

ağla-: Gözyaşı dökmek, ağlamak.

a.-dı 12a/07

a.-yup 43a/07

ağlaş-: hep birden ağlamak, feryat etmek.

a.-dılar 25a/08, 32b/05, 45a/08

a.-u 26a/11

ağer: A. başka, diğer.

a. 44a/01

ağıret: A. öbür dünya.

a.+de 12b/10

ağ-: akmak.

a.-ar 30a/09

‘ākıl: A. akıl sahibi, akıllı.

‘a. 7a/03, 15b/08

‘a.+ları 40b/11

‘ağl: A. akıl, us.

‘a.+ı 9a/05, 9b/06, 9b/06, 10b/10

‘a.+uñuz 16b/06

al-: almak.

a. 27a/10, 27b/02, 27b/05, 32b/10, 37a/10

a.-a 3a/02, 17b/10, 40a/04

a.-alar 14a/08

a.-am 10b/08

a.-asız 21b/04, 27b/09

a.-ayın 27b/01

a.-dı 3a/02, 6b/06, 27a/11, 30b/08, 31b/02, 32b/11, 38b/10

a.-dılar 27b/11, 28a/03

a.-duğunuz 40a/01

a.-dum 43b/04

a.-duñ 23a/01

a.-miş 28a/07

a.-mışdı 31a/07, 34b/08, 39b/08, 40a/11

a.-uñ 25b/09, 34b/09

alda-: kandırmak, aldatmak.

a.-dı 40b/11, 42b/07

aldan-: kandırılmak.

a.-dı 5b/07

‘ālem: A. dünya, cihan.

‘a. 17b/02

‘a.+i 12b/03

‘a.+leri 3b/01, 21a/07

‘a.+uñ 17b/04

ālet: A. vasıta, araç.

ā.+in 18b/05

‘aleyhi’şşalātüve’sselām: A. “salat ve selam onun üzerine olsun” anlamında bir dua.

‘a. 2b/01

‘aleyhi’şşelām: A. “selam onun üzerine olsun” anlamında bir dua.

‘a. 41b/02

‘ālim: A. ilim sahibi, bilgili.

‘a.+leri 39a/09, 45a/08

alt: alt,aşağı.

a.+ından 11a/02, 31a/06, 40a/11, 43b/04

altun: altın.

a. 43b/01

a.+dan 19a/03, 40a/10, 43b/05

a.+ıdı 40a/09

amān+(1): A. bağıslama.

a. diledi 20b/11

amān+(2): eminlik.

a.+ında 9b/07

ammā: A. ama, fakat.

a. 2b/08, 3a/07, 7a/10, 13b/06, 16a/02, 27a/09, 28b/01, 29a/06, 34a/03

añ-: sözünü etmek.

a.-arsıñ 16a/03

a.-duñ 25a/07

a.-maz 7a/03

a.-mazsıñ 16a/03

ana: anne.

a.+sı 2b/11, 9b/01

a.+sına 10b/01

ancak: ancak.

a. 35a/10, 41a/01

añla-: anlamak, kavramak.

a.-ñ 16b/06

a.-yalar 6a/01

ara+(1): esna, sıra

a.+da 9a/06, 45b/02

a.+dan 3a/01, 3a/02

ara+(2): yakınlık, ilişki

a.+larından 42a/08

a.+sında 5a/01, 38a/06, 42a/07, 42b/11

a.+sından 44a/02

a.+ya 3a/03

ard: arka.

a.+larından 28b/10

a.+ına 34a/03

a.+ına düşdi 31b/03

a.+ınca 29b/10

a.+ından 20b/10

a.+uñuzdan 28b/01

arşlan: F. aslan.

a.+lara 6b/02

arş: F. uzunluk ölçüsü birimi.

a.+ın 11a/01

art-: artmak.

a.-dı 40a/09

a.-ura 12b/09

artuğ: gayri, başka.

a. 3b/02, 15a/09, 23b/11, 33a/10, 43b/11

a.-dan 5a/08

artur-: arttırmak.

a.-a 12b/09

aş-: asmak.

a.-am 21b/07

a.+a koyalum 24b/03

‘aşā: A. deġnek,sopa.

a. 4b/02, 4b/07, 8b/10, 19b/05, 20b/06, 22a/05, 22a/05, 22a/09, 22b/04, 38a/06

a.+dan 5a/10, 5a/10

a.+lar 20a/04

a.+laruñ 18b/10

a.+mdur 3b/06

a.+ñı 17b/05, 21a/01, 29a/02, 30a/11, 38a/05

a.+sı 13b/06, 18b/09

a.+sın 3b/08, 17a/04, 19b/06, 21a/01, 30b/01

a.+yı 4a/03, 4a/07, 10a/05, 10b/09, 11b/10, 12a/07, 17b/01, 17b/06, 20b/05,

29a/02

aşıl-: asılmak.

a.-dı 12a/02

‘āşi: A. asi, günahkar.

a.+ idüñ 30b/10

a.+lerne 3b/10

a.+oldı 5b/07, 6b/07

a.+olduğ 21b/10

a.+olmazuz 21b/10

aşl: A. soy.

a.+ından 13a/06, 37b/07, 41a/11

a.+ından idi 41b/01, 41b/02

a.+ıyuz 37a/02

aşağa: aşağı.

a. 12a/01, 12a/02

aşikāra: F. belli, açık.

a.+itdi 23a/03

aşikāre: F. belli, açık.

a. 38b/05

at: at.

a.+ı 19a/02, 39b/07, 40a/11, 43b/04

a.+uñ 31a/06

at-: atmak.

a.-ın 31a/06

ata: ata.

a. 43b/04

a.+larñuzuñ 16b/02

a.+larumuz 38b/10

a.+larumuza 40a/02

a.+laruñuz 31b/01

atlan-: at binmek.

a.-dı 28a/09

āvāz: F. ses, seda.

a. 3a/04, 36b/02

a.+ın 30a/05

‘avrat:A. kadın.

a.+ı 6a/10, 22b/03

a.+uñ 6b/04

a.+uñı 3a/09

avuç: avuç.

a. 30b/08, 31a/06, 39b/08, 43b/04

ay+(1): ay.

a.+a37b/03

a.+dan 25b/04

ay+(2): kamer.

a. 12a/05

aya: el, avuç.

a.+sına 23a/07

ayağ: ayak.

a.+ı 10b/02, 12a/02, 31a/06, 40a/11, 43b/04

a.+ından 39b/08

a.+uñuz 21b/07

ayağ: ayak.

a.+larına 23a/07

a.+ların 22a/04

‘ayb: A. ayıp, günah.

a.+ın 7a/04

a.+ıyla 7a/04

aygır: aygır.

a.+a 29b/08

ayır-: ayırmak.

a.-asız 40a/02

a.-dı 27a/11

a.-dın 37a/06

ayrıl-: ayrılmak.

a.-alum 35b/01

a.-dılar 37b/01

a.-mak 35b/02

ayrıtla- : seçmek, ayırım yapmak.

a.-la 37a/04

a.-ladıydı 35b/09

ayru: ayır.

a. 29a/05, 29a/05

ayruğ: başka.

a.+a 32a/08

a.+ı 17a/02

ayruk: başka.

a. 33a/07

a.+lara 33a/07

ayruluk: aylık.

a. 42b/11

az-: sapıtmak, yoldan çıkmak.

a.-dılar 42a/07

a.-mışlar 41b/08

‘azāb: A.eziyet, işkence.

a. 24a/09, 24b/08

a.+dan 23b/01, 25a/05, 25a/07, 27a/01

a.+dur 25b/03

a.+ı 21b/08, 26b/03, 27a/05

a.+ın 25a/11

a.+iterlerdi+(iderlerdi) 23a/05

a.+umuz 23b/10, 45a/01

a.+uñdan 21b/11

āzād: F. hür, serbest.

a.+lardur 11a/10

āzādlu: kurtulmuş, serbest olan.

a.+dur 24a/05

‘azamet: A. büyüklük, ululuk.

a.+in 32b/01

azdur-: yoldan çıkarmak.

a.-dı 31a/08, 41b/06

a.-dum 43b/06

a.-duñuz 42b/01

a.-makdan 43b/07

a.-ursın 42a/03

‘azīm: A. büyük, ulu.

a. 12a/09

‘azīz: F. muhterem, saygın.

a.+iseñ 33b/03

a.+sin 33b/04

azra: A. Medine.

a. 30a/04

bağışla-: affetmek.

b.-ya 4a/01, 22a/03

bağla-: bağlamak.

b.-dılar 18b/11, 19a/03

b.-yub 11a/03, 28a/01

bağlan-: tıkanmak.

b.-dı 14b/10

bağzı: A. bir kısmı.

b.+sı 40a/04

b.+sın 40a/05

bahāne: F. sebep.

b. 25b/10

b.+eyledi 29b/04

bak-: bakmak.

b.-a 29a/08, 29a/08, 29a/10, 29a/10

b.-ardı 36b/05

b.-arlardı 30a/05, 36b/06

b.-dı 17a/03

b.-dılar 37b/02

bākī: A. daimi.

b. 19b/03

balçık: çamur.

b. 30b/08

baş-: basmak.

b.-mağıl 7b/10

baş: baş.

b.+ı 6b/05, 12a/02

b.+ın 11b/10, 29b/09

b.+ları 27b/10

b.+ların 18b/10, 44b/09

baḡşāyiş: F. ihsan.

b. 36b/09

başla-: başlamak.

b.-dı 11a/06, 12a/07

bāṭıl: A. boş, beyhude.

b. 22a/10, 22b/01, 22b/01, 33a/07, 43a/10

b.+oldı 22a/09

bayağı: önceki.

b. 5a/06, 37b/02, 37b/03

bayram: bayram

b. 18b/01, 18b/05

b.+umuz 27b/09

b.+umuzdur 27b/09

b.+uñuza 18b/01

becid: F. cidden, gerçekten.

b. 28b/10

beg: bey.

b.+ler 17b/09

b.+lerine 26b/01

b.+lerüz 26b/03

begen-: beğenmek.

b.-düm 7a/03

b.-e 7a/11

bekle-: beklemek.

b.-rdi 15a/10

belā: A. musibet.

b. 24a/01

bellü: belli.

b. 29b/03

belür-: belirlemek.

b.-di 22b/08

b.-mek 4a/01

b.-meye 22a/08

b.-sün 7b/11

belürsiz: belirsiz.

b. 25b/11

b.+oldı 22a/07

ben: I. teklik şahıs zamiri.

b. 3a/11, 3b/01, 6a/02, 6b/01, 6b/08, 6b/10, 7a/07, 8a/08, 9b/02, 9b/05, 10a/03, 10a/09, 10a/11, 10b/08, 11b/01, 12b/03, 12b/05, 12b/08, 12b/09, 13a/02, 13b/06, 14a/04, 14a/05, 15a/07, 15a/08, 15b/11, 16a/02, 17a/08, 19b/09, 21a/10, 27a/03, 27a/04, 27a/08, 27a/09, 30b/06, 33b/07, 33b/08, 33b/10, 35a/10, 35b/03, 35b/05, 36a/09, 38b/10, 40a/03, 40b/09, 42a/09, 42b/10, 43b/03, 43b/03, 44a/01, 44a/06, 44b/02

b.+den 3b/02, 5b/11, 7a/01, 12a/11, 33b/08, 42b/08

b.+i 5b/04, 6b/09, 24a/04, 34a/08, 43a/02, 43a/03, 43a/04, 43a/06

b.+üm 4a/02, 4a/05, 4a/06, 4a/07, 4a/07, 4a/08, 6a/02, 6a/05, 7b/06, 8a/03, 9a/08, 13b/07, 15a/05, 15a/08, 15a/08, 15b/04, 16b/01, 17a/01, 17a/07, 17b/05, 19a/08, 21b/03, 22a/11, 23a/09, 27a/10, 27b/02, 29b/02, 29b/03, 35a/10, 38b/09, 39b/03, 41b/03, 42b/04, 42b/11, 43a/03

b.+ümle 33b/07

b.+ümledür 34a/08

b.+ün 2b/04

b.+ven 12b/03

b.<baña 4b/06, 5b/05, 5b/07, 6a/01, 6a/02, 6a/06, 9b/08, 9b/09, 11b/07, 12a/10, 12b/01, 12b/01, 19a/09, 19b/08, 21a/08, 26a/06, 27b/03, 37a/01, 38b/06, 43a/04, 43b/09, 44a/01

beñze-: benzemek.

b.-mez 15b/07, 38a/10

berked-: sağlamaştırmak, sıkıca yerleştirmek.

b.-üb 18b/11

berü: beri.

b. 39b/09

besle-: beslemek.

b.-di 7b/09

b.-düm 6a/08

b.-düñ 11b/02, 23a/01

b.-yen 21a/07

beşâret: A. işaret

b. 19b/01, 22a/05, 22a/10

beşik: beşik.

b.+kıldı 15b/05

bıldırcın: bıldırcın.

b. 37b/11

bıraç-: bırakmak.

b. 4a/03, 5a/05, 20b/03

b.-a+(bırağa) 17a/04

b.-alum+(bırağalım) 19b/11

b.-dı 4a/03, 5a/05, 11a/05, 11b/10, 12a/02, 17b/01, 20b/05, 21a/05

b.-dılar 20a/03

b.-dum 6a/07

b.-duñ 42b/11

b.-ıcağ+(bırağıcağ) 5a/03

b.-un+(bırağun) 20a/02

b.-ursın+(bırağursın) 19b/11

biçün(?)

b. 38a/04

bil-: tanımak.

b. 3b/01, 24a/04

b.-di 11b/03, 29a/11

b.-diidi 39b/07

b.-dük 21b/11

b.-dü 14b/01

b.-e 40b/07

b.-eler 7b/02

b.-em 9b/04

b.-emisin 9b/04

b.-erem 44b/02

b.-esiz 21b/05

b.-imedi 8b/11

b.-ine 21b/08

b.-mediler 20a/06

b.-mezmisin 11b/01

b.-mezdün 22b/07

b.-mezlerdi 20a/10

b.mezmisin17a/07

b.-mezüz 10b/05, 16a/02, 16a/11, 30a/10, 38a/08

b.-üb 4b/06, 10a/01

b.-üñ 29b/03, 34a/08

b.-ür 7a/04, 15b/01, 28b/08

b.-ürmi 14b/01

b.-ürdi 8a/04

b.-ürem 13b/06, 13b/08

b.-ürken 3b/09, 3b/11

b.-ürüz 16a/01

bildür-: bildirmek.

b.-em 11a/09

bile: birlikte, beraber.

b. 6b/06, 14a/09, 17b/08, 32a/04, 37a/07

b.+sindekin 30b/04

biñ: bin.

b. 11a/02, 13b/08, 18b/07, 18b/08, 18b/08, 18b/09, 18b/09, 19a/02, 19a/02,
20b/10, 22a/08, 22a/08, 28a/04, 28a/09, 30a/03

bin-: binmek.

b.-erdi 29b/08

b.-mişidi 43b/04

b.-sün 28a/09

b.-üb 29b/06

bir: bir

b. 2b/02, 2b/03, 3a/02, 3a/03, 3a/03, 4a/04, 4b/04, 5b/01, 6b/04, 8a/09, 8b/02,
8b/03, 8b/04, 8b/06, 8b/10, 8b/10, 9a/08, 11a/01, 11a/04, 11b/04, 11b/10, 12a/02,
12b/04, 12b/04, 12b/08, 13a/11, 13b/01, 13b/03, 13b/09, 14a/02, 14b/08, 15b/02, 18a/07,

19a/03, 19a/04, 19b/02, 20a/02, 20b/06, 20b/07, 20b/07, 20b/09, 23a/09, 23a/10, 24a/01, 25a/02, 25b/04, 25b/10, 26a/04, 26a/05, 26a/05, 26a/07, 26b/05, 27a/01, 29a/06, 29b/04, 29b/05, 29b/06, 30a/04, 30b/03, 30b/08, 31a/04, 31a/06, 31a/08, 31b/08, 32a/04, 32a/10, 32b/07, 33a/03, 33a/09, 33b/02, 36a/02, 36a/11, 36b/01, 36b/02, 36b/04, 36b/07, 36b/09, 38a/10, 38a/11, 38b/07, 39a/05, 39b/08, 40a/07, 40a/10, 41a/02, 41a/02, 41a/02, 41a/10, 41b/10, 43b/04, 44a/04, 45a/06

b.+ne 15b/07

biraz: A. biraz

b. 25a/01, 25a/02, 43a/05

birbiri: birbiri.

b.+müz 29a/07

b.+müze 29a/08

birer: birer.

b. 36b/06

bir: biri.

b. 35a/05

b.+müzde 28a/07

b.+nüñ 38b/09

b.+si 15b/07

biribiri: birbiri.

b.+ne 29a/10, 34a/11

birik-: birikmek.

b.-di 30a/03

birkaç: birkaç

b. 24a/10

birle: ile, birlikte.

b. 5b/04, 5b/11

birle-: bir olduğunu söylemek.

b.-yeler 15a/04

bit-: yeşermek, yetişmek.

b. 25b/06

bitür- bitirmek.

b.-ürem 3b/07

biz: I. çokluk şahıs zamiri

b. 13a/11, 14b/02, 14b/08, 15a/04, 16a/01, 16a/01, 16a/11, 18a/01, 18a/04, 18a/07, 19a/06, 19a/10, 19b/02, 19b/07, 21a/06, 21a/09, 21b/10, 22a/01, 23b/09, 23b/10, 24a/01, 24b/01, 24b/10, 25b/02, 26b/03, 26b/04, 29a/06, 30b/04, 32a/03, 33a/04, 33a/09, 34a/11, 34b/01, 34b/06, 35a/02, 35a/05, 35a/07, 35b/01, 36a/06, 37a/02, 37a/10, 38b/05, 40a/06, 40b/08, 41a/08, 41a/10, 42b/02, 44b/04

b.+den 14a/01, 18b/06, 26b/03, 27a/05, 32b/08, 33a/10, 35a/01, 45a/02

b.+dük 33a/04

b.+e 8b/06, 13b/02, 19a/07, 22a/03, 24b/05, 25b/03, 25b/03, 25b/08, 26b/01, 27b/09, 28b/07, 28b/09, 32a/01, 32a/03, 32a/04, 32a/05, 32b/07, 33a/09, 35b/07, 36b/09, 37a/10, 39a/10, 40a/02, 42b/06

b.+i 8b/07, 13b/01, 14b/05, 16b/04, 18a/08, 21b/11, 23b/06, 25a/05, 25a/07, 26a/01, 27a/01, 28b/07, 28b/11, 32b/07, 34b/02, 37a/09, 37a/10, 42b/07

b.+mi 19b/11

b.+üm 13b/11, 14a/01, 14a/02, 15a/10, 15a/11, 18a/09, 23b/10, 24b/01, 28b/08,
29a/02, 31b/11, 33a/04, 42b/06

b.+ümile 26a/01

bīzār: F. bıkmış, usanmış.

b.+oldum 43b/11

boğ: bohça.

b.+lara 28a/01

boğul- boğulmak.

b.-mişlar 30b/02

boğur: bu zaman, şimdi.

b. 13a/11, 22b/07, 25b/05

boş: boş.

b. 40a/10

boy: boy.

b.+ların 34a/11

boylu: boylu.

b. 9a/10

boyun: boyun.

b. 44b/10

b.+ların 44b/09, 45a/05

bölük: parça, kısım.

b.29a/06, 29a/06, 41a/05, 41a/11, 41b/01, 44b/08, 45a/04

b.+i+(bölüğü) 40b/05

b.+idi 28a/04

b.+itüb+(idüp) 9b/11

böyle: şöyle, bu şekilde.

b. 30b/02

bu: bu.

b. 3a/09, 3b/10, 4a/06, 4a/06, 5b/03, 5b/04, 7a/09, 7b/07, 8a/09, 8b/07, 8b/08, 9a/05, 10b/06, 12b/10, 14a/11, 15b/06, 15b/08, 15b/10, 16a/03, 16a/06, 16b/10, 17a/02, 17a/05, 17b/07, 17b/10, 19a/07, 19a/10, 19b/07, 19b/10, 21a/03, 21b/03, 22b/11, 24a/10, 25a/05, 25b/03, 25b/11, 26a/01, 26a/03, 26b/03, 27a/01, 27b/06, 28a/07, 28b/01, 29a/07, 29b/03, 31b/11, 32a/06, 32a/07, 32b/03, 32b/05, 33b/11, 34a/05, 35a/10, 35b/06, 36a/01, 36a/09, 36b/01, 37a/09, 37a/10, 37b/05, 37b/06, 38b/03, 38b/06, 40b/06, 40b/08, 40b/09, 40b/09, 41a/08, 41a/10, 42a/03, 42b/03, 42b/06, 43a/10, 43a/11, 43b/01, 43b/06, 44b/11, 45a/01, 45a/01, 45b/02

b.+dur 3a/08, 4a/06, 18b/11, 20a/09

b.+idi 20a/09, 33a/06

b.+na 44b/10

b.+nda 2b/07, 3a/07, 11a/07

b.+ndan 25a/06, 30b/10, 40b/06, 43b/10, 45b/02

b.+nı 9a/02, 9a/05, 10a/01, 12a/09, 12a/10, 16a/01, 16a/03, 26a/08, 36a/06, 36b/10, 37b/01, 41b/07, 44a/02, 45b/06

b.+nlar 11a/10, 18a/01, 19a/08, 20b/03, 21a/08, 21b/09, 25a/09, 25b/02, 26a/07, 26b/07, 27b/02, 30a/06, 33a/07, 34a/01, 34b/01, 34b/11, 35b/01, 35b/02, 36b/03, 36b/11, 37a/01, 37b/11, 38a/03, 38b/04, 38b/09, 39b/11, 42a/07, 42a/11, 42b/03, 42b/05, 43a/02

b.+nlara 10b/07, 24a/01, 24b/03, 25a/01, 26a/10, 28b/05, 32a/09, 34b/01, 35b/03, 37b/09, 38a/07, 38b/03, 39a/04, 39a/06, 40b/03, 41a/01, 41a/03, 42b/02, 42b/09

b.+nlardan 20b/02, 24a/01, 35a/11, 35b/02, 40a/04, 45a/11

b.+nları 11a/09, 15b/02, 25a/09, 35b/05, 35b/06, 36a/05, 37b/07, 39a/02, 39a/06,
39b/01, 39b/03, 41b/06, 43b/06

b.+nlarıñ 18a/05, 27a/11, 30a/07, 33a/06, 35b/08, 36a/11, 41a/10, 42a/07,
42b/10, 43a/04, 44b/07, 44b/09

b.+nlarıñla 37a/08

b.+nuñ 12b/11, 38b/01, 39a/08, 39b/08

b.+nuñla 3b/06, 3b/07, 3b/07

b.+ydı 40a/04

budaq: ağacın dal olacak sürgünü.

b.+larına 21b/07

buçug: yarım.

b.+ında 28a/02

buçuk: yarım.

b. 40b/05, 41a/05, 41a/11, 41b/01, 44a/10, 44b/08, 45a/04

buğur: şimdi.

b. 26b/02, 27a/03, 32a/07, 39a/03

bugün: bugün.

b. 13a/01, 18b/05

bul-: bulmak.

b.-a 8a/10

b.-am 38a/03

b.-duqları 28a/03

b.-madılar 28a/06

b.-ur 6b/05

bulun-: bulunmak.

b.-dı 2b/10

buluş-: buluşmak.

b.-ub 8b/02

bunca: bu kadar.

b. 11b/03, 13a/10, 13b/03, 13b/03, 13b/03, 22a/06, 22b/06, 22b/08, 31a/03,
32a/02, 32a/07

buyruğ: emir.

b.+ın 42b/09

b.+ına 10a/09

buyur-: emretmek.

b. 33a/09

b.-a 33b/02

b.-aydı 41a/02

b.-dı 3b/03, 7b/04, 22a/03, 23a/03, 23a/10, 27b/03, 28a/08, 29b/11, 31b/01,
32a/10, 36a/11, 45a/03

b.-dı 34b/08

b.-du 7b/01

b.-duğun 13a/03

b.-dum 6b/01, 6b/02, 6b/03

b.-duñ 7b/08

b.-duñsa 5b/11

b.-ırsın 5b/05

b.-sun 32b/08

b.-ur 34a/02

b.-ursan 35a/11

buzağu: buzağı.

b. 31a/08, 40a/10, 40b/01, 41a/06

b.+nuñ 40b/01, 43b/05

b.+ya 40b/05, 41b/09, 43a/08, 44b/02

bükül-: bükülmek.

b.-miş 18b/09

büyük: büyük.

b. 35a/01

can: F. can, ruh.

c. 30b/09, 45b/05

canlan-: canlanmak.

c.-dı 40b/02

cāzū: F. cadı, büyücü.

c. 17a/08, 18b/07

c.+lar 14b/02, 19a/06, 19a/10, 19b/01, 19b/02, 19b/04, 19b/05, 19b/10, 21a/03,
22b/05

c.+lara 19b/08

c.+ları 22a/04

c.+ların 18b/02

c.+larmuz 14a/01, 18a/08

c.+larumuz 18a/09

cāzūlık: büyücülük.

c. 14b/01, 17a/05, 17a/09, 21b/01, 22a/02, 22a/09

c.+da 21b/01

c.+dan 20a/08

c.+ı+(cāzūlığı) 19b/10, 20a/10

c.+ıla+(cāzūlığıla) 17b/10, 18a/08,24b/10

c.+ın+(cāzūlığını) 18a/05, 18b/08

c.+lar 19a/01

c.+ları 20a/02, 20b/04, 20b/06, 22a/06

cāzūluḡ: büyücülük.

c. 13b/11

c.+dır 13b/11, 17b/07

c.+larmuz 18a/04

cehennem: A. cehennem.

c.+e 30b/09

cevāb: A: sorulan Şeye verilen karşılık.

c. 3b/09, 4b/01, 4b/08, 7b/02, 8a/06, 13b/04, 14b/08, 20a/09

cihān: F. dünya, alem.

c. 5b/02

c.+da 43b/11

c.+uñ 16a/07

cins: A. soy.

c.+iden 44a/07

cömerd: F. eli açık.

c. 7a/11

c.+olmak 7a/11

cühüd: A. Yahudi.

c. 36b/07

cümle: bütün, hep.

c. 4b/03, 5b/01, 12b/03, 15a/08, 17b/02, 17b/03, 19a/01, 37b/11, 39a/01

c.+müz 18b/08

c.+si 13b/02, 24a/09, 30a/02

çağır-: çağırmaq.

ç.-dı 10b/07, 14b/08, 17b/04

ç.-dılar 29b/11

çalab: tanrı.

ç.+um 9a/01, 9a/01

ç.+umuz 33a/03

çāre: F. çare.

ç.+itemedi+(idemedi) 23b/08

çarmıh: F. Suçlunun öldürölmek amacıyla çivilendiği haç biçimindeki darağacı

ç.+a 23a/06

çek-: çekmek.

ç.-e 29b/09

ç.-esin 11a/09

ç.-mek 24b/01

çekin-: kaçınmaq.

ç.-di 29b/09

çekirge: çekirge.

ç. 25b/05, 25b/07, 26a/05

ç.+den 26a/05

çeri: asker.

ç. 13b/03, 20b/09, 28a/08, 28b/01, 30a/01

ç.+im 29b/01

ç.+nün 20b/10

ç.+nüzden 34a/07

ç.+si 6b/07, 28b/05, 34a/06

ç.+sinden 8a/03, 29b/02, 29b/07

ç.+sine 18b/03, 20b/08

ç.+yi 20b/09

çeşme: çeşme.

ç. 6b/04

çevre: dört taraf.

ç.+sindeki 17b/08

çık-: çıkmak, terketmek.

ç. 37a/10

ç.-alar 44b/07

ç.-alum 18b/06

ç.-ar 8b/08

ç.-dı 8b/09, 19a/04, 19b/05, 22a/09, 26b/10, 32a/11, 36a/02, 38a/01, 41b/11

ç.-dı idi 4b/05

ç.-dılar 19b/04, 32a/10, 34a/03, 45a/03

ç.-duñ 42a/08

ç.-ub 25a/03, 28a/02, 30a/05

çıkar-: çıkarmak.

ç. 3a/06, 3a/08, 5a/10

ç.-am 18a/09

ç.-dı 3a/07, 5b/01, 12a/05, 17b/03

ç.-dılar 40a/06

ç.-dum 6b/04

ç.-ğıl 6b/01

ç.-ısar 15b/10

ç.-sız 21b/04

ç.-ur 16b/05

çıkış-: başa çıkmak.

ç.-ımazuz 35a/02

çıyān: zehirli bir böcek.

ç. 4a/09

çoban: çoban.

ç. 10b/07

çok: çok.

ç. 3b/07, 6a/02, 6a/05, 6b/07, 16a/02, 18a/09, 39a/08, 41b/03

ç.+dur 3a/07, 7b/09, 34a/06

ç. +ıdı (çoğ)43a/02

çün: F. çünkü.

ç. 2b/02, 2b/05, 3b/04, 6b/05, 7a/05, 8a/07, 9b/03, 10b/10, 11a/03, 11a/11, 11b/02, 12a/03, 12b/10, 13a/04, 13b/05, 14a/06, 15a/01, 16b/08, 19a/10, 19b/05, 20a/07, 20b/04, 20b/11, 21a/03, 22a/09, 22b/01, 23a/02, 23a/09, 24a/07, 26a/08, 28a/05, 28b/05, 30a/01, 30a/04, 30b/01, 30b/11, 31b/10, 32b/05, 33a/11, 36a/01, 36a/05, 36a/07, 36b/03, 37a/03, 37a/06, 38a/03, 38a/04, 38b/08, 41a/04, 41b/07, 44a/06, 44b/03, 45a/02

çünkü: F. çünkü.

ç. 2b/11, 5a/03, 10a/07, 15b/10, 19a/01, 20a/03, 31a/09, 31b/07, 34a/10, 38b/03, 39b/05, 39b/09

da: dahi anlamında kullanılan bağlaç.

d. 32a/03

dağı: dahi, de, da.

d. 3a/03, 3b/06, 3b/07, 4a/08, 4b/04, 4b/06, 4b/11, 5a/11, 6a/05, 6a/08, 6b/08, 7a/01, 7b/05, 8a/01, 8a/09, 8b/03, 8b/07, 8b/07, 9b/08, 11a/01, 11a/09, 12b/03, 12b/04, 12b/09, 12b/09, 13a/02, 13a/11, 13b/02, 13b/06, 13b/09, 14a/01, 14a/05, 14a/06, 14a/11, 14a/11, 14b/03, 15b/11, 16a/11, 16a/11, 16b/02, 16b/06, 17a/01, 17a/02, 17b/07, 18a/04, 18a/07, 18a/09, 18a/10, 19a/02, 19a/09, 22b/03, 22b/09, 22b/09, 22b/10, 23b/11, 24a/10, 26a/02, 27a/01, 27b/01, 28b/11, 29a/06, 29a/10, 30a/01, 31a/11, 32a/01, 32a/04, 32a/10, 33b/09, 34a/01, 34a/04, 35a/04, 35a/11, 37a/02, 37b/10, 38b/01, 39a/05, 39a/06, 39a/10, 40a/07, 40b/04, 41b/04, 42a/01, 42b/02, 43a/06, 43a/06, 43b/09, 44a/10, 45a/01

dâim: A. devamlı, sürekli.

d. 19a/11

dâimā: A. her vakit.

d. 40b/07

dağıncağ: takınacak.

d.+ları 27b/11

da'vet: A. çağırma, çağrı.

d.+eyle 5b/06, 39b/03

d.+eyledi 23b/08

d.+itdirdi 8a/05

d.+iterdi+(iderdi) 23b/07

da'vet-inübüvvet: F. peygamberliğe çağrı.

d.8a/07

dayı: dayı

d.+sın 6b/06

de: bağlama ve kuvvetlendirme edatı.

d. 13a/01, 21a/02

def'a: A. kere, kez.

d.+da 38a/11

deg-: ulaşmak.

d.-di 2b/02

d.-mesün 4b/06

degil: değil.

d.+midür 38a/08

degin: kadar, değin.

d. 31b/06, 37b/01, 37b/03

degül: değil.

d. 8a/08, 24b/01

d.+di 8a/05

d.+dür 13b/02, 19b/10, 25a/06, 27a/09, 35b/01

d.+em 17a/08

d.+midüñ 42a/07

d.+üz 14b/02

dek: kadar.

d. 24a/07, 37a/09

delü: deli.

d.+imiş 16b/04

delük: delik.

d. 29a/07, 29a/07, 29a/09, 29a/09

dem: F. an.

d. 19b/07

deñiz: deniz.

d. 29a/03, 29a/11, 29b/03, 30a/08, 30a/09, 30b/08, 31a/09

d.+de 30b/02

d.+den 26b/10, 33b/07

d.+e 26b/06, 28b/10, 29a/02, 29a/03, 29b/07, 29b/10, 30a/01, 30a/11, 30b/01,

31a/06

depe: tepe.

d.+ye 30a/05

depele-: öldürmek.

d.-dünüz 45b/01

depren-: hareket etmek.

d.-di 20a/05, 40b/01

dergāh: F. tekke.

d.+ından 11a/08

derhāl: F. hemen.

d. 3b/03, 4a/03, 7a/07, 11b/09, 29a/01, 32a/08, 38b/07, 40b/01, 44a/02

dermān: F. çare.

d.+eyle 26b/01, 25b/09

destür: F. izin.

d. 11a/07, 21a/10, 23b/03, 27b/05, 27b/07, 37a/10, 41b/07

devşir-: toplamak.

d.-di 39b/01

deyren-: (?)

d.-ür 19a/01

deyü: diye.

d. 31a/04

dıķ-: tıkmak.

d.-dı 30b/08

di-: demek, söylemek.

d. 33b/05

d.-di 4a/07, 7a/05, 9b/03, 10a/11, 10b/08, 11b/08, 13a/04, 15b/11, 16b/07, 17a/03, 19a/07, 20b/05, 24a/09, 27b/06, 29b/02, 31a/06, 32b/05, 34a/01, 37a/01, 38b/04, 38b/07, 39b/04, 40b/05, 40b/10, 41a/09, 42b/04, 43a/07, 43a/08, 44a/08, 44b/11, 45b/01

d.-didüğinden 33a/06

d.-diler 2b/09, 10b/06, 16a/11, 21a/04, 26a/03, 26b/01, 34b/06, 36a/06, 38b/05, 43a/03, 45a/02, 45a/02

d.-dügi 3a/08
d.-dügümüzden 34b/02
d.-dügün 4a/03, 4a/05
d.-dükleri 39a/01
d.-düh 12b/07,
d.-dühmi 42b/09
d.-me 8a/02
d.-mek 2b/10, 13a/10
d.-meye 4a/06
d.-mişdi 44b/01
d.-r 39b/04
d.-rdi 23b/06
d.-rem 15a/08
d.-risin 22b/09
d.-rler 35b/03
d.-rlerdi 13a/07, 23a/05, 31a/05
d.-rse 18a/01, 41a/09, 41a/09
d.-rseñ 10a/10, 17a/02, 21b/09, 27b/02
d.-rseñüz 34a/09
d.-rsin 15a/07, 16a/01, 17b/11
d.-rsiz 36a/09
d.-se 15a/07
d.-ye 12b/02
d.-yeler 39a/01

d.-yelüm 10a/10
d.-yem 10a/04
d.-yen 16b/06
d.-yi 19b/03
d.-yü 23b/06
d.-yüb 4a/08, 10b/05, 29b/04
d.-yüp 36b/06, 37b/01
d.-yüvirdi 22b/05

dib: dip.

d.+i 29a/04
d.+inde 32b/04
d.+inden 30b/08

dīdār: F. yüz, çehre.

d.+ın 4b/09

dike: dik.

d. 38a/06

dil: dil.

d.+ince 36a/01
d.+incedür 2b/10
d.+inde 9a/11
d.+üm 7a/01
d.+ümden 6a/01

dile-: dilemek, istemek.

d. 32b/07, 35b/07, 36b/11

d.-di 6a/10, 8a/11, 13a/05, 14b/07, 41b/07

d.-digim 8a/09

d.-di 39a/11

d.-di 39a/04

d.-diler 32b/06

d.-dügüñ 6a/04

d.-düm 40b/09

d.-mezseñ 42a/03

d.-ñ 25b/10

d.-r 39b/10, 42a/03

d.-rem 13a/07

d.-rler 35b/10

d.-rmisiz 42b/03

d.-rsem 12b/05, 12b/05

d.-rseñ 37a/11

d.-rseñüz 39b/11

d.-rsiñ 12a/11

d.-rüz 39b/11

d.-rven 12a/11

d.-yem 12b/09

d.-yin 33b/01

dillü: rahat konuşan.

d.+dür 7a/02

dīn: A. din.

d. 25a/08

d.+den 41b/06

d.+e 5b/06, 11b/08, 23b/07

d.+ine 23a/02

diñle-: dinlemek, işitmek.

d.-di 15b/11

d.-diler 33a/05

d.-seler 38b/03

d.+yeni 45b/07

diri: canlı, yaşayan.

d.+kıldı 15b/06, 39a/02

d.+le 22a/04

d.+lermidür 30a/10

d.+oldı 31b/05

diril-: toplanmak.

d.-üp 36b/08

dirilt-: canlı kılmak.

d.-ürem+(dirildürem) 12b/05

ditre-: titremek.

d.-di 14b/10

ditret-: titretmek.

d.-mege 11a/06

divşir-: toplamak.

d.-elüm 18a/08

divşür-: toplamak.

d.-di 18b/02

diyü: diye.

d. 3b/10, 4b/07, 8a/09, 20a/11, 39b/09

diz: diz.

d.+leri 44b/09

doğu-: çakmak, kakmak.

d.-dılar 23a/07

dol-: dolmak.

d.-ıp 28a/05

dost: F. dost.

d. 4b/07

d.+um 22a/05

dök-: dökmek.

d.-di 26b/06

dön-: vazgeçmek.

d. 23a/06, 24a/03

d.-di 17a/03, 22b/03, 42b/08, 43a/10

d.-diler 34a/10, 39a/07, 41b/06

d.-dük 42b/02

d.-e 29b/04

d.-eler 17b/10

d.-elüm 34b/04, 35b/03

d.-esin 12b/01

d.-medi 23a/06, 23a/07

d.-mesünler 20a/11

d.-meyesin 18a/11

d.-meyevüz 18a/10

d.-mezler 35b/03

d.-miş 14b/02

d.-üñ 30a/08

d.-üp 32b/06

dönder-: reddetmek, geri çevirmek.

d.-düñüz 42a/11, 42b/05

d.-üb 29b/02

dört: dört

d. 12b/06, 18b/07, 18b/07, 27b/04, 37b/02, 38a/11

döşe-: sunmak.

d.-rüz 18a/04

du‘ā: A. Allah’a yalvarma.

d.+eyledi 24b/07, 25b/04, 26b/09, 27b/04

d.+kıl 23b/11, 44b/05

d.+kıldı 24a/07, 25a/10, 26a/04, 26a/09, 26b/05, 27a/06, 29a/01, 32b/09, 36b/11,

37a/03, 37b/06, 44b/06

d.+kıldılar 10a/02

d.+kıluram 24a/05

d.+n 35b/11, 44a/03

d.+sıyla 40b/08

dükeli: her biri.

d. 7a/02, 16a/06, 20b/06, 22b/11, 36b/10, 37b/06, 42a/03, 42b/06

d.+n 16a/03

dükelü: her biri.

d. 10b/09

dün+(1): gece.

d. 28a/02, 28a/05

dün+(2): bir önceki gün.

d.+ki 14a/10, 14b/01, 15a/03

dünyā: A. alem.

d. 5b/07

d.+da 45a/01

dürlü: başka, türlü.

d. 6a/08, 6a/08, 15b/07, 15b/07, 39a/05

düş: rüya.

d.+de 8b/03

düş-: düşmek.

d.-di 15b/02, 22a/06

d.-e 22a/08

d.-er 36b/02

d.-ermi 36b/05

d.-mezmi 36b/06

d.-üb 29b/06

düşē-: sunmak.

d.-di 20a/07

düşmān: F. düşman.

d.+dur 4b/08

d.+larum 43a/03

d.+laruñdan 33b/06

d.+uñuzdur 33b/09

düşmen: F. düşman.

d. 6a/08

d.+e 7b/01

düşür-: düşürmek.

d.-di 40a/08

d.-diler 44a/10

düz-: düzenlemek, tertip etmek.

d.-di 40a/10

d.-diler 43a/10

d.-üb 17a/06

d.-üñ 18b/05

ebedī: A. hiçbir zaman.

e. 35a/07

edin-: sahiplenmek.

e.-meyesin 11a/10

eger: F. eğer,şayet.

e. 4a/08, 4b/10, 8a/06, 10b/07, 16b/06, 17a/11, 19a/06, 19a/08, 24b/01, 26a/01,
26b/03, 34b/10, 35a/11, 37b/07, 41a/01

e.+çe 4b/09

egin: omuz.

e.+inde+(egninde) 8b/10

eglen-: beklemek, durmak.

e.-diler 34b/07

ehl-i beyt: F. aile.

e.ün6a/11

ejdehā: ejderha.

e. 4a/04, 4a/07, 4b/02, 4b/08, 4b/11, 5a/05, 11b/10, 13b/06, 13b/08, 17b/01,
20b/06, 22a/06

e.+dan 4a/11

ekin: buğday

e.+ler 25b/01

ekmek: ekmek.

e. 7b/10

e.+üm+(ekmegüm) 11b/04

el: el.

e. 24a/11

e.+i 17b/03

e.+in 5a/11, 17b/03

e.+inde 2b/04, 5b/01, 8b/10, 12a/05, 13b/09, 18a/06, 19b/05, 41b/09

e.+indeki 3b/08

e.+inden 11b/10, 22a/05, 22a/08

e.+ine 3a/02

e.+ini 12a/04

e.+leri 45a/07

e.+lerin 22a/04

e.+lerinde 45a/05

e.+ñüz 21b/07

e.+ündeki 3b/05

e.+ündekin 5a/05, 20b/03

e.+ünden 4a/03, 24a/06, 26b/08

e.+üni 5a/09, 11a/09

eminlik: emniyet, güven.

e. 15a/02

emir: buyruk.

e. 36a/03

emr: A. buyruk

e.+itdi 3a/01

e.+iyle 7a/07

endīşe: F. düşünce.

e. 20a/07

e.+itdün 7a/09

e.+itevüz+(idevüz) 14a/06

e.+itti 7a/05

eñil: yavaş.

e. 7a/10, 7a/10, 7b/06, 7b/06, 36b/01, 36b/01

er: kişi.

e. 19a/02

erte: ertesi gün.

e.+lerinden 29a/10

eser: A. tesir.

e.+i 22a/08, 27a/06

e.+itdi 16b/10

esir: A. tutsak.

e.+ni 26a/02

esle-: uymak, kabul etmek.

e.-mediler 41a/07

esvāb: A. kıyafet.

e.+uñuz 27b/09

etmek: ekmek.

e. 20b/07

ev: ev.

e. 23a/09, 23a/10

e.+e 10a/07, 10a/10

e.+inde 6a/08, 11b/02

e.+leri 25a/03

e.+lerine 28a/01

e.+ümde idüñ 17b/05

evet: evet.

e. 18a/10, 32a/04

evvel: A. önce.

e. 5a/02, 6a/06, 14b/11, 19b/11, 25a/01, 25b/11, 30b/10, 33b/01, 33b/03, 39b/06

ey-: söylemek, demek.

e.-de 7b/06, 12b/02

e.-deler 38b/10

e.-desin 42b/11

e.-deydi 8a/07

e.-di 10a/05

e.-dün 25b/11, 26b/02, 34a/07

e.-dür 15a/05, 22a/11, 30b/04

eyi: iyi.

e. 24b/01, 41b/04, 42a/11

e.+lerin 37a/04

eyilük: iyilik.

e.+eyledüm 16a/02

e.+(eylük)eyledün 32a/03, 32a/07

eyit-: söylemek, demek.

e. 12b/01, 12b/08, 28a/11, 40b/06

e.-di 22b/05, 22b/06, 30a/06

eyle: öyle.

e. 15b/11, 17a/06

eyle-: yapmak, etmek.

e. 27a/01

e.-di 31a/08

e.-dügün 44b/01

eyt-: söylemek, demek.

e.-di 3b/04, 3b/06, 4a/02, 4a/05, 5a/04, 5a/06, 5b/03, 5b/04, 5b/06, 5b/08, 5b/08, 6a/04, 6a/11, 6b/07, 6b/11, 7a/02, 7a/08, 7b/08, 8a/01, 8b/11, 9a/01, 9a/03, 9a/04, 9a/04, 9a/08, 9a/09, 9a/10, 9b/03, 9b/04, 9b/04, 9b/06, 9b/07, 9b/09, 9b/11, 10a/03, 10a/04, 10a/07, 10a/08, 10b/04, 11a/06, 11a/08, 11b/01, 11b/03, 11b/05, 11b/07, 11b/08, 12a/08, 12a/10, 12a/11, 12a/11, 12b/01, 12b/11, 13a/01, 13a/07, 13a/09, 13b/05, 13b/10, 14a/04, 14a/09, 14a/10, 14a/11, 14b/02, 15a/01, 15a/02, 15a/10, 15b/01, 15b/04, 16a/03, 16a/06, 16a/07, 16b/01, 16b/02, 16b/04, 16b/10, 16b/11, 17a/04, 17a/05, 17a/07, 17a/10, 17a/11, 17b/07, 17b/09, 17b/10, 18a/03, 18a/05, 18a/06, 18a/07, 18a/11, 18a/11, 18b/03, 19a/08, 19b/08, 20a/02, 20b/01, 21a/01, 21a/08, 21a/10, 22b/10, 23a/08, 24a/02, 24a/03, 24a/06, 24a/08, 24b/05, 24b/06, 24b/07, 25a/05, 25b/01, 25b/09, 26a/06, 26b/01, 26b/07, 27a/03, 27a/07, 27a/08, 27a/11, 27b/01, 27b/03, 27b/04, 28a/11, 28b/02, 28b/08, 29a/01, 29a/04, 29a/05, 29b/02, 30a/08, 30a/11, 30b/06, 30b/10, 31a/02, 32a/07, 32a/09, 32b/03, 32b/09, 33a/11, 33b/04, 34a/06, 34b/09, 35a/09, 35b/02, 35b/11, 36a/02, 36a/08, 36a/09, 37b/05, 37b/06, 37b/08, 38a/02, 38a/05, 38a/09, 38b/06, 38b/08, 39a/03, 39a/06, 39b/02, 39b/11, 40b/03, 40b/08, 41a/06, 41a/10, 41b/03, 41b/05, 42a/01, 42a/07, 42a/08, 42b/02, 42b/08, 42b/09, 43a/01, 43a/05, 43a/07, 43a/11, 43b/03, 43b/06, 43b/07, 43b/09, 43b/11, 44a/02, 44a/03, 44a/04, 44a/06, 45a/10

e.-diler 2b/03, 8b/04, 8b/06, 9a/07, 16a/11, 16b/08, 18a/01, 18b/07, 19a/06, 19b/01, 19b/07, 19b/10, 21a/03, 21a/05, 21a/08, 21b/09, 23b/09, 24a/11, 24b/09, 25a/04, 25b/02, 25b/08, 26a/07, 26b/07, 27a/01, 27b/08, 28a/06, 28b/06, 28b/11, 30a/06, 30a/10, 31b/09, 31b/09, 31b/11, 32a/02, 32b/06, 33a/09, 34a/01, 34a/05, 34a/11, 34b/05, 34b/11, 35a/05, 35a/06, 35b/07, 36a/06, 36b/08, 37a/01, 37a/09, 38a/07, 38b/04, 39a/03, 39a/09, 39b/11, 40a/06, 40b/06, 41a/08, 42a/11, 42b/05, 44b/04, 45a/01

e.-dũñ 7a/03

e.-dũñdi 36b/09

eyü: iyi.

e. 27b/11

faħrlan-: böbürlenmek, byklenmek.

f.-avuz 35b/08

f.-dılar 19b/02

f.-mayasın 19b/04

fāni: A. lml.

f. 19b/02

fāriĝ: A. içini bitirmiş, rahatlamış.

f.+oldı 3b/04

farĝ: A. ayrılık, başkalık.

f. 5a/01

fātiĥā: A. Kur‘ān-ı Kerīm’in ilk suresi.

f. 45b/06

fehmi: A. anlama, anlayış.

f. 39a/07

ferci: A. avret yeri.

f.+in 23a/08

ferişte: F. melek.

f.+lere 29b/10

fermān: F. emir, buyruk.

f. 32b/11

fesād: A. bozukluk.

f. 30b/11

f.+iticiler+(idiciler) 39b/04

fi'l: A. iş, eylem.

f.+inden 4b/02

f.+iydi 4b/01

fitne: A. fesat, ara bozma.

f.+ñdür 42a/03

f.+si 4b/06

ğaraž: A. gaye, maksat.

ğ.+ı 40a/03

ğark: A. boğma, boğulma.

ğ.+eyledük 30b/05

ğ.+oldı 31a/09, 45a/06

ğ.+olıslarlardur 28b/01

ğavğa: F. kavga.

ğ. 22b/11

ğayetlik: nihayet, son.

ğ.+i+(ğayetliğı) 7b/11

ğayrı: artık.

ğ. 13a/11

ğazā: A. din uğruna savaş.

ğ. 34a/02

ğ.+ķılıñ 33b/10

ğazāb: A. hiddet, öfke.

g.+dan 26a/01

g.+u 15a/07

gece: gece.

g.+ye 37b/01

geç-: bir yerden başka bir yere gitmek.

g.-di 22b/07, 30a/04, 39a/08

g.-diler 29a/10

g.-erdi 11a/02

g.-icek 27b/09

g.-mez 35a/10

g.-miş 15a/10, 32b/01

g.-sevüz 29a/08

g.-üñ 29a/05

g.-ürdüm 33b/07

gel-: gelmek.

g. 10a/07, 12b/07, 18a/10, 23a/05, 23b/11, 24a/03, 25b/11, 27a/07, 44b/05

g.-di 7a/08, 8a/11, 8b/01, 9b/02, 9b/06, 10b/01, 10b/03, 10b/03, 11a/04, 13a/05, 14a/09, 18b/03, 20a/04, 22b/04, 24a/03, 24a/07, 24a/08, 27a/03, 27b/05, 27b/07, 29a/01, 29b/06, 30a/11, 31a/01, 31b/02, 31b/11, 32a/09, 32b/09, 32b/11, 33a/01, 33b/02, 33b/03, 35b/10, 36b/02, 36b/03, 37a/04, 38a/01, 38a/07, 39b/10, 40b/03, 41a/05, 41b/08, 42a/04, 44a/03, 44b/06, 44b/11, 45a/10

g.-diler 9a/06, 10a/07, 10b/05, 14a/07, 19a/05, 19b/06, 22a/10, 24a/11, 25a/08,
26a/03, 26b/01, 27a/01, 29b/11, 30a/09, 32a/02, 33a/08, 34a/05, 34b/05, 36b/08, 38a/03,
39a/08

g.-dise 5a/11

g.-dügin 34a/03

g.-dük 14b/03, 26b/03

g.-düm 11a/08, 27a/03

g.-dün 11a/08, 14a/10, 14a/11, 23b/10

g.-e 5a/11, 8a/11, 8b/07, 13a/05, 14a/04, 40b/07, 42b/03

g.-ecegin 8b/03

g.-ecek 8a/05, 8a/08, 24b/08

g.-eler 18b/02, 38b/11

g.-elerdi 31a/11

g.-eli 23b/10

g.-en 25b/11, 34a/09, 34a/10

g.-esin 13a/03, 22b/01

g.-i 28b/01

g.-icek 40b/09

g.-ince 31b/07, 41a/08, 45b/01

g.-medin 40a/03

g.-medük 14b/09

g.-mişdi 17a/06

g.-mişdür 11a/11, 34b/07

g.-sünler 18a/05

g.-ü 25a/04

g.-üñ 19b/09, 24b/02, 25b/02, 26a/06, 26b/07, 28b/03, 34b/03, 34b/09, 35a/05,
40a/03

g.-üp 23b/05, 23b/09, 33b/11

g.-ürem 9a/01

g.-ürlerdi 37b/03

g.-ürse 24a/06, 26b/08

g.-ürsin 9a/01

g.-ürsüz 9a/07

g.-ürüz 9a/08

geñez: kolay.

k.+eyle 6a/01

ger: F. eğer.

g. 44a/11

ger-: gergin duruma getirmek.

g.-diler 23a/07

gerçek: hakikat.

g. 11b/05

g.+iseñ 17a/11

gerek: icap.

g. 7a/11

g.+dür 32a/01

gerek-: icap etmek, gerekmek.

g. 18a/04, 18b/01

g.-mez 36a/06, 36a/08

g.-se 17a/05, 17a/09

g.-sin 6a/06

germ it-: hareketlenmek.

g.+itdiler 10a/06

getür-: getirmek.

g. 17a/11, 27a/08, 45a/10

g.-di 25a/11, 36a/11, 44b/06

g.-diler 23a/10, 28a/01

g.-dük 21a/07, 42b/07

g.-dün 12a/09, 12a/10, 14b/07, 43b/01

g.-eler 14a/08

g.-elüm 14a/03, 25a/07, 25b/04, 26b/04, 27a/06, 33a/10

g.-em 13a/03, 13a/08, 42a/10

g.-endenmi 22b/11

g.-evüz 14a/05, 26a/02

g.-mezüz 24b/10, 26a/08

g.-ün 25b/02, 25b/10, 26a/07, 26b/07

g.-ürler 25a/10

gey-: çok.

g.-miş 11a/04

geyik: geyik.

g.+lere 6b/03

gibi: gibi.

g. 5a/07, 5a/10, 7b/09, 13a/01, 13b/08, 15a/11, 15b/01, 20a/03, 20b/07, 33b/01, 36b/01, 38b/02, 41a/04, 43b/06

gice: gece.

g. 6b/04, 28a/07, 37b/02, 37b/03

gider-: gidermek.

g. 5b/11, 6a/01

gine: yine, tekrar.

g. 5a/09, 5b/01, 9b/06, 12a/07, 12b/07, 14a/08, 14b/04, 15b/08, 15b/10, 17a/03, 17b/06, 17b/06, 17b/07, 21a/02, 23a/05, 23a/06, 25b/04, 26a/04, 26a/09, 26a/11, 26b/11, 27b/09, 32b/06, 34a/10, 34b/04, 35b/03, 36a/08, 37b/02, 39a/11

gir-: girmek.

g.-di 10b/10, 11b/01, 29b/07, 29b/10, 30a/01

g.-diler 30a/02

g.-dün 11a/07

g.-e 7b/05, 25b/07, 31a/04

g.-eyin 10b/04

g.-mege 29b/05

g.-mişsin 23a/02

g.-sünler 33a/06

g.-ün 29a/05, 30a/01, 33a/01

girü: tekrar, yeniden.

g. 4a/01, 12a/05, 21a/02, 22b/03, 29b/04, 30a/08, 30b/04, 31a/10, 38b/10, 38b/11, 39a/02, 41b/01

git-: gitmek.

g. 10b/06, 27a/10, 27b/02, 27b/05, 37a/11, 43b/10
g.-di 3a/02, 9a/05, 9b/06, 10b/10, 27a/07, 29b/09, 39b/04, 39b/05, 39b/10
g.-diler 28a/02, 31b/07, 37b/01
g.-dügin 28b/04
g.-düm 9b/02
g.-dün 11b/04
g.-e+(gide) 6a/11
g.-eli+(gideli) 13b/11
g.-elüm+(gidelüm) 27b/07
g.-er+(gider) 16b/09
g.-erem+(giderem) 9a/02, 9b/03
g.-erken+(giderken) 8b/09, 28a/03
g.-erlerdi+(giderlerdi) 37b/03
g.-ersin+(gidersin) 8b/11, 32a/04
g.-erüz+(giderüz) 32a/04
g.-eyin+(gideyin) 27b/01
g.-icek+(gidicek) 41b/06
g.-medüm 42b/10
g.-mege 34a/02
g.-mek 14a/05
g.-mesün 40b/06
g.-sün 13b/05
g.-sünler 28a/11
g.-ti 38b/11

gizle-: saklamak.

g.-yi 40a/09

g.-mişidi 31a/07

gök: sema.

g. 16a/09

g.+de 3b/01, 15b/06

g.+den 15b/06

g.+e+(göge) 32a/06, 41b/10

g.+i+(gögi) 15b/04

g.+ün+(gögün) 15b/11

gökçek: güzel.

g. 9a/11

göl: göl.

g. 25a/02

gölge: gölge.

g. 36b/01

göñül: gönül.

g. 5b/10

g.+den 3a/08, 21a/05

g.+i+(göñli) 6a/07, 26b/05, 43a/05

g.+ine+(göñline) 6a/07, 11a/05, 21a/04

g.+üm+(göñlüm) 7a/01

g.+ümi+(göñlümi) 5b/10

gör-: görmek.

g.-di 8b/03, 8b/10, 12a/08, 14a/08, 14b/11, 16b/09, 20a/07, 20b/11, 29b/07,
29b/09, 29b/09, 38b/08, 41a/04, 41b/08

g.-diler 17b/02, 19b/06, 21a/03, 30a/09, 30b/02, 31b/08, 34a/11, 36b/03, 37b/02,
44b/03

g.-dügi 29a/11

g.-dügüm 43b/03

g.-düm 14a/05, 43b/03

g.-dün 22b/08

g.-dünmi 16b/10

g.-e 40b/07

g.-elüm 10a/08, 16b/07, 36b/05, 40a/07

g.-esi 9b/02

g.-esin 13a/01, 29a/02

g.-esiz 14a/06, 30a/08, 39b/11, 40a/01

g.-icek 4b/09

g.-inmez 40a/02

g.-medük 16a/02

g.-medünüz 43b/03

g.-meyeydi 4b/10

g.-meyince 38b/05

g.-meyüz 29a/07

g.-sevüz 30a/07

g.-sin 44b/01

g.-üb 4a/04, 9b/04, 11a/04, 12a/03, 20a/10, 25a/09, 28a/02, 28b/06, 29b/01,
29b/03

görünmez: görünmez.

g.+oldı 25b/06

görün-: görünmek.

g.-di 29a/04

görüş-: görüşmek.

g.-diler 8b/02

göster-: göstermek.

g.-di 5a/02, 10a/05, 15b/05, 40b/04

g.-e 28b/09, 33a/07

g.-em 10a/03

g.-eyin 40a/03

g.-mez 40b/10

götür-: götürmek.

g. 27a/05

g.-di 10b/09

g.-diler 23a/11

g.-ürsen 26b/03

göz: göz.

g. 13b/09, 45a/10

g.+i 5a/03, 13b/09, 17b/04

g.+leri 12a/06

g.+leriyle 36b/06

gözyaşı: gözyaşı.

g.+uñuzı 45a/10

ğuşsa: A. kaygı, endişe.

ğ.+itme 35b/06

ğ.+sın 6a/11

ğuşşalan-: kaygılanmak.

ğ.-dı 6a/10, 41b/07, 44a/09

ğ.-dı iken 41a/04

güc: eziyet, zulüm.

g.+i 12b/11

g.+ile 22a/02, 36b/03

güd-: koyun otlatmak.

g.-er 9b/01

gül-: gülmek.

g.-di 12a/03

g.-eler 13b/02

gün: gün.

g. 2b/02, 14a/02, 18b/01, 18b/07, 20a/04, 23a/04, 27b/04, 28b/04, 31b/07,
35b/09, 36b/07, 37a/08

g.+de 28b/04

g.+den 26a/09

g.+e 24a/07

g.+i 18b/01, 18b/05

g.+inde 3b/11, 22a/07, 23b/02

g.+ün 22b/07

günāh: F. günah.

g.+eylese 7b/03

g.+ı 7b/03

g.+ın 22a/02

g.+itdük 33a/04

g.+laruñ 22a/08

g.+umuzu 33a/04

g.+uñ 22a/11, 22b/01

g.+uñuzı 33a/02

gündüz: gündüz.

g. 37b/03

güneş: güneş.

g. 12a/05, 25a/11

g.+i 16b/05

haber: A. haber.

h. 10a/11, 10b/01, 10b/04, 44b/06

h.+de 11a/11, 30b/05, 31a/04, 34b/07, 39b/04

h.+i 33b/11, 36a/01, 44b/11

h.+in 8a/08, 10a/10

h.+müz 42b/06

h.+oldı 28a/08

h.+üñüz 9a/09

h.+virdi 8b/01

ḥācet: A. istek.

ḥ.+i 40b/09

ḥ.+üm 3b/07, 5b/08

ḥadd: A. sınır.

ḥ.+e 25b/01

ḥafret: (?)

ḥ.+e 30b/11

ḥaḳḳ+(1):A. doğru.

ḥ. 3b/11, 22a/10, 22b/08,

ḥaḳḳ+(2): A. Allah.

ḥ.13a/09, 19b/09, 21a/04, 22a/11, 22b/01, 24a/04

ḥaḳḳ+(3): A. hak.

ḥ.+ı 7b/09, 17b/05

ḥ.+larum 6a/05

ḥāl: A. hal, durum.

ḥ.+umuz 28b/08

ḥalayıḳ: A. kullar.

ḥ.+dan 36b/10

ḥālīḳ: A. yaratan, yaratıcı.

ḥ. 38a/10, 38b/02

ḥalīfe: A. birinin yerine geçen kimse.

ḥ.+ḳıldum 39a/06

ḥ.+ol 39b/03

ḥalıḳa: A. yaratıcı.

h.+lık etdüñmi 42b/08

halk: A. insanlar.

h. 20a/05, 44a/02

h.+dan 44a/05

h.+ı 9a/04

h.+uñ 13b/09

halka: A. daire biçiminde olan şey.

h.+sına 10b/10

hāmile: A. hamile.

h.+oldı 2b/11

hamle: A. ileri atılma.

h.+eyledi 13b/07, 20b/11

h.+iticek+(idicek) 13b/08

harāb: A. yıkık, viran.

h.+oldı 25a/03

harām: A. dince yasak edilmiş şey.

h. 42b/06

harc: A. sarf.

h.+iteyim+(ideyim) 8a/09

h.+itmezseñüz 4a/09

hareket: A. hareket.

h.+e 20a/04

haşeki: A. sarayda çalışan hizmetli.

h. 19a/09

ḥaṭır: A. düşünme, akılda tutma.

ḥ.+ı 26a/09

ḥātun: eş, zevce.

ḥ.+ları 27b/08

ḥ.+larına 27b/08

ḥātunlık: eş olma.

ḥ.+ında+(ḥātunluğında) 23a/06

hay: sakın, asla.

h. 30a/01, 41a/06

ḥayāl: A. hayal.

ḥ. 20a/03

ḥayr: A. iyilik.

ḥ. 41b/11

ḥazır: A. hazır.

ḥ. 6b/05

hazīne: A. hazine.

h. 13b/03

ḥazret: A. huzur.

ḥ.+den 27b/04, 27b/07, 32a/08, 35b/07, 39a/04

ḥ.+ümde 33b/03

ḥ.+üme 22b/01

helāk: A. yok olma.

h.+eyledi 39a/01

h.+eyler 34b/05

h.+itdürdün 28b/11
h.+ite+(ide) 24a/02
h.+iterem+(iderem) 7a/07, 34a/09
h.+iterse 29a/07
h.+iterseñ+(idersen) 37b/07
h.+olacağdur 32b/04
h.+oldı 30a/03
h.+olduğda 39b/07
h.+olduğların 30a/07
h.+olısar 2b/05
h.+olmayalum 32b/07
h.+olursın 24a/05
h.+oluruz 37a/11

hem: aynı zamanda.

h. 6b/07, 8a/10, 10a/07, 12b/02, 13a/02, 13b/02, 14b/03, 29b/08, 32b/10, 39b/06,
42b/07

hemān: F. çabucak.

h. 29b/08, 41a/03

hep: hepsi, tümü.

h. 22b/11, 25b/06, 26a/05, 26a/11, 26b/08, 37b/04

her: her.

h. 2b/05, 2b/06, 5b/11, 10a/03, 15a/06, 21b/09, 24a/06, 32a/03, 38b/09, 44a/01,
44b/10

herbir: her bir.

h.+iñüz 29a/04

h.+nüñ 18b/08

herki: her kim.

h. 43a/08

hernekim: her ne varsa.

h. 34a/01

herze: boş söz.

h. 12b/06, 16b/04

heybet: A. heybet.

h.+i 18b/11, 38b/02

h.+ile 18b/06

h.+iñ 11a/05

h.+ümden 29b/03

heybetlü: heybetli.

h. 13b/06, 40b/10

hezār: F. bin.

h. 22a/08

hıŝsılıq: (?)

h.+1+(hıŝsılığı) 44a/07

hıŝm: F. öfke, kızgınlık.

h. 43a/09

h.+1 42b/03

h.+1la 30a/09

hiç: hiç.

h. 4a/06, 9a/08, 22a/07, 28a/07, 37b/04, 41a/03, 41a/07

hikāyet: A. mesele, konu.

h. 41b/02

h.+in 10a/05, 22b/04, 22b/04, 34a/04

hikmet: A. bilgelik.

h. 4a/06, 11b/07

h.+dür 7b/01

h.+ile 5b/10

hile: A. oyun, düzen.

h. 27a/01

h.+itesin+(idesin) 13b/10

h.+yi 43b/01

hisāb: A. hesap.

h.+ı 25b/01

hiṭāb: A. seslenme.

h. 37a/04, 38a/01

h.+eyledi 5a/09

hiṭāb-ı izzet: F. Allah'ın kullarına hitabı.

h. 31a/01

hod: F. kendi.

h. 21a/11, 22b/06, 25b/03, 27b/02, 33b/07

hor: F. hor, kötü.

h. 16a/06, 23a/01

h.+iterler+(iderler) 24b/02

h.+itermişsiz+(idermişsiz) 21b/03

h.+itüb+(idüb) 17a/02

horla-: aşağılamak.

h.-dı 32b/02

horluq: hakirlik, itibarsızlık.

h.+dur 13a/10

h.+ın+(horlığın) 33a/07

hoş: F. hoş.

h. 31b/11

hoşnudlık: hoşnutluk.

h. 33b/08

hudāvendigār: F. hükümdar.

h. 17a/05

hurmā: F. Hurma ağacı.

h. 21b/07

hüccet: A. delil.

h. 12a/09, 13a/01, 14b/07

h.+dür 15b/08

hüküm: A. karar.

h.+itdügüm 35a/10

h.+üm 35a/10

ılan: yılan.

ı. 4b/04, 4b/08

ılqı: yılkı, at sürüsü.

ı. 37b/04

ırak: uzak.

ı.+olub 4b/05

ırmağ: ırmağ.

ı.+dan 26b/10

ı.+ı+(ırmağı) 11a/02

ışmarla-: emanet etmek.

ı.-dı 30b/09, 39b/01

‘ıyāl: A. bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimseler, aile.

‘ı.+ı 7b/09

‘ıbādet: A. Allah’ın emirlerini yerine getirme.

‘ı. 32b/07, 33a/09, 33b/02

‘ı.+iteler+(ideler) 37b/08

‘ı.+itsevüz 32a/05

ıblis: A. şeytan

ı. 38a/07

‘ıbret: A. ibret.

‘ı.+dür 3b/11

ıç: ıç.

ı.+ı 40a/10

ı.+imüzde 32a/01

ı.+inde 2b/10, 4a/09, 8a/07, 8a/10, 16a/09, 20a/05,

ı.+inde idüñ30b/11

ı.+inden 3a/11, 42b/10, 44a/04

i.+ine 20a/07, 23a/11, 39a/05, 40b/01, 43b/05

i.+ini 18b/10

i.+üñden 6b/01

iç-: içmek.

i.-diler 25b/07

içün: için.

i. 4a/01, 11b/09, 45b/05, 45b/06

igen: pek, çok.

i. 15a/01

ihsân: A. bağış, bağışlama.

i.+ı 7b/07

ihtilaf: A. ayrılık.

i.+eylemişlerdür 2b/07

iki: iki.

i. 5b/03, 5b/04, 17b/08, 28a/04, 29a/03, 29a/06, 29a/06, 34a/05, 35a/03, 35a/05,
41a/05, 41a/11, 44a/10, 44b/08, 45a/04

i.+müz 14a/11

i.+si+(iksi) 22a/09

ikindü: ikindi.

i.+yedegin 45a/04

ikrār: A. dil ile söyleme, bildirme.

i.+eyle 12b/08

i.+eyleye 12b/02

i.+eyledi 32a/11

il: memleket.

i. 13b/01

i.+den 13b/05

i.+ümden 27a/10

il-: takılmak.

i.-di 12a/02

ilāhi: ey Allahım.

i. 5b/04, 5b/08, 5b/10, 6b/07, 8b/05, 23a/09, 31a/02, 32a/07, 35a/10, 36a/09,
37b/06, 37b/09, 38a/02, 38b/06, 38b/09, 39a/04, 41b/03, 43a/06, 44a/02

ilçi: elçi.

i. 7b/05

i.+si 7a/11

ile: birlikte, ile.

i. 13b/03, 13b/03, 13b/03, 22b/02, 24a/10, 30a/04, 34a/09, 40a/04, 41a/05,
45a/04

ilet-: ulaştırmak.

i. 32b/10

i.-di 37a/07

i.-ür+(iledür) 16b/05, 36a/04

illā: A. ancak.

i. 5a/10, 7a/04, 29b/01, 38a/08

‘ilm: A. ilim.

‘i. 5b/10

‘ilmī: A. ilimle.

'i. 35a/04

imān: A. inanma.

i. 13a/03, 13a/08, 21a/04, 21a/06, 22b/10, 24b/10, 25a/07, 25a/10, 25b/02, 25b/03, 26a/02, 26a/07, 26a/08, 26b/04, 26b/07, 27a/05, 27a/08

i.+a 8a/05, 8a/05, 8a/07, 13a/05, 14a/05, 14a/07

imdi: şimdi.

i. 12a/09, 12b/07, 14a/01, 14a/02, 14a/05, 17b/11, 22b/07, 23b/11, 25b/02, 26a/06, 26b/07, 27a/08, 34b/03, 36b/10, 39a/01

in-: vahyedilmek, nazil olmak.

i.-en 36b/03

i.-er 36b/01

i.-mişdür 35b/08

inan-: inanmak.

i.-alar 29b/01

i.-am 13a/08

i.-asın 12b/01

i.-dılar 40b/05

i.-duķ 32a/03, 39a/03

i.-dum 30b/07

i.-duñuzmı 39a/03

i.-mazmısın 22b/06

i.-mazlar 38b/06

i.-mazuz 38b/05

i.-ub 20a/10

i.-uñ 19b/09

i.-uruz 37a/03

incin-: incinmek.

i.-dük 24b/06

incit-: incitmek.

i.-ürler+(incidürler) 23b/06

incü: inci.

i.+lerdi 40a/08

indür-: indirmek.

i.-di 15b/06, 36b/01

i.-ürem 3b/07

iñen: daha, pek, çok.

i. 43a/02

iñil: yavaş.

i. 28a/11, 28a/11

iñle-: inlemek.

i.-di 23a/08

ins: A. insan.

i.+iden 44a/07

ip: ip.

i.+ler 20a/05

ir-: erişmek, ulaşmak.

i.-di 28b/10

i.-diler 31b/08

iriş-: ulaşmak.

i.-di 28b/11

i.-diler 28b/05

i.-dük 40b/08

i.-e 8b/06, 43a/10

irit-: eritmek.

i.-di 44b/03

irte: yarın.

i. 6b/04, 13a/02, 14a/04

i.+den 45a/04

i.+sindegin 25a/02

i.+sinden 25a/01

issi: sıcak.

i. 19a/01, 26a/04

iste-: istemek.

i. 8b/07

i.-miş 25b/03

i.-rler 32a/08

i.-rsiz 33b/08, 36a/08

i.-yü 8b/09, 9b/03

iş: iş, amaç.

i. 6a/02, 16b/09, 25a/05, 33a/07

i.+den 41a/02, 44b/04

i.+i 43a/10, 43a/11

i.+ine 40a/05, 41a/10

i.+ümüze 14a/02

işbu: şöyle, böyle.

i. 2b/03, 25a/05, 25a/07, 27b/10

işid-: işitmek.

i.-eler 13b/02, 38a/06, 38b/11

i.-elüm 37a/03

i.-icek 38b/02

i.-ilür 38a/10, 38a/11

i.-ürlerdi 30a/05

işit-: işitmek.

i.-di 2b/05, 3a/04, 3a/07, 9a/02, 9a/05, 9b/03, 9b/06, 12b/11, 13a/04, 13b/05, 19a/10, 20b/04, 23a/02, 26a/08, 30a/02, 33a/11, 33b/11, 35a/08, 36a/01, 36a/07, 37a/03, 41b/07, 44a/06

i.-diler 31b/11, 32b/05, 36a/05, 37a/07, 38a/05

i.-dük 38a/08

i.-mişidi 34a/04

işle-: yapmak.

i. 24a/06, 26b/09

i.-dün 43a/11

i.-dürsin 16a/04

i.-meyeler 33a/08

i.-rsin 24b/10

i.-señ 24b/09

işlet-: çalıştırmak, kullanmak.

i.-dügüñ 22a/02

it-: etmek.

i.-dügi 11b/09, 20b/03

i.-dügüm 27a/04, 33b/08

i.-dügüñmi 8a/02

i.-dükden 31a/03

i.-dükleri 20a/02, 20b/06

i.-düklerin 31a/11

i.-düm 33b/06

i.-eler+(ideler) 43b/09

i.-elerdi+(idelerdi) 31a/11

i.-elüm+(idelüm) 18b/08, 28b/07, 32b/08

i.-em+(idem) 6a/03, 15b/11

i.-iser+(idiser) 17a/06

i.-me 7a/09

i.-meñ 6a/06

i.-meye 44a/08

i.-sün 16b/07

i.-üñ+(idüñ) 23b/06

itlik: köpekçe davranış.

i. 31a/03

ittifaq: A. sözleşme.

i.+itelüm+(idelüm) 34b/03

ittika: A. Allah'tan korkma.

i.+kıla 32a/01

iv-: aceleci davranmak, sabırsızlanmak.

i.-e 41b/08, 41b/08

i.-erem 38a/03

i.-ersin 38a/02

ivetle-: acele etmek.

i.-diler 18b/07

iy: ey.

i. 4a/08, 12a/08, 17a/05, 17b/05, 34b/09, 42b/09, 43a/02, 43a/07

'izzet: A. ikram.

'i.+ine 19b/01

'i.+iterler+(iderler) 44a/01

'i.+iterse+(iderse) 43b/09

jiva: F. cıva.

j. 18b/10, 20a/04, 20a/06

j.+nuñ 18b/11

ķabile: A. boy.

ķ. 29a/04

ķ.+siyle 29a/04

ķabr: A. mezar.

ķ.+e 7b/05

ķabūl: A. razı olma.

ķ.+eyledi 44a/03

ķ.+item+(idem) 44b/07

ķ.+itmezem 44b/10

ķ.+kıla 7a/04

ķ.+oldı 35b/11

ķ.+olsun 44b/05

ķaç-: kaçmak.

ķ.-arlar 13b/10

ķ.-arsın 4a/05

ķ.-dı 4a/04, 4b/07

ķ.-dılar 12a/06, 20b/09, 25a/04

ķ.-dum 11b/06

ķ.-mış 28a/07

ķaçan: o zaman.

ķ. 7b/04, 9b/05

ķadar: kadar.

ķ. 7a/06, 7b/03, 7b/03, 27b/10, 45a/11

ķadīm: A. eski.

ķ. 16a/01

kāfir: A. Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayan.

k. 42a/09

kāfirlik: kafirlik.

k.+ile+(kafirliğile) 22b/07

kāhil: A. gayretsiz.

k.+olısardı 8a/06

k.+olmazam 10a/09

ķahr: A. helak etme.

ķ.+idici 24b/04

ķaķı-: kızmak, öfkelenmek.

ķ.-dı 15a/01, 36a/08, 38a/09, 41b/09

ķ.-ma 8a/01, 15a/01, 32a/09

ķ.-rsın 43a/04

ķ.-yub 10b/06

ķal-: kalmak.

ķ.-a 40a/05

ķ.-dı 12a/03, 14b/10, 17b/04, 41a/10, 41b/11

ķ.-dılar 25a/04

ķ.-madı 24b/07, 25a/11, 27a/07, 37b/04

ķ.-maz 37b/08

ķ.-mışıdı 31b/04

ķalan: geriye artan.

ķ. 33b/05, 41a/05, 41b/01

ķ.+ı 35a/06

ķ.+ın 30b/04

ķaldur-: kaldırmak.

ķ.-dı 11b/11

ķamaş-: kamaşmak.

ķ.-dı 12a/06, 17b/04

ķ.-ur 13b/09

ķamu: hep, bütün.

ķ. 9a/03

ķan: cinayet.

ķ. 11b/09

ķ.+a 45a/06

ķanda: nerede.

ķ. 2b/06, 8b/11, 11b/03, 32a/03

ķ.+idüñ 11b/03

ķandan: nereden.

ķ. 8b/11

ķanı: hani.

ķ. 9b/06, 38a/02

ķankı: hangi.

ķ. 37a/11

ķ.+muz 21b/08

ķapu: divan, huzur.

ķ.+dan 11a/06

ķ.+larına 33a/01

ķ.+sıdur 10b/06

ķ.+sına 10b/02, 33a/06

ķ.+sınuñ 10b/10

ķapucı: kapıcı, bekçi.

ķ.+lar 10b/05, 10b/08

ķ.+lardan 11a/07

ķ.+laruñ 10b/10

ķ.+sı 10b/03

ķaravaş: cariye, hizmetçi.

k. 11a/02

karbān: F. kervan.

k. 8a/11

ķardaş: kardeş.

ķ.+ları 9b/02, 15a/11

ķ.+larıla 18a/03

ķ.+larına 10b/01

ķ.+larumuz 15a/10

ķ.+larunuñ 41b/01

ķ.+laruñuz 15a/11

ķ.+laruñuzdan 15b/02

ķ.+um 7a/01, 9a/08, 9b/05, 35a/11, 42b/09, 43a/02, 43a/06

ķ.+uñ 9a/09, 14a/11

ķ.+uñı 8b/07

ķ.+uñlamı 14a/09

ķarındaş: kardeş.

ķ.+um 43a/07

ķarşu: karşı.

ķ. 8b/02, 8b/04, 20b/08, 34b/01, 45a/03

karubān: F. kervan.

k. 9a/06

kaşası-ı enbiyā: F. peygamber kıssaları.

kaşada 45b/03

kaşd: A. niyet, kasıt.

ka. 6a/09, 6b/06, 10b/09, 11b/11

ka.+etdi 6a/09, 11b/11, 6b/06

ka.+etdiler 10b/09

ka.+eyledi 20b/09

ka.+itdi 25b/07

ka.+kıldılar 12a/04

kat: huzur.

ka.+ına 7a/10, 9a/01, 10a/08, 10b/10, 11a/11, 22b/04, 24a/03, 24a/11, 25b/10,
26b/01, 27a/01, 27a/03, 32a/02, 33a/08, 36b/08, 44a/08

ka.+ında 6b/08, 9a/11, 16a/10, 19a/11, 22b/02, 43a/04

ka.+ındağı 16b/07

ka.+ından 9a/01, 22a/10

ka.+umda 17a/01, 19a/08

ka.+umuzdan 13b/11

ka.+unda 5b/08

katı: pek, çok, şiddetli.

ka. 7b/06, 7b/10, 8b/05, 15a/07, 23a/05, 23b/04, 23b/09, 24b/06, 26b/05, 39b/06,
41a/04, 44a/09

ka.+dur 8a/01, 21b/08, 34a/06

kaavi: A. güvenilir, sağlam.

ka.+ola 8a/10

ķavil: A. sz

ķ.+de 8b/03

ķ.+desin 15a/03

ķavim: A. insan topluluğu.

ķ. 34b/09

ķ.+lerdr 35a/01

ķavl: A. sz.

ķ. 3a/07, 3a/08

ķ.+den 14b/01

ķ.+e 27a/05

ķ.+eyle 26a/01

ķ.+eyledm 14a/04

ķ.+eylemedimi 42a/11

ķ.+it 18a/07

ķ.+itdkdi 14a/10

ķ.+itelm+(idelm) 18a/10

ķ.+iteyin+(ideyin) 27a/03

ķ.+mzden 42b/02

ķ.+umuzdan 18a/10

ķ.+undan 18a/10

v.+mden 42b/04

ķavm: A. insan topluluğu.

ķ. 25a/08, 25b/11, 26a/11, 26b/11, 30b/01, 31b/08, 33a/03, 36a/05, 36b/01,
38b/06, 41a/06, 44a/04, 44a/10, 44b/08, 45a/04, 45a/06

ķ.+a 10a/11

ķ.+den 33b/05, 36a/09

ķ.+e 16b/10, 32a/07, 35a/10, 42a/08, 44b/11

ķ.+ı 10a/08

ķ.+ını 9b/11

ķ.+i 8a/11, 8b/04, 9a/06, 19a/04, 20a/10, 22b/02, 23b/08, 24b/06, 28a/04, 28b/06,
30b/02, 33a/05, 34a/10, 35b/07, 36b/08, 37a/09, 40b/11, 41b/08, 42b/01, 43b/06, 43b/08

ķ.+idür 28b/03

ķ.+in 14b/03, 21b/04, 23b/04, 23b/04, 24a/04, 28a/06, 28a/07, 32b/11

ķ.+inden 2b/03, 34a/04, 35a/03, 37a/06

ķ.+indendür 9b/01

ķ.+ine 24a/07, 24a/09, 33b/05, 33b/06, 34a/01, 39b/10, 41a/10, 41b/08

ķ.+iyle 24a/08

ķ.+leri 39a/05

ķ.+umıla 13a/03

ķ.+uñ 9b/06

ķ.+uñı 13a/01

ķ.+ümden 6a/02

ķ.+üñ 34a/10, 40b/11, 41b/05

ķ.+üñden 37a/04

ķayna-: kaynamak.

ķ.-yacaķdur 32b/04

kenar: F. kıyı, kenar.

k.+ında 31a/09

kendi: kendi.

k.+sin 40b/09

kendü: kendi.

k. 7a/04, 19a/02, 29b/07, 37a/06, 39a/05, 40a/06, 40a/09, 41a/10

k.+de 31a/07

k.+lerin 16a/06

k.+si 14b/09, 23b/07, 27a/02, 40a/09

k.+sin 40b/04

k.+ye 40a/04

k.+yi 7a/03

kendüzin: kendisi.

k. 12a/01

kene: kene.

k. 26a/10

k.+ler 26a/11

k.+leri 26b/06

ker: F. kuvvet, kudret.

k.+den 20b/09

kerāmet: A. kerem, bağış.

k. 39a/04, 39a/09

kerem: A. cömertlik.

k.+i 4a/01

keremlü: kerem sahibi.

k.+ler 7a/10

kes-: kesmek.

k.-em 21b/07

k.-üb 22a/04

kesil-: kesilmek.

k.-di 35a/09

k.-mez 38b/01

k.-ür 38b/01

kethuza:

k.+larına 27b/06

key: S. pek, çok.

k. 16b/06, 35a/03

kez: defa, kere.

k. 14b/08, 25b/11, 40a/07

k.+den 19a/04, 20a/02, 26a/05, 30b/03, 33a/03, 45a/06

kıble: A. Mekke yönü.

ķ.+ye 45a/03

ķıbtı: Mısır'ın yerli halkı.

ķ. 30a/03

ķ.+ler 23b/05, 25b/08, 27b/08, 28a/05, 31a/11

ķ.+lerden 27a/11, 40a/01

ķ.+lere 23b/03

ķ.+leri 17b/11

ķıgır-: çağırmaq, davet etmek.

ķ.-dı 15b/03

ķıl-: yapmak, etmek.

ķ.-uñ 10a/04

ķılıc: kılıç.

ķ. 44b/08, 45a/05, 45a/07

ķır-: öldürmek.

ķ.-mağdan 45a/06

ķıran: kenar, kıyı.

k.+ıña 30a/08, 30a/09

ķırdur-: öldürtmek.

ķ.-a 34b/02

ķırıl-: helak olmak, öldürölmek.

ķ.-dı 26a/05

ķırķ: kırk.

ķ. 10b/03, 11a/01, 18b/01, 19a/02, 19a/02, 23a/04, 24a/07, 26a/09, 28a/04,
34b/06, 35b/05, 37b/11

ķırķ üç: kırk üç.

ķ. 31b/05

ķıřa: kısa.

ķ. 21a/02

ķıřağ: kısarak.

ķ.+a 29b/06

ķ.+ı 29b/08

ķıřřa: A. hikaye, rivayet.

ķ.+i Musa 2b/01, 45b/02

ķıt: huzur.

ķ.+larında 6b/04

ķıyāmet: A. kıyamet.

ķ. 3b/11, 22a/07, 23b/02

ķıymet: A. değer.

ķ.+i 40a/08

ķız: kız.

ķ. 9b/02

ķ.+ların 14a/08, 24b/03

ķ.+larından 11a/03

ķ.+larını 14b/04

ķ.+uñı 3a/09

ķızıl altun: altın para.

ķ. 19a/03

ķi: F. bağlama ve kuvvetlendirme edatı.

ķ. 2b/07, 2b/07, 2b/09, 3a/06, 3b/11, 4a/06, 4b/10, 5a/02, 6a/01, 6a/07, 6a/09, 6b/01, 6b/02, 6b/02, 6b/03, 6b/09, 7a/03, 7a/04, 7a/10, 7b/01, 7b/01, 7b/02, 7b/02, 7b/04, 7b/07, 8a/04, 8b/04, 8b/05, 8b/07, 8b/08, 8b/10, 9a/02, 9a/02, 9a/03, 9a/05, 9a/07, 9b/05, 10b/07, 10b/09, 10b/10, 11a/06, 11a/08, 11a/11, 11b/02, 11b/11, 12b/02, 12b/04, 13a/08, 13a/10, 13a/10, 13b/08, 14a/04, 14a/04, 14a/05, 14a/07, 14a/08, 14b/01, 14b/02, 14b/06, 14b/07, 15a/04, 15a/06, 15a/06, 15a/07, 15a/08, 15b/01, 15b/04, 15b/04, 15b/07, 16a/01, 16a/03, 16b/05, 16b/09, 17a/04, 17b/04, 17b/05, 17b/08, 17b/09, 18a/04, 18a/10, 19a/10, 19b/02, 19b/09, 20a/05, 20a/08, 20a/09, 20b/03, 20b/09, 21b/08, 22b/05, 22b/09, 23a/05, 23b/05, 24a/04, 24a/08, 25a/07, 25a/09, 25b/01, 25b/02, 25b/05, 25b/07, 26b/02,

26b/03, 27a/04, 27a/09, 27b/06, 28a/08, 28b/10, 29a/03, 29a/11, 29b/11, 30a/09, 30a/10, 30b/05, 31a/01, 31a/02, 31a/03, 31a/04, 31a/05, 31b/01, 31b/03, 31b/06, 31b/08, 32a/01, 32a/05, 32b/07, 33a/01, 33a/07, 33a/10, 33b/01, 33b/05, 34a/08, 34b/07, 34b/08, 35b/03, 35b/05, 35b/07, 35b/08, 36b/02, 36b/02, 36b/03, 36b/10, 37a/03, 37a/04, 38a/03, 38a/08, 38b/10, 38b/11, 39a/04, 39a/09, 39a/11, 39b/04, 39b/05, 39b/10, 40a/01, 40a/08, 40a/09, 40a/11, 40b/10, 41b/11, 42a/03, 42a/07, 42a/09, 42b/03, 42b/07, 42b/11, 42b/11, 43a/09, 43b/01, 44a/05, 44a/09, 44b/06, 44b/07, 45a/11

kiçi bayramı: kurban bayramı

k. 6b/03, 18b/01

kim+(1): ki.

k. 3a/02, 3a/04, 3b/01, 3b/03, 3b/08, 3b/09, 4a/01, 4a/06, 4a/09, 4b/01, 4b/04, 4b/07, 5a/09, 5b/11, 6a/02, 6a/10, 7a/02, 7a/06, 7a/09, 7b/04, 8a/02, 8a/07, 8a/09, 8a/11, 8b/01, 10a/03, 11b/05, 12a/04, 12a/11, 13a/05, 13b/02, 14a/02, 15a/03, 15b/08, 17a/07, 18b/11, 20a/09, 21b/05, 22a/02, 23b/03, 23b/10, 23b/11, 24a/01, 24a/02, 27b/05, 27b/10, 28b/09, 29b/04, 31a/10, 32b/08, 33a/06, 33b/03, 34b/02, 36b/09, 39a/04, 39a/05, 39b/06, 40a/04, 40b/07, 40b/07, 41b/08, 43a/10, 43b/08, 44b/01, 44b/10, 45a/11

kim+(2): kim.

k.+den 12a/09

k.+dür 10b/05

k.+i 12b/05, 42a/03

k.+se 4a/06, 5b/04

k.+ün 9a/03

kimesne: kimse.

k. 37b/08

kimse: kişi.

k. 44a/05, 44a/07

kişi: kimse.

k. 7a/03, 7b/03, 9a/06, 11b/04, 13a/09, 16b/06, 20b/07, 21a/03, 28a/09, 34a/05,
35a/03, 37a/06, 38a/05, 38a/06, 38b/08, 45b/01

k.+dür 9a/10, 16a/07, 40b/10

k.+idi 28a/04

k.+ler 2b/06, 16a/11, 16b/08, 24a/10, 37a/07

k.+lerdi 25b/11

k.+lere 15a/04, 15b/08, 43a/10

k.+lerün 16a/09

k.+nüñ 9a/03, 35a/05

k.+sin 11a/06, 11b/01

k.+ydi 19b/02, 41a/05

k.+ye 13a/11, 13b/01, 30b/07, 35a/04

k.+yedür 15a/06

kitāb: A. kitap.

k. 35b/07, 36a/08

k.+ıla 35b/08

kitāb-ı şeri'at: F. şeriat kitabı.

k. 35b/10

řo-: bırakmak.

ř. 38a/06

ř.-dı 2b/06, 10a/01, 40a/09

ķ.-dılar 22a/05

ķ.-dum 9b/02

ķ.-madı 13a/06, 30b/09

ķ.-maduñ 31a/01

ķ.-mamışlar 28a/08

ķorķ-: korkmak.

ķ.-ar 4b/10

ķ.-aram 6b/09

ķ.-arlar 4b/04

ķ.-arlardı 35a/03

ķ.-dı 4a/04, 4a/11, 4b/06, 4b/11, 5a/01, 5a/06, 12a/01, 20a/07, 20a/08, 20a/11,

29b/05, 34a/04

ķ.-dılar 10a/01, 17b/09, 28b/06

ķ.-duğı 20a/09

ķ.-duğun 5a/10

ķ.-dum 11b/07, 31a/02, 42b/10

ķ.-ma 5a/06, 5a/10, 7a/05, 20b/01

ķ.-madı 4a/11

ķ.-mañ 6b/10, 10a/03, 28b/08

ķ.-maya 5a/03

ķ.-mazlar 4b/02, 5a/08

ķ.-mazuz 21b/11

ķ.-sun 18b/06

ķ.-u 34a/09

ķ.-um 34a/07

ķorķud-: korkutmak.

ķ.-ur 4a/09

ķov-: kovmak.

ķ. 14b/09

ķ.-savuz 24b/01

ķov-: kovalamak, takip etmek.

ķ.-ar 28b/07

ķoy-: yerleştirmek.

ķ.-alum 18a/06

ķ.-am 17a/03, 35b/05

ķ.-amazsañ 18a/07

ķ.-asız 44b/10

ķ.-dı 40b/01, 44a/11, 44b/03

ķ.-dılar 23a/04, 23a/11

ķ.-dum 43b/05

ķ.-ısar 15b/08

ķ.-mak 18a/04

ķoyun+(1): koyun.

ķ. 9b/01

ķ.+a 3b/06

ķ.+uñ 6b/02

ķoyun+(2): kollar arası, kucak.

ķ.+una+(koynuna) 5a/09, 5a/11, 12a/04, 17b/03

kötür-: götürmek.

k.-di 41b/10

köyündür-: yakmak.

k.-di 38b/08

ķuc-: kucaklamak.

ķ.-dı 43a/07

ķudret: A. kuvvet, güç.

ķ.+inden 4b/03

ķ.+inden idi 4b/03

ķ.+iyle 29a/08

ķ.+ümüz 29a/02

ķul: emir altında çalışan.

ķ. 11a/10

ķ.+am 12b/08

ķ.+dur 9a/02, 12b/04

ķ.+eylersin 13b/01

ķ.+ısın 9a/03

ķ.+ıyam 9a/03

ķ.+idinme 24a/04

ķ.+idünüb 16a/04

ķ.+ite+(ide) 17b/11

ķ.+ları 12a/03

ķ.+larına 3b/11, 11b/08

ķ.+larumdur 27b/02

ķ.+larumuzudı 15a/11

ķ.+laruñ 12a/06

ķ.+laruñdur 37b/06

ķ.+luğına 12b/07

ķ.+luk 6a/02

ķ.+mı 31a/01,

ķ.+miolalum 13b/01

ķ.+olmak 27a/08

ķ.+uma 7b/06

ķ.+uz 13a/11

ķ.+van 13a/10

ķurbađa: kurbağa.

ķ. 26b/10, 26b/11

ķ.+laruñ 27a/06

ķurt: kurt.

ķ.+lara 6b/01

ķurtar-: kurtarmak.

ķ. 27a/02

ķ.-a 8b/08, 25a/07

ķ.-dılar 23b/01

ķ.-duķ 30b/04

ķ.-dum 6a/09, 33b/07

ķ.-ursañ 26a/01

ķurtul-: kurtulmak.

ķ.-alum 24a/01

ķ.-an 26a/10

ķ.-mışıdı 26a/06

ķuř: kuş.

ķ.+lar 6b/05

ķuvvet: A. g¼ç, kudret.

ķ. 10a/04

ķ.+i 34a/06

ķ.+lerin 34a/11

ķuvvetlen-: g¼çlenmek.

ķ.-s¼n 3b/09

ķuvvetl¼: kuvvetli.

ķ. 9a/11, 13b/07, 34b/01

ķ.+lerd¼r 35a/02

ķuyumcı: kuyumcu.

ķ.+idi 40a/10

ķ¼lli: A. b¼t¼n.

k.+si 36b/04

l¼ il¼he illall¼h: A. ‘‘Allah’tan başka ilah yoktur.’’

l. 12b/02

la‘in: A. kovulmuş, nefret kazanmış.

l. 24b/07, 27a/02, 27a/11

loķma: lokma.

l. 20b/07

mağrib: A. garp, batı.

m.+e 16b/05

mağrur: A. bir şeye güvenen.

m.+oldı 17a/08

mağlûk: A. yaratılmış.

m. 22a/05

m.+ıdı 22a/05

mağlûkât: A. yaratılmış şeyler.

m. 4b/03

m.+uñ 15a/08

mağv: A. perişan etme, yok etme.

m.+ola 22b/02

m.+oldı 22a/10

mağām: A. makam.

m. 3a/09

m.+ıdur 3a/10

mağşud: A. istek.

m. 33a/06

m.+a 40b/08

m.+ı 34b/01

m.+um 43b/08

mağkul: A. akla uygun.

m.+dür 16b/08

māl: A. varlık, servet.

m. 4a/08, 13b/03, 42b/06

m.+ı 40a/01, 40a/04, 40a/06, 40a/08

m.+ıñu 3a/09

m.+ıñuzdan 40a/01

m.+umuz 40a/06

mānend: F. benzer, eş.

m.+i 25a/02

maşrık: A. doğu.

m.+dan 16b/05

melāmet: A. ayıplama, kınama.

m. 42b/03

melik: A. padişah, hükümdar.

m. 7a/04, 30a/01

m.+i 34a/03

m.+üñ 34a/06

m.+üñüze 34a/07

melül: A. usanmış, bıkmış.

m.+oldı 26a/09

menn: A. kudret helvası.

m. 37b/10

menzil: A. yol.

m. 8b/02

mev'ize: A. öğüt.

m. 36a/05

mezkūr: A. zikr olunmuş.

m. 45b/03

mıḥ: büyük çivi.

m.+lar 23a/07

miḥnet: A. eziyet.

m.+den 8b/07

minnet: A. görülen iyiliğe karşı teşekkürde bulunma.

m.+eylemişidi 35a/04

möle-: mölemek.

m.-di 40b/02, 43b/06

m.-rdi 41a/04

mu‘ārız: A. karşı gelen.

m.+olup 19b/08

mu‘cizāt: A. mucizeler.

m. 5b/05, 18a/06, 22b/08, 29b/01

m.+ı 5b/03, 39b/08

m.+ına 38a/06

m.+uñ 17a/11

mu‘cize: A. mucize.

m. 5b/04

muḫaddis: A. kutsal, mübarek.

m.+e 34b/10

m.+i 34b/09

murād: A. arzu, istek.

m.+uñ 43b/07

muṭī': A. itaat eden.

m. 35b/01

mülk: A. mülk.

m.+üñ 12b/09

mü'mīn: A. iman etmiş.

m. 7b/05, 22a/11

m.+ler 4a/08, 7b/02

münācāt: A. Allah'a dua etme.

m.+eylerken 36b/11

m.+itdi 37a/07

m.+iterken+(iderken) 41b/02

müneccim: A. yıldız falcısı.

m.+ler 2b/03

münevver: A. aydınlatılmış, nurlandırılmış.

m.+oldı 5b/02

müñkür: A. mezarda soru soracak iki melekten biri.

m. 7b/05

müsülmān: A. müslüman.

m.+lardanam 30b/07

m.+olduğın 23a/02

m.+olmaduñ 22b/08

m.+olursın 30b/10

na't: A. Bir şeyin niteliklerini övme.

n. 41b/11

naḥil: A. hurma ağacı.

n.+ler 25b/01

nāib: A. vekil.

n.+olavuz 19a/11

naʿlın: ayakkabı.

n.+ı 3a/07

n.+uñı 3a/06

namāz: F. namaz.

n.+dan 3b/04

n.+kıla 3b/03

n.+kıldı 3b/03

n.+kıldılar 35b/09

ne: ne.

n. 5a/01, 5a/11, 5b/05, 5b/11, 7a/06, 7b/01, 7b/03, 8b/06, 11a/06, 11b/01, 12a/11,
16a/07, 17a/05, 17a/09, 17b/11, 18a/01, 18a/11, 19a/07, 21a/02, 21b/09, 24a/06, 26b/02,
26b/08, 27b/10, 27b/10, 38a/02, 39a/10, 44b/02

n.+den 5a/08

n.+dür 3b/06, 9a/04, 9a/10, 16a/01

n.+idi 43b/07

n.+müz 26b/07, 26b/08

n.+ye 11a/07

nebī: A. peygamber.

n.+leriñ 21a/04

nefes: A. nefes.

n.+i 14b/10

nefs: A. ruh, can.

n.+ümdür 35a/10

nehy: A. yasak etme.

n. 36a/04

nekadar: ne kadar.

n. 38b/03

nekim: ne kadar.

n. 24b/09

nekir: A. mezarda sual soracak iki melekten biri.

n. 7b/06

nere: hangi yer.

n.+den 9a/07

n.+ye 44a/01

nesne: bir şey.

n. 7a/02, 13b/09, 24b/01, 41a/02

n.+den 4a/05

n.+dür 13b/07

n.+itemezsiz+(idemezsiz) 19b/08

n.+ler 15b/07

n.+leri 37b/04

n.+lerüñ 33b/09

nevmid̡: F. ümitsiz.

n.+olmayalar 7b/02

n.+olsaydı 8a/06

ni: ne.

n. 10a/03

nice+(1): nasıl.

n. 8a/09, 9a/09, 9b/11, 11a/07, 11b/02, 13b/10,14a/01, 15b/01, 17a/06, 18a/06,
21b/03, 28b/07, 29b/03, 33b/03, 37a/02, 38b/09, 38b/10, 43b/09

nice+(2): çok, pek çok.

n.+ler 8b/04

n.+müzü 29a/06

n.+si 41b/10

n.+ye 37a/09

niçün: niçin.

n. 3b/09, 4a/05, 4a/10, 7b/07, 8a/05, 16a/03, 19b/04, 25b/03, 31a/01, 31b/09,
42a/08, 42a/08, 42a/11, 43a/11

nidā: A. ses verme.

n.+yı 20b/04

niğmet: A. nimet.

n.+lerüm 21b/03

ni‘met: A. ihsan, lütuf.

n.+ine 5b/07

n.+lerin 8a/02, 16a/05

n.+lerle 6a/08

nire: nere.

n.+den 43b/01

nişān: F. iz, belirti.

n.+ıdur 15a/02

nite: nasıl.

n. 20a/08

nitekim: nasıl ki.

n. 4a/07, 20b/07

nizār: F. zayıf.

n.+olduğ 44b/04

nūr: A. aydınlık, parlaklık.

n. 3a/02, 5b/01, 13b/09

n.+dan 23a/10

n.+ı 12a/05

n.+ın 21a/05

n.+ından 17b/03

nükte: A. ince mana.

n. 7b/03

olar: 3. çokluk şahıs zamiri.

o.+a 31a/11

od: ateş.

o. 3a/02, 4b/01, 11b/11, 20b/08, 38b/07

o.+a 44b/03

o.+dan 4a/11

oğlan: evlat.

o. 2b/04, 2b/06

o.+içün 6a/10

o.+ları 38b/09

o.+larından 2b/08

o.+larından idi 35a/06

o.+laruñ 24b/02

o.+laruñı 6b/02

oğlancık: çocuk.

o.+laruñ 9b/07

oğul: erkek çocuk.

o.+ı+(oğlı) 31a/04

o.+ıdı+(oğlıdı) 39b/05

o.+ıñu 3a/09

o.+ıydı+(oğlıydı) 2b/09

o.+ları 31b/05

o.+una+(oğluña) 6b/03

oķı-: çağırmaq, davet etmek.

o. 11b/08

oķu-: çağırmaq, davet etmek.

o.-ruz 14b/03

o.-ya 45b/06

o.-yalar 39a/07

o.-yalum 9b/09

o.-yanı 45b/07

ol: o.

o. 3a/01, 3a/02, 3a/02, 4a/02, 4a/06, 5a/11, 7b/06, 8a/02, 9a/03, 9a/04, 9a/06, 10a/05, 10a/09, 10b/05, 10b/08, 10b/10, 11a/02, 11b/02, 11b/09, 12a/06, 12b/03, 13a/08, 13b/10, 14a/07, 15a/04, 15a/06, 16b/03, 16b/07, 17a/06, 18b/06, 18b/09, 19a/06, 19a/11, 19b/02, 19b/04, 19b/07, 20a/04, 20a/04, 20a/10, 20b/06, 20b/09, 20b/09, 20b/10, 21a/02, 21a/11, 22a/03, 22b/04, 23a/06, 23a/11, 25a/08, 25a/11, 25b/03, 25b/06, 25b/11, 26a/04, 26a/05, 26a/10, 26a/11, 26b/06, 26b/11, 27a/06, 28a/01, 29a/03, 29a/09, 29a/11, 29b/08, 30a/01, 30a/02, 30a/05, 30b/01, 30b/05, 31a/01, 31a/05, 31a/06, 31a/07, 31a/09, 31b/02, 31b/08, 33a/02, 33a/03, 33a/05, 34a/09, 34a/10, 34b/02, 34b/04, 34b/06, 35a/04, 35b/07, 35b/08, 36a/05, 36b/05, 37a/07, 37b/01, 37b/11, 38a/04, 38a/05, 38a/06, 38b/08, 39a/09, 39a/10, 39b/09, 40a/04, 40a/06, 40a/08, 40a/08, 40a/09, 40a/11, 40b/01, 40b/01, 40b/07, 40b/11, 40b/11, 41a/01, 41a/05, 41a/06, 41a/11, 41b/01, 41b/11, 42a/08, 42b/06, 43a/09, 43b/08, 44a/08, 44a/10, 44a/10, 44a/11, 44b/01, 44b/02, 44b/04, 44b/08, 44b/11, 45a/05, 45a/06, 45b/05

o.+dur 3b/09, 4b/04, 7b/02, 15b/04, 16b/05, 34b/02

o.+idi 15a/03, 31a/10, 43b/05

ol-: olmak.

o.-a 4a/10, 8b/07, 15a/06, 18a/11, 24a/02, 28b/09, 45a/01

o.-a+(nola) 8b/06, 39a/10

o.-a 33b/01

o.-alar 19a/09, 19a/09

o.-alum 24b/04

o.-an 7a/03, 16a/09, 16a/10

o.-ayıldı 5a/01

o.-dı 4a/04, 4a/07, 4b/08, 4b/11, 5a/05, 5a/07, 11b/10, 12a/08, 15b/01, 17b/02,
17b/06, 20b/06, 21a/02, 21a/03, 22a/06, 23b/11, 24b/08, 25a/03, 25b/01, 28a/05, 29a/06

o.-duğı 4b/02

o.-duñ 22b/11

o.-duñuz 42a/09

o.-ıcak 37b/02

o.-ısaruz 41a/08

o.-madımı 39a/10

o.-mağa 41a/06

o.-mağdan 13a/09

o.-man 17a/05

o.-masun 17a/04, 17b/09

o.-maya 7b/03

o.-maz 17a/09

o.-mışıdı 45b/02

o.-mışdur 23a/01

o.-sa 29a/08, 32a/05

o.-sun 26b/02, 42b/04

o.-ub 29a/09, 29b/11

o.-uñ 33b/07

o.-ur iken 13b/06

o.-ursa 7a/07

on: on.

o. 28a/04, 29a/03, 29a/05, 29a/06

oñar-: yardım etmek.

o.-ursın 42a/04

oruc: F. oruç.

o. 35b/09

otur-: yaşamak, kalmak.

o.-alar 44b/08

o.-dı 19a/04, 31a/10

o.-dılar 45a/03

o.-up 44a/05

o.-ur idi 11a/01

oy-: oymak.

o.-ub 18b/10

öc: neden, etki.

ö.+iñden idi 22b/11

ög-: övmek.

ö.-di 41b/03

ö.-ersin 17a/02

öğren-: öğrenmek.

ö.-e 5a/03

ö.-medügidür 4b/10

ö.-miş 13b/11

öğret-: öğretmek.

ö.-di 21b/01

öğüt: öğüt.

ö. 32a/09

ö.+virdi 39b/01

öküz: öküz.

ö. 41a/03

öl-: ölmek.

ö.-dilermi 30a/10

ö.-enleri 22b/09

ö.-ince 44a/07

öldür-: öldürmek.

ö. 13b/04

ö.-düm 6b/08

ö.-düh 11b/04, 22b/09

ö.-e 6a/09, 6b/09

ö.-eler 2b/06, 12a/04

ö.-elüm 14a/04, 24b/02

ö.-em 22b/09

ö.-erem 12b/05

ö.-eyin 11b/09

ö.-in 22b/06

ö.-mege 6a/07

ö.-mezem 44a/06

ö.-ürüz 43a/03

ölü: ölü.

ö.+sidür 38b/09

‘ömr: A. ömür.

‘ö. 12b/06

‘ö.+ün 12b/09

öñ+(1): ön.

ö.+inde 4b/08, 5a/02

ö.+inden 14b/10

ö.+ine 29b/06

öñ+(2): evvel, başlangıç.

ö.+üzden 8b/08

örnek: bir şeyin benzeri.

ö.+leridür 31b/10

örtü: örtü.

ö.+leri 27b/10

örtüle-: saklamak, gizlemek.

ö.-düm 3a/11

ötüri: dolayı.

ö. 34b/03, 40b/09

öz: ruh.

ö. 12b/04

‘özür: A. özür.

‘ö. 25b/10, 32b/06

‘ö.+dileñ 33a/02

pādişāh: F. hükümdar.

p.+uñ 7a/11

pādişāhluk: hükümdarlık.

p.+iñ+(padişahluğın) 2b/04

pak: temiz.

p. 3a/06

pāre: F. parça.

p. 29a/11, 29b/03, 30a/02

p.+olan 30a/02

p.+oldı 29a/03, 29b/04

p.+olmuş 29a/11

peltek: peltek.

p.+dür 7a/01

p.+i+(peltegi) 9a/11

pelteklik: pelteklik.

p.+i+(peltekligi) 6a/01

pencere: F. pencere.

p.+ler 29a/09

pes: F. öyleyse.

p. 5a/01, 5b/07, 6b/05, 15b/08, 20a/02, 25b/07, 31b/02, 33a/03, 37a/11, 42b/02

peydā: F. görünür, belirgin.

p.+oldı 12a/05

peygamberlik: peygamberlik.

p. 3a/11, 8b/08, 39a/06

p.+e+(peygamberlige) 16b/03

peygamber: F. elçi.

p. 20a/08, 24a/04, 33b/06, 37a/02

p.+dür 13a/09, 21a/04

p.+in 19b/09

p.+ise 4b/09

p.+ler 4b/01, 5a/08

p.+leriz 14b/02

p.+lerle 31a/03

p.+lermüzdin 8a/10

p.+lerüñ 32b/01

peygamberzāde: peygamber soyundan gelen.

p.+lerdür 11a/10

pişmiş: pişmiş.

p. 37b/11

put: F. put.

p. 32a/04

p.+a 31b/08, 31b/09, 32b/02, 33a/04, 34b/02, 42a/09

p.+lar 31b/09, 32a/01, 32b/04

p.+larımız 24b/02

raḥmet: A. esirgeme, koruma.

r. 8b/06

r.+eyleye 45b/05

r.+olavuz 23b/10

r.+üm 22a/07, 22a/11, 22b/01

r.+üñle 45b/07

ra'yyet: A. halk.

r.+ũñ 26b/02

rast: F. doğru.

r.+dur 17a/07

razı: A. kabul eden.

r.+iseñ 27b/02

r.+ola 32b/08, 33a/11, 45a/02

r.+oldı 27a/10, 45a/11

r.+oldılar 45a/01

renc: F. eziyet, sıkıntı.

r. 44a/04

resm: A. eser, alamet.

r.+e 41a/08

revā: F. yakışır, uygun.

r. 13b/02, 27a/08

revān: F. yürüyen, giden.

r.+oldı 3a/01

rızā: A. hoşnutluk, memnunluk.

r.+ñ 38a/03

rızq: A. Allah'ın bahşettiği nimet.

r. 12b/04, 37b/09

r.+ın 12b/03

risālet: A. peygamberlik.

r.+in 32b/02

ruḥ: A. can.

r.+ına 45b/03

şabr: A. sabır.

ş. 5b/11, 23b/06

ş.+itüñ+(idüñ) 24a/02, 24b/05

ş.+umuz 24b/06

şaç: saç.

ş.+ım 42b/10

ş.+ına 42a/06

şaç-: saçmak.

ş.-ardı 20b/08

ş.-dı 11b/11

şaf: A. dizi, sıra.

ş. 11a/03, 19a/03

sağ: sağ.

s. 3b/05, 20b/03

şahrā: A. çöl.

ş.+ya 19b/04

şakal: sakal.

ş.+um 42b/10

şakla-: saklamak.

ş.-dı 23b/01

ş.-maduñ 43a/01

ş.-ram 44a/07

ş.-rdı 39b/09

ş.-yalar 6b/02, 6b/03

şaklayıcı: gizleyici.

ş.+yam 6b/01

şalâhiyyet: A. Bir harekette bulunmaya haklı olma.

ş.+e 39b/03

şalâvat: A. Hz.Muhammed'e edilen dua.

ş. 45b/04

şalîh: A. dinin emrettiği şeylere uygun hareket eden.

ş.+leri 33a/08

ş.+lerin 35b/08

şalla-: sallamak.

ş.-mağdan 45a/07

şan-: düşünmek.

ş.-dı 9a/02, 9a/05, 25a/09

ş.-dılar 10b/07, 20a/05, 36b/02

ş.-duğ 23b/09, 25b/02

ş.-ub 29b/08

ş.-ursın 18a/09

şanduk: A. sandık.

ş.+a+(şanduğa) 44a/11

saray: F. saray.

s. 10b/10

s.+um 13b/07

savaş: savaş.

s. 18b/05

sebeb: A. sebep.

s.+ile 15b/02

s.+inden 4b/04

secde: A. secde.

s.+eyledük 21a/09

s.+eyledüñüz 21a/08

s.+itdiler 36b/04

s.+itdükleri 36b/07

s.+itenlerden+(idenlerden) 19a/09

s.+mi itersiz+(idersiz) 21a/11

s.+itesin+(idesin) 19b/03

s.+itevüz+(idevüz) 19a/11, 19b/03

s.+itüp+(idüp) 21a/05

s.+ye 33a/03

s.+itüñ+(idüñ) 33a/01

seç-: seçmek.

s. 44a/02

sefer: A. savaş.

s.+eylesünler 32b/10

selām: A. selam.

s. 14b/11, 15a/01, 15a/02, 15a/02, 15a/04

s.+um 15a/06

selāmet: A. esenlik.

s. 34b/03

selvā: Tih Çölü'nde buldukları sürece İsrailoğulları'na Allah tarafından karınlarını duyurmaları için gönderildiğine inanılan kuş.

s. 37b/10

sen: 2. teklik şahıs zamiri.

s. 3a/06, 8a/03, 9b/05, 10a/10, 12a/09, 12b/06, 13a/01, 13a/03, 13b/01, 13b/10, 14b/06, 15a/07, 16a/01, 17a/07, 17b/05, 18a/08, 18a/10, 19b/03, 20b/01, 22b/10, 23a/01, 23b/10, 23b/10, 24b/09, 32a/04, 32a/07, 34b/05, 35a/08, 35b/06, 36b/09, 37a/11, 39b/03, 41b/06, 42a/04, 42a/07, 42a/08, 42b/08, 44b/01, 44b/08

s.+den 11b/06, 13a/11, 32a/08, 42b/10, 43b/10, 43b/11

s.+deñdür 14b/08

s.+i 3a/11, 5b/04, 6a/07, 6a/08, 6a/09, 7b/09, 8b/07, 9b/09, 14a/05, 14b/03, 15a/03, 16a/11, 17a/02, 19b/07, 33b/06, 44a/06

s.+mi 19b/11

s.+üñ 6a/05, 6a/06, 7b/08, 7b/10, 12b/09, 12b/11, 15a/08, 21b/11, 22a/11, 22b/11, 32a/03, 37b/06, 38a/03, 41b/05, 42a/03

s.+üñle 14a/10, 37a/02

<saña

s. 4a/10, 5b/03, 10a/04, 11a/06, 11a/09, 11b/07, 12b/06, 13a/03, 13a/11, 14b/08, 16a/02, 21b/10, 24b/10, 25a/07, 25b/03, 26a/01, 26a/02, 26a/08, 26b/04, 26b/04, 27a/05, 27a/09, 32a/03, 35b/01, 35b/02, 35b/02, 43b/08

sergerdān: F. şaşkın.

s. 25a/04

sevāb: A. sevap.

s.+a 36a/03

sevgü: sevgi.

s.+ñi 6a/06

sevin-: sevinmek.

s.-diler 19a/10, 34a/01

şıfat: A. sıfat.

ş.+ı 41b/11

ş.+um 8a/04

şıgın-: sığınmak.

ş.-alum 35a/05

şığır: sığır.

ş. 43b/05

şın-: kırılmak.

ş.-an 44a/10

şına-: sınamak, denemek.

ş.-dum 15a/03

şındı: makas.

ş.+la 44b/02

sır: A. sır.

s.+la 16b/09

sin: A. mezar.

s. 4a/09

siz: 2. çokluk şahıs zamiri.

s. 4a/08, 10b/08, 14a/05, 14a/06, 17b/11, 19b/08, 20a/02, 21a/11, 21b/03, 21b/04,
21b/05, 26b/02, 30a/01, 33b/07, 42b/01, 43b/03

s.+den 21b/01, 34a/07, 40b/09

s.+e 15a/06, 15b/05, 21b/01, 33b/01, 33b/08, 34a/08, 36b/09, 40a/03, 42a/09,
42b/03

s.+i 15b/08, 16b/03, 21b/07, 34a/09, 34b/10

s.+in 8b/08, 16b/02

s.+ün 15a/10, 18b/01, 33b/09, 37b/05, 40b/04

s.+ünleyem 6b/10, 10a/03, 33b/08

sok-: sokmak.

s. 5a/09

s.-dı 5b/01, 12a/05, 17b/03

şoñra: sonra

ş. 13a/10, 25b/04, 26a/09, 31a/03, 31b/04, 31b/05, 37a/08, 42b/08

şor-: sormak.

ş.-alar 20a/08

ş.-arlarsa 4a/10, 4b/07, 8a/04

ş.-dı 3b/09, 8a/09, 9a/07, 11b/01

ş.-dılar 3b/08

ş.-du 9a/02

ş.-du 7b/07

ş.-ı 3b/11

şora: sonra.

ş. 4a/01

söyle-: söylemek.

s. 7b/02, 7b/04, 8a/04

s.-di 32b/01, 32b/02, 37a/01, 38a/04

s.-gil 7a/10, 7b/07

s.-me 16b/04

s.-megil 7b/10

s.-mek 7b/06

s.-mezdi 41a/03

s.-rken 38b/01

s.-rse 8a/02, 8a/03

s.-rsin 8a/02, 11b/05

s.-sün 14b/09

s.-ye 33b/01, 43b/01

s.-yeydi 41a/01

s.-yüp 12b/06

söyleş-: görüşmek.

s.-dugin 37a/02

söz: söz.

s. 19b/10, 41a/03

s.+de 4a/06

s.+e 32a/06

s.+i 16b/08, 17a/02, 19a/07, 19a/10, 26b/02, 27a/04, 27b/06, 31b/11, 32b/05,
38a/09, 38a/10, 38a/10, 38a/11, 38b/01, 38b/03, 38b/04

s.+ile 8b/08, 27b/10

s.+imidür 38a/08

s.+in 16b/10, 18a/01, 22b/05, 30b/09, 31a/02, 38b/11, 41a/07

s.+ine 17a/08, 38a/09

s.+inle 42a/10

s.+inüñ 38b/01

s.+iyle 40a/05

s.+le 42b/03

s.+leri 12b/10, 15b/10

s.+lerini 26a/03

s.+mi 6a/01

s.+ni 38b/02

s.+üm 17a/07

s.+ümi 42b/11

s.+üñ 7b/10, 39a/04

şu: su.

ş. 15b/06, 23a/04, 25a/11, 29a/06, 29a/07, 29a/09, 30a/03, 30a/09, 30b/01

ş.+ların 25b/07

ş.+ya 30a/02

ş.+yile 2b/09

ş.+yun 30a/05

su'âl: A. soru.

s. 3b/08, 3b/10, 4a/10, 4b/07, 7b/01, 8a/04, 20a/08

sulţan: A. padişah.

s.+laruñ 27a/04

şüret: A. görüntüş, biçim.

ş.+inde 29b/06, 29b/11

süd: süt.

s. 6b/03

sür-(1): kovmak, sürgün etmek.

s. 13b/05

s.-sün 44a/04

sür-(2): yürümek, ilerlemek.

s.-di 10b/02, 33b/02

s.-diler 28a/05, 28b/10

s.-üb 22b/03

sür-(3): yapmak, yürütmek.

s.-e 40a/05

şād: F. sevinçli.

ş.+itersin+(idersin) 43a/03

ş.+oldı 8b/01, 25a/09, 33b/11, 43a/05

ş.+oldılar 24a/10

şākirt: F. talebe.

ş.+idi 39b/06

şefā‘at: A. şefaat.

ş.+itmekde 31b/10

şefā‘atci: şefaat eden.

ş.+olaydı 32a/05

şehir: F. şehir.

ş. 21b/04, 33a/01, 33a/05

şehr: F. şehir.

ş. 33a/05

ş.+den 34a/02

ş.+e 25b/07, 31b/08

ş.+i 21b/04, 25a/02, 26b/11

ş.+ün 25b/09

şer: A. Allah'ın emri.

ş. 41b/11

şerī'at: A. din kaideleri.

ş.+inden 33a/10

şikāyet: A. şikayet.

ş.+itdiler 23b/05

şimdi: şimdi.

ş. 11b/07, 13a/11, 17a/06, 33b/03, 36b/06, 41b/05

ş.+dengirü+(şimden girü) 26b/08

ş.+mi 30b/10

şol: şu.

ş. 20a/03, 22a/02, 25b/01, 40a/01, 44b/07

şomlık: uğursuzluk.

ş.+ından+(şomlığından) 40a/02

şomluq: uğursuzluk.

ş.+uñuzdandur+(şomluğunuzdandur) 37b/05

şöyle: şunun gibi.

ş. 7a/10, 11a/11, 16b/07, 27b/03, 27b/05, 34b/07, 39b/04, 44a/11

ş.+dür 30b/05, 31a/04

şu: şu.

ş. 36b/01, 45a/11

ş.+ña 31b/06

Şu‘ayb: Hz. Şuayb.

ş. 9a/11

şu‘le: A. alev

ş. 5b/01

şükr: A. Tanrı'ya duyulan minneti dile getirme.

ş.+idüñ 30a/06

ş.+in 6a/06

ş.+inķılıñ 33b/09

ş.+ķılasuz 30a/07

ş.+ķıldılar 30b/03

tā: kadar

t.31b/06, 37b/02, 41a/08, 44a/07

ta‘ām: A. yemek.

ţ. 23a/04

ţ.+ların 37b/04

ţā‘at: A. ibadet.

ţ. 41a/02

tağ: dağ.

ţ. 3a/01, 36b/05

.+1 36a/11

.+ına 33a/11, 33b/02, 37a/06, 39a/11, 39b/09

ağıt-: dağıtmak.

.-dı 26b/06

.-ma 35b/06

ahıl: tahlıl.

t.+ları 25b/06

ahık: A. doğru olup olmadığını araştırma.

t. 3b/01

aht: F. hkmdarlık makamı.

t. 11a/01, 11a/02

t.+dan 12a/01

t.+eylediler 19a/03

t.+ıla 12a/01

t.+um 13b/07

ahta: F. tahta.

t. 41b/11

t.+ları 41b/09, 44a/08, 44a/10

t.+ya 12a/02

adr: A. değer verme.

t.+itdm 35b/05

aki: -mesi iin, -sin diye.

t. 2b/07,5a/02, 6a/01, 6a/07, 7a/04, 10b/10, 18a/04, 20b/03, 21b/08, 24a/08, 25a/02, 25b/05, 28b/10, 29a/03, 32a/05, 33a/02, 33a/07, 33a/10, 35b/08, 37a/03, 38b/11, 43b/01

tākīm: -mesi için, -sin diye.

t. 4a/01, 6a/02, 14a/02, 24a/01, 32b/08

tamām: A. tam, eksiksiz.

t. 23b/07

t.+dur 27a/04

t.+ite+(ide) 31a/02

t.+itmege 30b/09

t.+oldı 19a/01, 45b/02

tamāmet: A. tamamı.

t. 26b/11

ṭāmu: cehennem.

ṭ. 32b/04

ṭāñ: şafak vakti.

ṭ.+la 28a/05

ṭāniş-: danışmak, istişare etmek.

ṭ.-ayın 13a/02

ṭāp-: kulluk etmek.

ṭ.-alum 34b/02

ṭ.-andan 33a/04

ṭ.-anlar 32b/04

ṭ.-anları 32b/02

.-arlar 31b/08, 41b/09

.-arsız 31b/09

.-avuz 41a/09

.-dılar 40b/06

.-duğı 30b/07

.-duñuz 42a/09

.-mak 32a/08, 41a/06

.-mañ 41a/09

.-mayavuz 41a/09

.-uñ 41a/09

apucı: tapan, kulluk eden.

.+vuz 41a/11

ar: F. dar.

.+dur 7a/01

araf: A. taraf.

.+da 2b/05

.+ına 31b/07

arlık: sıkıntı.

.+ın+(arlığın) 5b/10

art-: ekmek.

.-asız 44b/08

aş: taş.

. 40a/08

aşra: dışarı.

. 19a/05, 32a/10, 34a/03, 45a/03

avar: koyun veya kei srs.

. 28a/07

aye: F. dadı.

.+si 31a/04

ayı: dayı.

.+sı 39b/05

tek: yalnızca, sadece.

t. 27a/05, 40a/07

tekye: A. dayanma, yaslanma.

t. 3b/06

terengbin: F. Acem kudret helvası.

t. 37b/10

tevbe: A. tvbe.

t.+eyle 12b/07

t.+eyledk 44b/05

t.+mz 44b/05

t.+sin 44b/07, 44b/10

t.+ılu 33a/02

tiz: abuk, kısa zamanda.

t. 27b/06, 28a/08, 30a/01

t.+ola 21b/05

t.+ola 43a/09

o-: domak.

.-di 25a/11

.-inca 2b/07

.-isar 2b/04

.-sa 2b/06

oğır-: doğurmak.

.-acak 2b/11

oğra-: doğramak.

.-di 44b/02

oğrı: doğru, gerek.

. 15a/06, 15b/02, 15b/05, 28b/09

.+dur 39a/04

oğın-: dokunmak.

.-cağ 19a/01

oğun-: dokunmak.

.-di 20a/04

oğuz: dokuz.

. 40b/05, 41b/01

ol-: dolmak.

.-di 26b/11

.-durub 18b/10

olaş-: dolaşmak.

.-a 4a/10

on: giysi.

.+ları 27b/11

.larıla 28a/01

.ların 27b/01, 28a/03

onlık: zırh.

. 14a/01

onlu: zırhlı.

. 19a/02, 19a/02

oprak: toprak.

. 31a/07, 39b/08, 43b/04

.+dan 40a/11

.+ıla+(opragıla) 31a/08

toz: toz.

t.+ıyla 10b/02

ufān: A. Şiddetli yağmur.

. 25a/01

ur-: durmak, kalmak.

.-alum 40b/07

.-am 27a/05

.-amazuz 34b/01

.-dı 8b/09, 13a/04, 27a/02, 37a/08, 39a/11, 41b/08, 44a/11

.-dılar 9a/06, 25a/08, 25b/08, 27b/08, 28a/06

.-duñ 11b/04

.-mayalar 44a/05

.-ub 30a/09

.-uñ 27b/06

.-up 32a/02

.-ur 9b/07

.-urlardı 11a/03

.-ursın 17a/01

tut-(1): zapt etmek.

. 13b/04

.-alum 14a/03, 28b/03

.-arsın 37a/09

.-dı 25b/05, 31b/06

.-dılar 22a/04

.-ma 39b/04

.-uñ 11b/09, 36b/02

tut-(2): tutmak.

. 5a/06, 17b/06, 21a/01

.-agel 37a/05

.-dı 12a/07, 17b/06, 21a/02, 32a/06

.-du 5a/06

.-ma 42b/10

tut-(3): farzetmek, saymak.

.-am 13a/04

.-arsın 16a/06

.-aruz 18a/02, 22a/01, 34a/02

.-mazuz 36a/06

tut-(4): amel etmek.

.-dılar35b/09

ut-(5): yapmak.

.-dılar43a/02

.-duğı 8a/01

uy-: duymak.

.-dı 34a/03

uz: tuz.

. 7b/09

.+um 11b/04

uc+(1): sebep, vesile.

u.+ından 42b/06

uc+(2): baş.

u.+unda 6b/05

umak: cennet.

u. 12b/10

u.+a+(umağa) 31a/03

u.+da 23a/09

u.+dan 4b/05

uğra-: uğramak.

u.-dı 8b/10

u.-dılar 9a/07

uğraşdur-: uğraştırmak.

u.-alum 14a/03

uğurlayın: sessizce, gizlice.

u. 19a/05

uḥrā: A. başka, diğ̈er.

u. 22a/09

‘ulemā: A. alimler.

‘u. 2b/07

ulu: yüce.

u. 12a/09, 18b/11, 26b/03

u.+eyledüñ 5b/05

u.+ların 25b/09

ulūhiyyet: A. Tanrılık vasfı.

u.+in 32b/01

ululuk: büyüklük.

u. 42a/09

unut-: unutmak.

u.-duñ 11b/04

ur-: vurmak.

u. 29a/02, 30a/11

u.-asız 44b/09

u.-dı 10b/10, 29a/03, 30b/01, 41b/10, 42a/01, 42a/06

u.-dılar 33a/03, 45a/05, 45a/09

u.-duğına 44a/08

u.-uram 3b/06

u.-ursa 8a/01

urğ̈an: ip.

u.+ı 18b/09

uş: şimdi, böyle.

u. 5b/05, 8b/01, 9b/05, 24a/09, 32a/02, 32a/07, 36a/02, 40b/04

uşbu: işte bundan dolayı

u. 27a/05

uşda: işte.

u.+da 14a/02, 14b/07, 26a/07, 26b/02, 27a/03, 28a/11, 29a/05, 32a/04, 35b/11, 38b/06

uvat-: parçalamak.

u.-dı 41b/10

uy-: tabi olmak.

u.-arlar 44a/02

uzun: uzun.

u. 9a/10, 21a/02

üç: üç.

ü. 28a/09, 28b/04, 30a/03, 31b/07, 37a/08

ümīd: F. umut.

ü.+e 14a/07

ü.+i 35a/08

ümīz: F. umut.

ü. 22a/01

ü.+leri 31a/10

üm̄met: A. cemaat.

ü.+dür 41b/04

ü.+i 3b/10

ü.+in 41b/03

ü.+lerümüñ 38b/09

ü.+lerüñ 38a/02

ü.+üm 41b/03

ün: ses.

ü. 33b/02

üst: üst.

ü.+ine 36b/04, 39a/08, 44b/09

ü.+lerine 36b/01, 36b/02

ü.+ümize 36b/05

üstād: F. usta.

ü.+ımış 21b/01

üstün: üstün.

ü.+dür 7b/10

üşen-: usanmak, bıkmak.

ü.-düm 36a/09

ü.-mezler 38b/03

ü.-mişlerdi 8b/05

ü.-ürler 38b/02

üşendür-: rahatsız etmek.

ü.-diler 23b/05

ü.-me 14b/04

ü.-üñ 23b/04

üzeri: üzeri.

ü.+nde 6a/05, 11a/01

üzerü: üstü.

ü.+ñe 7b/09

va‘de: A. bir iş için belirtilen zaman.

v.+itdügin 39a/10

v.+itdüñ idi 39a/09

vaḥdāniyyet: A. Allah’ın bir oluşu.

v.+ine 32a/11

vaḫt: A. vakit, zaman.

v. 2b/11, 17a/05, 17a/06, 17a/09, 30b/05, 44b/07

v.+den 39b/09

v.+ın 44a/11

v.+i 19b/10

v.+idür 24b/08

v.+in 18a/11, 31a/05, 31b/03, 40b/07

var: var.

v. 5b/06, 9a/11, 13a/01, 13a/06, 18a/06, 18a/09, 24a/06, 31a/05, 34a/05, 34b/05, 38b/10, 41a/01, 41b/10

v.+dur 5b/08, 6a/05, 9a/08, 14a/01, 26a/08, 36a/03, 36a/04, 36a/05, 39b/08, 44a/01

v.+ıdı 10b/03, 13a/06, 18b/09, 31a/05, 34a/05, 41a/01, 41b/10

v.+ın 20a/06

v.+ise 16b/06, 27b/10, 27b/11, 27b/11

v.+mıdur 9a/09

v.+sa 26b/07

var-: gİtmek, ulaşmak.

v. 7a/10, 8b/06, 10a/11, 11b/08, 13a/02, 26b/08, 35a/08

v.-a 6b/06, 31a/03, 39a/11

v.-alar 39a/05

v.-alum 9b/08, 9b/09, 10a/07, 10a/08, 10a/09, 10a/10, 28b/03, 30a/08, 34b/10,
35a/05, 35b/01

v.-ayın 10a/11, 38b/10

v.-dı 3a/03, 8b/02, 8b/04, 23b/03, 25a/10, 25b/04, 26a/10, 26b/09, 30b/11,
31a/07, 38b/11, 40a/07, 44b/02, 44b/05

v.-dılar 18b/06, 23a/06, 23a/08, 23b/04, 25b/08, 27b/08, 28b/04, 34a/02, 34b/06,
40a/05

v.-dum 42a/09

v.-ımazuz 34b/06, 34b/11

v.-ın 33b/01

v.-madı 6a/07

v.-mayalum 34b/03

v.-mazsañuz 34b/10

v.-mazuz 35a/07

v.-sam 44a/01

v.-sun 34b/04

v.-uñ 25a/06, 25b/09, 25b/10, 26b/02, 31b/02, 33b/10, 34a/07, 34b/08

v.-ursa 34b/04

v.-ursañ 35a/08

ve: A. ve.

v. 3a/09, 3a/09, 3b/07, 3b/10, 4b/04, 4b/11, 6a/01, 6a/05, 6a/08, 6a/10, 6b/03, 6b/04, 6b/06, 6b/07, 7a/04, 7b/06, 8b/04, 8b/10, 8b/11, 9b/08, 10b/01, 12b/01, 12b/03, 12b/10, 13b/03, 13b/03, 13b/07, 13b/07, 13b/09, 14b/03, 15a/08, 15a/11, 15b/05, 15b/10, 16b/02, 17b/03, 18b/09, 19b/05, 20a/05, 21a/02, 21a/07, 22b/04, 22b/04, 23a/04, 23a/07, 23b/02, 24b/03, 25b/10, 26a/02, 26b/04, 27b/10, 27b/11, 29b/08, 30b/04, 32b/01, 33b/06, 34a/07, 34a/11, 34b/09, 35a/01, 35a/11, 35b/09, 36a/04, 36a/05, 36b/04, 37b/10, 38a/07, 39a/06, 39b/06, 40a/02, 40a/05, 40a/08, 40b/02, 40b/04, 41a/10, 41a/11, 42a/03, 42b/07, 42b/10, 43a/04, 43b/01, 44a/01, 44a/07, 44b/04, 44b/08, 44b/08, 44b/09, 45a/02

vesvese: A. şüphe.

v. 38a/07

veyâ: A.+F. yahud.

v. 41a/02

vezir

v.+leri 13a/05, 13a/06

v.+lerümle 13a/02

vilâyet: A. il.

v. 13b/02

v.+den 18a/08

v.+ümüzi 17b/10

vir-: vermek.

v. 5b/11, 6a/02, 10a/11, 14b/04, 27b/01, 32a/09, 37a/10, 39a/05

v.-di 5b/01, 9b/08, 9b/09, 10a/06, 10b/01, 12a/10, 23b/03, 38a/07

v.-diler 11a/07
v.-dügüm 15a/03
v.-düm 3a/11, 5b/03, 6a/05, 11b/07, 12b/06, 27a/09, 39a/06, 39a/07, 44a/04
v.-dün 5b/05, 15a/01
v.-e 12b/10, 14b/08, 19a/07, 39a/10
v.-eler 6b/03, 23b/02
v.-elüm 26b/04, 40a/07
v.-en 12b/03, 16b/04
v.-evüz 26a/02
v.-gil 23a/10
v.-i 13a/01
v.-ibidi 14b/06, 24a/09, 25a/01, 25b/05, 26a/04, 26a/10, 26b/06, 26b/10, 29b/05,
33b/04, 34a/05, 34a/08, 34b/10, 36a/01, 36a/03, 37b/09, 37b/10, 38b/07
v.-ibisin 24a/01
v.-ibiye 7b/05
v.-imez 12b/05
v.-in 10b/04
v.-iser 36b/09
v.-iyidi 9b/08
v.-mediler 23a/04
v.-meyesin 13b/04, 14b/06
v.-mezem 27b/01, 27b/03, 27b/04
v.-mezse 44b/10
v.-mezseñüz 10b/08

v.-mezsizin 21a/10

v.-mezüm 35b/03

v.-miş 10a/05

v.-miş idi 14b/11

v.-üñ 10b/04, 27b/09

v.-ürüz 15a/04

yā: A. ey.

y. 3a/06, 3a/08, 3a/10, 3b/05, 4a/02, 5a/06, 5a/08, 5b/03, 5b/06, 6a/04, 6a/11, 7a/02, 7a/08, 7b/07, 7b/08, 8a/01, 10a/04, 15a/01, 17b/10, 18a/07, 19a/06, 20b/01, 20b/03, 21a/01, 22a/11, 22b/10, 24b/06, 24b/07, 24b/09, 27a/03, 27a/11, 28b/06, 28b/11, 29a/01, 30a/06, 30a/10, 30a/11, 31a/01, 31b/01, 32a/02, 32a/09, 32b/06, 32b/09, 33a/09, 33b/03, 33b/05, 34b/05, 34b/11, 35a/07, 35b/02, 35b/07, 35b/11, 36a/02, 36a/06, 36b/08, 37a/01, 37a/04, 37a/09, 38a/02, 38a/08, 39a/09, 39b/02, 40a/06, 41b/05, 44a/03, 44a/06, 44b/04, 44b/06, 45a/10, 45b/07

ya: F. veya.

y. 13b/05, 30a/10, 37a/10, 38a/07, 41a/02

yağ-: yağmak.

y.-dı 25a/02

yāḥud: F. veya.

y. 3b/10

yaka: yan, yön.

y.+dan 28b/02, 38a/10, 38a/11

yaqın+(1): yakın.

y. 44a/08

yaqın+(2): yaklaşmak.

y.+geldi 36b/03

y.+geldiler 19b/06

yaqınlık: yakınlık.

y. 3a/09

yalan: doğru olmayan söz.

y.+ımış 39a/01

y.+dur 15a/07

yalvar-: yalvarmak.

y.-dılar 8b/05, 36b/11

y.-mağa 12a/07

y.-uñ 25a/06

y.-urlardı 19a/05

yan: taraf.

y.+ı 36b/04

yaña+(1): taraf.

y. 10a/06, 29b/02, 30a/04, 37a/11

yaña+(2): hem, aynı zamanda.

y.24a/10

ya'ni: A. demek, şu demek.

y. 5a/08, 5b/10, 7b/05, 18b/01, 29a/09, 42b/04

yap-: yapmak.

y. 23a/09

yapış-: yapışmak.

y.-dı 42a/06

yaprak: yaprak.

y. 3b/07

yār: F. sevgili.

y. 9b/08, 9b/09

yara-: yaramak.

y.-maz 41a/06

y.-yalar 14a/02

yaradan: Allah.

y.3b/01

y.+ı 21b/11

yaradıcı: yaratan.

y.+sı 15b/11

yarag: hazırlık.

y.+ın 28a/01

y.+ıneylediler 34a/02

yarak: hazırlık.

y.+eylen 27b/07

yarat-: yaratmak.

y.-a+imez (yarada) 12b/04

y.-an 16b/05

y.-dı 9a/04, 15b/05, 15b/07, 15b/08

y.-duğıma 12b/02

y.-duğum 44a/05

y.-dum 12b/03

yardım: yardım.

y. 24b/05

y.+itmekde 31b/10

yardımcı: yardımcı.

y.+olıcak 7a/06

yardum: yardım.

y.+ıyla 34b/04

yarı: yardım etmek.

y.+kılalar 32a/01

yarıkılıcı: yardım eden.

y.+yam 33b/10

yarım: yarım, yarı.

y. 36b/07

yarın: ertesi gün.

y. 22a/07, 23b/01

y.+dası 14a/06

yarlığa-: bağışlamak.

y. 43a/06

y.-gıl 45b/07

y.-yam 31a/02, 33a/02

yat-: yatmak.

y.-ur 6b/04

yavaş: yumuşak huylu.

y. 41a/05

yavaşlık: yumuşaklık, sükun.

y. 5b/11

yavlağ: çok, pek çok.

y. 41b/09

yavuz: güçlü.

y. 7a/06

yaya: yaya.

y. 19a/03

yaz-: yazmak.

y.-an 45b/06

y.-anı 45b/07

yazı: çöl.

y. 45a/05

y.+da 34b/06, 35b/06, 37a/09, 37b/11

y.+dan 37a/10

y.+lardan 26b/10

y.+sında 35b/05

y.+ya 25a/03, 44b/07

yazılı: yazılı.

y.+idi 42a/01, 44a/09

yazu: yazı, çöl.

y.+sına 31b/06

yazuğ: günah.

y.+dan 36a/04

yıg-: esirgemek, mahrum bırakmak.

y.-aydı 41a/02

yıglındur-: çekindirmek.

y.-ur 36a/04

yıkıl-: yıkılmak.

y.-ub 25a/03

yıl: yıl.

y. 12b/06, 22b/06, 23b/08, 26a/05, 26a/07, 31b/04, 34b/06, 35b/05, 37b/11

yılan: yılan.

y. 4a/09

yıldura-: parlamak.

y.-r 13b/09

yi-: yemek.

y.-diler 25b/06, 26a/11, 26b/08, 37b/04, 37b/04

y.-düñüz 21b/03

y.-rler 14a/02

y.-rsin 16a/06

y.-yecek 26a/05, 26a/07

yidi: yedi.

y. 23b/07, 31b/04

yidibin: yedi bin.

y. 36a/03, 36a/04, 36a/05

yig: üstün.

y.+olısarsız 36b/10

yigen: yeğen.

y.+in 6b/06

yigrek: üstün.

y. 3a/08

y.+sin 20b/02

yil: rüzgar.

y. 26a/04, 26b/05, 31b/05

yimiş: yiyecek.

y. 26a/06

y.+i 26a/11

y.+imiz 26a/07

yiñ-: yenmek.

y.-emedi 29b/10

y.-emedüm 43a/03

y.-erlerse 19a/08

y.-ersevüz 19a/06

y.-erüz 19b/01, 19b/07

y.-meye 5b/04

y.-sünlar 14a/03

y.-sünler 18a/05

yine: yine, yeniden.

y. 5a/09, 6a/09, 17b/01, 24a/07, 25a/01, 25a/02, 25b/08, 26b/09, 27a/06, 33b/03,
41b/10, 43a/03

yir: yer.

y. 10b/06, 16a/09

y.+de 3b/01, 37b/02, 41b/11

y.+den 15b/08, 15b/10

y.+desin 3a/06

y.+e 8a/08, 15b/08, 32a/11, 36a/02, 37b/03, 41b/10, 42a/01, 44a/08, 45a/09

y.+i 15b/04, 15b/05, 15b/06

y.+ine 27a/07, 33a/09

y.+lerde 10a/01

y.+lü 27a/07

y.+ümde 39b/03

y.+üñ 15b/11

yiryüzi: yeryüzü.

y. 25b/06

y.+nde 25a/11, 37b/07

yit-: ulaşmak, erişmek.

y.-di 20b/10, 29a/11

y.-diler 28b/07

y.-er 45b/01

y.-ermiş 12b/11

yitmiş: yetmiş.

y. 37a/06, 38a/04, 38a/06, 38b/08

yitmişbin: yetmiş bin.

y. 45b/01

yog: yok.

y.+ıdı 42b/06

yoħsa: yoksa.

y. 19b/11, 24a/05, 37a/10

yok: yok.

y. 8a/08, 10a/10, 21a/08, 25b/01, 27b/02, 34a/08

y.+dur 3b/02, 15a/09, 34a/07, 35b/02, 38b/02

yol: yol.

y. 10b/04, 10b/08, 10b/08, 15b/05, 28a/01, 28b/09, 35b/03

y.+a 15b/03

y.+ca 28a/02

y.+da 15a/06

y.+ın 39b/04

y.+ına 4a/08

y.+ları 28b/10

yöre-: çevre, etraf.

y.-sin 25b/05

yud-: yutmak.

y.-a 12a/01, 13b/08

yuħarı: yukarı.

y. 36b/05, 36b/06

yumuħa-: yumuħamak.

y.-dı 26b/05

yumuħa-: yumuħamak.

y.-dı 43a/05

yumuşak: yumuşak.

y. 7b/01, 7b/04

yurd: yurt.

y.+ıdur 31b/01

yut-: yutmak.

y.-a+(yuda) 20b/09

y.-ar+(yudar) 20b/07

y.-arsın+(yudarsın) 26b/08

y.-dı 20b/07, 22a/06

y.-mağa 13b/07

y.-sun 20b/04

yügür-: koşmak, acele etmek.

y.-ü 42a/04

yük: yük.

y.+iyle 18b/11

yüksek: yüksek.

y. 32a/10, 36a/02

yüreklen-: yüreklenmek.

y.-di 10a/06

yüri-: yürümek.

y. 9b/08, 9b/09, 43b/10

y.-di 17b/02, 20b/08

y.-sin 20b/03

yürü-: yürümek.

y. 10b/06

y.-r 20a/05, 28b/01

yüz: yüz.

y. 12b/06, 13b/08, 18b/07, 20b/10, 28a/04, 28a/09, 30a/03, 42a/11, 42b/05

y.+e 22a/10

y.+in 29b/02, 32a/06

y.+ine 42a/06

y.+leri 36b/04

y.+lerin 33a/03

y.+lerini 45a/08

y.+lerinün 36b/04

yüzlü: yüzlü.

y. 9a/11

zāhid: A. zahid, sofu.

z.+dür 9a/06

zaḥmet: A. güçlük.

z. 14b/06

z.+çeküb 8a/08

za'if: A. zayıf.

z. 12b/04, 12b/08, 34a/11, 43a/02

zālim: A. acımasız.

z.+lerden 43a/04

zamān: A. zaman.

z. 11b/03, 39a/08

z.+dur 11b/02, 13a/10

zamān-ı fir‘avni la‘īn: F. Lanetlenmiş Firavun’un zamanı.

z.+e 2b/02

zarāfet: A. zariflik.

z. 40a/04

zār: inlemek, ağlamak.

z.+ı kıldılar 45a/08

zārлік: inleme, ağlayıp sızlama.

z.+ ların 33a/05

zeyrek: F. zeki.

z.+idi 39b/06

zıkr: A. anma.

z.+olmuşıdı 39b/06

zindan: F. hapishane.

z.+a 17a/03, 18a/04, 18a/06, 23a/04

zīrā: F. çünkü.

z. 4b/01, 4b/10, 7a/03, 7b/09, 8b/08, 27a/04, 27a/09, 34a/08, 40b/10, 44a/09

ziyāde: A. fazla.

z.+si 45b/03

ziyān: F. zarar, kayıp.

z.+a 16b/09

z.olur 34b/11

zor: F. sıkıntı, güçlük.

z.+ile 13b/04

6.2.Özel Adlar Dizini

‘Ād: Bir Arap kavminin adıdır.

a. 34a/04

Ādem: A. yeryüzünde yaratılan ilk insan ve ilk peygamber.

ā. 4b/04,

Allāh: A. Tanrı.

a.38b/01

a.+a 8b/05, 19a/05

a.+dan 36b/10

a.+dur 12b/08, 16a/09,9a/05

AllāhTe‘ālā: A. yüce Tanrı.

a.15a/05

‘Amālīk: Yahudi milletinın düşmanı olarak bilinen en eski Arap kabilesi olarak kabul edilen yarı efsanevi göçebe Sami topluluk.

‘a. 33b/09, 34b/05, 34b/07

‘a.+a 34b/06

‘Arab: A. Arap.

a. 29b/05

Asiye: A. Firavun’un eşi.

a. 22b/03, 22b/06, 22b/10, 23a/02

a.+yi 23a/03, 23a/11, 23b/01

Beniİsrā’il: A. İsrail oğulları.

b. 2b/03, 3a/11, 8b/04, 9b/01, 11a/03, 13a/04, 13a/05, 14a/08, 14b/03, 16a/05, 19a/04, 20a/09, 22b/02, 23b/03, 23b/04, 23b/08, 24a/04, 24b/06, 26a/02, 27b/06, 27b/07,

28a/03, 28a/06, 28a/07, 28b/03, 28b/06, 29a/05, 30a/04, 30b/02, 30b/07, 32a/10, 32b/05, 33a/08, 33b/05, 33b/06, 33b/11, 34a/10, 35a/03, 35b/06, 36a/02, 36b/07, 37a/08, 37a/11, 39a/08, 39b/10, 42b/11, 43b/08, 44b/03, 45a/07

b.+den 11a/09, 24a/11

b.+e 10b/01, 13a/02, 14b/05, 17b/11, 28a/11, 34b/08, 39a/07

b.+i 16a/04, 26b/04, 27a/09, 27a/10, 27b/05, 31a/08, 31b/02, 32b/10, 39a/11

b.+ün 31a/10, 40b/05

Beytü'lMukaddis: A. Kudüs.

b.+i 34b/07, 34b/08, 34b/09

Cebrā'il: A. Cebrail.

c. 24a/08, 29a/01, 30a/11, 30b/07, 30b/09, 30b/11, 31a/01, 31a/05, 32a/08, 32b/09, 35b/10, 40a/11, 44a/03, 44b/06, 45a/10, 45b/01

c.+e 36a/11

c.+i 29b/05, 39b/07, 43b/03

Cebrā'il-i emīn: F. Cebrail.

c. 7a/08

Ebu'lvelīd: A. Ebu'l-Abbas b. Velīd, Hz. Musa'nın mücadele ettiği firavunun adıdır.

e. 8a/03, 10b/04, 10b/05

Fir'avn: A. Hz. Musa'nın mücadele ettiği Mısır hükümdarı.

f. 2b/05, 4b/11, 5a/01, 5a/02, 6a/07, 6b/07, 7a/06, 7b/03, 8a/03, 9b/11, 10a/08, 10b/02, 10b/10, 11a/01, 11a/04, 11a/05, 11a/05, 11a/11, 11b/02, 11b/08, 12a/01, 12a/03, 12a/06, 12a/08, 12a/10, 12b/10, 13a/05, 13a/07, 13b/05, 14a/04, 14a/08, 14a/09, 14a/11, 14b/01, 14b/11, 15a/10, 15b/10, 16a/06, 16a/10, 16b/02, 16b/07, 16b/11, 17a/08, 17a/09, 17a/10, 17b/04, 17b/08, 18a/05, 18a/07, 18b/02, 18b/03, 19a/07, 19a/08, 19b/01, 20b/08,

20b/11, 21a/08, 21a/10, 22a/03, 22b/03, 22b/10, 23a/03, 23b/03, 24a/03, 24a/06, 24a/11, 25a/05, 26a/11, 26b/01, 26b/11, 27a/02, 27a/08, 27b/01, 27b/03, 28b/02, 28b/05, 28b/10, 29a/10, 29b/06, 29b/07, 29b/08, 29b/09, 30b/05, 31a/09, 31b/03, 34a/04, 39b/07

f.+a 6b/06, 7b/04, 7b/07, 9b/08, 10a/11, 12b/01, 14b/11, 16b/09, 17a/07, 17b/07, 19a/03, 19a/07, 20a/11, 20b/10, 23a/05, 24a/08, 24b/07, 25a/04, 25b/08, 27a/07, 28a/08

f.+dan 7a/05, 8b/05, 19a/05, 31b/04

f.+ı 5b/06, 9b/09, 11b/08, 11b/11, 14a/07, 23b/07

f.+ıla 30a/03

f.+uñ 7b/08, 10b/03, 30b/08

Fir‘avni: A. Firavun’un yanında yer alanlar.

f.+ler 28b/07

f.+lerüñ 28a/03

Ġani: A. Allah’ın adlarından biri.

ġ. 45b/07

ĤaqqTe‘ālā: A. Yüce Allah.

ĥ. 3b/02, 3b/03, 3b/04, 3b/08, 4a/02, 4a/05, 5a/02, 5a/04, 5a/09, 5b/03, 5b/06, 6a/04, 6a/11, 7a/02, 7a/05, 7a/06, 7b/01, 7b/04, 7b/05, 7b/06, 7b/08, 7b/11, 8a/04, 9b/07, 9b/08, 10a/03, 11a/04, 14b/05, 20b/01, 21a/01, 21a/04, 22a/11, 23a/10, 23b/01, 24a/08, 25a/01, 25a/10, 25b/05, 26a/04, 26a/10, 26b/05, 26b/09, 28a/10, 29b/05, 29b/10, 30b/03, 31b/01, 33b/04, 34b/08, 35a/04, 35b/01, 35b/09, 36a/10, 37b/10, 38a/04, 38a/05, 38b/07, 39a/02, 39a/05, 41b/03, 41b/05, 42a/10, 44a/03, 45a/11

ĥ.+dan 32b/11, 35b/10

Hāmān: Firavun’un veziri.

h. 13a/07, 13a/09, 13b/10, 14b/07, 14b/09, 16b/09, 17a/04, 17a/08, 17b/07, 18a/01, 18a/03, 18a/06, 18a/11, 19a/06, 19a/07, 24a/10, 31b/03, 31b/04

h.+a 13a/07, 17a/03

h.+dan 31b/05

h.+ıla 19a/04

Hārūn: Hz. Musa'nın kardeşidir.

h. 7a/01, 8b/01, 8b/03, 8b/09, 8b/11, 9a/02, 9a/04, 9a/05, 9a/07, 9a/08, 9a/10, 9b/04, 9b/09, 10a/01, 10a/04, 10a/06, 10a/07, 10a/11, 14a/07, 14a/09, 21a/07, 39b/02, 41a/04, 41a/07, 41a/09, 42b/09, 44a/10, 44b/08, 45a/04

h.+a 8a/11, 8b/06, 39b/01, 42b/08

h.+dur 35a/11

h.+ı 6a/02, 8b/11, 43a/07

h.+ıla 19b/05

h.+sın 9b/05

h.+uñ 42a/06

Havvā: A. Hz. Adem'in eşi olup yaratılan ilk kadındır.

h.+ya 23a/11

Ḥazret-i Mūsā: F. Hazret-i Musa, Beni İsrail kavmine gönderilen peygamberdir.

ḥ.45b/03

İbniYāmin: Hz. Yakub'un oğlu.

i. 2b/08, 41a/11

İbrāhim: Hz.İbrahim.

i. 4a/11

İmrān: Hz. Meryem'in babası.

'i. 2b/08, 2b/10, 36a/01

Medine: A. Hicaz'da bir şehir.

m.+den 9a/07

Melik-i Reyyān: F. Hz. Yusuf döneminde yaşayan firavunun adıdır.

m. 13a/06

Meryem: Hz. Meryem.

m.+i 23b/02

Mışır: Mışır şehri.

m. 25a/02, 25b/05, 26b/11

m.+a+(mışra) 8a/11, 10a/07, 31a/10

m.+da 31b/04

m.+dan 10a/06, 28a/02, 42b/07

m.+ı 31b/06

Muḥammed: A. Hz. Muhammed

m. 3b/10, 41b/03

m.+e 45b/04

Muḥammed-i Muŝtafa: F. Hz. Muhammed Mustafa

m. 23b/02

Mūsā: A. Hz. Musa

m. 2b/07, 2b/08, 2b/08, 2b/09, 2b/10, 3a/01, 3a/03, 3a/06, 3a/06, 3a/08, 3a/10, 3b/03, 3b/05, 3b/09, 4a/02, 4a/03, 4a/04, 4a/07, 4a/10, 4b/06, 4b/10, 5a/05, 5a/06, 5a/08, 5a/11, 5b/03, 5b/04, 5b/06, 5b/07, 6a/04, 6a/10, 6a/11, 6b/05, 6b/11, 7a/02, 7a/05, 7a/08, 7b/07, 7b/08, 8a/01, 8a/06, 8a/06, 8a/11, 8b/01, 8b/02, 8b/03, 8b/10, 9a/01, 9a/03, 9a/04, 9a/09, 9b/03, 9b/04, 9b/07, 10a/04, 10a/05, 10a/08, 10b/02, 10b/03, 10b/07, 10b/09,

10b/09, 10b/10, 11a/08, 11a/11, 11b/01, 11b/05, 11b/09, 12a/03, 12a/04, 12a/07, 12a/08,
12a/10, 13a/04, 13b/11, 14a/03, 14a/10, 14b/01, 14b/02, 14b/08, 14b/10, 14b/11, 15a/01,
15a/02, 15b/01, 15b/04, 16a/02, 16a/07, 16b/01, 16b/04, 17a/04, 17a/07, 17b/01, 17b/05,
17b/06, 17b/10, 18a/07, 18a/11, 18b/06, 18b/08, 19a/06, 19b/05, 19b/07, 19b/09, 20a/01,
20a/07, 20a/08, 20a/09, 20b/01, 20b/03, 20b/04, 21a/01, 21a/01, 21a/07, 21a/09, 21a/11,
21b/10, 22b/02, 22b/04, 22b/09, 23a/01, 23b/06, 24a/01, 24a/03, 24a/07, 24a/09, 24b/05,
24b/06, 24b/07, 24b/09, 25a/06, 25a/09, 25b/01, 25b/04, 25b/10, 26a/03, 26a/06, 26a/08,
26b/06, 26b/09, 27a/02, 27a/03, 27a/06, 27a/07, 27a/10, 27a/11, 27b/03, 27b/04, 27b/05,
28a/06, 28b/06, 28b/07, 28b/11, 29a/01, 29a/01, 29a/02, 29a/04, 30a/04, 30a/06, 30a/06,
30a/08, 30a/10, 30a/11, 30b/01, 31a/09, 31b/01, 31b/02, 31b/06, 31b/07, 32a/02, 32a/02,
32a/06, 32a/09, 32a/09, 32a/10, 32b/06, 32b/08, 32b/09, 32b/11, 33a/08, 33a/09, 33a/11,
33b/03, 33b/05, 33b/10, 34a/03, 34a/06, 34b/04, 34b/05, 34b/09, 34b/11, 35a/07, 35a/08,
35b/02, 35b/07, 35b/08, 35b/11, 36a/01, 36a/06, 36a/07, 36a/09, 36b/08, 36b/08, 36b/11,
36b/11, 37a/01, 37a/03, 37a/04, 37a/06, 37a/08, 37a/09, 37b/05, 37b/06, 37b/08, 38a/02,
38a/02, 38a/07, 38a/09, 38b/03, 38b/06, 38b/08, 39a/03, 39a/04, 39a/09, 39a/11, 39b/02,
39b/05, 39b/09, 40a/03, 40b/04, 40b/07, 40b/09, 40b/10, 41a/08, 41a/08, 41b/02, 41b/03,
41b/05, 41b/07, 41b/09, 42a/04, 42a/08, 42b/02, 42b/07, 43b/06, 43b/09, 44a/02, 44a/03,
44a/06, 44a/08, 44a/11, 44b/02, 44b/04, 44b/06, 44b/06, 44b/11, 45a/02, 45a/03, 45a/10
m.+dan 32b/06, 37b/01
m.+dur 9b/01
m.+nuñ 2b/11, 3b/08, 11a/05, 14b/09, 16b/08, 16b/10, 19b/06, 26b/04, 31a/04,
31b/03, 34b/01, 39b/05, 43a/05
m.+nuñdur 29b/01

m.+ya 3b/03, 5a/02, 5a/03, 7b/04, 8b/09, 10b/05, 13a/08, 13b/04, 17a/09, 17b/09,
18b/03, 19b/07, 22b/10, 23b/05, 23b/09, 25a/08, 26a/03, 27b/05, 28a/10, 29b/01, 33b/04,
34a/05, 38a/04, 40b/10

m.+yam 9b/05, 11b/02

m.+y1 8b/09, 10b/07, 11a/04, 11b/03, 12a/04, 19a/08, 19b/01, 22b/05, 30b/04

m.+yidi 28b/03

m.+yile 5a/01, 10a/01, 14a/03, 14a/07, 14a/09

Nemrud: A. Hz. İbrahim'i ateşe attıran hükümdar.

n. 4b/01

Nil: Nil nehri.

n. 11a/02

Rabb: A. Allah.

r.+i 7b/07

Samir: Hz. Musa'nın dayısının oğlu.

s. 31a/05

Samiri: Hz. Musa'nın dayısının oğlu

s. 39b/05, 39b/07, 39b/10, 39b/11, 40a/05, 40a/06, 40a/07, 40b/03, 40b/08,
41b/06, 42b/07, 43b/02, 43b/07, 43b/11, 44a/04, 44a/06, 44a/07

s.+nüñ 40a/03

s.+ye 40b/06, 43a/10, 44b/01

Şam: Suriye'de bir şehir.

ş. 31b/07

ş.+a 31b/01, 31b/02, 32b/10, 32b/11

Tañrı: Allah.

t. 3b/02, 4a/01, 4a/08, 4b/02, 4b/03, 4b/09, 6b/10, 7a/07, 9b/07, 10a/04, 10a/09, 10a/09, 10b/06, 11a/08, 12b/08, 13a/09, 15a/09, 15b/01, 15b/08, 24a/02, 27b/03, 28b/08, 28b/09, 33a/10, 34a/01, 34a/08, 34a/08, 34b/04, 34b/10, 36b/09, 37a/02, 38a/08, 38a/09, 38b/11, 39b/10, 40a/02, 40b/06, , 41a/06, 42b/03, 42b/09, 43a/08, 43a/09, 44b/01, 45a/02, 45b/05

t.+dan 4b/05, 14b/07, 32b/07, 33b/01, 35a/03

t.+dandur 24b/05

t.+imişse41a/01

t.+lîgum 29b/03

t.+m 8a/08, 11b/07, 12a/10, 12b/01, 15b/04, 16b/01, 36a/02, 37a/01

t.+mdur 15a/08

t.+ña 32a/03

t.+nı 16a/11

t.+nuñ 12b/11, 29a/08, 31b/09, 32a/11

t.+ñuz 40b/04

t.+sı 15a/08, 16a/07, 16a/09, 40b/04

t.+sıdur 16b/02

t.+sına 13a/08, 19b/09, 21a/07, 21a/09, 21a/11, 21b/10

t.+sındandur 25a/06

t.+van 3b/01, 12b/07

t.+ya 9b/09, 12a/11, 14b/03, 19b/03, 22a/02, 23b/11, 24a/03, 35a/05, 41a/10

t.+yam 15a/07, 16b/06, 27a/09

t.+yı 11a/08, 15a/04, 22b/07, 38b/05, 40a/01, 40a/03, 40a/07

TañrıTe‘ālā: yüce Allah.

t.15b/08

t.+nuñ 4a/01

Tevrat: Hz. Musa'ya gönderilen kutsal kitap.

t. 33b/04, 35b/11, 36a/03, 39a/07, 41b/09, 44a/09

t.+da 36a/03

t.+ı 36b/03

Tīh: Sina Yarımadası'nda bulunan bir çöl.

t. 31b/06, 35b/05

Ṭur: Sina Yarımadası'nda bulunan bir dağ.

ṭ. 33a/11, 33b/02, 37a/06, 39a/11, 39b/09

Ya'kub: Hz. Yakub.

y. 33a/10, 37b/07

Yemen: A. Yemen şehri.

y. 34a/03

Yusuf: Hz. Yusuf.

y. 15a/11, 15b/01, 41a/11

Yuş'abinYāmin: Yamin oğlu Yuş'a.

y. 35a/06

SONUÇ

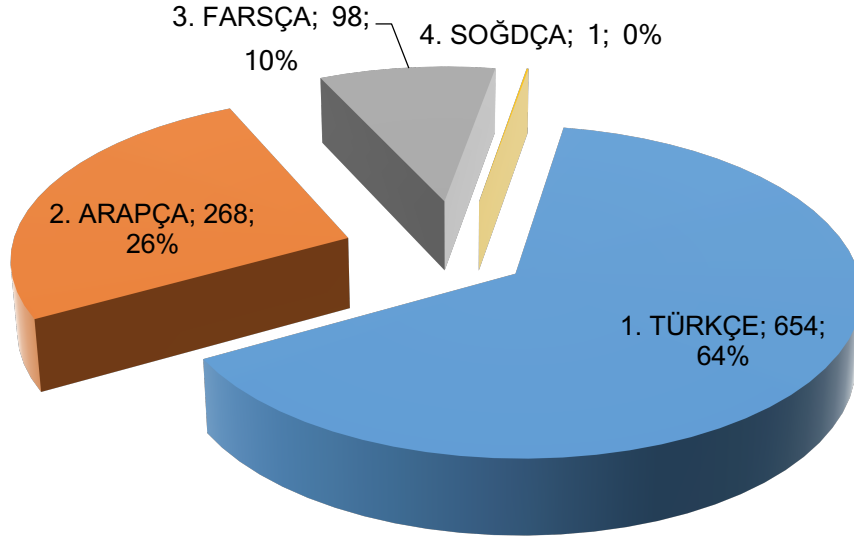
Bu çalışmada Kıssa-i Musa adıyla Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Giresun Yazmalar Kataloğunda 0023-001 numara ile kayıtlı yazma eser incelenmiştir. Birinci bölümde yazma eserin tanıtımı yapılmış ve Hz. Musa kıssası hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölüm ise metnin gramerini ihtiva etmektedir. Bu bölümde, önce eserin imla özellikleri tespit edilmiş sonra da ses ve şekil bilgisi özellikleri ortaya konmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümü metinde kullanılan cümlelerin türü ve yapısı üzerinedir. Dördüncü bölümde Arap harfli metin Latin harflerine aktarılmış, beşinci bölümde ise metnin Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmıştır. Altıncı ve yedinci bölümlerde ise eserin dizini ve özel adlar dizini hazırlanmıştır.

Bu incelemeler neticesinde A nüshası olarak adlandırılan çalışmaya konu olan yazmadaki bazı eksiklikler ortaya çıkarılmış, bunlar B nüshası olarak adlandırılan başka bir nüshadan faydalanılarak tamamlanmış, böylece tama yakın bir metin oluşturulmuştur.

Yazarı bilinmeyen bu eserin üzerindeki dil incelemeleri, metnin XVI. Yüzyılda kaleme alınmış olacağı kanaatini oluşturmuştur. İmla özelliklerinden hareketle bu metnin Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlıcaya geçiş dönemini yansıttığı söylenebilir. Bu kanaat A ve B yazmalarının benzer kısımları karşılaştırıldığında daha açık görülmektedir.

Bu çalışma yapılırken yapılan tespitlerden biri de A nüshasının B nüshasından daha eski olduğudur.

Oluşturulan dizin doğrultusunda metnin söz varlığına bakıldığında kullanılan kelimelerin büyük bir bölümünün Türkçe olduğu görülür. Bu konuda oransal dağılım şu şekildedir:

Tablo 1: Metindeki kelimelerin kökenlerine göre oransal dağılımı

KAYNAKÇA

- Arslan, Sedat: **Hz. Musa İle İlgili Rivayetlerin Tesbiti ve Değerlendirilmesi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2013.
- Atalay, Mehmet: **Kur'an'a Psikoloji ile Bakmak : Hz. Yusuf ve Hz. Musa**, 1.bs., İstanbul, İz Yayıncılık, 2012.
- Atım, Ahmet: **Hz. Musa Kıssalarının Din Eğitimi Açısından Değeri**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2010.
- Banguoğlu, Tahsin: **Türkçenin Grameri**, 7.bs., Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004.
- Caferoğlu, Ahmet: **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968.
- Cin, Ali: **Ali, Kıssa-i Yusuf (İnceleme-Metin-Dizin)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- Delice, İbrahim: **Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırasası Bir Kur'an Tercümesi (Gramer-Metin-Çeviri-Sözlük)**,

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sivas, 1992.

Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara,
Aydın Kitabevi, 2007.

Dilçin, Cem: **Yeni Tarama Sözlüğü**, 3.bs., Ankara, Türk Dil Kurumu
Yayınları, 2013.

Diyanet İşleri Başkanlığı: **Kur'an-ı Kerim Meali**, Haz. Halil Altuntaş,
Muzaffer Şahin, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı
Yayınları, 2009.

Ebu Cafer Muhammed b.Cerir et-Taberi:

Taberi Tefsiri, Çev. Hasan Karakaya,Kerim Aytekin,
C.V, İstanbul, Hisar Yayınevi, 1996.

Ebu Cafer Muhammed b.Cerir et-Taberi:

Tarih-i Taberi Tercümesi, Çev. Mustafa Can, C.I,
Konya, Can Kitabevi, 1980.

Ebu Cafer Muhammed b.Cerir et-Taberi:

Tarih-i Taberi Tercümesi, Çev. Mustafa Can, C.II,
Konya, Can Kitabevi, 1982.

- Ercilasun, Ahmet Bican: **Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2004.
- Erdağı, Binnur: **“Eski Anadolu Türkçesinin Söz Varlığı ve Sözlükler”**, Kebikeç, Sayı 6, 1998, s.153-156.
- Erdem, Sargon: “Amalika”, **İslam Ansiklopedisi (Çevrimiçi)**, <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c02/c020516.pdf>
- Ergin, Muharrem: **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yayınları, 2009.
- Gülensoy, Tuncer: **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, C.I-II, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.
- Gülsevin Gürer, Boz Erdoğan: **Eski Anadolu Türkçesi** ,Ankara, Gazi Kitabevi, 2004.
- Harman, Ömer Faruk: “Asiye”, **İslam Ansiklopedisi (Çevrimiçi)**, <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c03/c030343.pdf>

- Harman, Ömer Faruk: “Musa”, **İslam Ansiklopedisi** (Çevrimiçi),
<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c31/c310144.pdf>
- Hatiboğlu, Vecihe: **Türkçenin Ekleri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları,
1981.
- Kaçar, Galip: **Kur’an-ı Kerim’de Hz. Musa ve Firavun**, Erciyes
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 1999.
- Kanar, Mehmet: **Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü**, İstanbul, Say
Yayınları, 2011.
- Kanar, Mehmet: **Kanar Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, İstanbul, Say
Yayınları, 2008.
- Karahan, Leyla: **Türkçede Söz Dizimi**, 15.bs., Ankara, Akçağ
Yayınları, 2010.
- Kaşgarlı Mahmud: **Divanü Lügati’t-Türk: Giriş, Metin, Çeviri, Notlar,
Dizin**, Haz. Ahmet Bican Ercilasun, Ziyat Akkoyunlu,
Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004.

- Kaşgarlı Mahmud: **Divanü Lügati't-Türk: Çeviri**, C.I-III, Çev. Besim Atalay, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2006.
- Kaşgarlı Mahmud: **Divanü Lügati't-Türk: Dizin**, C.IV, Çev. Besim Atalay, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2006.
- Korkmaz, Zeynep: **Marzuban-Name Tercümesi (İnceleme-Metin Sözlük-Tıpkıbasım)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi Yayınları, 1973.
- Korkmaz, Zeynep: “Türkçede –acak/-ecek Gelecek Zaman Ekinin Yapısı Üzerine”, **Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.XVII/1-2, Ankara, 1959, s.162.
- Korkmaz, Zeynep: **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Korkmaz, Zeynep: “Eski Anadolu Türkçesi Üzerindeki Çalışmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar”, **Türkoloji Dergisi**, C.VIII, Ankara, 1977, s.13-22.
- Köksal, Mustafa Asım: **Peygamberler Tarihi**,C.I , Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1990

Mansuroğlu, Mecdut: “Anadolu Metinleri XIII. Asır”, **Türkiyat Mecmuası**, C.VII, 1942, s.95-106.

Mansuroğlu, Mecdut: “Anadolu’da Türk Yazı Dilinin Başlama ve Gelişmesi”, **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.VI/3, s. 215-229.

Mirza Ahmed bin Mirza Kerim:

Musa-nâme : (İnceleme - Transkripsiyonlu Metin Çeviri-Dizin - Tıpkıbasım), Haz. Ufuk Deniz Aşçı, 2.bs., Konya, Palet Yayınları, 2012.

Muhammed Ali Es-Sabuni: **Safvetü’t-Tefasir: Tefsirlerin Özü**, C.I-VII, Çev. Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1991

Nasırü’d-din bin Burhanü’d-din Rabguzi:

Kısasü’l Enbiya: Giriş, Metin, Tıpkıbasım, Haz. Aysu Ata, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.

Nasırü’d-din bin Burhanü’d-din Rabguzi:

Kısasü’l Enbiya: Dizin, Haz. Aysu Ata, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.

- Ölker, Gökhan: **Kıssa-i Musa ‘Aleyhi’s-Selam Ma‘a Fir’avn Kavmihi Min Ehli’l-Küfr ve’z-Zalam**,Konya, Palet Yayınları, 2013.
- Öz, Önder: **Değişik Bir Tezkiretü’l Evliya Metni (İnceleme Dizin-Metin)**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1992.
- Özkan, Mustafa: **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2009.
- Özkan, Mustafa: “Tarihi Türkiye Türkçesi Metinlerinde İstek Eki –A/ E’nin Kullanılışı Üzerine”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, C.XXX, İstanbul,2012, s.55.
- Özkan, Mustafa: “Türkçenin Anadolu’da Yazı Dili Olarak Gelişmesi”, **Türkiyat Mecmuası**, C.XXIV, 2014, s.53-73.
- Özkan, Mustafa, Esin,Osman, Tören, Hatice : **Yükseköğretimde Türk Dili, Yazılı ve Sözlü Anlatım**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2006.
- Sami, Şemsettin: **Kamus-i Türki**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 2004.

- Sayı, Ali: **Firavun,Haman ve Karun Karşısında Hz. Musa**, 4.bs, İstanbul, İz Yayıncılık, 2016.
- Şahin, Hatice: **Eski Anadolu Türkçesi**, 1.bs., Ankara, Akçağ Yayınları, 2003.
- Timurtaş, Faruk Kadri: “Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri”, **Türkiyat Mecmuası**, C.XVIII, 1976, s.362.
- Türk Dil Kurumu: **XIII.Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü**,Haz. Ömer Asım Aksoy,Dehri Dilçin,C.I-III, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1963.
- Türk Dil Kurumu: **XIII.Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü**, Haz. Ömer Asım Aksoy,Dehri Dilçin,C.IV, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1969.
- Türk Dil Kurumu: **XIII.Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü**, Haz. Ömer Asım Aksoy,Dehri Dilçin,C.V, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1971.

Türk Dil Kurumu: **XIII.Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü**, Haz. Ömer Asım Aksoy,Dehri Dilçin,C.VI, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1972.

Türk Dil Kurumu: **XIII.Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü**, Haz. Ömer Asım Aksoy,Dehri Dilçin,C.VII, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1974.

Türk Dil Kurumu: **XIII.Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü**, Haz. Ömer Asım Aksoy,Dehri Dilçin,C.VIII, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1977.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi:

Hak Dini Kur'an Dili, C.I-IX, İstanbul, Eser Kitabevi, 1942.

EKLER

Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Giresun Yazmalar 0023-001